

LIETUVOS
AGRARINĖS
EKONOMIKOS
INSTITUTAS
LITHUANIAN
INSTITUTE OF
AGRARIAN
ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS 2019

AGRICULTURE AND FOOD
SECTOR IN LITHUANIA 2019

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

**LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS**
2019

*AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA*

VILNIUS, 2020

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2019. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2020. – 214 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

ISSN 2029-4980 (*online*)
ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2015–2019 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2019“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu bei kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinės redaktorės dr. Irena Kriščiukaitienė ir dr. Virginia Namiotko

Redaktorė ir korektorė Vaida Šilaikienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė Vilija Girgždienė

Cituojant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2020.

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT</i>	
1. Didesnė pridėtinė vertė žemės ir maisto ūkyje: nuo teorijos link praktinių sprendimų. Rasa Melnikienė	7
<i>1. Higher added value in the agricultural and food sector: from theory to practical solutions</i>	
2. Bendroji žemės ūkio produkcija. Virginia Namiotko	16
<i>2. Gross agricultural production</i>	
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	21
<i>3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
4. Žemės ūkio ir maisto produktų gamybos subjektai. Aldona Stalgienė	32
<i>4. Economic entities in agriculture and manufacture of food products</i>	
5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai	46
<i>5. Main agricultural resources</i>	
5.1. Žmogiškieji ištekliai. Vitalija Simonaitytė	46
<i>5.1. Human resources</i>	
5.2. Žemės ištekliai. Gediminas Kuliešis	58
<i>5.2. Land resources</i>	
5.3. Techniniai ištekliai. Vaida Šapolaitė	63
<i>5.3. Technical resources</i>	
5.4. Žinios, konsultavimas ir inovacijos. Vitalija Simonaitytė	70
<i>5.4. Knowledge, advisory services and innovation</i>	
5.5. Žemės ūkio kreditavimas ir pasėlių draudimas. Artūras Lakis .	79
<i>5.5. Agricultural taxation, crediting and crop insurance</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE	87
<i>II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	87
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Andrej Bogdanov, Lina Baranauskaitė.....	92
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose	108
<i>3. Changes in production of agricultural and food products</i>	

3.1. Grūdai. Vida Dabkienė	108
3.1. <i>Grain</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	122
3.2. <i>Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	134
3.3. <i>Meat</i>	
3.4. Bulvės. Ovidija Eičaitė	145
3.4. <i>Potatoes</i>	
3.5. Daržovės. Ovidija Eičaitė, Vida Dabkienė	151
3.5. <i>Vegetables</i>	
3.6. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė-Senkevič	163
3.6. <i>Fruit and berries</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI	173
<i>III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND</i>	
<i>FOOD SECTOR</i>	
1. Ūkių veiklos pokyčiai. Andrej Jedik, Vaidotas Kučas	173
1. <i>Changes in farm activity</i>	
2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla.	
Aldona Stalgienė	179
2. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
3. Smulkaus ir vidutinio verslo bei ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo	
vietovėse. Erika Ribašauskienė	192
3. <i>Development of small and medium-sized businesses and non-agricultural</i>	
<i>businesses in rural areas</i>	
REZIUMĖ	210
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	214
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

FOREWORD

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (LAEI) pristato dvidešimt pirmąjį kasmetinį leidinį „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2019“. Tai vienintelis sisteminis periodinis leidinys apie žemės ir maisto ūkį Lietuvoje, kuriame naudingos medžiagos randa žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai. Juo naudojasi daugelis Lietuvos Respublikos (LR) ministerijų, ambasadų ir kitų valstybinių institucijų.

Leidinyje pateikiama medžiaga apie Lietuvos žemės ir maisto ūkio pasiekimus ir juos lemiančius veiksnius, šalies žemės ir maisto ūkio produktų gamybą bei pardavimus vidaus ir užsienio rinkose ir žemės bei maisto ūkių ir įmonių ekonominės bei gamybinės veiklos pokyčius.

Leidinyje ypač aktualus dėl iškeltų Lietuvos žemės ir maisto ūkio problemų bei iššūkių, išskirtų Europos Sąjungos (ES) šalių kontekste. Tai naudinga medžiaga, pasitinkant ES bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) 2021–2027 m. programinių laikotarpi, vykstant diskusijoms apie Lietuvos žemės ūkio programinius tikslus, uždavinius ir intervencinių priemonių rūšis.

Svarbus leidinio naujumo aspektas – diskusija apie pridėtinės vertės sampratą: atskleisti šios ekonominės kategorijos skirtumai tarp atskirų ūkio šakų, akcentuojant žemės ūkio sektorių, giliai tyrinėjama bendroji pridėtinė vertė gamintojo požiūriu ir produkto naudingumas bei vartojamoji vertė vartotojo požiūriu. Tikėtina, kad šios naujos išvalgos apie pridėtinę vertę visus besidominčius ekonomika privers mąstyti daugiau holistiniu, daugiafunkciniu ir tvarumo aspektais.

Siekiant išsaugoti pagrindinių rodiklių ir jų tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros. Leidinyje daugiausia pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtos rodiklių pokyčiai, ypatingą dėmesį skiriant 2019 m. rezultatams, išskyrus apžvalgas „Techniniai ištekliai“ bei „Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai“ (2019 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje).

Šis leidinys parengtas pagal Lietuvos statistikos departamento, Eurostato, Europos Komisijos (EK), Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC), Nacionalinės mokėjimo agentūros (NMA), viešosios įstaigos (VŠĮ) „Ekoagros“ statistinę informaciją ir LAEI tyrimų rezultatus (Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT), Žemės ūkio ekonominių sąskaitų ir kt.). Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2019 m. statistiniais duomenimis. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Lietuvos statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI leidinyje.

Nuoširdžiai dėkojame minėtų institucijų vadovams ir darbuotojams už operatyviai pateiktą statistinę informaciją ir patarimus. Leidinio autoriai tikisi, kad medžiaga bus naudinga visiems, kas domisi Lietuvos žemės ir maisto ūkio aktualijomis, ir laukia Jūsų, gerbiami skaitytojai, atsiliepimų.

Dr. Rasa Melnikienė
Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto direktorė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE

I. THE LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT

1. Didesnė pridėtinė vertė žemės ir maisto ūkyje: nuo teorijos link praktinių sprendimų

1. Higher added value in the agricultural and food sector: from theory to practical solutions

Nuo Lietuvos narystės ES pradžios (2004 m.) žemės ūkio kartu su maisto perdirbama pramone makroekonominiai rodikliai gerėjo. Pastaraisiais metais į gamybos apimčių didinimą ir eksportą orientuota gamybos strategija ne tik nepadėjo gerinti ūkių ekonominių rezultatų, bet dar ir didino veiklos riziką perteklinės žemės ūkio produkcijos pasiūlos globalioje rinkoje ir klimato kaitos iššūkių sąlygomis. Pagaliau ne tik mokslininkams, bet ir politikams bei ūkininkams tampa akivaizdu, kad reikia ieškoti naujų veiksmų, kurie ūkininkavimą daro pelningą.

Vienas iš pagrindinių šiuo metu tikslų, minimų ne tik žemės ūkio politikos, bet ir kitų sektorių skatinimo kontekste, yra pridėtinės vertės didinimas. Viešojoje erdvėje netyla diskusijos apie būtinybę gaminti didesnės pridėtinės vertės produktus. Vargu ar galima pavadinti tai diskusijomis, nes šiuo klausimu nėra oponentų, ir visi sutaria, kad tai žemės ūkio ateitis. Vis dėlto reikia pripažinti, kad nuo kalbų labai sunku pereiti prie praktinių veiksmų, o dar sunkiau yra pasiekti konkretų rezultatą. Priežastis labai neįprasta. Pridėtinė vertė yra teorinė, ekonomistų sugalvota sąvoka, todėl praktinių sprendimų paieškai yra būtinos sisteminės žinios, kaip pridėtinė vertė matuojama ir kokios yra pridėtinės vertės didėjimo priežastys. Taip pat reikia atsakyti į klausimą, su kuo lyginsime – pridėtinė vertė padidėjo ar ne?

Ekonomistai, pabrėždami, kad valstybė turi skatinti didesnės pridėtinės vertės kūrimą, apie pridėtinę vertę kalba kaip apie ekonominę kategoriją ir ją matuoja konkrečiais rodikliais. Taikant supaprastintą modelį, ekonomikos mokslas vertę nustato vadovaujantis dviem perspektyvomis: iš gamintojo ir vartotojo pozicijų. Pirmuoju atveju yra skaičiuojamas bendrosios pridėtinės vertės rodiklis, antruoju atveju yra analizuojama vartojamoji vertė. Nors šios dvi perspektyvos yra glaudžiai susijusios, šioje analizėje panaudotas santykinis jų atskyrimas yra skirtas parodyti pridėtinės vertės didinimo žemės ūkyje potencialą.

Didesnė pridėtinė vertė gamintojų požiūriu. Nuo industrinės visuomenės įsigalėjimo vienas svarbiausių ekonominės vertės matavimo rodiklių yra bendroji pridėtinė vertė ir jos išvestiniai rodikliai. Jeigu vertinant žemės ūkyje sukurtą pridėtinę vertę būtų vadovaujama šiais rodikliais, tada būtų galima teigti, kad didesnė pridėtinė vertė Lietuvos žemės ūkyje yra kuriama naudojantis ES ir nacionaline parama be didesnių papildomų pastangų. Lietuvos ūkio makroekonominių rodiklių analizė rodo, kad žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriamą bendroji pridėtinė vertė per 2014–2019 m. laikotarpį nuosekliai augo ir per šešerius metus padidėjo 14,5 proc. Tuo pat metu augo ir bendroji pridėtinė vertė, sukuriamą maisto perdirbamojoje pramonėje, nors augimas buvo ne toks spartus (1.1 lentelė).

1.1 lentelė. Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai 2014–2019 m.
Table 1.1. Macroeconomic indicators in the agricultural and food sector in Lithuania in 2014–2019

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Bendroji produkcijos vertė žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. EUR <i>Value of gross production in agriculture, forestry and fisheries, EUR mill.</i>	3424	3460	3370	3721	3513	...
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. EUR <i>Gross value added, at current prices, EUR mill.</i>	33044	33604	35001	37975	40678	43486
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. EUR <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries, EUR mill.</i>	1251	1276	1208	1483	1316	1432
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of agriculture, forestry and fisheries in gross value added, %</i>	3,8	3,8	3,5	3,9	3,2	3,3
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto perdirbamojoje pramonėje, mln. EUR <i>Gross value added created in the food processing industry, EUR mill.</i>	1476	1440	1439	1523	1519	...
Maisto perdirbamosios pramonės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of food processing industry in gross value added, %</i>	4,5	4,3	4,1	4,0	3,7	...

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

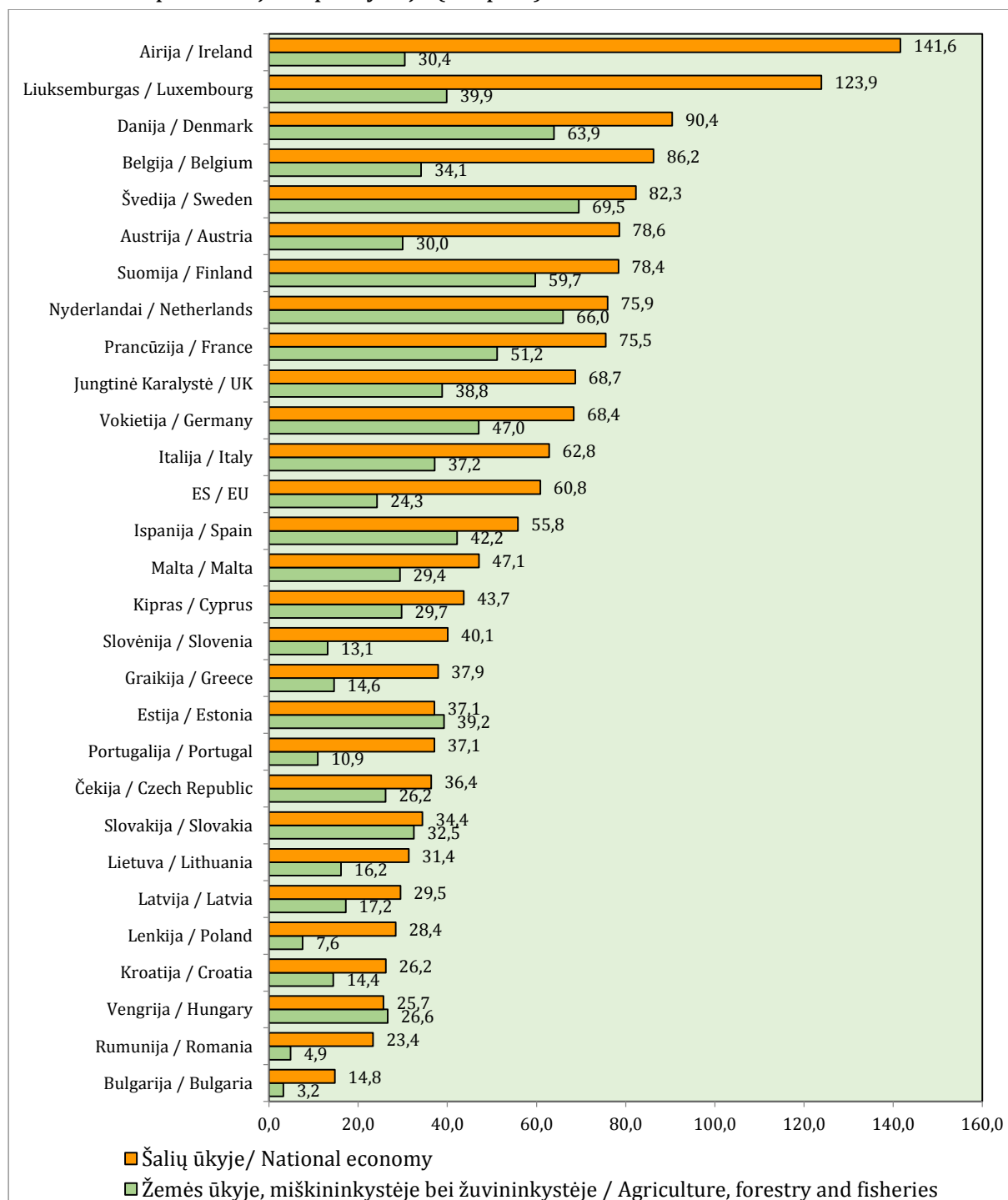
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento, Eurostato duomenys.

Bendrosios pridėtinės vertės rodiklį ekonomistai naudoja labai konkrečiam tikslui – gamybos mechanizavimo, kai žmogaus darbas keičiamas įvairiais mechanizmais, procesui įvertinti. Žemės ūkyje tai būtų darbuotojų keitimas žemės ūkio technika bei įrengimais ir pan.

Įmonių ekonomikoje šis procesas pakeitė išlaidų struktūrą: mažėjo darbo užmokesčiui tenkanti dalis, o didėjo dalis, tenkanti nusidėvėjimo išlaidoms. Teigiamas šio proceso pokytis pasireiškė gerėjančiu darbo našumu, kuris buvo apskaitomas sąlyginio darbuotojo (SD, dirbančio visą darbo dieną) sukuriama bendrąja pridėtine verte. Šio rodiklio augimas atspindėjo galimybes didinti darbuotojų pajamas. Natūralu, kad įvairių sektorių technologinių procesų mechanizavimo lygis skyrėsi, todėl ir darbo našumas skirtinguose sektoriuose buvo nevienodas. Taigi atsirado galimybė palyginti šį rodiklį skirtinguose sektoriuose. Būtent dėl šio rodiklio žemės ūkis buvo pažymėtas „mažos pridėtinės vertės“ sektoriaus etike.

Faktas, kad žemės ūkyje darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė yra mažesnė nei vidutiniškai ūkyje, rodo ekonominį dėsningumą, o ne sektoriaus atsilikimą, kurį, neva, reikia įveikti modernizavimo ir gamybos intensyvinimo priemonėmis. Žemės ūkyje gamyboje mechanizmų taikymą ir technologijų modernizavimą riboja tai, kad gamybos procesas remiasi biologiniais ištekliais. Be to, didelę dalį žemės ūkyje naudojamo kapitalo vertės sudaro žemė, kuri yra ribotas išteklius ir kuriai neskaičiuojamas nusidėvėjimas. Dėl šios priežasties bendrosios pridėtinės vertės žemės ūkyje rodiklis,

palyginti su kitų sektorių analogišku rodikliu, yra mažesnis. Taigi visose ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse žemės ūkyje SD sukuriama bendroji pridėtinė vertė yra žymiai mažesnė nei pramonėje ar prekyboje (1.1 pav.).

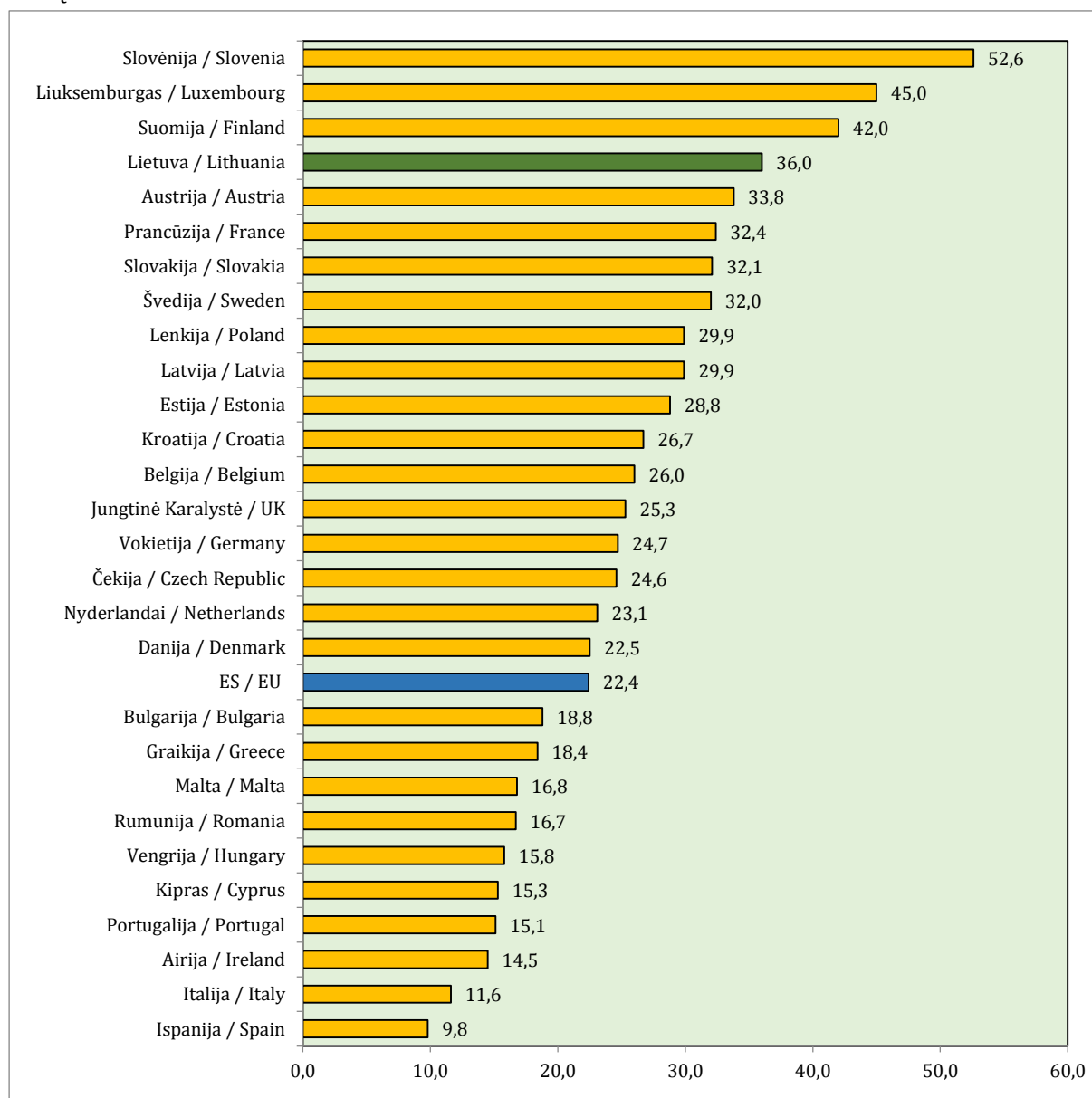

1.1 pav. Bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, ES šalių ūkyje ir žemės ūkyje, miškininkystėje bei žuvininkystėje 2018 m., tūkst. EUR

Fig. 1.1. Gross value added per annual working unit in national economy and in agriculture, forestry and fisheries in EU countries in 2018, EUR thou.

Šaltiniai: Eurostato, Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Darbo našumas Lietuvos žemės ūkyje gerokai atsilieka nuo ES šalių vidurkio. Mūsų šalyje vyrauja įsitikinimas, jog darbo našumo lygis atspindi sektoriaus konkurencinius pranašumus. Tokią poziciją palaiko ir EK, savo ataskaitose duodanti pastabų Lietuvai dėl žemų darbo našumo rodiklių. Prisiminus, kad bendroji pridėtinė vertė apima ir kapitalo suvartojimą, Lietuvoje nuo narystės ES pradžios žemės ūkyje buvo siekiama didinti darbo našumą, remiant investicijas į techniką bei įrengimų bei gamybos apimčių didinimą. Darbo našumas didėjo gan sparčiai, nes mažėjo ir užimtųjų žemės ūkyje skaičius. Statistikos departamento duomenimis per 2015–2019 m. užimtųjų žemės ūkyje skaičius sumažėjo nuo 121,1 tūkst. asmenų iki 88,7 tūkst. asmenų, t. y. daugiau kaip ketvirtadaliu. Išankstiniais duomenimis, 2018 m. darbo našumas padidėjo 27,9 proc. (nuo 10,4 EUR 2015 m. iki 13,3 EUR), tačiau išlieka vienas mažiausių tarp ES šalių.

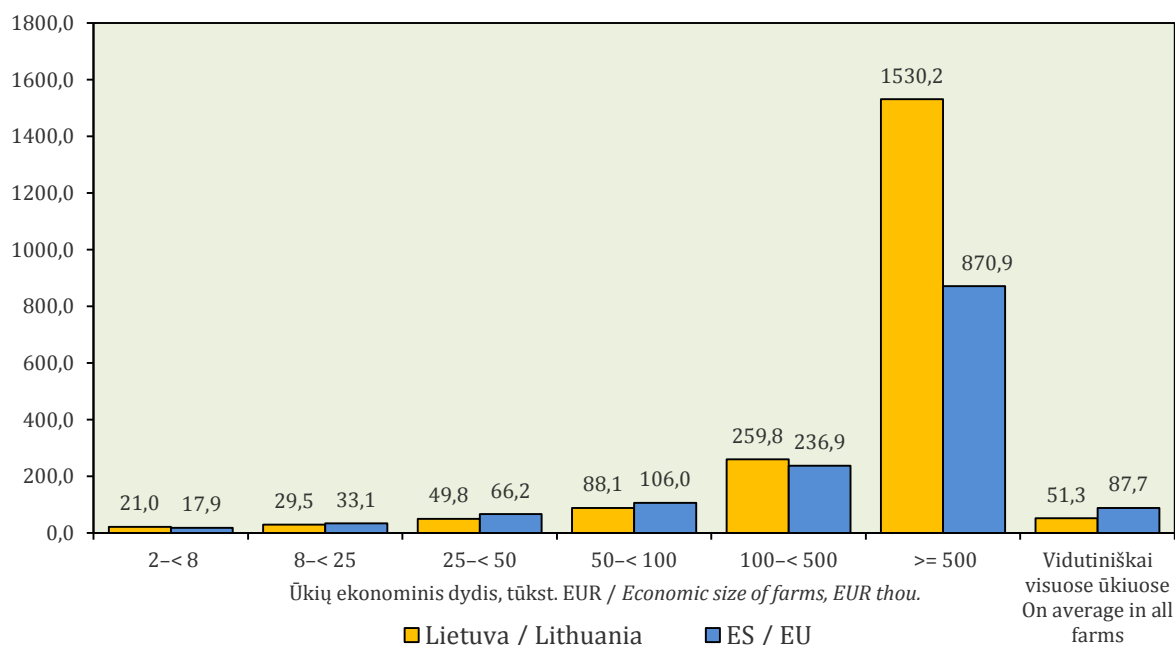
**1.2 pav. Nusidėvėjimo dalis ūkių bendrojoje pridėtinėje vertėje
2017 m., proc.**

Fig. 1.2. Depreciation share in gross value added of holdings in 2017, %

Šaltiniai: ES ŪADT duomenys.

Ūkių ekonominių rodiklių analizė rodo, kad darbo našumo didinimas dėl investicijų į žemės ūkio techniką ir įrangą Lietuvoje nebus toks sėkmingas kaip iki šiol, todėl teks pasitelkti ir kitus pridėtinės vertės didinimo svertus. Remiantis naujausiais viešai prieinamais ES šalių ŪADT 2017 m. duomenimis, Lietuva yra viena iš lyderių pagal prekinuose ūkiuose ilgalaikio turto nusidėvėjimui tenkančią dalį, kuri 2017 m. sudarė 36,0 proc. bendrosios pridėtinės vertės (1.2 pav.), o 2018 m. šis rodiklis Lietuvos ūkiuose padidėjo iki 44,2 proc.

Lietuvoje politikai ir ūkininkai tiki neįveikiama investicijų galia, siekiant konkurencingumo. Tačiau kiekvienas veiksnys turi savo augimo ribas, kurios, jas peržengus, tampa apribojimu. Jeigu išlaidų nusidėvėjimui augimo nekompensuoja didėjančios produkcijos gamybos apimtys (masto strategija) ar mažėjančios darbo užmokesčio išlaidos (intensyvumo strategija), investicijos blogina ekonominius ūkių rezultatus. 2019 m. LAEI atlikta Lietuvos žemės ūkio stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių (SSGG) analizė rodo, kad daug metų lėtai augęs kapitalo efektyvumas vidutiniškai ūkiuose Lietuvoje nuo 2015 m. pradėjo mažėti. Koks apsirūpinimo ilgalaikiu turtu lygis leidžia sugeneruoti didžiausią pelną, gali būti vertinama tik kiekvieno konkretaus ūkio lygiu, atsižvelgiant į išteklių ir gaminamos produkcijos struktūrą. Jeigu būtų vienintelis teisingas atsakymas į šį klausimą, mokslininkai jau seniai būtų jį paskelbę. Vis dėlto tam tikras tendencijas galima numatyti palyginus šalies rezultatus su kitų šalių žemės ūkio situacija. ŪADT duomenys rodo, kad, vertinant ūkių apsirūpinimą ilgalaikiu turtu (be žemės) vidutiniškai ūkiuose Lietuvos rodikliai yra šiek tiek mažesni nei ES šalyse. Tačiau tam tikro dydžio Lietuvos ūkių grupės (nuo 100 iki 500 tūkst. EUR ir daugiau standartinės produkcijos) ūkiui tenkanti ilgalaikio turto vertė yra gerokai didesnė nei atitinkamo dydžio ES šalių ūkių vidurkis. O likusių grupių ūkiuose atsilikimas nėra ženklus (1.3 pav.).

1.3 pav. Ūkių ilgalaikis turtas (be žemės) pagal ekonominio dydžio grupes Lietuvoje ir ES vidutiniškai 2014–2018 m., tūkst. EUR

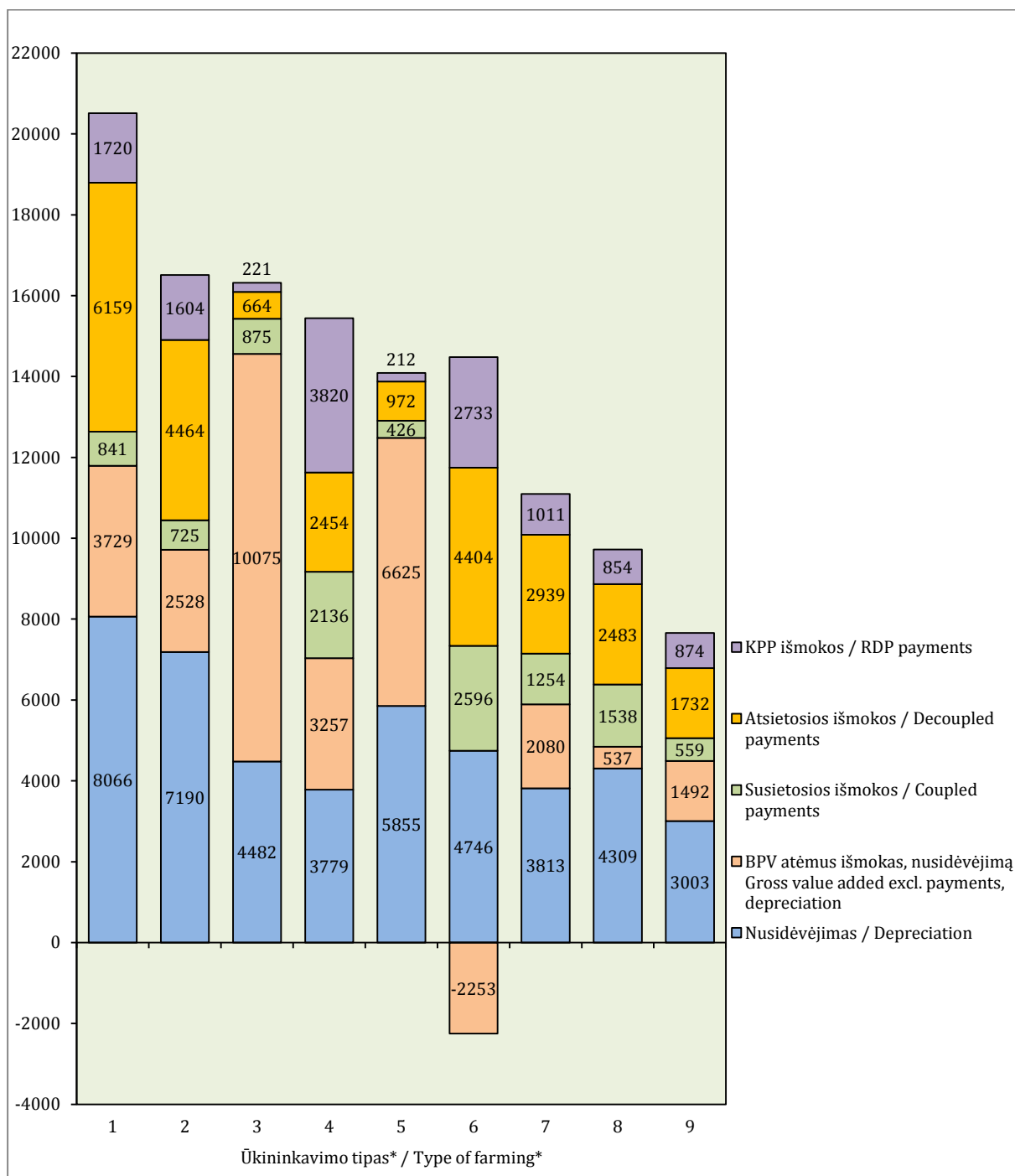
Fig. 1.3. Farm fixed assets (land excl.) by economic size group in Lithuania and EU countries on average in 2014–2018, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Pastarieji ūkiai galėtų būti tikslinė grupė, gerinant apsirūpinimą žemės ūkio technika ir įrengimais, tačiau būtina įvertinti, kad juose darbo našumo augimą modernizavimo keliu stabdo trys priežastys. Pirma, tokiuose ūkiuose dirba mažai samdomų darbuotojų, todėl nusidėvėjimo augimo dažnai nekompensuoja darbo užmokesčio sutaupymas. Antra, mažesniems ūkiams yra sunku padidinti gamybos apimtis ir įgyti pranašumų dėl masto ekonomijos. Trečia, ūkių struktūros tyrimai rodo, kad mažesniuose ūkiuose plėtojamos darbui imlios veiklos (pvz., pienininkystė ar sodininkystė ir pan.), kai ha ŽŪN tenka santykinai didesnės darbo sąnaudos. Ūkyje patiriamų darbo sąnaudų ir valdomos ŽŪN ploto santykis yra labai svarbus darbo našumo, išreikšto bendrąja pridėtine verte, požyriui. Paradoksas slypi tame, kad apskaičiuojant bendrąją pridėtinę vertę žemės ūkyje yra įtraukiamos išmokos, skirtos ūkių pajamų lygiui palaikyti ir dėl papildomų reikalavimų prarastoms pajamoms kompensuoti.

Išmokų, susietų su ūkių valdomomis ŽŪN, modelis prisideda prie tų veiklų, kuriose SD tenka didesnis ŽŪN plotas, pridėtinės vertės padidinimo. Laikantis tam tikro nuoseklumo, galima panagrinėti, kaip atrodo skirtingų ūkininkavimo kryptių ūkių darbo našumo rodikliai. Rezultatas skaitytojus turėtų netikėtai nustebinti, nes vertinant darbo našumą skirtingų ūkininkavimo kryptių ūkiuose bendrosios pridėtinės vertės požyriu, akivaizdūs lyderiai yra rapsų ir javų ūkiai, o gyvulininkystei tenka atsilikusiųjų pozicija (1.4 pav.). Maža gyvulininkystėje kuriama pridėtinė vertė ir yra šio sektoriaus sunkumų priežastis. Kodėl ji yra maža, kai politikai ir ūkininkai yra tvirtai įsitikinę, kad javininkystė kuria mažą pridėtinę vertę, o gyvulininkystė – didelę?

Kaip jau minėta anksčiau, apskaičiuojant bendrosios pridėtinės vertės rodiklį yra įtraukiamos išmokos, kurios yra skirtos ūkininkų pajamų lygiui palaikyti. Galima palyginti bendrosios pridėtinės vertės dedamąsias dviejų svarbiausių eksporto produktų sektoriuose: pieno ir javų. Javų ūkiuose šios išmokos, tenkančios SD, 2014–2018 m. vidutiniškai per metus siekė 8720 EUR, o pienininkystės ūkiuose – tik 4875 EUR, t. y. 1,8 karto mažiau. Jeigu atmestume paramą, darbuotojui tenkančią didesnę pridėtinę vertę nei javų, rapsų ūkiuose kuria kiaulių ir paukščių bei daržininkystės ūkiai. Antroji mažesnės pridėtinės vertės gyvulininkystės ūkiuose priežastis – mažesnis apsirūpinimas mechanizmais ir įrengimais. Kaip buvo minėta, bendrosios pridėtinės vertės rodiklis rodo mechanizavimo lygį. Javų ir rapsų auginimas yra lengvai mechanizuojamas, žemės ūkio technikai įsigyti pastaraisiais metais buvo teikiama gausi parama, o javų ūkių gaunamos išmokos sudarė galimybę ją koofinansuoti. Javų ir rapsų ūkiuose nusidėvėjimas bendrojoje pridėtinėje vertėje vidutiniškai per 2014–2018 m. vienam SD sudarė 8066 EUR, o pieno – 4309 EUR, t. y. 1,9 karto mažiau. Gyvulininkystėje kuriamą bendrąją pridėtinę vertę nuo 2014 m. šiek tiek padidino susietoji parama, kurios paskirtis yra padėti sunkumų patiriantiems sektoriams. Tačiau ji buvo nepakankama, kad pasiektų augalininkystės ūkiuose sukurtą pridėtinę vertę. Taigi, ne tik apsirūpinimas mechanizmais ir įrengimais, bet ir paramos modelis lemia, kokio dydžio yra sukuriamas bendroji pridėtinė vertė ūkiuose, priklausomai nuo jų ūkininkavimo krypties.

* 1 – javų, rapsų / *specialist cereals, oilseeds and protein crops*, 2 – augalininkystės / *general field cropping, mixed cropping*, 3 – daržininkystės / *horticulture*, 4 – sodininkystės / *orchards*; 5 – kiaulių, paukščių / *specialist granivores*, 6 – žolėdžių gyvulių / *grazing livestock*, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / *field crops-grazing livestock, combined*, 8 – pienininkystės / *specialist dairying*, 9 – mišrus augalininkystės ūkiai / *mixed crops*.

1.4 pav. Bendroji pridėtinė vertė pagal jos atskiras dalis, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui Lietuvos ūkiuose vidutiniškai 2014–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 1.4. Gross value added by its separate parts per average working unit in Lithuanian farms on average in 2014–2018, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Didesnė pridėtinė vertė vartotojų požiūriu. Skirtingos produkcijos gamybos apimčių subalansavimas yra labai svarbus Lietuvos visuomenei maisto suvereniteto išlaikymo ir tvaraus gamtinių išteklių naudojimo požiūriu. Reikia pripažinti, kad į eksportą orientuota Lietuvos žemės ūkio politika ilgą laiką nepakankamai atsižvelgė į Lietuvos vartotojų interesus ir jų galimybę prisidėti, didinant žemės ūkyje kuriamą pridėtinę vertę. Tradicinėje maisto tiekimo grandinėje žemės ūkiui tenka žaliavų kūrėjo vaidmuo. Todėl žemės ūkio produkcijos gamintojai, besiorientuojantys į žaliavų gamybą, savo kasdienėje veikloje retai susiduria su vartotojais ir turi mažai informacijos, kaip vartotojų poreikių prioritetai gali padidinti jų pajamas, kartu – ir kuriamą pridėtinę vertę. Nors pridėtinė vertė yra abstraktus rodiklis, apskaičiuojamas statistikos duomenis renkančių institucijų, jis atspindi situaciją rinkoje, kur pridėtinę vertę lemia pasiūlos ir paklausos santykis. Todėl nepakanka susitelkti tik į didesnės vertės kūrimo veiksmus, kurie yra svarbūs gamintojui. Vartotojo vaidmuo, kuriant pridėtinę vertę, yra ne mažiau svarbus.

Tai vartotojas, pasirinkdamas produktus, nusprendžia, kokį gamintojas sukūrė naudingą produktą (pridėtinę vertę), už kurį verta mokėti. Analizuojant pridėtinę vertę iš vartotojo perspektyvos, ją sudaro vartojamoji vertė. Ekonomikos mokslas teigia, kad vartojamoji vertė yra vartotojo suvoktas prekės ir paslaugos naudingumas, kurį įmonė gali padidinti be didelių finansinių investicijų. Siekiant padidinti žemės ūkyje kuriamą pridėtinę vertę iš vartotojo perspektyvos, reikia atsakyti į klausimą, kokiomis vartotojui svarbiomis savybėmis pasižymi didesnio naudingumo (aukštesnės pridėtinės vertės) mėsa, pieno produktai ar daržovės, lyginant su įprasta produkto verte. Lyginti galima tik produktus, kurie tenkina tuos pačius poreikius. Ekonomikos teorijoje jie vadinami substitutais. Vartotojas renkasi, kad mityba būtų subalansuota, todėl negalima sakyti, kad duonos naudingumas (vartojamoji vertė) yra didesnis nei pieno produktų, mėsos ar žuvies.

Vartotojo vaidmuo, kuriant pridėtinę vertę žemės ūkyje, išaugo dėl perteklinės produktų maisto produktų pasiūlos išsivysčiusiose šalyse ir dėl atsiradusių galimybių rinktis kokybiškesnius produktus, augant vartotojų pajamoms. Reikia pripažinti, kad vartotojų prioritetai kinta. Prieš keletą dešimtmečių, pasikeitus namuose gaminamo maisto vartojimo įpročiams, maisto pramonės įmonės skubiai sureagavo į vartotojų poreikių pokyčius, pasiūlydamos didžiulį gilaus perdirbimo ir ilgo galiojimo maisto asortimentą, įskaitant pusfabrikačius.

Šiuo metu stiprėja kitos tendencijos: vis daugiau už kokybišką maistą galinčių sumokėti vartotojų į maistą žvelgia kaip į sveikos gyvensenos sudėtinę dalį arba kaip į kultūrinį ir kūrybinį procesą, kuris sujungia įvairių interesų gyventojus į vartotojų bendruomenes. Tokios didesnės pridėtinės vertės aiškinimo oponentai prieštarautų, kad šis rinkos segmentas yra mažas, ir iš jo neuždirbsi. Į tokį argumentą būtų galima atsakyti, kad bet kuri strategija turi pradžią ir pabaigą. Akivaizdu, kad perteklinės žemės ūkio gamybos sąlygomis į produkcijos kiekybę ir mažiausios kainos strategiją orientuota gamyba susiduria su tam tikrais sunkumais, ir ateityje rizika tik didės. Jeigu Lietuvos žemdirbiai neužims šios perspektyvios nišos, ją užims importas. Pažymėtina, kad Lietuvos gamintojai turi tam tikrą ryškų konkurencinį pranašumą prieš užsienio gamintojus, nes vartotojams tapo svarbu, ar maisto gamybos procese greta ekonominės vertės kuriama socialinė ir aplinkosauginė vertė. Vartotojams tapo svarbu, kad maistas nebūtų gabenamas didelių atstumų, teršiant gamtą, o pirkdami lietuviškus produktus, jie didžiuojasi esą Lietuvos kaimo patriotai. Taigi, maistas tapo tam tikrų vertybinių

pasirinkimų sritimi, prie kurių kūrimo gali prisidėti ir Lietuvos ūkininkai, kurdami didesnę vertę tiek vartotojams, tiek patiems sau.

Apibendrinant pasaulinę patirtį, kai valstybės verslui teikia paramą, įgyvendinant įvairias, žemės ūkio ir maisto produktų pridėtinės vertės didinimo programas, galima išskirti 3 uždavinius:

- ekonominės vertės paskirstymą tarp žemės ūkio ir kitų ūkio šakų;
- valstybėje (regione) sukuriamos pridėtinės vertės padidinimą;
- pirkėjo gaunamos vartojamosios produkto vertės padidinimą.

Jei priemonės skirtos pirmam uždaviniui – ekonominės vertės paskirstymui tarp žemės ūkio ir kitų ūkio šakų žemės ūkio naudai – spręsti, jos kuria galimybes ūkininkams priartėti prie vartotojo. Šiuo atveju pasitarnauti gali ūkininkų kooperacija, perdirbant žemės ūkio žaliavą į bioprodukciją ir tokiu būdu ūkininkams gaunant šioje vertės kūrimo grandyje sukurtą pridėtinės vertės dalį. Arba naujų žemės ūkio verslo modelių, tokių kaip tiesioginiai pardavimai, įvairių naujų veiklų ūkiuose rėmimas (konsultavimo ir žemės ūkio paslaugos, turizmas ir rekreacija, edukacinės paslaugos, atsinaujinančio kuro gamyba ir kt.), skatinant ūkininkus, pirmiausiai smulkius, imtis tokių veiksmų, kurie leidžia jiems priartėti prie galutinio pirkėjo.

Jei priemonės skirtos antram uždaviniui – valstybėje (regione) sukuriamos pridėtinės vertės padidiniui – parama dažniausiai teikiama tokiomis kryptimis:

- skatinamas ne žaliavų, bet kuo labiau apdirbtų produktų, duodančių didesnę nei vidutinę pridėtinę vertę toje produktų grupėje, eksportas;
- skatinama gaminti tokius maisto produktus, kurių daug importuojama;
- remiama kaimiškuose regionuose įsikūrusių žemės ūkio produkciją perdirbančių įmonių veiklos plėtra ar naujų smulkių įmonių steigimasis.

Jei programa sukurta sprendžiant trečią uždavinį – pirkėjo vartojamosios produkto vertės padidinimas – skatinama gaminti inovatyvius produktus, kurie turi vartotojui ypač svarbių savybių (teigiamą poveikį sveikatai ir gamtinei aplinkai). Lietuvoje ekologinio ūkininkavimo entuziastai tiek naudojantis valstybės parama, tiek asmenine iniciatyva nemažai nuveikė šioje srityje, tačiau negalima pasigirti, kad Lietuva yra lyderė tarp ES šalių. Parama, teikiama už ekologiškus produktus ir produktus pagal europiniu (saugomas kilmės vietos ar geografinės nuorodas turintys ir garantuoti tradiciniai gaminiai) ar nacionaliniu (išskirtinės kokybės žemės ūkio ir maisto produktai) lygmeniu pripažintas kokybės schemas, gali būti derinama su kitų uždavinių įgyvendinimu. Pavyzdžiui, skatinant ekologiškai gaminti tokius maisto produktus, kurių daug importuojama arba skatinant ekologišką produkciją gaminančius ūkininkus, pirmiausiai smulkius, imtis tokių veiksmų, kurie leidžia jiems priartėti prie galutinio pirkėjo). Tai ne tik pagerintų Lietuvos gyventojų mitybą, bet ir leistų kokybiškų produktų gamintojams susiburti į ilgalaikę perspektyvą orientuotą verslą.

Nors Lietuvoje daug kalbama apie būtinybę kurti didesnę pridėtinę vertę žemės ūkyje, tenka pripažinti, kad problemos sprendimas yra sudėtingas, daug kantrybės reikalaujantis ir ilgalaikis procesas. Būtent greito rezultato siekis, kai yra tikimasi, kad nusipirkus dar vieną kitą traktorių, žemės ūkio padargą ar pastačius fermą, pridėtinė vertė padidės, dažniausiai neatneša laukiamo rezultato. Kaip jau buvo minėta, šis kelias yra ribotas ir nesukuria proveržio, kuriam reikalinga tiek ūkininkams, tiek vartotojams svarbių didesnės pridėtinės vertės aspektų sąveikos. Iki šiol aktyviai diegiamus ir akimirksniu buhalterinėje apskaitoje atsispindinčius investicinius sprendimus turi papildyti daug laiko ir jėgų reikalaujantys ūkininkų ir vartotojų elgseną keičiantys

sprendimai. Tam tikslui būtina pasitelkti naujų formų konsultavimą, produkto inovacijas, naujus organizacinius verslo modelius, rinkodarą ir vartotojų švietimą. Šias naujas išdėstytas paradigmas patvirtina ypač praktiška ir nuolatos kasdieniame gyvenime sutinkama *Gyvenimo ciklo teorija*, kuri teigia, kad viskas, kas turi pradžią, turi ir pabaigą. Vadinasi, rinkoje išlieka tik tie, kurie turi žinių ir drąsos keistis.

2. Bendroji žemės ūkio produkcija

2. Gross agricultural production

Lietuvos statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2019 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 2,6 mlrd. EUR, t. y. 11,0 proc. daugiau nei 2018 m. Tai lėmė padidėjusios nemažos dalies žemės ūkio produktų supirkimo kainos ir išaugusi gamyba. Per visą analizuojamąjį laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos. Ši dalis 2019 m., palyginti su 2015 m., buvo 2,3 proc. punkto mažesnė (1.2 lentelė).

1.2 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos* struktūra 2015–2019 m.

Table 1.2. Structure of gross agricultural production* in 2015–2019

Produkcija Production	2015		2016		2017		2018		2019**	
	mln./mill. EUR	%	mln./mill. EUR	%	mln./mill. EUR	%	mln./mill. EUR	%	mln./mill. EUR	%
Iš viso / Total	2530,4	100	2270,0	100	2534,6	100	2358,4	100	2619,0	100
augalininkystės crop production	1678,8	66,3	1465,2	64,5	1570,7	62,0	1425,4	60,4	1676,0	64,0
gyvulininkystės animal production	851,6	33,7	804,8	35,5	963,9	38,0	933,0	39,6	943,0	36,0

* To meto kainomis / At current prices.

** Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

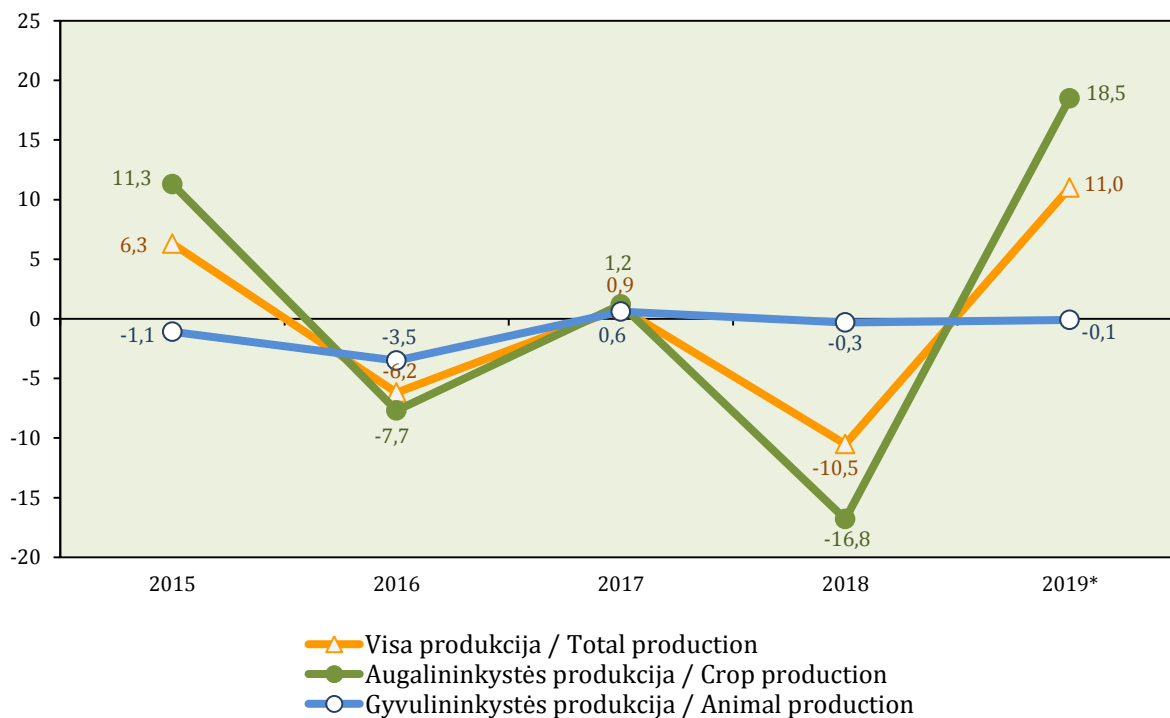
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcija 2019 m., palyginti su 2018 m., buvo 17,6 proc. didesnė. Tai lėmė padidėjęs rapsų, grūdinių augalų, bulvių ir daržovių derlius (atitinkamai 58,9, 25,8, 13,8 ir 11,3 proc.). Prie augalininkystės produkcijos padidėjimo prisidėjo ir didesnės vaisių bei uogų, bulvių ir daržovių kainos (atitinkamai 83,5, 39,6 ir 19,5 proc.). Nors gyvulių ir paukščių buvo išauginama mažiau, dėl padidėjusių kiaulių, kiaušinių ir pieno supirkimo kainų (atitinkamai 17,5, 5,4 ir 1,8 proc.) gyvulininkystės produkcija 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 1,1 proc.

Vertinant bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą pagal apskritis, didžiausia augalininkystės produkcijos dalis 2018 m. buvo Šiaulių, Marijampolės ir Panevėžio apskrityse (atitinkamai 73,6, 69,6 ir 64,3 proc.), o mažiausia – Tauragės, Klaipėdos ir Vilniaus (atitinkamai 43,0 ir po 48,2 proc.). 2018 m., palyginti su 2014 m., augalininkystės produkcijos dalis kito nevienodai: ši dalis labiausiai išaugo Panevėžio ir

Šiaulių apskrityse (atitinkamai 4,5 ir 2,9 proc. punkto), o didžiausias jos sumažėjimas buvo užfiksuotas Alytaus ir Tauragės apskrityse (atitinkamai 2,7 ir 2,1 proc. punkto).

Skaiciuojant 2015 m. palyginamosiomis kainomis, per 2015–2019 m. laikotarpį bendroji žemės ūkio produkcija labiausiai sumažėjo 2018 m. Didžiausias jos padidėjimas buvo 2019 m. Augalininkystės produkcija 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 18,5 proc., o gyvulininkystės sumažėjo 0,1 proc. (1.5 pav.).

1.5 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimties pokyčiai
2015–2019 m., proc.**

*Fig. 1.5. Changes in the volume of gross agricultural production in 2015–2019**, per cent*

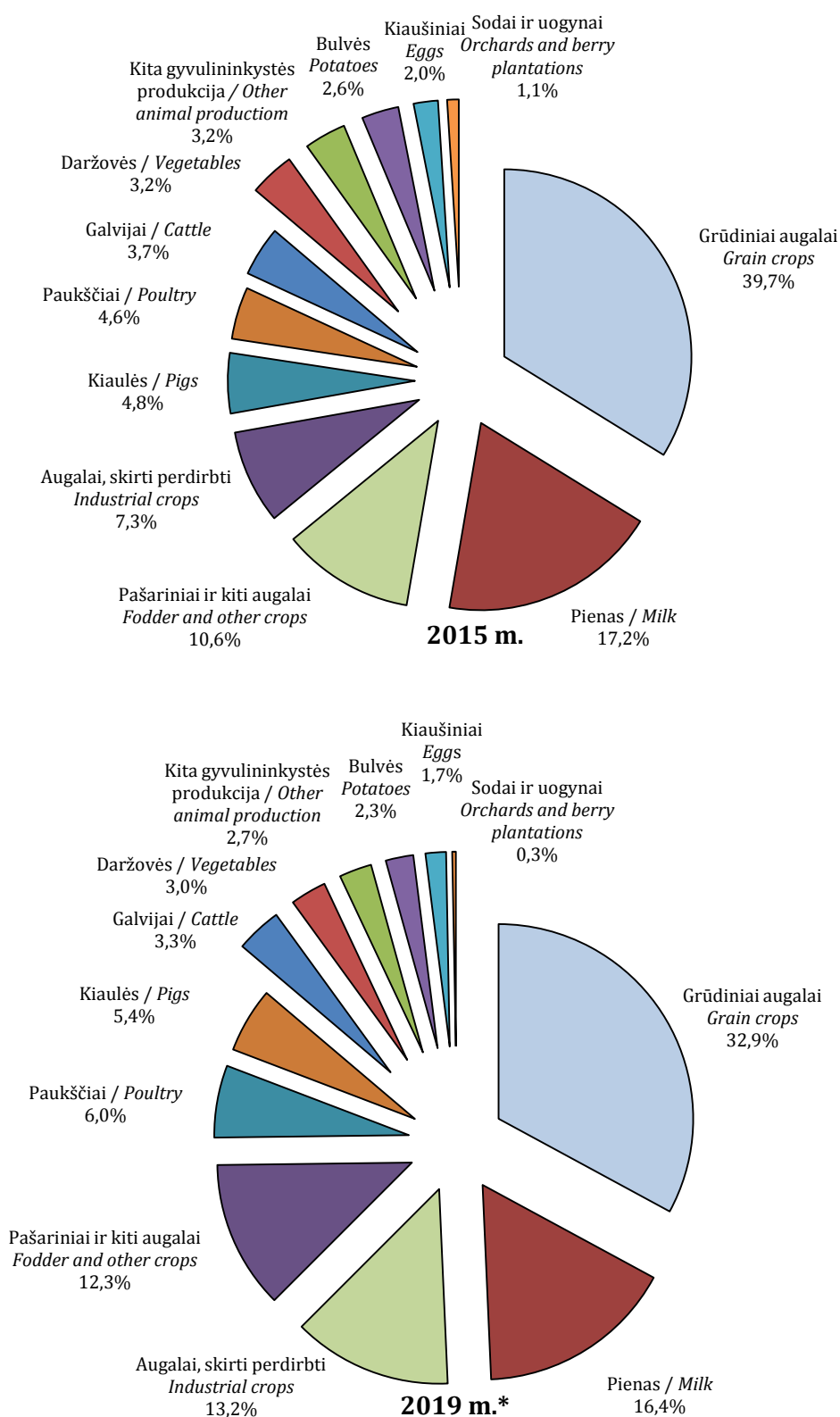
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

** Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį Lietuvoje 2015 ir 2019 m. sudarė grūdiniai augalai (atitinkamai 39,7 ir 32,9 proc.) (1.6 pav.).

Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje 2019 m., palyginti su 2015 m., daugiausia išaugo skirtų perdirbti ir pašarinių bei kitų augalų dalis (atitinkamai 5,9 ir 1,7 proc. punkto), o labiausiai sumažėjo grūdinių augalų, pieno ir sodų bei uogynų dalis (atitinkamai 6,8 ir po 0,8 proc. punkto). Pagrindinė neigiamų tendencijų grūdinių augalų ir sodų bei uogynų sektoriuose priežastis buvo 2019 m. nepalankios meteorologinės sąlygos. Prie neigiamų pokyčių pieno sektoriuje daug prisidėjo mažos pieno supirkimo kainos ir, palyginti su augalininkystės produktais, santykinai mažesnės tiesioginės išmokos. Be šių veiksnių, tokiems rezultatams įtakos turėjo ir pieno gamybos specifika: darbo proceso nepertraukiamumas, greitas produkcijos gendamas, reikalaujantis papildomų investicijų, palyginti su augalininkystės produkcija, sudėtingesni reikalavimai (pvz., gyvūnų gerovės, veterinarijos) ir pan.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.6 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2015 ir 2019 m.

Fig. 1.6. Structure of gross agricultural production in 2015 and 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Atskirose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. Pagal bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą visas ES šalis galima suskirstyti į tris grupes. Lietuva patenka į trečiąją šalių grupę (pirmąją grupę sudaro šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija (pvz., Airija, Danija), antrąją – šalys, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalys beveik vienodos (pvz., Vokietija, Švedija), trečiąją – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija (pvz., Rumunija, Graikija)). Lietuvoje augalininkystės produkcijos dalis 2019 m. buvo panaši kaip ir Kroatijoje, Latvijoje bei Slovakijoje (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra ES šalyse* 2015 ir 2019 m.

Table 1.3. Structure of gross agricultural production in EU countries* in 2015 and 2019

Šalis / Country	2015			2019		
	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>
Airija / Ireland	24,6	75,4	1445	25,3	74,7	1685
Danija / Denmark	39,1	60,9	3613	38,7	61,3	4164
Liuksemburgas / Luxembourg	46,0	54,0	2809	39,4	60,6	2989
Kipras / Cyprus	44,9	55,1	5754	39,5	60,5	6402
Malta / Malta	44,6	55,4	10962	41,2	58,8	10843
Suomija / Finland	38,0	62,0	1638	41,5	58,5	1734
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	39,9	60,1	1773	41,5	58,5	1696
Belgija / Belgium	44,6	55,4	6013	44,2	55,8	6359
Austrija / Austria	47,5	52,5	2309	47,2	52,8	2569
Lenkija / Poland	47,6	52,4	1507	47,6	52,4	1787
Vokietija / Germany	50,9	49,1	2952	48,9	51,1	3187
Švedija / Sweden	51,0	49,0	1806	51,4	48,6	1796
Estija / Estonia	56,2	43,8	837	53,9	46,1	931
Slovėnija / Slovenia	57,7	42,3	2579	56,0	44,0	2698
Nyderlandai / Netherlands	56,6	43,4	13102	56,0	44,0	14074
Čekija / Czechia	61,7	38,3	1286	59,2	40,8	1463
Ispanija / Spain	61,9	38,1	1891	59,9	40,1	2105
Vengrija / Hungary	62,9	37,1	1593	61,0	39,0	1708
Portugalija / Portugal	59,4	40,6	1909	61,2	38,8	2076
Prancūzija / France	62,1	37,9	2464	61,6	38,4	2469
Slovakija / Slovakia	59,5	40,5	1002	62,5	37,5	1022
Latvija / Latvia	61,6	38,4	661	62,6	37,4	734
Kroatija / Croatia	61,3	38,7	1238	63,1	36,9	1370

Šalis / Country	2015			2019		
	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>
Lietuva / Lithuania	66,3	33,7	865	64,0	36,0	896
Italija / Italy	66,5	33,5	3715	66,0	34,0	3706
Bulgarija / Bulgaria	71,6	28,4	821	74,9	25,1	873
Graikija / Greece	73,2	26,8	2227	75,6	24,4	2305
Rumunija / Romania	70,9	29,1	1106	77,0	23,0	1384

* Rikiavimas pagal 2019 m. augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalį / Sorted by the 2019 share of crop and livestock production.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2019 m. buvo viena mažiausių ES. Palyginti su panašias sąlygas turinčia Danija, šis rodiklis buvo daugiau nei 4 kartus mažesnis. Tokiems rezultatams daugiausia įtakos turėjo mažesnės nei kitose šalyse žemės ūkio produktų supirkimo kainos. Didžiausia bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2019 m. buvo Nyderlanduose, Maltoje, Kipre ir Belgijoje. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, produkcijos gamybos prioritetus pasirinko pagal savo konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą.

Lyginant bendrąją žemės ūkio produkciją, tenkančią 1 ha ŽŪN, matyti, kad ryškaus skirtumo tarp grupių nėra. Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2019 m. buvo tik 3,8 proc. mažesnė nei Estijoje, kurioje gyvulininkystės produkcija sudaro gerokai didesnę bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį.

Analizuojant žemės ūkio produktų supirkimo kiekius, galima matyti, kad jie per 2015–2019 m. laikotarpį kito netolygiai: 2019 m., palyginti su 2018 m., rapsų supirkta 61,6 proc., grūdų – 4,4 proc. daugiau, o vaisių ir uogų – 48,7 proc., bulvių – 16,9 proc., daržovių – 6,8 proc. mažiau. Visų gyvulių ir gyvulininkystės produktų, išskyrus kiaules ir galvijus, supirkimo apimtys 2019 m., palyginti su 2018 m., mažėjo. Kiaušinių supirkta 11,6 proc., paukščių – 6,2 proc., pieno – 1,2 proc. mažiau.

Svarbus veiksnys, turintis įtakos bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims, yra žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos. Žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksų kitimo tendencijos per 2016–2019 m. laikotarpį šiek tiek skyrėsi. Augalininkystės bei gyvulininkystės produktų ir materialinių išteklių kainų indeksai didžiausi buvo 2017 m. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainų indeksas mažiausias buvo 2018 m., augalininkystės produktų – 2016 m., o materialinių išteklių – 2019 m. Augalininkystės produktų kainos 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 5,0 proc., gyvulininkystės produktų – 3,1 proc., o materialinių išteklių – sumažėjo 7,6 proc. Šių kainų indeksų pokyčiai 2016–2019 m. laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produktų supirkimo ir materialinių išteklių kainų (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai* 2016–2019 m., proc.

Table 1.4. Price indices* of agricultural production and input in 2016–2019, per cent

Rodikliai / Indicators	2016	2017	2018	2019
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural production</i>				
bendras / total	93,3	112,4	102,5	104,2
augalininkystės / crop production	90,1	107,1	107,0	105,0
gyvulininkystės / animal production	98,5	120,3	96,5	103,1
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Input price index</i>	99,3	103,2	99,5	92,4
Kainų žirklys / Price scissors	94,0	108,9	103,0	112,8

* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per visą 2016–2019 m. laikotarpį palankiausi žemės ūkio produktų gamintojams buvo 2019 m. – palyginti su ankstesniais metais, žemės ūkio produktų supirkimo kainos padidėjo 4,2 proc., o materialinių išteklių – sumažėjo 7,6 proc. Nepalankiausia padėtis susiklostė 2016 m., kai, palyginti su 2015 m., žemės ūkio produktų supirkimo kainos sumažėjo 6,7 proc., o materialinių išteklių – tik 0,7 proc.

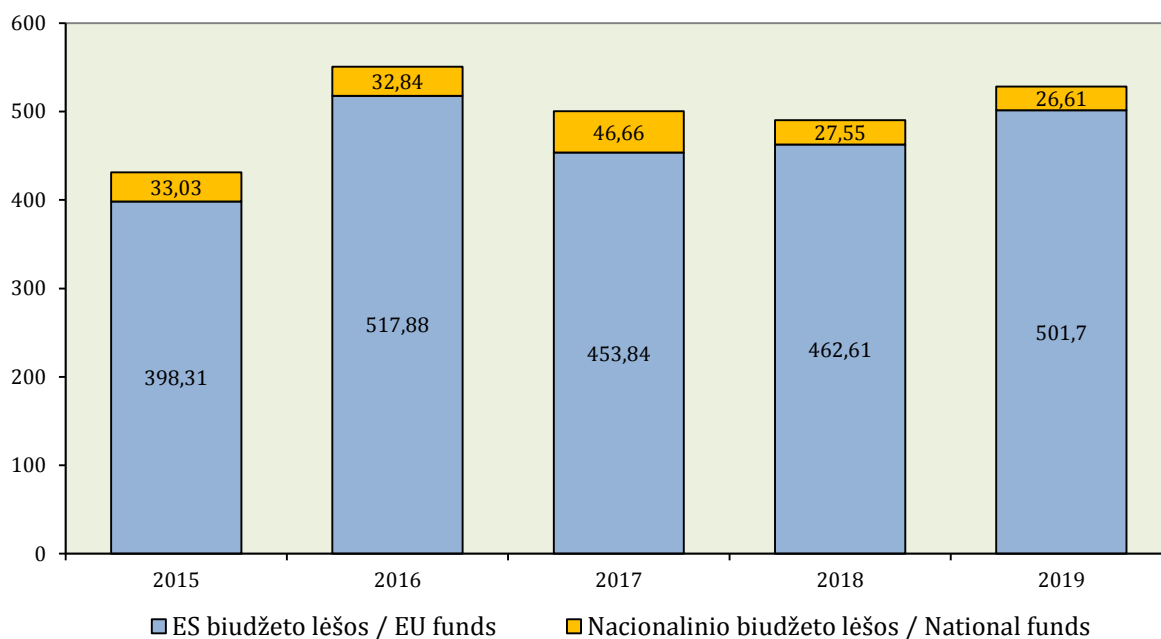
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

1962 m. pradėta įgyvendinti ES BŽŪP yra žemės ūkio sektoriaus ir visuomenės, Europos ir jos ūkininkų partnerystė, kuria siekiama remti ūkininkus, didinti žemės ūkio našumą ir taip užtikrinti nuolatinį aprūpinimą maistu prieinamomis kainomis; užtikrinti tinkamą ES ūkininkų gyvenimo lygį; padėti kovoti su klimato kaita ir tausiai valdyti gamtos išteklius; išsaugoti ES kaimo vietoves ir kraštovaizdį; išsaugoti kaimo ekonomiką, skatinant darbo vietų kūrimą žemės ūkio, žemės ūkio ir maisto pramonės ir susijusiuose sektoriuose. BŽŪP yra bendra visoms ES šalims, kurią nuo 2004 m. įgyvendina ir Lietuva. Siekiant užtikrinti šių tikslų įgyvendinimą, ūkininkams bei kaimo gyventojams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžeto lėšų. 2019 m. žemės ūkiui finansuoti skirta 971,4 mln. EUR – 7,3 proc. mažiau nei 2018 m. (1047,9 mln. EUR), o išmokėta 940,4 mln. EUR, 2,3 proc. daugiau nei 2018 m. (919,0 mln. EUR).

Tiesioginių išmokų sistema užtikrinamas pajamų stabilumas ir atlyginama ūkininkams už aplinką tausojantį ūkininkavimą ir viešąsias gėrybes, už kurias rinkoje

paprastai nėra mokama, pvz., už rūpinimąsi kaimu. Tiesioginių išmokų sistema – labiausiai finansuojama ES BŽŪP paramos priemonė, prie kurios prisideda ir Lietuvos biudžetas. Didžioji tiesioginių išmokų dalis yra atsieta nuo gamybos apimčių. Lietuvoje tiesioginės išmokos skiriamos žemės ūkio veiklos subjektams už deklaruotą žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) plotą, pasėlius ir gyvulius. Tęsiant paramos teikimą pagal vienkartinės paramos už plotus įgyvendinimo schemą, 2019 m., kaip ir tiriamojo laikotarpio metais (2015–2019 m.), Lietuvoje tiesioginės išmokos buvo skiriamos iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš nacionalinio biudžeto, skiriant pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos (PLNP) išmokas. 2018 ir 2019 m. EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, dalis buvo perkelta Lietuvos kaimo plėtros programos (KPP) priemonėms įgyvendinti (2018 m. – 16,7 mln. EUR; 2019 m. – 33,3 mln. EUR). Svarbu pažymėti, kad įvertinus šį perkėlimą, EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, dalis 2019 m. sudarė 94,5 proc. (483,7 mln. EUR) visų Lietuvos tiesioginių išmokų, išmokėta 501,7 mln. EUR (1.7 pav.). 2019 m., palyginti su 2018 m., EŽŪGF skirta lėšų dalis padidėjo 1,8 proc., o išmokėta dalis – 8,5 proc. Išmokėtos dalies padidėjimą lėmė ankstesnių (2014–2018 m.) įsipareigojimų vykdymas. 2019 m. PLNP dalis, išmokėta už referenciniu laikotarpiu ir šiais metais deklaruotus gyvulius ir pasėlius, sudarė 26,6 mln. EUR, t. y. 3,6 proc. mažiau negu 2018 m. (27,6 mln. EUR).

1.7 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 1.7. Funds for direct payments in 2015–2019, EUR mill.

Šaltinis: NMA duomenys.

Nors pagal 2014–2020 m. BŽŪP numatytas didėjantis tiesioginių išmokų finansinis vokus, dėl dalies pinigų perkėlimo į KPP 2018 ir 2019 m. pagrindinė išmoka, žalinimo išmoka, išmoka už pirmuosius 30 ha didėjo nežymiai. 2019 m. pagrindinė tiesioginė išmoka, skirta pareiškėjui už ŽŪN plotus, buvo 64,0 EUR/ha, t. y. 1,3 proc. daugiau nei 2018 m. (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Tiesioginių išmokų, mokamų iš ES biudžeto lėšų, dydžiai Lietuvoje 2015–2019 m.

Table 1.5. Direct payment rates paid from the EU budget in Lithuania in 2015–2019

Išmokos rūšis / Kind of payment	2015	2016	2017	2018	2019
Pagrindinė išmoka, EUR/ha <i>Basic payment, EUR/ha</i>	56,7	59,4	62,8	63,2	64,0
Išmoka už pirmuosius 30 ha, EUR/ha <i>Payment for the first 30 ha, EUR/ha</i>	48,8	51,8	56,3	57,9	59,7
Išmoka jaunajam ūkininkui, EUR/ha <i>Young farmer payment, EUR/ha</i>	45,8	45,8	45,8	47,9	54,2
Žalinimo išmoka, EUR/ha <i>Greening payment, EUR/ha</i>	44,9	46,6	49,2	49,8	51,5
Susietoji parama už plotus: <i>Coupled support for areas:</i>					
išmoka už daržovių auginimą uždaramame grunte (šildomuose šiltnamiuose), EUR/a* <i>payment for vegetables grown in heated greenhouses, EUR/a*</i>	527,0	453,4	208,7	208,2	265,9
išmoka už baltyminių augalų auginimą, EUR/ha <i>payment for protein crops, EUR/ha</i>	83,5	60,1	42,0	50,1	61,7
išmoka už vaisių ir uogų auginimą, EUR/ha <i>payment for fruit and berry cultivation, EUR/ha</i>	207,4	230,3	225,6	227,5	237,6
išmoka už daržovių atvirajame grunte auginimą, EUR/ha <i>payment for field vegetables cultivation, EUR/ha</i>	324,2	310,9	381,8	344,2	280,6
išmoka už cukrinių runkelių auginimą, EUR/ha <i>payment for sugar beet cultivation, EUR/ha</i>	–	–	81,2	94,4	105,9
išmoka už plotus, apsėtus sertifikuota javų sėkla, EUR/ha / <i>payment for areas sown under certified cereal seed, EUR/ha</i>	–	–	17,9	14,2	14,2
išmoka už bulvių sėklai auginimą, EUR/ha <i>payment for seed potatoes, EUR/ha</i>	–	–	585,2	673,9	396,0
Susietoji parama už gyvulius: <i>Coupled support for animals:</i>					
išmoka už pienines karves, EUR/gyv. <i>dairy breed cows payment, EUR/head</i>	80,0	91,0	101,9	107,3	114,9
išmoka už mėsinius galvijus, EUR/gyv. <i>beef cattle payment, EUR/head</i>	108,8	94,0	91,3	91,7	100,4
išmoka už pieninių veislių bulius, EUR/gyv. <i>dairy breed bulls payment, EUR/head</i>	76,8	68,8	78,9	87,5	89,3
išmoka už mėsines avis, EUR/gyv. <i>sheep (meat breeds) payment, EUR/head</i>	13,4	10,7	10,5	10,8	11,5
išmoka už pienines ožkas, EUR/gyv. <i>dairy female goats payment, EUR/head</i>	41,4	20,7	23,4	23,8	24,2

* 1 aras / are = 0,01 ha.

** preliminarus išmokos dydis / Preliminary rate.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Perskirstymo išmoka, skirta labiau paremti smulkesnius pagal ŽŪN plotą ūkius, 2019 m. sudarė 59,7 EUR/ha, t. y. 3,1 proc. daugiau nei 2018 m. (57,9 EUR/ha).

Papildoma išmoka už palankesnę aplinkos atžvilgiu žemės ūkio veiklą skiriama už plotą pareiškėjui, atitinkančiam žalinimo išmokos reikalavimus. 2019 m. žalinimo išmokos dydis Lietuvoje sudarė 51,5 EUR/ha, t. y. 3,4 proc. daugiau nei 2018 m. (49,8 EUR/ha).

Lietuvoje 5 m. iš eilės (2015–2019m.) skiriamos tiesioginės išmokos jauniems ūkininkams, kuriomis siekiama prisidėti prie kartų kaitos kaimo regionuose. Pirmuosius trejus metus išmokos dydis buvo pastovus ir Lietuvoje sudarė 45,8 EUR/ha. 2018 ir 2019 m. minėtos išmokos dydis, pakoregavus tiesioginių išmokų sistemos finansavimą, didėjo. 2019 m. jauniems ūkininkams papildomai skiriamų tiesioginių išmokų dydis Lietuvoje sudarė 54,2 EUR/ha, t. y. 13,2 proc. daugiau nei 2018 m. (iki 47,9 EUR/ha).

Įgyvendinant 2014–2020 m. BŽŪP tikslus Lietuvoje itin svarbus išmokų, susietų su gamybos apimtimis, mokėjimo tęstinumas. Iš EŽŪGF lėšų mokama susietoji parama už daržovių, išskyrus bulves, auginimą uždarajame (šildomuose šiltnamiuose) ir atvirajame grunte, taip pat už vaisių ir uogų, baltyminių augalų auginimą, už pienines karves, mėsinius galvijus ir mėsines avis, pieninių veislių bulius, pienines ožkas. Nuo 2017 m. skiriamos išmokos ir už plotus, kuriuose auginami cukriniai runkeliai. 2019 m. tokia išmoka sudarė 105,9 EUR/ha (2018 m. – 94,4 EUR/ha), už bulvių sėklai auginimą preliminarus išmokos dydis 2019 m. buvo 396,0 EUR/ha (2018 m. – 673,9 EUR/ha), už sertifikuota sėkla apsėtus javų plotus – 14,2 EUR/ha (2018 m. – 14,2 EUR/ha).

Lietuvoje 2019 m. susietoji išmoka už baltyminių augalų auginimą buvo 61,7 EUR/ha, t. y. 23,2 proc. daugiau nei 2018 m. (50,1 EUR/ha); už daržovių uždarajame grunte auginimą – 265,9 EUR už arą (2018 m. – 208,2 EUR už arą); už vaisių ir uogų – 237,6 EUR/ha, t. y. 4,4 proc. daugiau nei 2018 m. (227,5 EUR/ha). Tokius padidėjimus nulėmė bendro finansinio tiesioginių išmokų didėjimas ir sumažėję deklaruočių augalų plotai. Deklaruoti lauko daržovių plotai 2019 m. didėjo, todėl susietoji išmoka už lauko daržovių (išskyrus baltyminius) auginimą 2019 m. siekė 280,6 EUR/ha, t. y. 18,5 proc. mažiau nei 2018 m. – 344,2 EUR/ha.

Susietosios išmokos, remiant gyvulininkystės krypties ūkius, 2019 m. buvo skiriamos už pieninę karvę – 114,9 EUR, t. y. 7,1 proc. daugiau nei 2018 m. ir net 43,6 proc. – nei 2015 m. (80,0 EUR); už mėsinių galviją – 100,4 EUR (2018 m. – 91,7 EUR); už mėsinę avį – 11,5 EUR (2018 m. – 10,8 EUR); už pieninės veislės bulių – 89,3 EUR (2018 m. – 87,5 EUR); už pieninę ožką – 24,2 EUR (2018 m. – 23,8 EUR).

Minėti kasmetiniai susietųjų išmokų dydžių svyravimai priklauso nuo remtinų vienetų skaičiaus. Didesnis nei 2014 m. (ir 2016 m.) EK patvirtintas remtinų vienetų skaičius sąlygojo mažesnę išmokos dydį.

Pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos lėšos taip pat buvo skirtos tiesiogiai remti tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės krypties ūkius. Nepažeidžiant su EK suderintos PLNP mokėjimo tvarkos ir atsižvelgiant į PLNP atskiriems sektoriams leistinas finansavimo ribas bei turimą lėšų rezervą, 2019 m. PLNP išmokos beveik nesiskyrė nuo 2018 m. išmokų dydžių (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos išmokų dydžiai Lietuvoje 2015–2019 m.

Table 1.6. Transitional national aid (TNA) payment rates in Lithuania in 2015–2019

Išmokos rūšis / Kind of payment	2015	2016	2017	2018	2019
PLNP išmokos* už produkciją: TNA payments* for production of:					
baltyminius augalus, EUR/ha protein crops, EUR/ha	13,0	23,4	23,4	23,4	23,4
karves žindenes ir telyčias, EUR/gyv. suckler cows and heifers, EUR/head	87,0	105,0	111,1	111,1	111,0
bulius, EUR/gyv. / bulls, EUR/head	205,0	212,2	212,2	212,0	212,0
ėriavedes, EUR/gyv. / ewes, EUR/head	4,4	4,1	3,15	3,1	3,0
kvotinį pieną, EUR/t / quota milk, EUR/t	16,0	15,7	15,3	14,0	14,3

* Bendra susietosios ir atsietosios dalių suma / Total sum of coupled and decoupled payments.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

PLNP išmokų dydžiai už ėriavedes, karves žindenes ir telyčias bei bulius ir pieną sumažėjo minimaliai (nuo 0,1 iki 0,3 EUR). 2019 m. PLNP išmoka už baltyminius augalus buvo tokia pati, kaip ir 2016–2018 m. (23,4 EUR/ha).

NMA duomenimis, 2019 m. spalio viduryje buvo pradėti avansiniai išmokų mokėjimai, o nuo gruodžio mėnesio – pagrindinės jų dalies mokėjimai. Iki metų pabaigos 123,8 tūkst. deklaravusių plotus pareiškėjų sąskaitos buvo papildytos 447,5 mln. EUR tiesioginių išmokų. Didžiausi deklaruoti plotai pagrindinei tiesioginei išmokai už pasėlius, remiantis NMA duomenimis, gauti Panevėžio r. savivaldybėje (113 331,2 ha) bei Kėdainių r. savivaldybėje (108 836,8 ha), o didžiausias deklaruotas ariamosios žemės plotas Lietuvoje nustatytas pagal pasėlį „žieminiai kviečiai“ – 740 209,0 ha.

Rinkos reguliavimo priemonės. Rinkos reguliavimo priemonėmis siekiama stabilizuoti žemės ūkio rinkas ir netgi išvengti rinkos krizių (tam naudojamos rinkos intervencinės priemonės), didinti paklausą ir padėti ES žemės ūkio sektoriams geriau prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Priemonės taikomos pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatoma ES žemės ūkio veikimo bendrojoje rinkoje sistema. Rinkos intervencinės priemonės finansuojamos EŽŪGF. Lietuvoje pagrindinės priemonės apima intervencinį grūdų, sviesto, nugriebto pieno miltelių, galvijienos pirkimą, saugojimą ir pardavimą iš intervencinių sandėlių. Rinkos reguliavimo priemonės apima ir paramos teikimą už privatų sūrį, sviesto, nugriebto pieno miltelių, baltojo cukraus, galvijienos, kiaulienos, avienos ir ožkienos sandėliavimą; už cukraus naudojimą pramoninių produktų gamyboje; už išimtus iš rinkos šviežius vaisius ir daržoves, vaisių ir daržovių derliaus nenuėmimą ir nesunokusio derliaus nuėmimą. Parama teikiama ir už pieno bei pieno produktų suvartojimą švietimo ir mokslo įstaigose bei vykdoma vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programa ir kt.

Norint pagerinti vaikų ir moksleivių mitybą, skatinti pieno produktų vartojimą vidaus rinkoje bei sumažinti disbalansą pieno produktų rinkoje, Lietuvoje įgyvendinama paramos programa „Pienas vaikams“. 2019 m. paramos programos „Pienas vaikams“ priemonė pasinaudojo 1596 ugdymo įstaigos (868 mokyklos, 722 darželiai ir 6 vaikų globos namai), kuriose remtinų vaikų buvo 242,1 tūkst., t. y. 2,2 proc. daugiau nei 2018 m. (236,9 tūkst.). Šiai priemonei įgyvendinti 2019 m. buvo išmokėta 3,1 mln. EUR (ES lėšų dalis – 38,7 proc.), 6,9 proc. daugiau nei 2018 m. (2,9 mln. EUR). 2019 m. populiariausi produktai buvo įvairaus riebumo geriamasis pienas (1213,2 t), natūralus jogurtas ir jogurtas su priedais (493,3 t), sūris ir sūrio lazdelės (45,9 t). Visi produktai ekologiški.

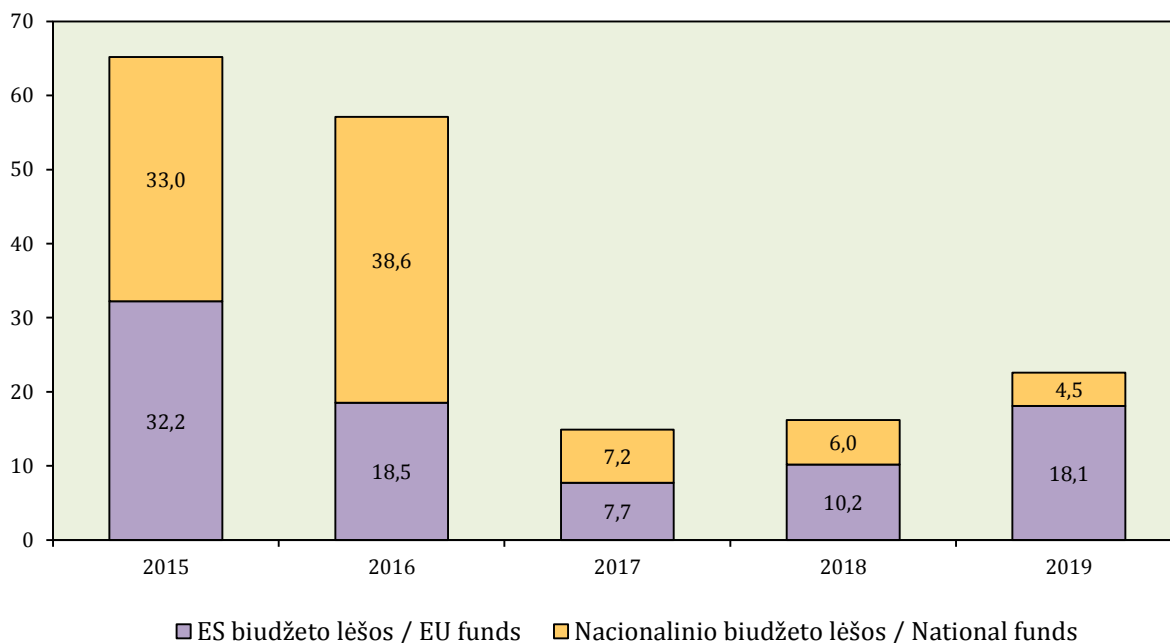
Sveikatai palankios mitybos įpročiai susiformuoja vaikystėje, todėl būtent ikimokyklinio amžiaus vaikams bei pradinį klasių mokiniams nemokamai yra dalijamos morkos, obuoliai, kriaušės bei obuolių, kriaušių, morkų, serbentų, braškių, aviečių, aronijų sultys ir jų mišiniai. Daug vaisių ir daržovių vaikystėje valgę asmenys ir toliau jų vartoja pakankamai, o gerus įpročius perduoda savo vaikams. Lietuvoje vaisių ir daržovių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programa pradėta vykdyti 2009 m.

2018–2019 mokslo metų vaisių ir daržovių produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programai iš ES ir nacionalinio biudžeto lėšų buvo skirta 1735,5 tūkst. EUR (be PVM), iš kurių ES lėšos sudarė 1,1 mln. EUR, o nacionalinio biudžeto – 634,5 tūkst. EUR, PVM suma sudarė 363,0 tūkst. EUR. Programa prasidėjo 2018 m. spalio 1 d., patvirtinus naują lėšų limitą vienam vaikui per mėn. Jis, palyginti su 2017–2018 mokslo metais, padidėjo 0,31 EUR, t. y. iki 1,27 EUR be PVM per mėnesį. Per 2018–2019 mokslo metus, pasinaudojus programa, buvo suvartota 1396,9 t obuolių, 254,6 tūkst. l sulčių, 2 t morkų ir 4,2 t kriaušių. Programoje dalyvavo 93 pareiškėjai: 46 tiekėjai (produktus tiekė 1486 ugdymo įstaigoms) ir 47 ugdymo įstaigos programoje dalyvavusios savarankiškai (iš viso programoje dalyvavo 230,3 tūkst. vaikų). Siekiant mažinti žalą aplinkai, daromą dėl produktų pervežimo metu išmetamo CO₂ kiekio, buvo ribojamas atstumas nuo produkto gamybos vietos iki galutinio vartotojo (vaikų ugdymo įstaigos), ir jis neturėjo viršyti 350 km.

Remiant ir populiariausią prekės ženklą, kaip ir ankstesniais metais, taip ir 2019 m. buvo skatinamas Lietuvos žemės ūkio produktų eksportas ir pardavimai vidaus rinkoje. Pagal žemės ūkio produktams skirtų informavimo ir pardavimo skatinimo veiksmų vidaus rinkoje ir trečiojoje šalyje paramos schemą 2019 m. buvo išmokėta 2427,3 tūkst. EUR, t. y. 28,6 proc. daugiau nei 2018 m. (1886,8 tūkst. EUR), iš kurių ES lėšų buvo 2040,6 tūkst. EUR.

2019 m. nebuvo naudojamosi privataus žemės ūkio ir maisto produktų saugojimo bei pardavimų intervencijai paslaugomis. Nepaisant to, valstybės mastu buvo patirta nuostolių bei techninių išlaidų, susijusių su intervencinių produktų pirkimu ankstesniais metais, kurių kompensavimui 2019 m. buvo išleista 948,9 tūkst. EUR, iš kurių ES lėšos sudarė 780,3 tūkst. EUR.

2019 m. iš viso rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti Lietuvoje buvo išleista 22,6 mln. EUR, t. y. 39,5 proc. daugiau negu 2018 m. – 16,2 mln. EUR, iš kurių ES biudžeto lėšos sudarė 18,1 mln. EUR. (1.8 pav.).

1.8 pav. Rinkos reguliavimo priemonių finansavimas 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 1.8. Funds for market regulation measures in 2015–2019, EUR mill.

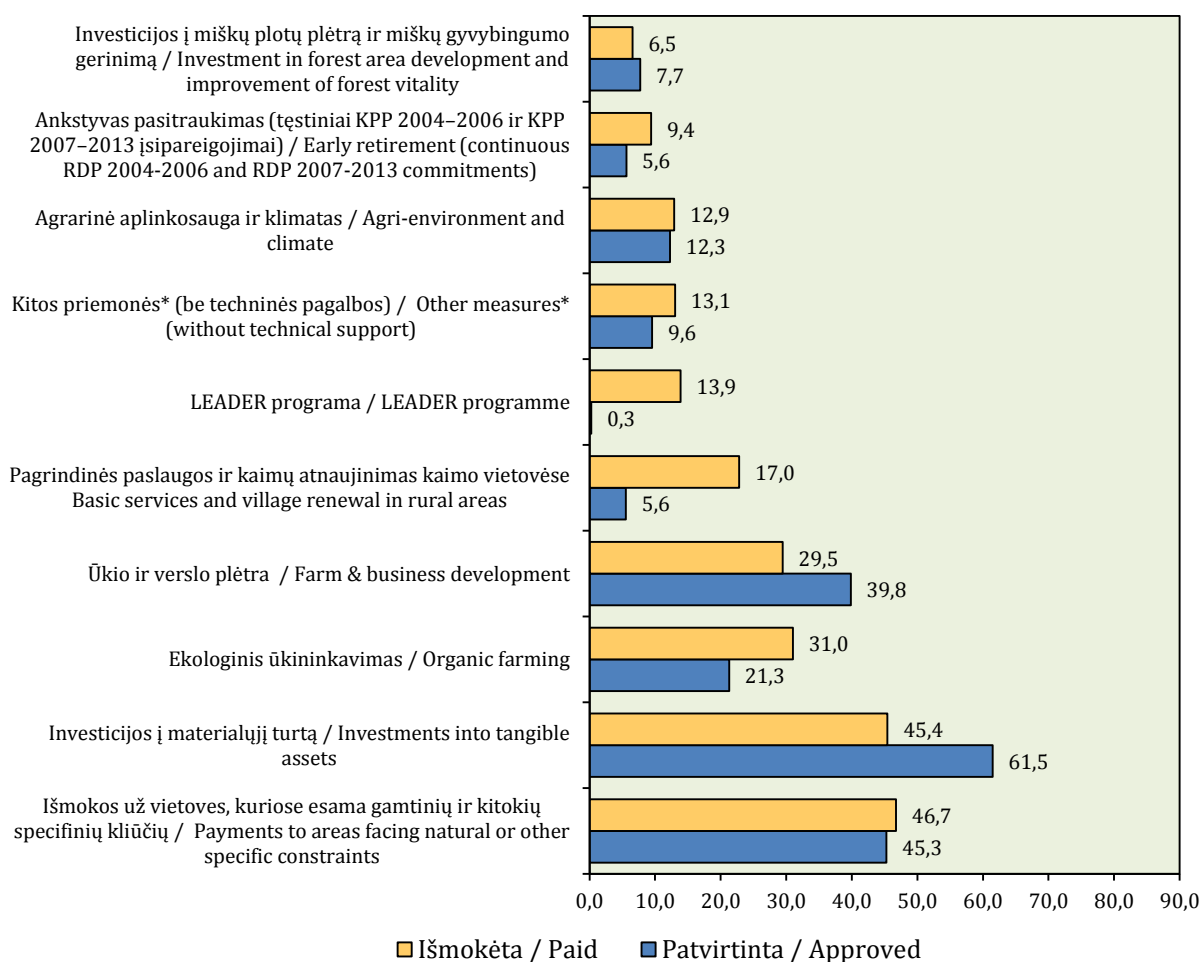
Šaltinis: NMA duomenys.

Tokių išlaidų, skirtų rinkos reguliavimo priemonėms, padidėjimą nulėmė intervenciniuose valstybės sandėliuose saugomų žemės ūkio produktų nuvertėjimas, kuris per 2019 m. sudarė apie 12,7 mln. EUR.

Kaimo plėtros priemonės. Kaimo plėtros priemonės sustiprina BŽŪP rinkos ir pajamų palaikymo priemonių poveikį. Pagrindiniai trys 2014–2020 m. kaimo plėtros tikslai apima žemės ūkio konkurencingumo skatinimą, tvaraus gamtos išteklių valdymo ir veiksmų klimato srityje užtikrinimą, darnios teritorinės kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtros užtikrinimą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir jų išlaikymą.

Per 2019 m. pagal 2014–2020 m. KPP priemones buvo surinkta 108,0 tūkst. paraiškų, t. y. 2,1 proc. daugiau negu 2018 m. (105,8 tūkst.), iš kurių patvirtinta buvo apie 73,2 proc., t. y. 79 tūkst. paraiškų. Pagal visas 2019 m. surinktas paraiškas buvo prašoma 398,6 mln. EUR paramos (36,6 proc. daugiau nei 2018 m. – 291,8 tūkst.), o išmokėta (įskaitant techninės pagalbos priemones) 239,4 mln. EUR, t. y. 3,5 proc. mažiau nei 2018 m. (248,0 mln. EUR).

Kaip ir ankstesniais, 2019 m. daugiausia paraiškų buvo pateikta pagal priemonę „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ (apie 74,3 tūkst. paraiškų). Pagal šią priemonę 2019 m. buvo prašoma 56,2 mln. EUR, t. y. 1,4 proc. daugiau nei 2018 m. (55,4 mln. EUR), o išmokėta 46,7 mln. EUR (1.9 pav.).

1.9 pav. Patvirtintos ir išmokėtos** lėšos pagal Kaimo plėtros programos priemones 2019 m., mln. EUR

Fig. 1.9. Funds for rural development measures approved and paid** in 2019, EUR mill.

* Kitos priemonės – „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“; „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“; „Bendradarbiavimas“; „Rizikos valdymas“ ir kt. / Other measures – Knowledge transfer and information activities; Natura 2000 payments and Payments related to the Water Framework Directive; Cooperation; Risk management, etc.

** Įskaitant ankstesniais metais neišmokėtas lėšas / Including funds of previous years.

Šaltinis: NMA duomenys.

Populiariausios investicinės priemonės 2019 m. buvo „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ – 2,2 tūkst. paraiškų; „Parama asbestinių stogų dangos keitimui“ – 2,2 tūkst. paraiškų; „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“ – 1,0 tūkst. paraiškų; „Parama smulkiems ūkiams“ – 2,5 tūkst. paraiškų.

Pagal KPP priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ 2019 m. buvo prašoma paramos už daugiau kaip 145,1 mln. EUR, iš kurių 91,8 mln. EUR – pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 27,1 mln. EUR – pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“, 26,1 mln. EUR – pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“. Pagal minėtą priemonę 2019 m. išmokėta 45,4 mln. EUR, iš kurių

29,3 mln. EUR – pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ (beveik per pusę mažiau nei 2018 m. – 55,6 mln. EUR).

2019 m., kaip ir ankstesniais metais, buvo populiari priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“. 2019 m. gautos 2185 paraiškos (2018 m. – 2357), prašyta 38,3 mln. EUR paramos (2018 m. – 40,1 mln. EUR). Iš viso pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ 2019 m. buvo išmokėta 31,0 mln. EUR, t. y. beveik tiek pat, kaip ir 2018 m. (31,4 mln. EUR).

2019 m. pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ buvo surinktos 3968 paraiškos, pagal kurias buvo prašoma paramos už 94,1 mln. EUR, o patvirtintos 2184 paraiškos (suma – 39,8 mln. EUR). Daugiausia paraiškų buvo surinkta pagal minėtos priemonės veiklą „Parama smulkiems ūkiams“ – 61,8 proc. nuo visų priemonės paraiškų. Didžiausia suma buvo išmokėta pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ – 10,5 mln. EUR. Iš viso pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ 2019 m. buvo išmokėta 29,5 mln. EUR.

2019 m. buvo renkamos paraiškos ir pagal KPP priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklą „Parama vietiniams keliams“. Iš viso buvo pateiktos 49 paraiškos, kuriose prašoma 9,1 mln. EUR projektams finansuoti.

2019 m. taip pat buvo renkamos paraiškos pagal KPP priemonės „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“. Remiantis NMA duomenimis, birželio mėnesį pakeitus įgyvendinimo taisykles, 2019 m. nebuvo remiama „Viešojo naudojimo rekreacinės miško infrastruktūros įrengimo ir atnaujinimo“ veikla. Bendra prašoma paramos suma sudarė apie 620,0 tūkst. EUR, o 2019 m. paraiškų rinkimo etapui buvo skirta 1,9 mln. EUR.

2018 m. lapkričio 29 d. įsigaliojo žemės ūkio ministro įsakymo „Dėl žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymo Nr. 3d-544 „dėl vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimas Nr. 3D-851. Šiuo įsakymu buvo pakeista vietos projektų vertinimo tvarka. Taisyklių keitimai numatė, jog vietos projektų tinkamumo vertinimą atlieka vietos veiklos grupės (VVG), o NMA teikia tik metodinę pagalbą. Šis sprendimas paspartino vietos projektų vertinimą. 2019 m. buvo pasirašytos 738 sutartys (3,5 karto daugiau nei 2018 m. – 217 sutarčių) už 25,9 mln. EUR (2018 m. – už 6,5 mln. EUR).

Iš viso 2019 m. pagal KPP priemones buvo išmokėta 239,4 mln. EUR, t. y. 3,5 proc. mažiau nei 2018 m. – 248,0 mln. EUR. Bendra per visą programinį laikotarpį išmokėtos paramos suma 2019 m. pabaigoje sudarė 1234,7 mln. EUR (59 proc. programai skirtų lėšų), o patvirtinta suma – 1,5 mlrd. EUR (71 proc. programai skirtų lėšų). Bendras patvirtintų paraiškų skaičius sudarė 559,5 tūkst. (iš jų už plotą – 471 tūkst.).

Valstybės pagalba. Valstybės parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai įgyvendinama pagal Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros skatinimo, Žuvininkystės plėtros ir konkurencingumo bei Fitosanitarijos, augalų dauginamosios medžiagos ir grūdų kokybės kontrolės, veislių tyrimų programas. Lėšos šioms programoms skiriamos iš nacionalinio biudžeto. 2019 m. buvo finansuojamos valstybės pagalbos priemonės, susijusios su biodegalų gamyba, nuostolių dėl sausros kompensavimu, dalies draudimo įmokų kompensavimu žemės ūkio veiklos subjektams, gyvulių veislininkyste, veislinių gyvulių įsigijimu, šalutinių gyvūninių produktų tvarkymu, sertifikuotų tautinio paveldo produktų išsaugojimu, kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamyba, populiarinimo

ir realizavimo skatinimu, žemdirbių konsultavimu, palūkanų kompensavimu, taikomųjų ir tarptautinių tyrimų vykdymu, žinių perdavimo ir informavimo veikla ir kt.

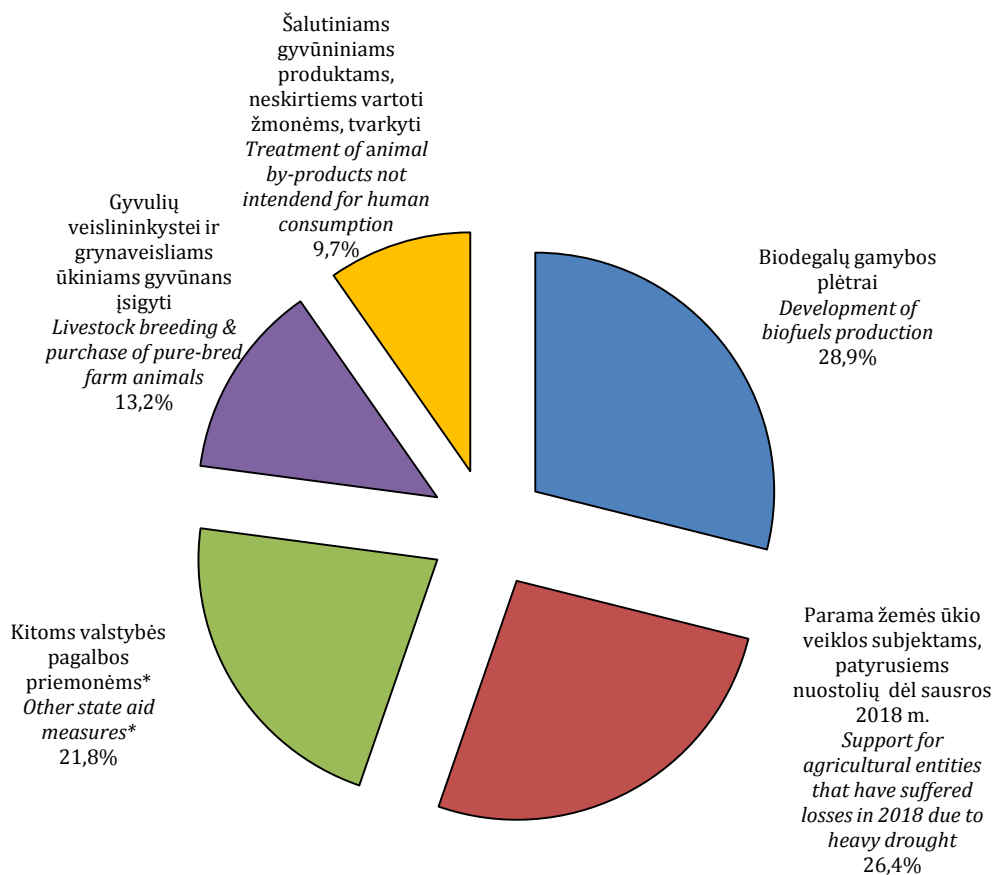
Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia valstybės pagalbos paramos lėšų 2019 m. buvo išmokėta pagal priemonę „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ – 9,2 mln. EUR mln. EUR (28,9 proc. viso 2019 m. valstybės pagalbos priemonių finansavimo), t. y. beveik tiek pat, kaip ir 2018 m. – 9,4 mln. EUR. Ši priemonė skirta skatinti biodegalų gamybą, sudaryti galimybę žemės ūkio produkciją naudoti ne maisto reikmėms, mažinti priklausomybę nuo importuoto kuro ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją. Pagalbos gavėjams kompensuojamos žaliavos įsigijimo (išauginimo) išlaidos, padarytos nuo einamųjų metų sausio 1 d. iki einamųjų metų lapkričio 15 d.: rapsų grūdų – 46,3 EUR už toną, javų grūdų – 33,0 EUR už toną.

2018 m. Vyriausybė dėl ūkininkus alinusios stichinės sausras paskelbė ekstremalią situaciją visoje šalyje. Ūkininkai, 2018 m. patyrę nuostolių nukentėjus žemės ūkio augalams dėl sausras, 2019 m. sulaukė kompensacinių išmokų. Parama buvo mokama ūkininkams, pateikusiems paraiškas dėl patirtų nuostolių kompensavimo ir kurių dėl sausras patirti augalininkystės produkcijos nuostoliai sudarė ne mažiau kaip 30 proc. pareiškėjo bendros vidutinės metinės 2015–2017 m. produkcijos vertės pagal 2019 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. 3D-354 pirmame priede nurodytus visus augalus. Pagal šią valstybės pagalbos priemonę 2019 m. buvo išmokėta 8,4 mln. EUR paramos (26,4 proc. viso 2019 m. valstybės pagalbos priemonių finansavimo), t. y. 7,7 proc. mažiau, nei prieš metus buvo išmokėta parama žemės ūkio veiklos subjektams, patyrusiems nuostolių 2017 m. dėl gausių kritulių žuvus žemės ūkio augalams.

2019 m., kaip ir ankstesniais metais, Lietuvoje buvo tęsiamas ūkininkų skatinimas auginti aukštos veislinės vertės gyvulius ir gerinti jų veislines savybes bei didinti gyvulių produktyvumą. Per 2019 m. valstybės pagalbos priemonei „Parama gyvulių veislininkystei“ buvo išleista 10,5 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms numatytų lėšų, t. y. 3,3 mln. EUR (lygiai tiek pat kiek ir 2018 m.). Pagal priemonę „Parama grynaveisliams ūkininkams gyvūnams įsigyti“ 2019 m. buvo išleista 843,6 tūkst. EUR, t. y. 23,3 proc. mažiau nei 2018 m. (1,1 mln. EUR).

Kelerius metus iš eilės žemės ūkio subjektai aktyviai naudojo valstybės pagalbos priemonę „Paramos teikimas už šalutinių gyvūninių produktų, neskirtų vartoti žmonėms, pašalinimą ir sunaikinimą“. 2019 m. 3,1 mln. EUR, arba apie 9,7 proc. valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų, buvo išmokėta pagal šią priemonę (2018 m. – 2,9 mln. EUR).

Pastarųjų trejų metų patirtis parodė, kad klimatas Lietuvoje tampa vis ekstremalesnis, o ūkininkai intensyviau naudojo pasėlių draudimo paslaugomis. Pagal valstybės pagalbos priemonę „Parama draudimo įmokoms kompensuoti“ 2019 m. buvo išmokėta 2,1 mln. EUR paramos iš valstybės biudžeto lėšų, t. y. 61,5 proc. daugiau nei 2018 m. – 1,3 mln. EUR. Tokį padidėjimą nulėmė ir padidintas dalies draudimo įmokų kompensavimo intensyvumas, kuris priklausomai nuo draudžiamų rizikų siekia iki 70 proc.

* Kitos valstybės pagalbos priemonės – parama palūkanoms, draudimo ir garantinei įmokoms kompensuoti, parama žemės ūkio parodų, prekybos mugių, konkursų organizavimui ir dalyvavimui juose, parama žemdirbių konsultavimui, parama taikomiesiems tyrimams vykdyti, parama bitininkystei, parama nuostoliams, patirtiems vykdant gyvūnų užkrečiamųjų ligų židinių likvidavimo ir šių ligų prevencijos priemones, kompensuoti ir kt. / *Other State aid measures: support for interest, insurance and guarantee premiums, support for the organization of and participation in agricultural exhibitions, trade fairs, competitions, support for advising farmers, support for applied research, support for beekeeping, support to compensate losses due to the eradication of contagious animal diseases and measures to prevent these diseases, etc.*

1.10 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2019 m.

Fig. 1.10. Structure of state-financed measures in 2019

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2019 m. visoms valstybės pagalbos priemonėms vykdyti buvo išmokėta 31,8 mln. EUR, t. y. 1,0 proc. daugiau nei 2018 m. (31,5 mln. EUR).

Valstybės pagalbos ir kitos straipsnyje detalios pateiktos ES BŽŪP priemonės, kaip ir ankstesniais metais, prisidėjo prie Lietuvos ūkių, galinčių konkuruoti Lietuvos ir užsienio rinkose, efektyvumo didinimo, perspektyvių gamybos technologijų diegimo, žemdirbių ir kaimo gyventojų darbo sąlygų gerinimo ir kitų tikslų.

4. Žemės ūkio ir maisto produktų gamybos subjektai

4. Economic entities in agriculture and manufacture of food products

Žemės ūkio subjektai. ŽŪIKVC duomenimis, ŽŪN deklaravusių žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius 2015–2019 m. turėjo mažėjimo tendenciją: žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) ir kitų žemės ūkio įmonių skaičius sumažėjo 3,4 proc., o fizinių asmenų ūkių – 9,3 proc. (1.7 lentelė). Ši tendencija stebima beveik per visą nagrinėjamą laikotarpį.

1.7 lentelė. Žemės ūkio naudmenas deklaravusių subjektų skaičius Lietuvoje 2015–2019 m.

Table 1.7. Number of agricultural entities who declared agricultural area in Lithuania in 2015–2019

Žemės ūkio subjektai <i>Agricultural entities</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	1012	1016	1002	968	978	-3,4
Fizinių asmenų ūkiai, tūkst. <i>Households, thou.</i>	137,9	135,9	129,6	127,2	125,1	-9,3

Šaltinis: ŽŪIKVC Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

2019 m. pagal visų žemės ūkio subjektų deklaruotą ŽŪN plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 23,2 ha (1.8 lentelė), t. y. 2,2 proc. didesnis nei 2018 m. ir 12,6 proc. – nei 2015 m. Iš viso 2019 m. žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN sumažėjo 1,6 proc. Palyginti su 2018 m., jų deklaruojamas plotas išaugo 0,5 proc. Nors 2019 m., kaip ir ankstesniaisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė apie pusę visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 2,2 proc. Palyginti su 2015 m., tokių ūkių sumažėjo 8,0 tūkst., arba 12,0 proc. Kasmet mažėjo ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamąjį laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 11,6 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Grupėje nuo 10,1 iki 20 ha ūkių skaičius sumažėjo 5,9 proc. Per analizuojamąjį laikotarpį 50,1–100 ha ūkių skaičius liko toks pat, o 100,1–500 ha ūkių grupėje – išaugo (15,2 proc.). Ūkių, deklaravusių daugiau nei 500 ha, grupėje pokyčių nebuvo.

1.8 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą Lietuvoje 2015–2019 m.*Table 1.8. Structure of farms by declared agricultural area in Lithuania in 2015–2019*

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2015		2016		2017		2018		2019	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalys, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalys, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalys, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalys, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalys, % <i>share, %</i>
≤ 5	66,7	48,1	65,3	47,7	61,5	47,1	60,0	46,8	58,7	46,6
5,1–10	30,3	21,8	29,7	21,7	28,0	21,4	27,3	21,3	26,8	21,3
10,1–20	18,7	13,5	18,8	13,7	18,1	13,8	17,8	13,9	17,6	14,0
20,1–50	12,4	8,9	12,2	8,9	12,0	9,2	11,7	9,2	11,5	9,1
50,1–100	5,6	4,0	5,6	4,1	5,6	4,3	5,6	4,4	5,6	4,4
100,1–500	4,6	3,3	4,9	3,6	5,0	3,8	5,1	4,0	5,3	4,2
> 500	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4
Visi ūkiai <i>All farms</i>	138,9	100,0	137,0	100,0	130,6	100,0	128,1	100,0	126,1	100,0
Vidutinis ūkis, ha <i>Average farm, ha</i>	20,6		21,2		22,2		22,7		23,2	

Šaltinis: ŽŪIKVC Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių pasitraukė iš prekinės žemės ūkio produkcijos gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisakė deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

Remiantis Eurostato 2018 m. ES šalių ūkių ŽŪN struktūra, javų pasėliai didžiausią dalį sudarė Danijoje (56,3 proc.), Lenkijoje (53,0 proc.) ir Vengrijoje (45,4 proc.). Lietuvoje ši dalis siekė 42,9 proc. Mažiausią dalį javai sudarė Airijoje (5,8 proc.) ir Portugalijoje (6,0 proc.). Nagrinėjant ankštinių augalų dalį ŽŪN struktūroje, matyti, kad didžiausia ji buvo Lietuvoje – 6,6 proc., Estijoje – 4,7 proc., Latvijoje – 2,8 proc. Kitose ES šalyse ankštiniai augalai ŽŪN struktūroje daugiausia tesudarė iki 2,0 proc. Šakniavaisių (bulvės, cukriniai ir kiti runkeliai) pasėlių dalis didžiausia buvo Nyderlanduose (14,0 proc.), Belgijoje (11,8 proc.) ir Maltoje (7,1 proc.). Lietuvoje šakniavaisiai užėmė 1,2 proc. ŽŪN. Didžiausia techninių augalų dalis buvo Bulgarijoje (22,0 proc.), Vengrijoje (20,4 proc.) ir Slovakijoje (15,1 proc.). Augalai žaliajai masei ir silosui didžiausią dalį sudarė Maltoje, Kipre ir Švedijoje – atitinkamai 50,3, 41,1 ir 40,3 proc. Lietuvoje tokie pasėliai sudarė 8,5 proc. Daržovių daugiausia ŽŪN struktūroje buvo Maltoje (17,0 proc.), Nyderlanduose (5,3 proc.) ir Belgijoje (4,4 proc.). Daugumoje kitų šalių ši dalis siekė iki 1,5 proc. (Lietuvoje – 0,4 proc.). Pūdymai didžiausi Kipre (12,2 proc.), Ispanijoje (12,1 proc.) ir Suomijoje (10,9 proc.). Ganyklos daugelyje šalių sudarė bent trečdalį naudojamų ŽŪN (Lietuvoje – 26,9 proc.), tačiau didžiausia dalis teko Airijai (90,4 proc.), Jungtinei Karalystei (65,0 proc.) ir Slovėnijai (56,9 proc.) (1.9 lentelė).

1.9 lentelė. Žemės ūkio naudmenų struktūra ES šalyse 2018 m., proc.

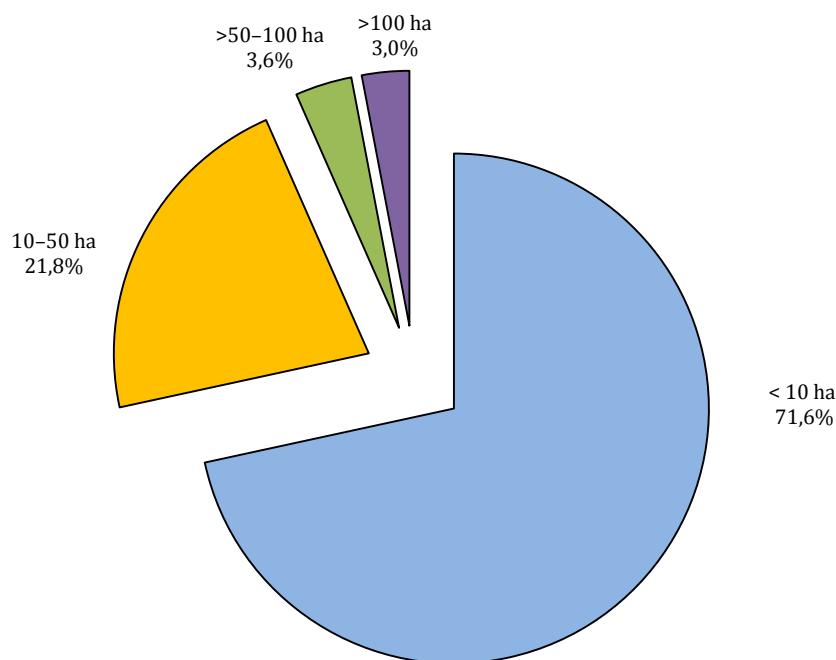
Table 1.9. The structure of Utilised Agricultural Area in the EU countries in 2018, per cent

Šalis Country	Javai <i>Cereals</i>	Ankšti- niai augalai <i>Legumes</i>	Šakniav- aisiai Root crops	Techni- niai augalai <i>Industrial crops</i>	Augalai žaliajai masei <i>Plants harvested green</i>	Daržo- vės <i>Vege tables</i>	Pūdy- mas <i>Fallow land</i>	Pievos ir ganyklos <i>Meadows and pastures</i>	Daugia- mečiai sodiniai <i>Perma- nent crops</i>	Sodai ir uogynai <i>Orchards and berries</i>
Belgija / <i>Belgium</i>	22,3	0,3	11,8	2,0	20,7	4,4	0,7	35,1	1,4	1,3
Bulgarija / <i>Bulgaria</i>	36,9	2,0	0,3	22,0	3,1	0,7	2,9	27,5	3,0	1,6
Čekija / <i>Czech Republic</i>	38,0	1,0	2,5	14,3	13,3	0,3	0,8	28,1	1,2	0,5
Danija / <i>Denmark</i>	56,3	1,3	3,6	5,8	19,6	0,6	3,0	8,4	1,2	0,2
Vokietija / <i>Germany</i>	36,9	1,0	4,0	8,0	17,2	0,8	2,2	28,3	1,2	0,4
Estija / <i>Estonia</i>	35,2	4,7	0,3	8,0	18,1	0,3	1,3	31,3	0,4	0,4
Airija / <i>Ireland</i>	5,8	0,2	0,5	0,3	2,6	0,1	0,1	90,4	0,0	0,0
Graikija / <i>Greece</i>	14,5	2,5	0,3	7,5	5,3	1,3	2,6	40,1	23,2	2,7
Ispanija / <i>Spain</i>	24,0	1,9	0,5	3,5	4,6	1,5	12,1	28,1	19,7	4,1
Prancūzija / <i>France</i>	31,3	1,0	2,5	8,9	16,4	0,8	1,7	33,1	3,6	0,7
Kroatija / <i>Croatia</i>	30,4	0,2	1,6	12,3	6,3	0,6	1,7	40,1	4,8	2,0
Kipras / <i>Cyprus</i>	17,6	0,3	3,1	0,1	41,1	2,0	12,2	1,2	19,0	3,4
Latvija / <i>Latvia</i>	35,6	2,8	1,2	6,7	15,4	0,4	4,4	32,7	0,4	0,4
Lietuva / <i>Lithuania</i>	42,9	6,6	1,2	7,8	8,5	0,4	3,7	26,9	1,1	0,9
Liuksemburgas <i>Luxembourg</i>	20,0	0,3	0,5	2,8	23,3	0,1	0,2	51,5	1,2	0,1
Vengrija / <i>Hungary</i>	45,4	0,3	0,6	20,4	8,0	1,7	3,5	15,0	3,3	1,8
Malta / <i>Malta</i>	0,0	0,0	7,1	0,0	50,3	17,0	10,6	0,0	11,8	3,2
Nyderlandai <i>Netherlands</i>	9,3	0,2	14,0	0,5	24,4	5,3	0,5	42,6	2,1	1,1
Austrija / <i>Austria</i>	29,2	0,8	2,1	6,3	8,7	0,6	2,0	47,3	2,5	0,5
Lenkija / <i>Poland</i>	53,0	1,5	3,6	6,4	6,9	1,4	1,2	21,4	2,4	2,2
Portugalija / <i>Portugal</i>	6,0	0,5	0,6	0,4	8,9	1,1	6,7	49,8	20,6	5,4
Rumunija / <i>Romania</i>	39,1	1,0	1,5	13,6	6,7	1,1	1,6	31,9	2,5	1,0
Slovėnija / <i>Slovenia</i>	19,5	0,2	0,6	2,3	11,4	0,9	0,3	56,9	5,7	2,2
Slovakija / <i>Slovakia</i>	39,4	0,6	1,6	15,1	11,6	0,4	2,4	27,7	0,9	0,3
Suomija / <i>Finland</i>	41,2	1,3	1,4	4,0	39,0	0,7	10,9	1,1	0,2	0,2
Švedija / <i>Sweden</i>	31,1	1,6	1,8	3,4	40,3	0,5	5,7	15,4	0,1	0,1
J. Karalystė / <i>UK</i>	17,9	1,1	1,7	3,6	8,1	0,7	1,5	65,0	0,2	0,2

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2019 m. pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 154,3 tūkst. žemės ūkio valdų (toliau – valdų). Tai 2,5 proc. mažiau nei 2018 m. ir 15,1 proc. – nei 2015 m. Valdų mažėjimą lėmė tai, kad nuo 2011 m. kiekvienų metų pradžioje atrenkamos įstatymo reikalavimų neatitinkančios valdos ir inicijuojamas

valdų, kurių duomenys nebuvo atnaujinti per paskutinius 3 m., išregistravimas. Mažėjant valdų skaičiui, mažėjo ir valdytojų valdomas žemės plotas, 2019 m., palyginti su 2018 m., – iki 2,88 mln. ha bendro žemės ploto (0,7 proc.). Valdų ŽŪN plotas per metus sumažėjo 1,1 proc. ir siekė 2,31 mln. ha. Vidutinis valdos dydis 2019 m. pagal bendrą valdos plotą buvo 18,7 ha (2015–2019 m. išaugo 12,0 proc.), pagal ŽŪN – 15,0 ha (per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 11,1 proc.). Kaip ir ankstesniais metais, net 71,6 proc. visų valdų buvo iki 10 ha, o valdos, viršijančios 50 ha, sudarė 6,6 proc. (1.11 pav.).

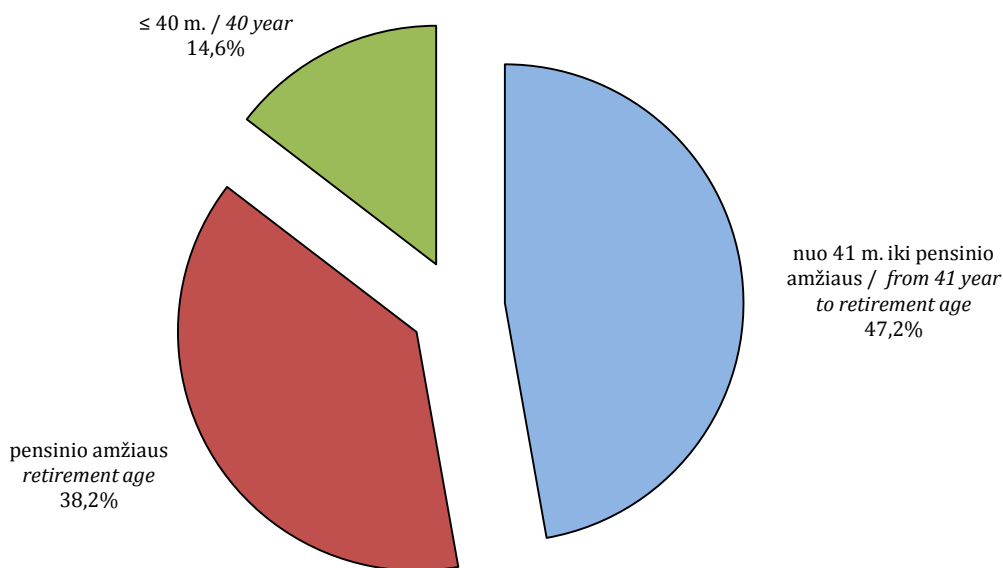
1.11 pav. Žemės ūkio valdų pasiskirstymas pagal dydį Lietuvoje 2019 m., proc.

Fig. 1.11. Distribution of agricultural holdings by size group in Lithuania in 2019, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC Žemės ūkio ir kaimo verslo registro duomenys.

Apie pusę bendro žemės ploto valdo registruotų ūkininkų ūkių savininkai – 74,0 proc. visų valdų valdytojų. 2019 m. pabaigoje, palyginti su 2018 m., registruotų ūkininkų ūkių skaičius sumažėjo 1,4 proc. – iki 114,2 tūkst., o palyginti su 2015 m. – 6,8 proc. Kadangi sumažėjo registruotų ūkininkų ūkių skaičius, vidutinis ūkio dydis per 2015–2019 m. išaugo 28,7 proc. ir siekė 12,1 ha. Registruotų ūkininkų ūkių struktūroje 2019 m. vyravo ūkiai, naudojančys iki 5 ha žemės (58,3 proc.). Ūkiai nuo 5 iki 10 ha sudarė 16,2 proc., o nuo 10 iki 50 ha – 20,8 proc. Stambiausi ūkiai, per 50 ha, sudarė 4,7 proc. visų ūkininkų ūkių.

Mažiau nei pusė (47,2 proc.) visų registruotų ūkininkų 2019 m. buvo grupėje nuo 41 m. iki pensinio amžiaus. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) dalis sudarė 14,6 proc., o pensinio amžiaus – 38,2 proc. (1.12 pav.). Mažėjant bendram registruotų ūkininkų skaičiui, kito ir struktūra pagal amžių. Palyginti su 2015 m., registruotų ūkininkų skaičius mažėjo visose amžiaus grupėse. Nuo 41 m. iki pensinio amžiaus – 6,9 proc., jaunųjų ūkininkų – 12,6 proc., o pensinio amžiaus ūkininkų – 4,4 proc.

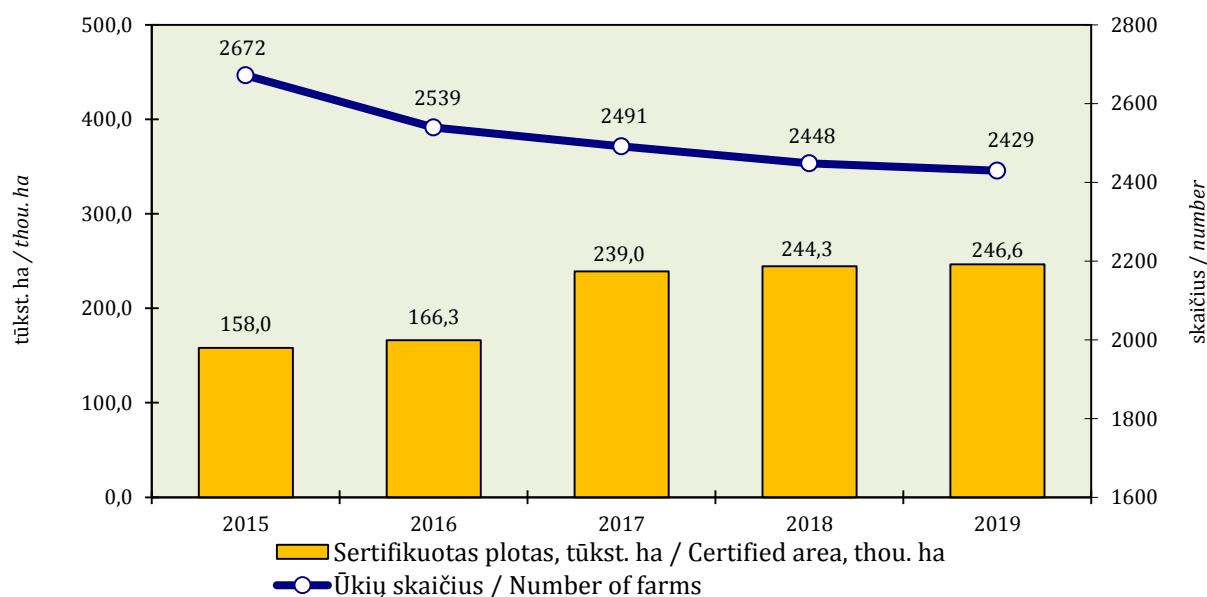

1.12 pav. Registruotų ūkininkų pasiskirstymas pagal amžių Lietuvoje 2019 m., proc.

Fig. 1.12. Distribution of registered farmers by age in Lithuania in 2019, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC Ūkininkų ūkių registro duomenys.

Ekologiškos produkcijos gamybos ūkiai. Lietuvoje 2019 m. sertifikuotas ekologiškos produkcijos gamybos plotas buvo 246,6 tūkst. ha. Per 2015–2019 m. laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 56,1 proc., o ūkininkaujančiųjų sumažėjo 9,1 proc. Sertifikuotas plotas 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 0,9 proc., ūkių skaičius sumažėjo 0,8 proc. (1.13 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2019 m., palyginti su 2018 m., išaugo nuo 99,8 iki 101,5 ha. Gyvulių ir paukščių 2019 m. laikė 43,1 proc. visų ekologinių ūkių, daugiausia – galvijų (58,9 tūkst.), avių (23,1 tūkst.) ir paukščių (10,2 tūkst.). Palyginti su 2018 m., sertifikuotų galvijų skaičius išaugo 1,6 proc., tačiau 38,9 proc. sumažėjo sertifikuotų paukščių skaičius, o avių – 4,5 proc.

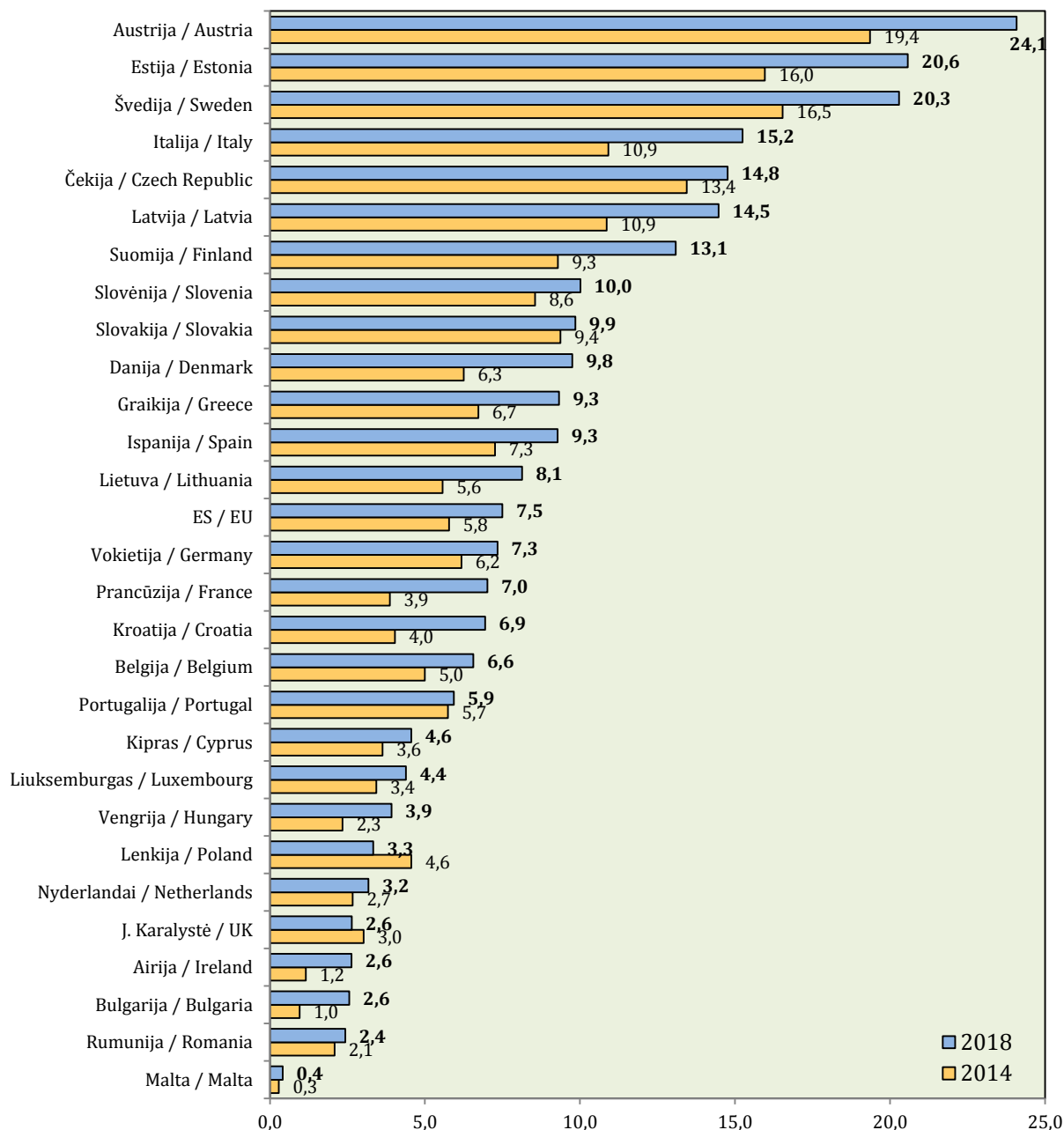

1.13 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2015–2019 m.

Fig. 1.13. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2015–2019

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Lietuvoje ekologinių plotų ŽŪN dalis artima vidutinei ES. Lietuvoje šie plotai 2018 m. sudarė 8,1 proc. ŽŪN, vidutiniškai ES – 7,5 proc. Minėtais metais didžiausią dalį ekologiniai plotai sudarė Austrijoje, Estijoje ir Švedijoje – atitinkamai 24,1 proc., 20,6 proc. ir 20,3 proc. (1.14 pav.). 2018 m., palyginti su 2014 m., ekologinių plotų dalis daugiausia išaugo Austrijoje – 4,7 proc. punkto, Estijoje – 4,6 proc. punkto, ir Italijoje – 4,3 proc. punkto.

1.14 pav. Ekologinės gamybos plotų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų ES šalyse 2014 ir 2018 m., proc.

Fig. 1.14. Share of organic area in total UAA in EU countries in 2014 and 2018, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Remiantis Eurostato 2018 m. ES šalių ekologinės gamybos plotų dalimi nuo tam tikrų šalies pasėlių, didžiausia javų pasėlių dalis buvo Austrijoje (4,65 proc.) ir Estijoje (4,54 proc.). Lietuvoje ši dalis siekė 3,24 proc. Ekologiškai auginamų daržovių didžiausia dalis nuo visų šalies daržovių pasėlių buvo Nyderlanduose – 0,43 proc., Lietuvoje – 0,02 proc. (1.10 lentelė).

1.10 lentelė. Ekologinės gamybos plotų dalis nuo atitinkamų žemės ūkio naudmenų plotų ES šalyse 2018 m., proc.

Table 1.10. Share of organic area by type in UAA in EU countries in 2018, per cent

Šalis Country	Javai Cereals	Ankšti- niai augalai Legumes	Šakniav- aisiai Root crops	Techni- niai augalai Industrial crops	Augalai žaliajai masei Plants harvested green	Daržo- vės Vege- tables	Pūdy- mas Fallow land	Pievos ir ganyklos Meadows and pastures	Daugia- sodiniai Perman- ent crops	Sodai ir uogynai Orchards and berry planta- tions
Belgija / Belgium	0,86	0,03	0,10	0,04	0,99	0,19	0,09	4,18	0,08	0,04
Bulgarija / Bulgaria	0,35	0,29	0,01	0,47	0,01	0,06	0,10	0,67	0,59	0,51
Čekija / Czech Republic	1,01	0,11	0,01	0,11	0,89	0,01	0,02	12,42	0,15	0,12
Danija / Denmark	3,33	0,45	0,09	0,11	3,38	0,15	0,27	1,71	0,07	0,04
Vokietija / Germany	1,56	0,24	0,08	0,09	1,03	0,09	0,07	4,02	0,12	0,07
Estija / Estonia	4,54	0,95	0,03	0,72	4,53	0,03	0,09	9,44	0,24	0,23
Airija / Ireland	0,04	0,01	0,00	0,02	0,02	0,01	0,00	2,53	0,00	0,00
Graikija / Greece	0,89	0,40	0,00	0,22	1,22	0,04	0,16	5,20	1,14	0,05
Ispanija / Spain	0,85	0,14	0,00	0,10	0,14	0,09	0,69	4,90	2,36	0,75
Prancūzija / France	1,07	0,40	0,01	0,35	1,79	0,09	0,11	2,51	0,48	0,12
Kroatija / Croatia	0,92	0,01	0,00	1,00	1,35	0,03	0,08	2,66	0,90	0,70
Lietuva / Lithuania	3,24	1,01	0,03	0,28	0,10	0,02	0,37	2,88	0,20	0,18
Liuksemburgas Luxembourg	0,83	0,08	0,03	0,02	0,99	0,05	0,01	2,24	0,14	0,05
Vengrija / Hungary	0,62	0,05	0,00	0,21	0,46	0,07	0,09	2,18	0,20	0,16
Malta / Malta	0,03	0,00	0,01	0,00	0,00	0,05	0,16	0,00	0,15	0,00
Nyderlandai Netherlands	0,19	0,01	0,10	0,01	0,61	0,43	0,01	1,75	0,04	0,03
Austrija / Austria	4,65	0,51	0,17	1,26	2,08	0,16	0,22	14,57	0,41	0,17
Lenkija / Poland	0,92	0,13	0,01	0,23	0,86	0,21	0,01	0,69	0,21	0,20
Portugalija / Portugal	0,08	0,02	0,00	0,02	0,84	0,09	0,14	3,46	1,28	0,47
Rumunija / Romania	0,85	0,07	0,00	0,60	0,21	0,01	0,06	0,50	0,14	0,09
Slovėnija / Slovenia	0,51	0,02	0,04	0,10	0,59	0,05	0,01	8,10	0,60	0,18
Slovakija / Slovakia	1,08	0,09	0,01	0,29	1,64	0,03	0,04	6,44	0,09	0,08
Suomija / Finland	2,91	0,87	0,03	0,17	8,16	0,06	0,73	0,08	0,02	0,02
Švedija / Sweden	4,07	0,53	0,06	0,32	9,87	0,08	0,66	4,51	0,02	0,02
J. Karalystė / UK	0,21	0,02	0,01	0,00	0,36	0,03	0,01	1,90	0,02	0,01

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

Nagrinėjant 2018 m. ES šalių ūkiuose ekologiškai auginamus gyvulius, pastebima, kad daugiausia auginta paukščių, kur gausiausia jų buvo Prancūzijoje – 39,1 proc. visų ES šalių paukščių. Lietuvoje auginti sertifikuoti galvijai sudarė 1,3 proc. visų ES šalyse augintų sertifikuotų galvijų. Sertifikuotų kiaulių daugiausia auginta Danijoje, kur jos sudarė 35,9 proc. visų ES šalyse augintų kiaulių (1.11 lentelė).

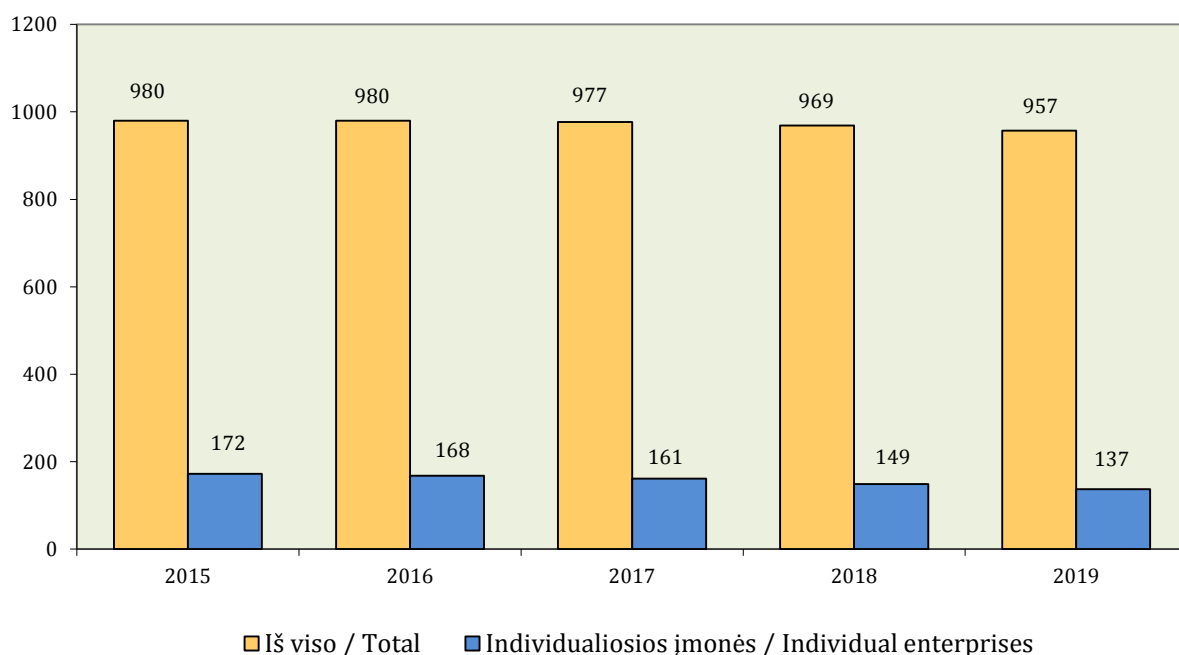
1.11 lentelė. Gyvūnų skaičius ekologinės gamybos ūkiuose ES šalyse 2018 m., tūkst. vnt.

Table 1.11. Number of organic livestock in EU countries in 2018, thou.

Šalis Country	Galvijai Bovine	Kiaulės Swine	Avys Sheeps	Ožkos Goats	Paukščiai Poultry	Trušiai Rabbits	Bičių šeimos Bees hives
ES / EU	4605,7	1361,0	5718,2	n.d.	51642,3	n.d.	n.d.
Belgija / Belgium	106,0	17,4	24,7	7,8	4096,1	0,1	0,0
Bulgarija / Bulgaria	9,3	0,0	21,1	8,0	2,2	0,0	227,7
Čekija / Czech Republic	262,1	2,9	94,1	8,9	49,7	0,0	0,6
Danija / Denmark	220,8	488,9	11,3	2,2	3506,8	1,0	0,3
Vokietija / Germany	771,3	185,4	193,0	n.d.	6777,6	n.d.	n.d.
Estija / Estonia	41,5	0,5	32,9	1,4	36,2	0,4	2,4
Airija / Ireland	61,8	0,6	83,3	0,1	161,8	n.d.	n.d.
Graikija / Greece	138,0	4,7	1299,7	494,0	252,3	n.d.	n.d.
Ispanija / Spain	212,1	20,2	623,0	76,5	1030,7	1,2	81,0
Prancūzija / France	751,4	317,9	1132,8	109,9	20181,5	10,2	122,5
Kroatija / Croatia	19,6	1,9	62,3	4,2	1,9	n.d.	2,0
Italija / Italy	375,4	59,6	680,4	110,1	3482,4	n.d.	n.d.
Kipras / Cyprus	0,5	0,0	0,9	4,2	24,3	0,0	0,0
Latvija / Latvia	96,4	1,8	39,4	2,7	37,4	5,7	28,1
Lietuva / Lithuania	57,9	0,1	24,2	1,1	16,7	0,0	0,9
Liuksemburgas / Luxembourg	5,0	0,9	0,5	0,3	32,5	0,0	0,1
Vengrija / Hungary	19,0	4,5	5,5	0,6	83,5	n.d.	n.d.
Malta / Malta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nyderlandai / Netherlands	71,7	93,2	12,8	50,9	3578,1	n.d.	n.d.
Austrija / Austria	421,3	74,6	123,5	51,1	2594,1	3,4	21,4
Lenkija / Poland	27,0	3,2	16,2	3,1	349,7	3,0	2,3
Portugalija / Portugal	93,2	2,9	96,6	5,2	57,5	0,0	42,1
Rumunija / Romania	16,9	0,0	32,6	1,4	83,9	n.d.	138,6
Slovėnija / Slovenia	35,8	3,2	35,1	6,9	93,1	n.d.	n.d.
Slovakija / Slovakia	63,3	0,5	84,9	1,4	5,3	n.d.	n.d.
Suomija / Finland	72,1	4,9	32,0	2,0	312,2	n.d.	4,5
Švedija / Sweden	332,3	33,6	128,9	1,6	1411,5	n.d.	n.d.
J. Karalystė / UK	324,2	37,4	826,6	0,7	3383,1	n.d.	n.d.

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. 2019 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 957 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. Individualiosios įmonės sudarė 14,3 proc. visų įmonių. Per 2015–2019 m. bendras įmonių skaičius sumažėjo 2,3 proc., o individualiųjų – 20,3 proc. (1.15 pav.). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. 720 fizinių asmenų vykdė maisto produktų gamybą pagal verslo liudijimus. Palyginti su 2015 m., jų skaičius išaugo 13,2 proc. Šių asmenų veiklos apyvarta 2018 m. sudarė 0,2 proc. visos maisto gamybos įmonių apyvartos.

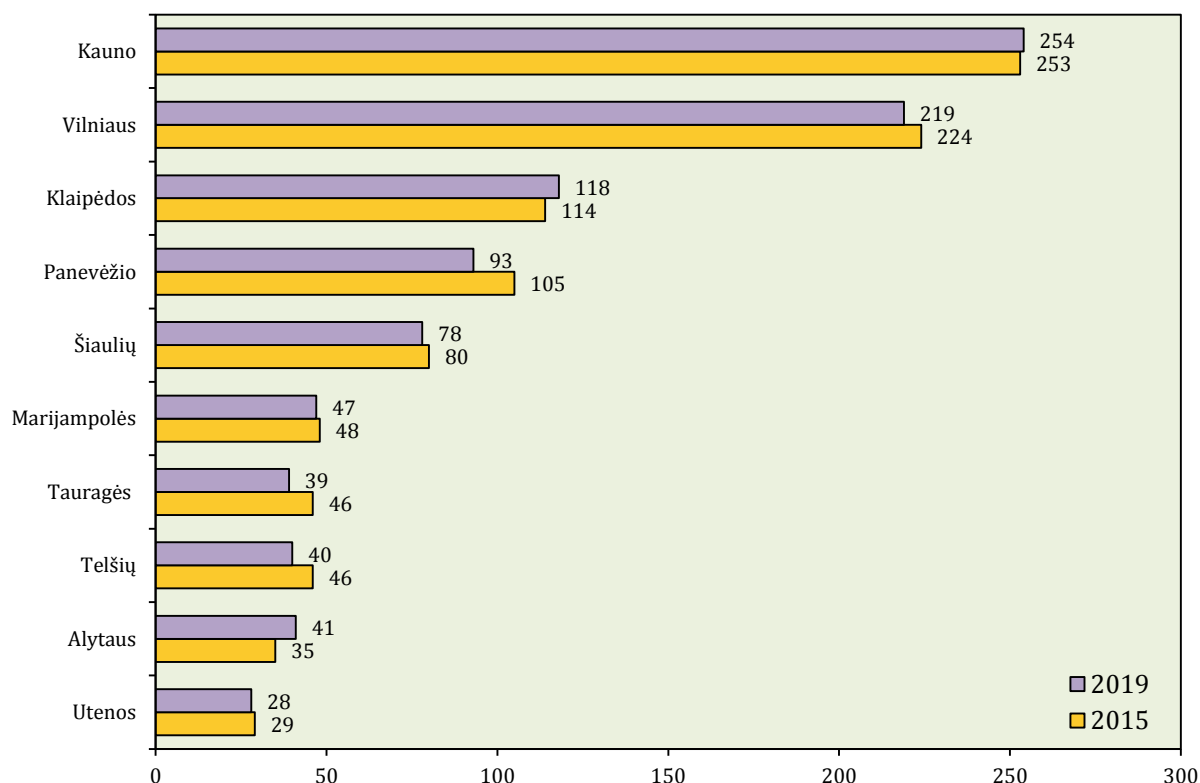

1.15 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvoje 2015–2019 m. pabaigoje

Fig. 1.15. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in Lithuania in 2015–2019 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje 2019 m. pabaigoje veikė 26,5 proc., Vilniaus – 22,9 proc. visų šių įmonių (1.16 pav.). Mažiausiai maisto produktų gamybos įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 2,9 proc. ir 4,3 proc. 2019 m., palyginti su 2015 m., labiausiai įmonių skaičius išaugo Alytaus, Klaipėdos ir Kauno apskrityse – atitinkamai 17,1 proc., 3,5 proc. ir 0,4 proc. Ryškiausiai įmonių skaičius mažėjo Tauragės (15,2 proc.), Telšių (13,0 proc.) ir Panevėžio (11,4 proc.) apskrityse.

1.16 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvos apskrityse 2015 ir 2019 m. pabaigoje

Fig. 1.16. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in Lithuania in 2015 and 2019 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį 2015–2019 m. laikotarpį įmonių skaičius sektoriuose kito nevienareikšmiai. Per šį laikotarpį grūdų malimo produktų, krakmolo ir krakmolo produktų gamybos įmonių sumažėjo 21,4 proc. Daugiausia įmonių skaičius per penkerius metus išaugo mėsos perdirbimo, konservavimo ir mėsos produktų gamybos, vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo sektoriuose – atitinkamai 3,6 proc. ir 2,2 proc. (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Lietuvos maisto produktų gamybos subjektai ir jų parduota produkcija* 2015–2019 m.

Table 1.12. Entities of manufacture of food products in Lithuania and their sales in 2015–2019*

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Manufacture of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	980	980	977	969	957
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	42480	42051	42279	41159	39734
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	2483,8	2417,0	2600,9	2561,2	2707,4
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	1656,3	1699,8	1801,0	1823,8	1990,8

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir krakmolo produktų gamyba <i>Manufacture of grain mill products, starches and starch products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	28	26	25	23	22
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1196	1146	1229	1247	1208
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	55,5	57,2	50,7	55,0	53,3
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	149,2	161,2	170,1	201,6	205,8
Mėsos perdirbimas ir konservavimas ir mėsos produktų gamyba <i>Processing and preserving of meat and production of meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	167	177	180	175	173
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	7909	7458	7704	7525	6752
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	507,8	397,6	425,5	426,1	418,3
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	140,0	137,5	149,4	161,2	170,7
Pieno produktų gamyba <i>Manufacture of dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	33	31	31	31	26
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	7444	7283	7196	7225	7118
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	499,9	532,0	562,1	515,8	548,3
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	408,0	416,6	505,9	473,4	525,3
Žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimas ir konservavimas <i>Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	58	60	57	54	57
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4611	5123	5400	5284	5386
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, mill. EUR</i>	198,9	190,3	287,7	323,7	376,9
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, mill. EUR</i>	372,8	385,2	344,2	315,6	324,8
Vaisių ir daržovių perdirbimas ir konservavimas <i>Processing and preserving of fruit and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	46	50	55	54	47
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1186	1218	1191	1106	979
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	45,4	46,3	46,9	50,8	56,3
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	30,9	38,9	45,5	49,0	51,6

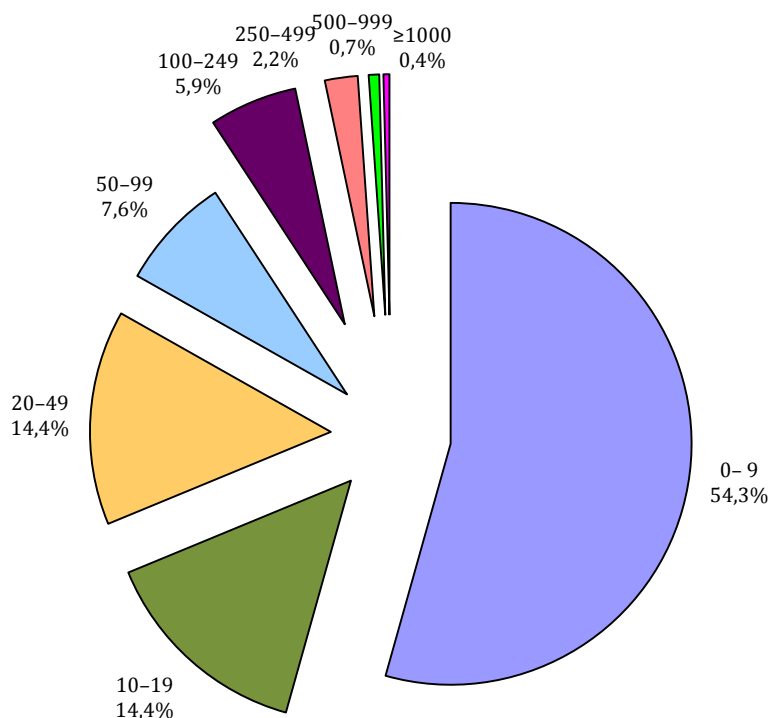
* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bendras maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių darbuotojų skaičius 2019 m. buvo mažiausias per analizuojamą laikotarpį ir, palyginti su 2018 m., sumažėjo 3,5 proc., o palyginti su 2015 m. – 6,5 proc. Per šį laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus augimas užfiksuotas 2015 m. Tendencijos atskiruose sektoriuose buvo nevienodos. 2019 m., palyginti su 2018 m., labiausiai darbuotojų skaičius išaugo žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimo ir konservavimo įmonėse (1,9 proc.). Kituose sektoriuose per pastaruosius metus darbuotojų skaičius mažėjo, daugiausia – vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo sektoriuje (11,5 proc.). 2019 m. daugiausia įmonių veikė tokiuose sektoriuose kaip kepyklos ir miltinių produktų gamyba (369 įmonės) bei mėsos perdirbimo ir konservavimo ir mėsos produktų gamyba (173 įmonės), tačiau pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Mažėjant maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių ir darbuotojų skaičiui, 2019 m., palyginti su 2018 m., 2,4 proc. sumažėjo vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius. Įvairiuose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus (10 darbuotojų). Vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo įmonėse vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo 21, didžiausias – pieno produktų gamybos bei žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimo ir konservavimo įmonėse (atitinkamai 274 ir 94 darbuotojai).

Lietuvoje prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų) veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtina 54,3 proc. visų įmonių (1.17 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2019 m. sudarė 3,3 proc., tačiau jose dirbo 44,9 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

1.17 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje 2019 m. pabaigoje

Fig. 1.17. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in Lithuania in 2019 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

ES šalyse vyrauja labai mažos įmonės, kurios 2017 m. sudarė net 79,8 proc. visų įmonių (1.13 lentelė). Vidutinių ir didelių įmonių dalis (pagal darbuotojų skaičių) sudarė nedidelę bendrosios maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūros dalį, tačiau Lietuvoje ji, kaip ir Latvijoje bei Estijoje, gerokai didesnė nei labiausiai pažengusiose ES šalyse narėse.

1.13 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių* struktūra pagal darbuotojų skaičių ES šalyse 2017 m., proc.

Table 1.13. Structure of food and beverages enterprises by number of employees in EU countries in 2017, per cent*

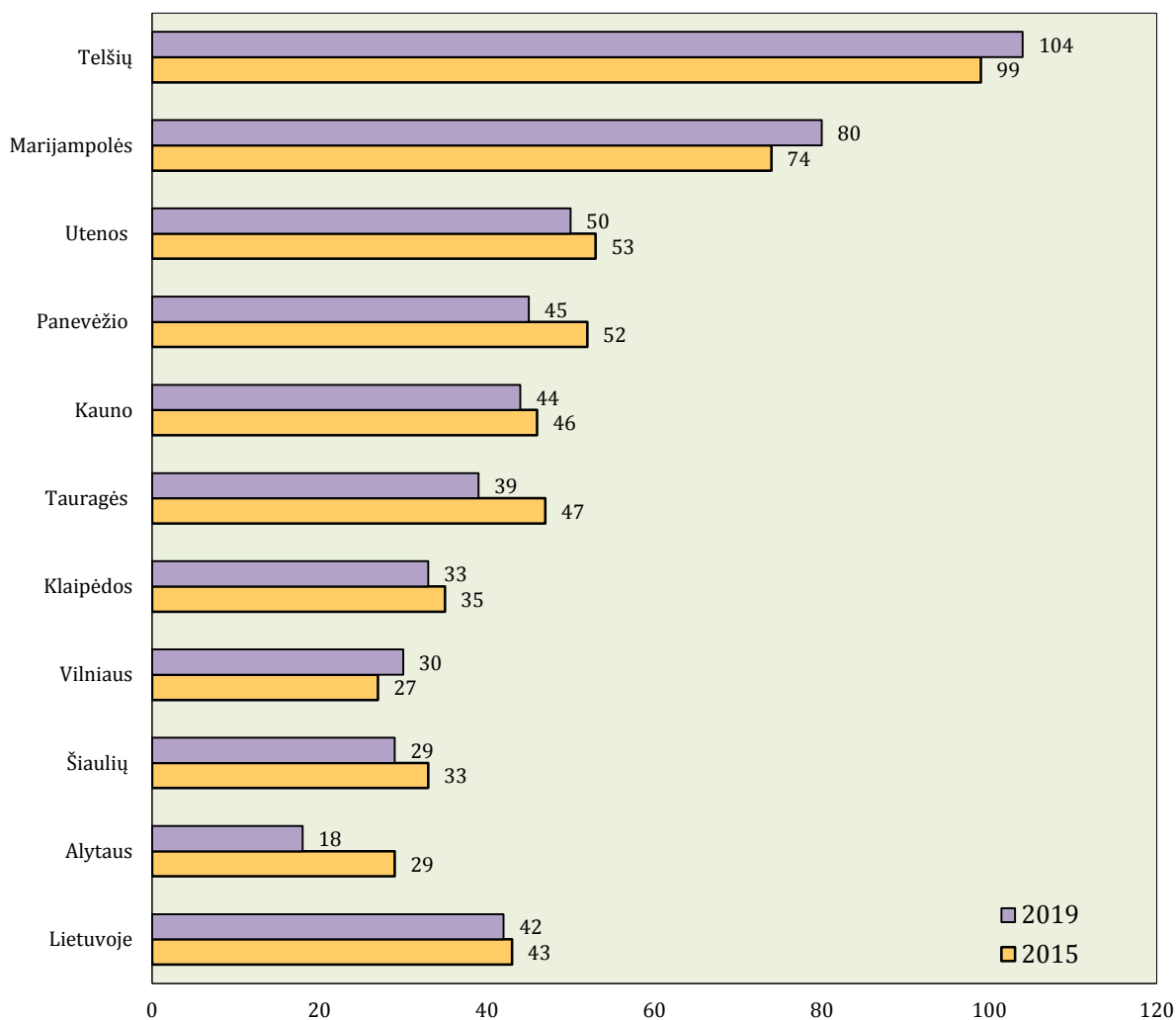
Šalis Country	Darbuotojų skaičius / Number of employees				
	1–9	10–19	20–49	50–249	≥ 250
ES / EU	79,8	9,7	5,8	3,8	0,9
Belgija / Belgium	82,0	8,4	5,1	3,5	1,0
Bulgarija / Bulgaria	74,4	10,3	8,6	6,1	0,6
Čekija / Czech Republic	85,6	5,3	5,0	3,5	0,6
Danija / Denmark	62,8	16,3	11,9	7,1	1,9
Vokietija / Germany	51,7	24,6	10,8	10,3	2,6
Estija / Estonia	71,9	10,8	8,0	7,5	1,8
Airija** / Ireland**	75,4	7,3	7,8	7,0	2,5
Graikija / Greece	89,2	5,8	3,0	1,6	0,4
Ispanija / Spain	77,8	9,8	8,0	3,6	0,8
Prancūzija / France	89,2	6,2	2,8	1,4	0,4
Kroatija / Croatia	75,2	13,2	7,0	3,3	1,3
Italija / Italy	86,1	8,4	3,7	1,5	0,3
Kipras / Cyprus	78,4	10,8	5,6	4,7	0,5
Latvija / Latvia	73,0	7,7	9,8	8,2	1,3
Lietuva/ Lithuania	72,3	9,0	8,9	7,8	2,0
Liuksemburgas / Luxembourg	56,7	17,2	11,5	11,4	3,2
Vengrija / Hungary	77,2	9,8	7,6	4,5	0,9
Malta / Malta	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nyderlandai / Netherlands	80,4	8,1	5,4	5,0	1,1
Austrija / Austria	63,2	17,1	12,3	6,0	1,4
Lenkija / Poland	74,3	7,6	8,7	7,4	2,0
Portugalija / Portugal	81,1	9,6	6,1	2,8	0,4
Rumunija / Romania	70,9	12,4	9,7	5,7	1,3
Slovėnija / Slovenia	92,5	3,4	1,8	1,8	0,5
Slovakija / Slovakia	85,4	6,1	4,4	3,4	0,7
Suomija / Finland	77,0	8,5	8,4	5,1	1,0
Švedija / Sweden	84,4	7,4	4,7	2,8	0,7
J. Karalystė / UK	71,9	10,3	8,2	7,4	2,2

* Veikiantys juridiniai ir fiziniai asmenys / Active legal and natural persons.

** Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėse 2019 m., kaip ir 2015 m., pirmavo Telšių, Marijampolės ir Utenos apskritys (1.18 pav.). Per analizuojamą laikotarpį ryškiausiai vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius kito Vilniaus apskrityje (vidutinis darbuotojų skaičius išaugo 11,1 proc.) ir Alytaus apskrityje (sumažėjo 37,8 proc.).

1.18 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius Lietuvos apskrityse 2015 ir 2019 m. pabaigoje

Fig. 1.18. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in Lithuania in 2015 and 2019 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per analizuotą 2015–2019 m. laikotarpį Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pardavimo pajamos išaugo 16,2 proc. Svarbiausias veiksnys, lėmęs tokias tendencijas, buvo darbo našumas ir kokybė, užtikrinę didesnes pajamas vidaus ir užsienio rinkose. Vidaus ir užsienio rinkų išlaikymas ir naujų paieška užtikrins maisto ir gėrimų pramonės plėtrą ir ateityje.

5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai

5. Main agricultural resources

5.1. Žmogiškieji ištekliai

5.1. Human resources

Kiekvienos valstybės ir jos regionų socialinis, ekonominis vystymasis ir augimas priklauso nuo žmogiškųjų išteklių. Žmogiškuosius išteklius veikia ne tik besikeičianti šalies demografinė padėtis, senėjimo, migraciniai procesai, tačiau ir vykstantys pokyčiai švietimo sistemoje bei darbo rinkoje.

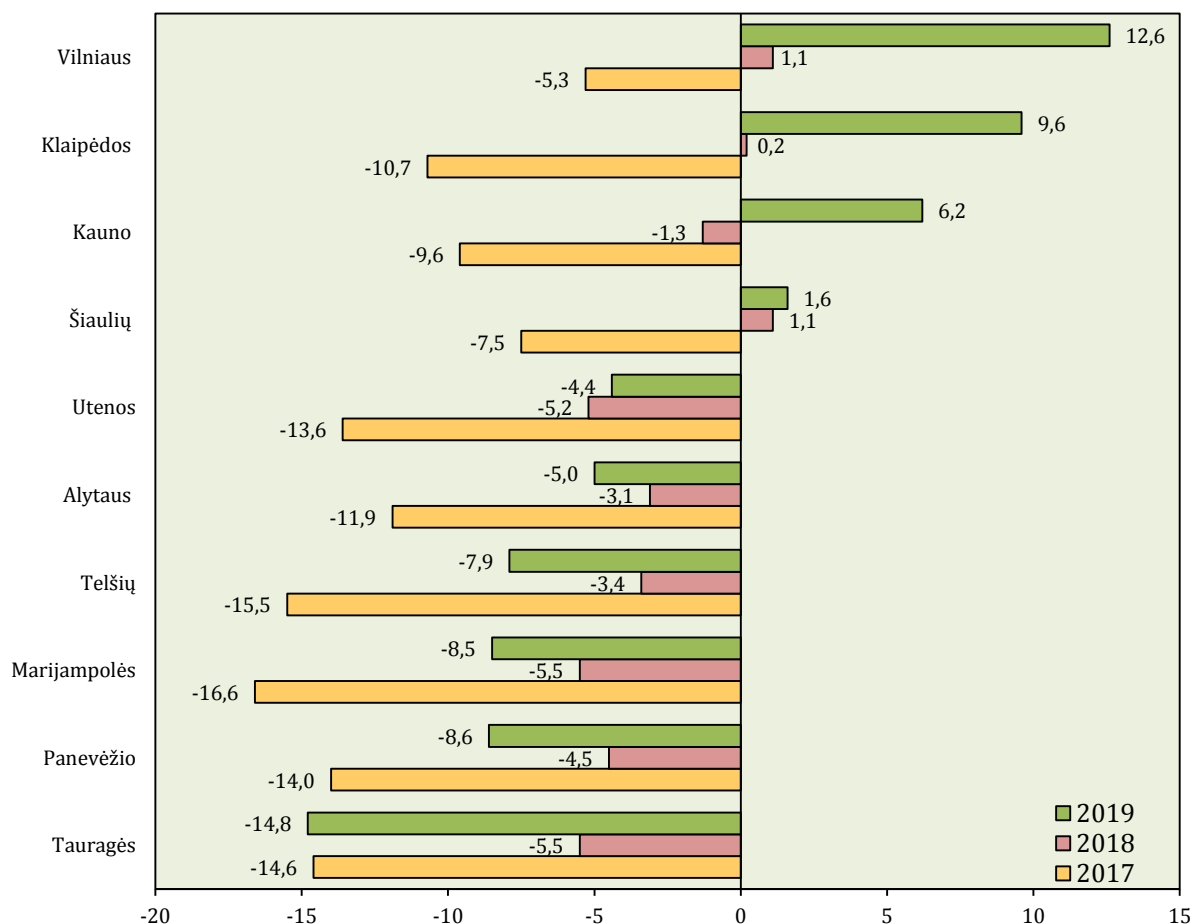
Demografinė situacija. Lietuvoje ir toliau išlieka kaimo ir miesto gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. Nors analizuojamu 2015–2019 m. laikotarpiu kaimo gyventojų sumažėjo 4,2 proc. (nuo 958,6 tūkst. iki 918,8 tūkst.), mažėjant miesto gyventojų skaičiui, kaimo gyventojų dalis išliko nepakitusi ir sudarė trečdalį (32,9 proc.) šalies gyventojų. 2019 m. duomenimis, kaime gyveno 918,8 tūkst. gyventojų, t. y. beveik 5,4 tūkst. mažiau nei 2018 m. ir 39,8 tūkst. mažiau nei 2015 m. Per penkerių metų laikotarpį labiausiai kaimo gyventojų sumažėjo Utenos (10,3 proc.), Tauragės (9,4 proc.), Panevėžio (8,7 proc.), Šiaulių (8,4 proc.) ir Marijampolės (8 proc.) apskrityse. Šios tendencijos šiose apskrityse vyrauja visą 2015–2019 m. laikotarpį. Kaimo gyventojų padaugėjo Klaipėdos apskrityje (2,9 proc.) ir Kauno apskrityje (0,8 proc.), o Vilniaus apskrityje kaimo gyventojų skaičius sumažėjo labai nežymiai – 0,7 proc. Kaip matyti, su kaimo gyventojų mažėjimu visai nesusidūrė Klaipėdos, Kauno ir beveik nesusidūrė Vilniaus apskritys, kurių centrai yra didieji miestai, o kaimo gyventojai sudaro mažiausią dalį, lyginant su kitomis apskritimis.

Gyventojų struktūra analizuojamu laikotarpiu pagal lytį kaime kito nežymiai – 2015 m. moterys kaime sudarė 51,3 proc., o 2019 m. šis skaičius nežymiai sumažėjo ir siekė 50,6 proc. 2015–2019 m. laikotarpio statistikos duomenys rodo, kad kaime 2015 m. vyrai didesnę gyventojų skaičių sudarė visose amžiaus grupėse iki 58 m., 2019 m. – jau iki 60 m. Vis dėlto paminėtina, kad ypač moterų dalis kaime ėmė didėti nuo 65-erių, o nuo 75-erių sudarė 64,4 proc. nuo visų gyventojų 2015 m. ir 64,2 proc. – 2019 m., t. y. didėjant amžiui, didėjo ir moterų dalis. Tarp miesto gyventojų, moterų skaičius, lyginant su vyrų, 2015 m. ėmė didėti sulaukus 21 m., o 2019 m. – sulaukus 38 m. 2019 m. duomenimis, tarp 75-mečių asmenų mieste moterys sudarė 67,7 proc. Taigi, tiek kaime, tiek mieste, stebima tendencija, kad didėjant amžiui, didėja ir moterų dalis bendroje gyventojų populiacijoje.

Gyventojų skaičius priklauso nuo gimstamumo, mirtingumo, emigracijos rodiklių pokyčių. Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, bendrasis gimstamumo rodiklis 2019 m. siekė 9,9 gimusiojo 1000-iui Lietuvos gyventojų ir buvo 0,9 mažesnis nei 2015 m. Kaime, kaip ir visoje Lietuvoje, mažėja gimstamumas, tačiau kaime gimstamumo rodikliai mažesni – 1000-iui kaimo gyventojų 2018 m. teko 9,4 gimusiojo, o mieste – 10,3. 2015 m. šie rodikliai atitinkamai buvo 10,3 gimusiojo kaime ir 11,0 – mieste, tad mažėjančio gimstamumo tendencija išliko visą 2015–2018 m. analizuojamą laikotarpį.

Mirtingumo rodikliai kaimo vietovėse didesni nei mieste viso analizuojamo laikotarpio metu. 2018 m. duomenimis, 1000-iui kaimo gyventojų teko 15,9 mirusiojo, o mieste – 13,3. Paminėtina, kad 2015 m. kaimo gyventojų mirtingumas 1000-iui gyventojų siekė 16,7 mirusiojo, o miesto – 13,2. Tad per šį laikotarpį kaimo gyventojų mirtingumas nežymiai sumažėjo, o miesto padidėjo 0,1 mirusiojo 1000-iui gyventojų. Didesni mirtingumo ir mažesni gimstamumo rodikliai kaimo vietovėse lemia mažesnę natūralios gyventojų kaitos rodiklį (1000-iui gyventojų), kuriuo matuojamas gimstamumo ir mirtingumo balansas. 2018 m. mieste jis siekė –3, o kaime buvo daugiau nei du kartus didesnis, t. y. –6,5. Tad ir toliau didžiausi natūralios gyventojų kaitos iššūkiai išlieka kaimo vietovėse.

Migraciniai procesai. Neto tarptautinės migracijos rodiklis rodo imigravusių ir emigravusių asmenų skaičiaus skirtumus. Pastarųjų metų tendencijos rodo, kad mažėja emigravusių ir daugėja imigravusių asmenų skaičius. 2017 m. santykinai mažiausių nuostolių dėl tarptautinės migracijos patyrė apskritys, kurių centrai – didieji Lietuvos miestai (1.19 pav.).

1.19 pav. Neto tarptautinės migracijos rodiklis 1000-iui gyventojų pagal apskritis 2017–2019 m.

Fig 1.19. Net international migration rate per 1000 population by counties in 2017–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Vilniaus apskrityje 2017 m. 1000-iui gyventojų teko 5,3, o Marijampolės – 16,6 išvykusio asmens. Vis dėlto 2018 m. rodo, kad išvykstančiųjų gerokai sumažėjo, o Vilniaus, Šiaulių ir Klaipėdos apskrityse gyventojų daugiau atvyko nei išvyko. 2018 m. neigiama neto tarptautinė migracija išliko Marijampolės ir Tauragės apskrityse – po 5,5 išvykusio asmens 1000-iui gyventojų, taip pat po 4,5 išvykusio asmens skaičiuojama Panevėžio apskrityje, o Telšių – 3,4 išvykusio asmens 1000-iui gyventojų. 2019 m. neto tarptautinės migracijos rodiklis patvirtina svarbią ir jau artimoje ateityje daug iššūkių galinčią kelti tendenciją – gyventojai ir toliau aktyviai emigruoja iš regionuose esančių apskričių, pavyzdžiui, Tauragės, Panevėžio, Marijampolės, Telšių, Alytaus, Utenos, kur apskritai stebimas gyventojų mažėjimas, o atvykusieji (grįžusieji) kuriasi apskrityse, kurių centrai yra didieji Lietuvos miestai – Vilnius, Klaipėda, Kaunas ir Šiauliai. 2019 m. duomenys rodo, kad daugiausia imigravusių yra Vilniaus apskrityje – 12,6 asmens 1000-iui gyventojui, šiek tiek atsilieka Klaipėda – 9,6 imigravusio asmens 1000-iui gyventojui, o daugiausiai emigravusių 2019 m. buvo Tauragės apskrityje – 1000-iui gyventojų teko 14,8 išvykusio asmens, Panevėžio apskrityje – 8,6 išvykusio asmens 1000-iui gyventojų. Apskritai paminėtina, kad Lietuvoje neto tarptautinės migracijos rodiklis per 2015–2019 m. laikotarpį pasikeitė net 11,5 proc. punkto – nuo –7,7 2015 m. iki 3,8 – 2019 m. (2019 m. duomenys išankstiniai), tai reiškia, kad antrus metus iš eilės Lietuvoje fiksuojama tendencija, kad į Lietuvą daugiau asmenų atvyksta, nei iš jos išvyksta.

2015–2018 m. pakeitusių gyvenamąją vietą šalies viduje gyventojų nuolat daugėjo, tačiau 2019 m., palyginti su 2018 m., gyvenamąją vietą pakeitė 2,9 tūkst. gyventojų mažiau nei 2018 m. 2019 m. gyvenamąją vietą pakeitė 73,2 tūkst. gyventojų, t. y. 11,7 tūkst. gyventojų daugiau nei 2015 m. Nors 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo gyventojų kaimą gyvenamąją vietą pasirinkusių dalis, tačiau, palyginti su 2015 m., tokių buvo 4,8 tūkst. daugiau. Kaimą naująją gyvenamąją vietą labiau linkę rinktis miesto gyventojai – 2019 m. 83 proc. atvykusių į kaimą buvo miestiečiai. Kaimo gyventojai dažniau – 59,1 proc. – naująją gyvenamąją vietą rinkosi miestą (1.14 lentelė). Kaimo gyventojai sudarė 42,3 proc. pakeitusių gyvenamąją vietą šalies viduje gyventojų. Vertinant proporcingai, vykstant vidaus migracijos procesams, aktyvesni būna kaimo gyventojai – 2018 m. 1000-iui kaimo gyventojų teko 34, o mieste – 22 pakeitę gyvenamąją vietą.

1.14 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2015–2019 m., tūkst.

Table 1.14. Internal population migration in 2015–2019, thou.

Migracijos kryptys / Migration direction	2015	2016	2017	2018	2019
Atvykusieji į miestus / Arrivals to urban areas					
Iš viso / total	37,4	37,5	38,7	42,9	44,3
iš miestų / from urban areas	16,4	17,1	16,6	18,5	18,1
iš kaimų / from rural areas	20,9	20,4	22,1	24,4	26,2
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
Iš viso / total	24,1	31,1	30,8	33,2	28,9
iš miestų / from urban areas	20,3	26,8	25,8	28,1	24,0
iš kaimų / from rural areas	3,7	4,3	5,0	5,1	4,8

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Amžiaus struktūra. Mažėjantis gimstamumas, ilgėjanti gyventojų gyvenimo trukmė, migraciniai procesai lemia, kad kaime, kaip ir visoje šalyje, ir toliau vyksta spartesni senėjimo procesai. Tendencijos išlieka tos pačios – vaikų iki 15 m. dalis išlieka mažesnė nei pensinio amžiaus gyventojų dalis – 2015 m. vaikai iki 15 m. sudarė 15,7 proc., o pensinio amžiaus gyventojai – 22,3 proc. visų nuolatinių gyventojų. 2019 m. duomenimis, Lietuvos gyventojų struktūra pagal amžių buvo beveik nepakitusi, ir vaikai iki 15 m. sudarė 16 proc. nuolatinių gyventojų, o pensinio amžiaus gyventojai – 22,4 proc. Tai rodo besitęsiančius visuomenės senėjimo procesus, didėjančią demografinės senatvės koeficientą, kuri apibūdina 100-ui 0–14 m. amžiaus vaikų tenkantis 65-mečių ir vyresnių gyventojų skaičius. 2015 m. pradžioje 100-ui vaikų iki 15 m. Lietuvoje teko 129 vyresni nei 65 m. amžiaus gyventojai, o 2019 m. – 131.

Darbos rinkos pokyčiai. Pagrindinių gyventojų ekonominio aktyvumo rodiklių analizė paskutinių penkerių metų laikotarpiu rodo, kad gyventojų aktyvumo lygis tiek mieste, tiek kaime kasmet didėjo. 2019 m. 57,9 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai (1.15 lentelė), tačiau mieste aktyvumo lygis išliko didesnis nei kaime. Tiek kaime, tiek mieste 2019 m., palyginti su 2018 m. duomenimis, buvo fiksuojamas darbo jėgos didėjimas, kaime – 5,3 tūkst., mieste – 0,3 tūkst. Darbo jėgai priskiriamų asmenų skaičius mieste ir kaime augo, o tai turėjo įtakos užimtumo lygio augimui kaime, nes užimtųjų skaičius išaugo, o bedarbių sumažėjo. Vis dėlto mieste ir toliau išliko aukštesnis nei kaime gyventojų aktyvumo ir užimtumo lygis darbo rinkoje.

1.15 lentelė. Pagrindiniai gyventojų ekonominio aktyvumo rodikliai kaime ir mieste 2015–2019 m.

Table 1.15. Main indicators of economic activity of population in rural and urban areas in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Kaime / Rural areas					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	54,9	55,6	55,7	56,8	57,9
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	47,1	48,7	49,5	51,6	53,0
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	447,8	447,3	442,1	447,0	452,3
užimtieji / employed	384,1	391,8	393,3	406,1	414,1
bedarbiai / unemployed	63,7	55,5	48,8	40,9	38,2
Mieste / Urban areas					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	61,2	62,7	63,0	63,9	64,2
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	57,0	59,0	59,7	60,8	60,8
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	1021,1	1030,2	1015,8	1017,8	1018,1
užimtieji / employed	950,8	969,6	961,4	968,6	964,4
bedarbiai / unemployed	70,3	60,6	54,4	49,2	53,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užimtumo lygis 2015–2019 m. nuolat augo tiek mieste, tiek kaime. 2019 m., palyginti su 2015 m., kaime jis padidėjo 5,9 proc. punkto, mieste – 3,8 proc. punkto. Nagrinėjamu laikotarpiu augo tiek vyrų, tiek moterų užimtumas ir kaime, ir mieste, tačiau vyrų užimtumo lygis išliko aukštesnis nei moterų: kaime moterų užimtumas 2019 m. sudarė 47,7 proc. (2018 m. – 45,5 proc.), vyrų – 58,6 proc. (2018 m. – 58 proc.), mieste – atitinkamai 57,0 ir 65,6 proc. (1.16 lentelė).

1.16 lentelė. Užimtumo lygis kaime ir mieste 2015–2019 m., proc.

Table 1.16. Employment rate in rural and urban areas in 2015–2019, per cent

			2015	2016	2017	2018	2019
Mieste <i>Urban areas</i>	Vyrai <i>Men</i>	Iš viso pagal amžiaus grupes <i>Total by age group</i>	61,3	63,4	63,8	65,7	65,6
		15–24	28,0	30,4	30,4	34,0	33,7
		15–29	48,5	51,3	52,1	54,3	53,8
		15–64	71,3	73,8	74,3	76,5	76,3
		15–74	65,8	68,1	68,8	70,7	70,7
		20–64	77,9	80,1	80,3	82,3	81,8
		25–54	85,6	86,8	86,9	87,8	87,9
		55–64	67,3	72,6	72,9	75,7	73,0
		65+	10,4	11,2	12,8	13,9	14,0
	Moterys <i>Women</i>	Iš viso pagal amžiaus grupes <i>Total by age group</i>	53,7	55,6	56,4	57,1	57,0
		15–24	26,9	28,7	30,3	32,0	34,2
		15–29	45,9	48,3	50,3	52,3	52,8
		15–64	70,6	73,0	74,7	75,7	76,0
		15–74	61,8	64,1	65,5	66,5	66,6
		20–64	76,0	78,2	79,7	80,4	80,6
		25–54	85,1	86,4	86,9	87,4	87,2
		55–64	62,6	67,5	70,8	71,8	71,4
		65+	5,3	7,1	7,7	8,5	8,8
Kaime <i>Rural areas</i>	Vyrai <i>Men</i>	Iš viso pagal amžiaus grupes <i>Total by age group</i>	52,9	53,9	55,2	58,0	58,6
		15–24	35,6	36,1	35,3	34,5	33,0
		15–29	48,3	49,2	51,0	51,3	49,3
		15–64	62,1	62,9	63,9	67,6	68,3
		15–74	56,8	57,7	58,8	62,2	62,8
		20–64	68,4	68,8	69,5	73,2	73,8
		25–54	74,4	74,4	75,7	80,2	80,6
		55–64	53,8	56,6	57,4	61,9	63,6
		65+	6,8	9,6	13,1	12,0	12,6
	Moterys <i>Women</i>	Iš viso pagal amžiaus grupes <i>Total by age group</i>	41,8	43,8	44,3	45,5	47,7
		15–24	23,4	26,3	25,4	28,4	29,4
		15–29	35,3	36,7	36,9	39,5	40,2
		15–64	57,0	59,3	60,0	62,2	64,7
		15–74	49,6	51,6	52,4	54,1	56,6
		20–64	63,2	65,0	65,7	68,2	70,2
		25–54	72,0	74,2	75,5	76,3	78,8
		55–64	49,8	51,8	52,2	55,9	58,9
		65+	3,8	5,5	5,3	4,5	5,8

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užimtumo lygis 2015–2019 m. laikotarpiu augo beveik visose amžiaus grupėse tiek mieste, tiek kaime (išskyrus 2019 m., vyrų iki 29 m. gyvenančių kaime užimtumas nežymiai sumažėjo, lyginant su 2018 m.), o augimo tempai kaime buvo spartesni nei mieste. Labiausiai užimtumo lygis kaime išaugo 55–64 m. vyrų ir moterų amžiaus grupėje: vyrų – nuo 53,8 proc. 2015 m. iki 63,6 proc. 2019 m. ir atitinkamai moterų – nuo 49,8 proc. iki 58,9 proc. 2019 m. antroje vietoje pagal užimtumo augimo tempus buvo 15–29 m. amžiaus kaime gyvenančios moterys, kurių užimtumo lygis išaugo nuo 35,3 proc. 2015 m. iki 40,2 proc. 2019 m. (1.15 lentelė). Per analizuojamą laikotarpį labiausiai užimtumo lygis mieste išaugo 55–64 m. mieste gyvenančių vyrų ir moterų amžiaus grupėje: vyrų – nuo 67,3 proc. iki 73,0 proc., o moterų – nuo 62,6 proc. iki 71,4 proc., t. y. moterų užimtumas šioje amžiaus grupėje padidėjo net 8,8 proc. punkto, o antroje vietoje mieste pagal užimtumo augimo tempus buvo 15–29 m. amžiaus moterys, kurių užimtumas išaugo 6,9 proc. punkto – nuo 45,9 proc. 2015 m. iki 52,8 proc. 2019 m. Vyrų užimtumas šioje amžiaus grupėje padidėjo 5,3 proc. punkto – nuo 48,5 proc. 2015 m. iki 53,8 proc. 2019 m.

2019 m. duomenimis, didesnė dalis kaimo gyventojų (73,7 proc.), palyginti su miesto (72,9 proc.), dirbo privačiame sektoriuje. Ši tendencija išliko stabili visą analizuojamąjį penkerių metų laikotarpį. Vyrai dažniau nei moterys dirbo privačiame sektoriuje tiek kaime, tiek mieste.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. miesto ir kaimo gyventojai nurodė skirtingas pagrindines priežastis, kodėl dirbo ne visą darbo dieną. Kaime pagrindinė nurodyta priežastis buvo asmeninės ir šeiminės priežastys, kurias svarbiausiomis, neleidusiomis dirbti visos darbo dienos, nurodė 27,7 proc. gyventojų. Mieste šią priežastį nurodė 17,5 proc. gyventojų. Pagrindine priežastimi, neleidusia dirbti visą darbo dieną, miesto gyventojai nurodė tai, kad nerado darbo dirbti visą darbo dienos ar savaitės laiką, ir tokių buvo 17,6 proc. Kaime šią priežastį nurodė 24,9 proc. gyventojų. Dėl mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo visos darbo dienos dirbti negalėjo 10 proc. kaimo ir 14,4 proc. miesto gyventojų. Tai taip pat rodo, kad kaimo gyventojai rečiau mokėsi ir kėlė kvalifikaciją.

Bedarbių skaičius analizuojamuoju laikotarpiu mažėjo tiek kaime, tiek mieste. Kaime bedarbių sumažėjo 39,9 proc., ir 2019 m. jų buvo 25,5 tūkst. mažiau nei 2015 m. (1.17 lentelė). Kaimo bedarbių struktūroje pagal lytį penkerių metų laikotarpiu didesnę bedarbių dalį sudarė vyrai. Kaimo moterų dalis kaimo bedarbių struktūroje 2015–2019 m. laikotarpiu išliko stabiliai mažėjanti – nuo 44,9 proc. 2015 m. iki 38,4 proc. 2019 m., o absoliučiais skaičiais moterų bedarbių skaičius sumažėjo nuo 28,6 tūkst. 2015 m. iki 14,7 tūkst. 2019 m.

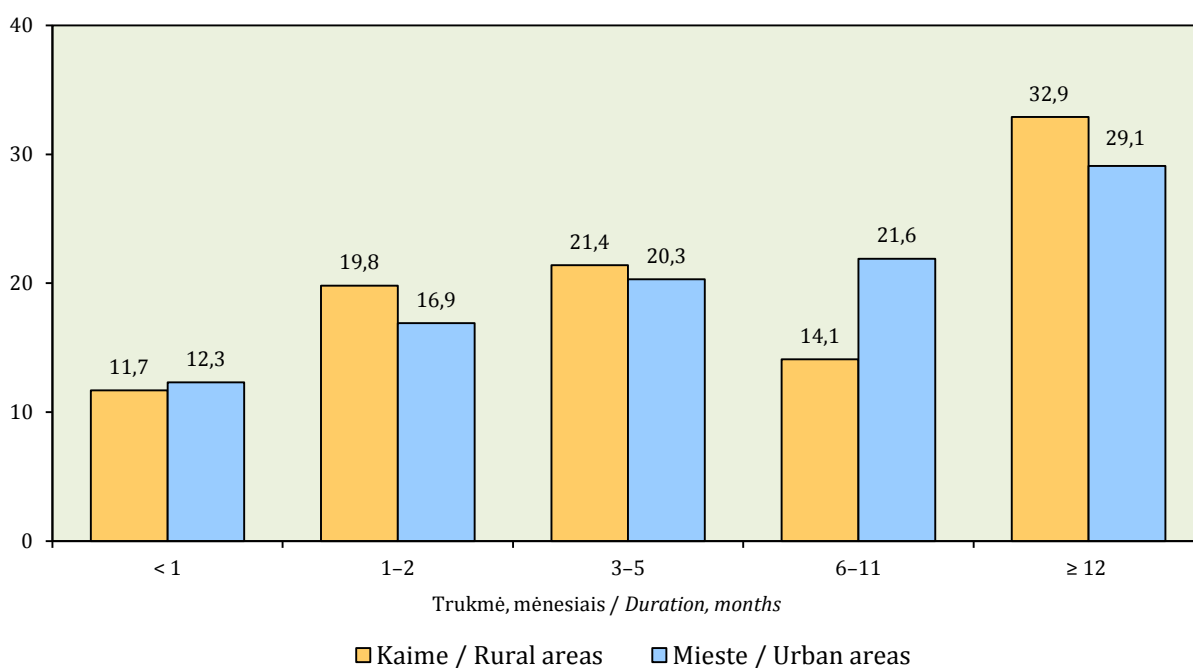
1.17 lentelė. Bedarbių vyrų ir moterų skaičius mieste ir kaime 2015–2019 m., tūkst.

Table 1.17. Unemployed men and women in urban and rural areas in 2015–2019, thou.

		2015	2016	2017	2018	2019
Mieste Urban areas	Iš viso / Total	70,3	60,7	54,4	49,2	53,8
	Vyrai / Men	38,3	32,4	31,4	25,6	27,9
	Moterys / Woman	32,0	28,3	23,0	23,6	25,9
Kaime Rural areas	Iš viso / Total	63,8	55,6	48,8	40,9	38,3
	Vyrai / Men	35,2	34,0	29,9	24,7	23,6
	Moterys / Woman	28,6	21,6	18,9	16,2	14,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nors ilgalaikių bedarbių (asmenų, ieškančių darbo metus ar ilgiau) dalis tiek kaime, tiek mieste per penkerius metus sumažėjo, vis dėlto jie sudaro didžiausią visų bedarbių dalį. Kaime ilgalaikiai bedarbiai 2019 m. sudarė 32,9 proc. visų bedarbių (2018 m. – 35,5 proc.), o mieste ši dalis buvo 29,1 proc. (2018 m. – 29,5 proc.). Lietuvos statistikos departamento duomenys rodo, kad miesto gyventojai darbą rasdavo greičiau nei kaimo (1.20 pav.). Kaime ir mieste per penkerius metus ilgalaikis nedarbas sumažėjo vienodai, t. y. po 12,0 proc. punktų – nuo 44,9 proc. 2015 m. iki 32,9 proc. 2019 m. kaime ir nuo 41,1 proc. 2015 m. iki 29,1 proc. 2019 m. mieste. Priešingai nei ankstesniais laikotarpiais, pagaliau stebimi kaimo ir miesto gyventojų bedarbių skaičiaus skirtumai nėra didėjantys, o kaip tik atvirkščiai – stebimos panašios bedarbių skaičiaus mažėjimo tendencijos tiek mieste, tiek kaime.

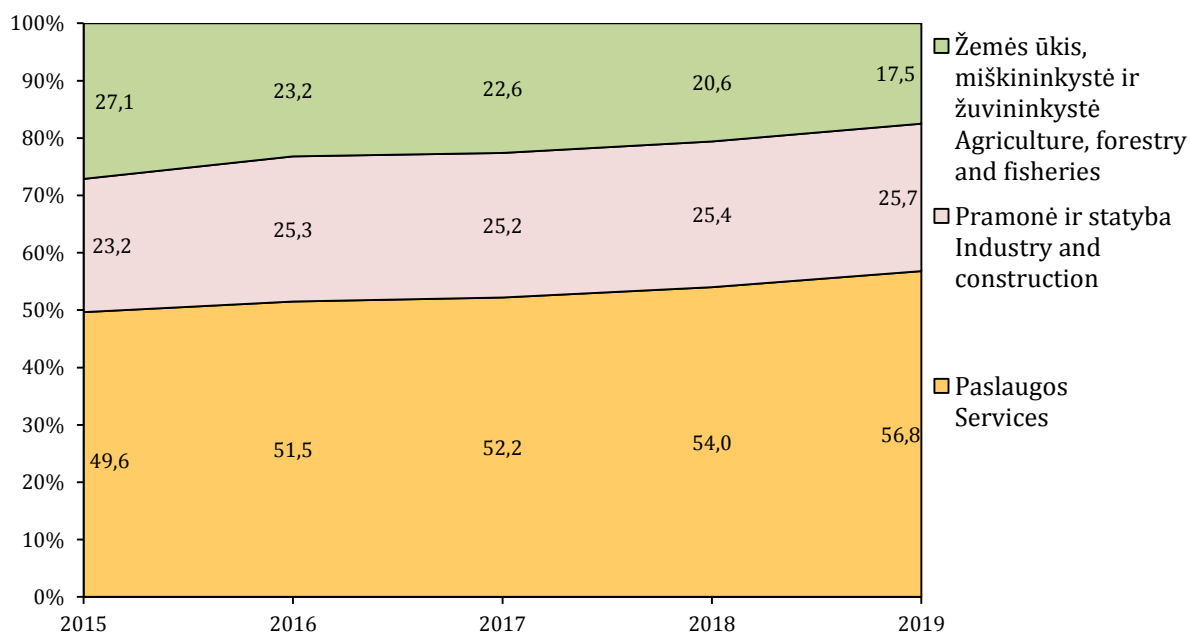

1.20 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę (mėnesiais) kaime ir mieste 2019 m., proc.

Fig. 1.20. The share of the unemployed in rural and urban areas by duration (in months) of unemployment in 2019, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaime 2015–2019 m. laikotarpiu ir toliau nuosekliai augo dirbančių paslaugų bei pramonės ir statybos sektoriuje dalis, kartu ir toliau mažėjo žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje dirbančių gyventojų dalis (1.21 pav.). Ketvirtus metus iš eilės šiame sektoriuje dirbo mažiausia dalis užimtųjų.

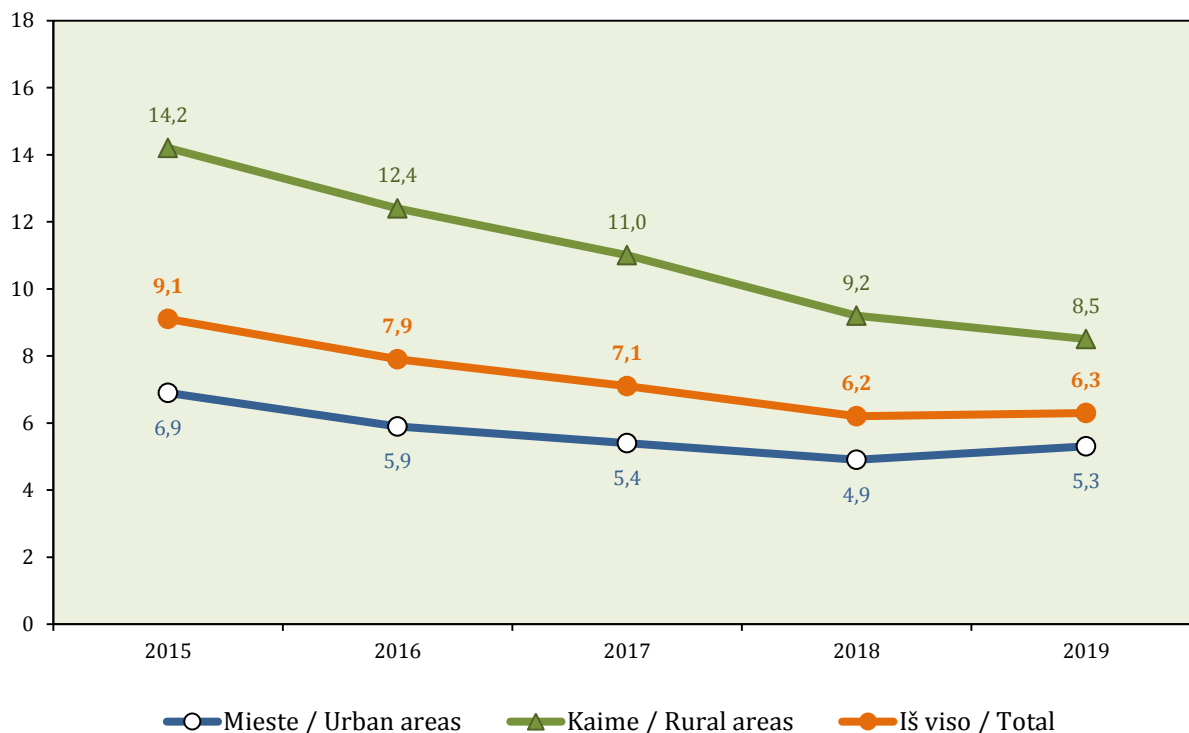
1.21 pav. Kaimo gyventojų užimtumo struktūra pagal ekonomines veiklas 2015–2019 m., proc.

Fig. 1.21. Employment structure of rural population by economic activity in 2015–2019, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užimtų kaimo gyventojų struktūros analizė pagal penkias pagrindines išsimokslinimo grupes rodo, kad pokyčiai šioje srityje vis dar vyksta lėtai. 2015–2019 m. didžiausią dalį sudarė užimti gyventojai, įgiję vidurinį su profesine kvalifikacija, vidurinį, pagrindinį su profesine kvalifikacija išsimokslinimą. 2015–2019 m. jų dalis sumažėjo nuo 44,5 proc. (2015 m.) iki 40,1 proc. (2019 m.). Antroje vietoje yra užimtieji, įgiję aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą. Pokyčiai šioje grupėje reikšmingiausi – nuo 25,1 proc. (2015 m.) jų dalis išaugo iki 33,3 proc. (2019 m.). Lyginant 2015 m. ir 2019 m. duomenis, matyti, kad visų išsimokslinimo grupių dalis užimtųjų išsimokslinimo struktūroje sumažėjo, išskyrus įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą užimtųjų dalį. Užimtų moterų, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą, dalis didesnė nei vyrų tiek kaime, tiek mieste, tačiau mieste užimtųjų išsimokslinimas aukštesnis nei kaime tiek bendrai, tiek lyginant moterų ir vyrų rodiklius.

Tiek mieste, tiek kaime 2015–2019 m. galima stebėti bendrą mažėjantį nedarbo lygį, tačiau 2019 m. bendras nedarbo lygis Lietuvoje buvo 0,1 proc. punkto didesnis nei 2018 m., o mieste atitinkamai šis skaičius buvo 0,4 proc. punkto didesnis. Vis dėlto didesni pokyčiai fiksuojami kaime, kur nedarbo lygis 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 5,7 proc. punkto, o mieste nedarbo lygis atitinkamai sumažėjo 1,6 proc. punkto. Paminėtina, kad nedarbo lygis kaime išliko pusantro karto didesnis nei mieste (1.22 pav.). Analizuojant nedarbo lygį pagal lytį matyti, kad moterų nedarbo lygis kaime visus penkerius metus buvo mažesnis nei vyrų. 2015 m. kaimo moterų nedarbo lygis siekė 14,0 proc., vyrų – 14,5 proc., o 2019 m. – atitinkamai 7,2 ir 9,5 proc. Vyrų nedarbo lygio mažėjimo tempas buvo mažesnis, todėl atotrūkis tarp lyčių padidėjo – 2015 m. jis siekė tik 0,5 proc. punkto, o 2018 m. – 2,3 proc. punkto.

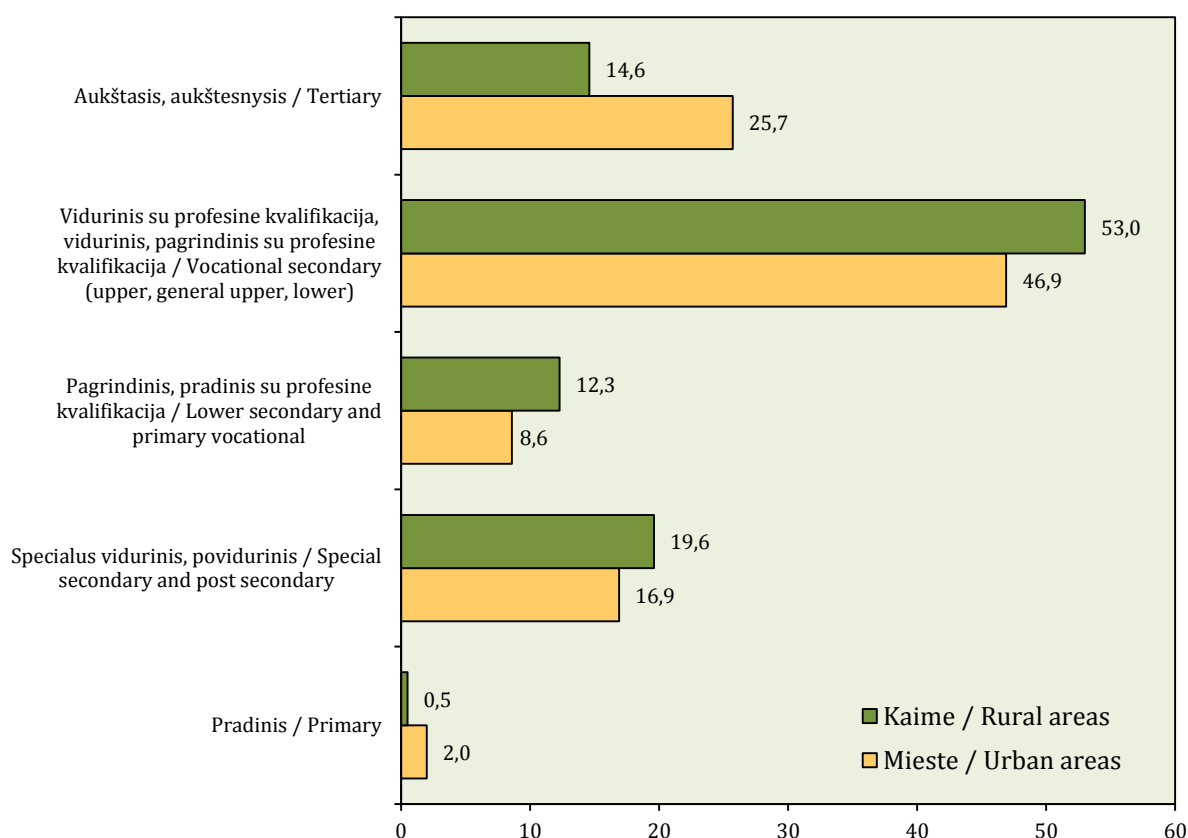
1.22 pav. Nedarbo lygis mieste ir kaime 2015–2019 m., proc.

Fig. 1.22. Unemployment rate in urban and rural areas in 2015–2019, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Aukščiausias nedarbo lygis pagal amžiaus grupes matomas 15–24 m. amžiaus kaimo jaunimo grupėje – 2019 m. jis siekė 16,1 proc., o antroje vietoje – 15–29 m. amžiaus kaimo jaunimas, kurio nedarbo lygis siekė 11,7 proc. Paminėtina, kad 55–64 m. amžiaus grupėje nedarbas kaime per penkerius metus sumažėjo labiausiai – 2015 m. buvo 14,8 proc., o 2019 m. – jau tik 8,0 proc. Nors nedarbo lygis analizuojamu penkerių metų laikotarpiu mažėjo visose amžiaus grupėse, būtent pastarojoje amžiaus grupėje jis mažėjo sparčiausiai. Kita vertus, mieste sparčiausiai nedarbo lygis mažėjo tarp 15–24 m. miesto jaunimo ir per 5-erių metų laikotarpį sumažėjo 6 proc. punktais – nuo 15,3 proc. 2015 m. iki 9,3 proc. – 2019 m.

Išsimokslinimo lygis ir tendencijos. Ekonominė situacija kaime, įsidarbinimo galimybės darbo rinkoje, ekonominis gyventojų aktyvumas labai priklauso nuo gyventojų įgyto išsimokslinimo. 2019 m. didžiausią dalį – 53,0 proc. bedarbių kaime sudarė turintys vidurinį su profesine kvalifikacija, vidurinį arba pagrindinį su profesine kvalifikacija išsimokslinimą gyventojai. Padidėjo bedarbių, įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, dalis. 2015–2019 m. pastarųjų dalis kaime sudarė nuo 8,6 iki 14,6 proc. Taip pat išaugo specialųjį vidurinį, pavidurinį išsilavinimą turinčių bedarbių dalis – nuo 16,2 proc. (2015 m.) iki 19,6 proc. (2019 m.) (1.23 pav.).

1.23 pav. Bedarbių gyventojų išsimokslinimo struktūra 2019 m., proc.

Fig. 1.23. Unemployed population by education attainment in 2019, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. buvo didelis skirtumas tarp kaimo bedarbių vyrų ir moterų, turinčių aukštąjį, aukštesnįjį išsimokslinimą (atitinkamai 9,7 proc. ir 22,4 proc.). Mieste bedarbių, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą, dalis buvo beveik du kartus didesnė, lyginant su kaimu.

Gyventojų (15 m. ir vyresnių) išsimokslinimo rodiklių analizė rodo, kad per penkerius metus aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą turinčių gyventojų dalis augo tiek mieste, tiek kaime, tačiau skirtumai tarp miesto ir kaimo išlieka akivaizdūs. 2019 m. duomenimis, mieste turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą dalis buvo 3,6 karto didesnė, lyginant su kaimo gyventojais, ji atitinkamai sudarė 627,7 tūkst. mieste ir 173,5 tūkst. kaimo gyventojų, turinčių aukštąjį arba aukštesnįjį išsimokslinimą. Tai viena iš priežasčių, kodėl miesto gyventojams lengviau rasti darbą, jie labiau pasiruošę ir prisitaikę prie darbo rinkos poreikių. 2019 m. moterys sudarė 60,1 proc. visų įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą kaime.

Apie blogesnę kaimo gyventojų išsimokslinimą liudija ir duomenys apie neįgijusį vidurinio išsimokslinimo ir nesimokantį 18–24 m. jaunimą, kurio dalis kaime visu nagrinėjamu 2015–2019 m. laikotarpiu buvo daugiau nei dvigubai didesnė, lyginant su miestu (1.18 lentelė). 15–24 m. vyrų, neįgijusių vidurinio išsimokslinimo ir nesimokančių, dalis tiek kaime, tiek mieste buvo didesnė nei moterų.

1.18 lentelė. 18–24 m. jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2015–2019 m., proc.
Table 1.18. Share of young population, aged 18–24 who did not attain secondary education and do not study, in rural and urban areas in 2015–2019, per cent

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Kaime / Rural areas					
Iš viso / total	9,1	7,8	8,7	6,6	6,1
vyrų / males	11,9	9,2	11,6	9,9	8,2
moterys / females	6,0	6,2	5,6	2,9	3,8
Mieste / Urban areas					
Iš viso / total	3,4	3,2	3,5	3,4	2,7
vyrų / males	3,8	4,1	4,2	3,6	3,2
moterys / females	3,0	2,2	2,8	3,1	2,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

20–24 m. amžiaus gyventojų, įgijusių vidutinį ar aukštesnį už vidutinį išsilavinimą, dalis tiek kaime, tiek mieste 2015–2019 m. didėjo, 2019 m. mieste ji siekė 94,7 proc., kaime – 88,8 proc. Kaime didėjimas buvo spartesnis, bet netolygus. 2015 m. kaimo jaunimo, įgijusio vidurinį ar aukštesnį nei vidurinį išsimokslinimą, dalis buvo 85,8 proc., o miesto jaunimo 2015 m. siekė 93,7 proc. Išsimokslinimo struktūros skirtumai tarp kaimo ir miesto taip pat pastebimi, analizuojant mokymosi visą gyvenimą lygį tarp 25–64 m. amžiaus gyventojų. Lyginant 2015 ir 2019 m. duomenis, matyti, kad mokymosi visą gyvenimą lygis augo ir 2019 m. siekė 5,4 proc. kaime, o mieste – 7,8 proc. Atitinkamai kaime ir mieste šis rodiklis 2019 m., palyginti su 2015 m., išaugo 2,4 proc. punkto ir 0,7 proc. punkto. Tiek mieste, tiek kaime mokytis labiau linkusios moterys nei vyrai.

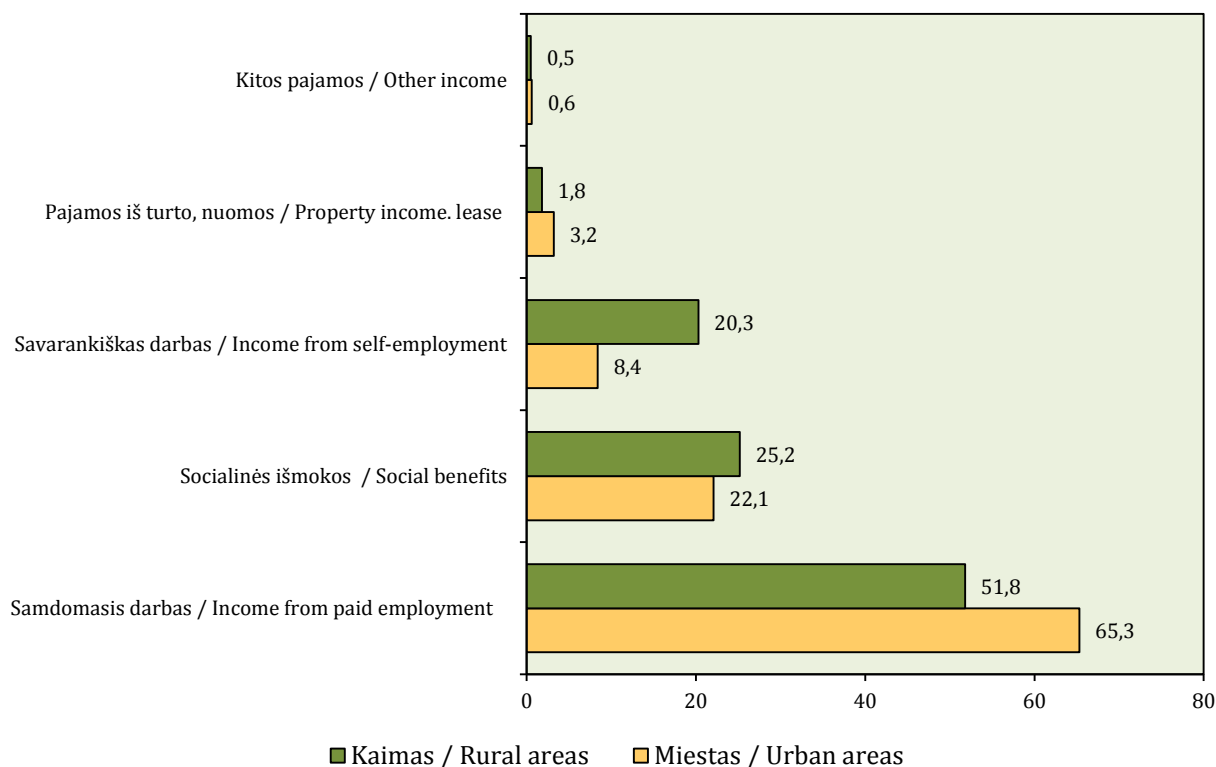
Pajamų pokyčiai. 2018 m. duomenimis, Lietuvoje vieno namų ūkio nario pajamos siekė 487 EUR ir buvo 143 EUR (41,6 proc.) didesnės nei 2014 m. Nors visose gyvenamosiose vietovėse pajamos analizuojamu laikotarpiu augo, bendra kaimo namų ūkių ekonominė būklė 2014–2018 m. išliko prastesnė nei mieste, o augimas buvo mažiausias – kaime pajamos vienam ūkio nariui padidėjo 39,3 proc., palyginti su 2014 m., miestuose – 42,5 proc., o didžiuosiuose miestuose – 44,8 proc. 2018 m. vieno namų ūkio nario kaime pajamos siekė 81,2 proc. miesto gyventojų ir 72,3 proc. gaunamų didžiųjų miestų gyventojų pajamų (1.19 lentelė).

1.19 lentelė. Vidutinės disponuojamosios piniginės ir natūrinės pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2014–2018 m., EUR
Table 1.19. Average disposable income in cash and in kind per household member per month in 2014–2018, EUR

Gyvenamoji vieta / Place of residence	2014	2015	2016	2017	2018
Kaime / Rural areas	303	326	338	362	422
Mieste / Urban areas	365	400	443	480	520
Didžiuosiuose miestuose / Major cities	403	454	495	549	584

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pajamų šaltinių struktūra 2018 m. kaime šiek tiek skyrėsi nuo jų struktūros mieste (1.24 pav.). Didžiausi skirtumai stebimi analizuojant pajamas iš samdomojo darbo, savarankiško darbo bei socialines išmokas. Pajamos iš samdomojo darbo kaip pagrindinis pajamų šaltinis buvo 65,3 proc. miesto namų ūkių, tenkančių vienam namų ūkio nariui ir 51,8 proc. kaimo namų ūkių. Tačiau kaime didesnės dalies namų ūkių pagrindinis pajamų šaltinis buvo savarankiškas darbas – 20,3 proc. namų ūkių vienam namų ūkio nariui, mieste – tik 8,4 proc. Paminėtina, kad mieste ir kaime matomas skirtumas tarp pajamų, gaunamų iš turto ir nuomos. Mieste šios pajamos sudarė 3,2 proc. pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, o kaime – tik 1,8 proc. Kiek kitokia situacija buvo stebima kitų socialinių išmokų atveju. Socialinės išmokos pagrindinis pajamų šaltinis vienam namų ūkio nariui buvo 25,2 proc. namų ūkių kaimuose ir 22,1 proc. – miestuose. Pastebėtina, kad namų ūkių, kurių pagrindinės pajamos būtų socialinės išmokos, 2014–2018 m. laikotarpiu kaime sumažėjo 4,1 proc. punkto (nuo 29,3 proc. 2014 m. iki 25,2 proc. – 2018 m.), o mieste – 3,3 proc. punkto (atitinkamai nuo 25,4 proc. iki 22,1 proc.).

1.24 pav. Namų ūkių piniginių disponuojamųjų pajamų struktūra kaime ir mieste 2018 m., proc.

Fig. 1.24. Structure of household disposable income in cash in rural and urban areas in 2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Mažesnis užimtumo lygis, didesnis nedarbo lygis, žemesnis išsimokslinimas, ribotos galimybės įsidarbinti, pajamų struktūra kaime lėmė didesnę skurdo riziką lygį. Mieste skurdo rizikos lygis pakilo nuo 16,0 proc. (2014 m.) iki 18,8 proc. (2018 m.). Kaime skurdo rizikos lygis pakilo dar labiau – nuo 25,5 proc. (2014 m.) iki 31,3 proc.

(2018 m.), tačiau lyginant su 2017 m. skurdo rizikos lygis kaime sumažėjo 3,1 proc. punkto. Vis dėlto paminėtina, kad 2018 m. skurdo rizikos lygis kaime išliko 1,6 karto didesnis nei miestuose bei daugiau nei 2 kartus didesnis nei didžiuosiuose miestuose (2018 m. – 13,8 proc.). Skurdo rizikos lygis 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo visose gyvenamosiose teritorijose, iš kurių daugiausia kaime – 5,8 proc. punkto ir kituose miestuose (ne didžiuosiuose) – 5 proc. punktais.

Žmoniškųjų išteklių analizė rodo, kad žmoniškuosius išteklius aprašantys rodikliai kaime dažnai yra blogesni, lyginant su rodikliais mieste. Kaimo demografinė situacija dėl didesnio kaimo gyventojų mirtingumo ir mažesnio gimstamumo išlieka sudėtinga. Gerinti ekonominę situaciją kaime trukdo ir tai, kad kaimo gyventojų išsimokslinimo struktūra išlieka blogesnė nei miesto gyventojų. Darbo jėgos, pajamų ir skurdo rodikliai lemia prastesnę kaimo gyventojų situaciją, todėl ir toliau tai išlieka didelis iššūkis Lietuvos kaimo politikos formuotojams.

5.2. Žemės ištekliai

5.2. Land resources

Žemė – gamtos išteklius, apimantis žemės paviršiuje esančius sausumos plotus bei paviršinius vidaus ir teritorinius vandenis. Visa Lietuvos teritorijoje esanti privati, valstybinė ir savivaldybių žemė sudaro LR žemės fondą. Žemės fondo apskaitos suvestiniai duomenys rengiami kasmet pagal sausio 1 d. būklę.

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. 2020 m. sausio 1 d. didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio naudmenos (52,1 proc.) ir miškai (33,0 proc.) (1.20 lentelė). 2016–2020 m. laikotarpiu sumažėjo žemės ūkio naudmenų ir miškų plotų dėl kitos žemės plotų padidėjimo ir šiek tiek dėl padidėjusių kelių, užstatytų teritorijų ir vandens telkiniais užimtų žemės plotų.

1.20 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį 2016 ir 2020 m. sausio 1 d.

Table 1.20. Total land area by land category as of 1 January 2016 and 2020

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2020, %	Pokytis / <i>Change</i> 2020, palyginti su <i>compared to 2016</i>	
	2016	2020		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas: <i>Total land area:</i>	6 528,6	6 528,6	100,0	0,0	0,0
žemės ūkio naudmenos <i>agricultural land</i>	3431,5	3399,1	52,1	-32,4	-0,9
miško žemė / <i>forest land</i>	2198,5	2156,0	33,0	-42,5	-1,9
keliai / <i>roads</i>	104,1	105,4	1,6	1,3	1,2
užstatyta teritorija / <i>built-up area</i>	238,4	239,4	3,7	1,0	0,4
žemė, užimta vandens telkinių <i>land occupied by water bodies</i>	264,5	266,5	4,1	2,0	0,8
kita žemė / <i>other land</i>	291,6	362,2	5,5	70,6	24,2

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Žemės ūkio naudmenos ir kita žemė dar skirstoma į smulkesnes sudedamąsias dalis (1.21 lentelė).

**1.21 lentelė. Žemės ūkio naudmenų ir kitos žemės struktūra
2016 ir 2020 m. sausio 1 d.**

Table 1.21. Agricultural land and other land as of 1 January 2016 and 2020

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2020, %	Pokytis / <i>Change</i> 2020, palyginti su <i>compared to 2016</i>	
	2016	2020		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio naudmenos: <i>Agricultural land:</i>	3431,5	3399,1	100,0	-32,4	-0,9
ariamoji žemė / <i>arable land</i>	3098,1	2976,5	87,6	-121,6	-3,9
sodai / <i>orchards</i>	13,2	17,1	0,5	3,9	29,5
pievos ir ganyklos <i>meadows and pastures</i>	320,2	405,5	11,9	85,3	26,6
Kita žemė: / <i>Other land:</i>	291,6	362,2	100,0	70,6	24,2
medžių ir krūmų želdiniai <i>tree and shrub plantations</i>	158,4	202,3	55,8	43,9	27,7
pelkės / <i>wetlands</i>	70,9	94,9	26,2	24,0	33,9
pažeista žemė ¹ / <i>damaged land</i>	22,6	24,2	6,7	1,6	7,1
nenaudojama žemė ² / <i>unused land</i>	39,7	40,8	11,3	1,1	2,8

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo ariamosios žemės plotai, padidėjo pievų ir ganyklų bei sodų plotai. Kitos žemės struktūroje didžiausią padidėjimo dalį sudarė medžių ir krūmų želdiniai bei pelkės. Tai susiję su tuo, kad intensyviai tvarkant apleistas teritorijas, jos apželdinamos kultūriniais želdiniais. Pelkių plotai didėjo dėl grąžinamų šiai naudmenų kategorijai žemių, kurios buvo apskaitomos kaip kitos naudmenos. Užstatytų teritorijų plotai sumažėjo, atsisakant neefektyvių pastatų ir kitų statinių.

Pažymėtina, kad be minėtų žemės fondo kategorijų, iš bendro žemės ploto dar yra išskiriama nusausta, drėkinama žemė, o nuo 2015 m. sausio 1 d. pradėtos apskaityti ir apleistos³ žemės ūkio naudmenos. Apleista žemė atsirado dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises grąžinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nenaudoja žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Tačiau pastaraisiais metais

¹ Pažeista žemė – eksploatuojamų ir išeksploatuotų naudingųjų iškasenų karjerų, durpynų ir sąvartynų plotai.

² Nenaudojama žemė – žemės ūkio augalų auginimui netinkami arba dėl mažos ūkinės vertės dirvožemių negalimi nuolatos naudoti ganymui ir šienavimui statūs kalvų šlaitai, skardžiai, akmenynai ir smėlynai, jeigu jie nepriskirti prie miško žemės, medžių ir krūmų želdinių ar kitų naudmenų, pelkėti duburėliai, duobės, nuošliaužos, nuogriuvos, griovos, išgraužos, skardžiai, dykvietės. Prie nenaudojamos žemės gali būti priskiriami nugriautų statinių liekanų užimti ir nesutvarkyti plotai, jeigu jie nepriskirti prie užstatytos teritorijos ir nenaudojami žemės ir miškų ūkio ar kitokiai veiklai, miškų ūkio paskirties žemės plotai po aukštos įtampos elektros linijomis, jeigu ten neauginami miško augalai ir plotas pagal požymius nepriskirtinas prie žemės ūkio ar kitų naudmenų, prie tvenkinių pylimai ir kita žemė, nepriskirta prie užstatytos teritorijos, kelių, pelkių ar kitų žemės naudmenų.

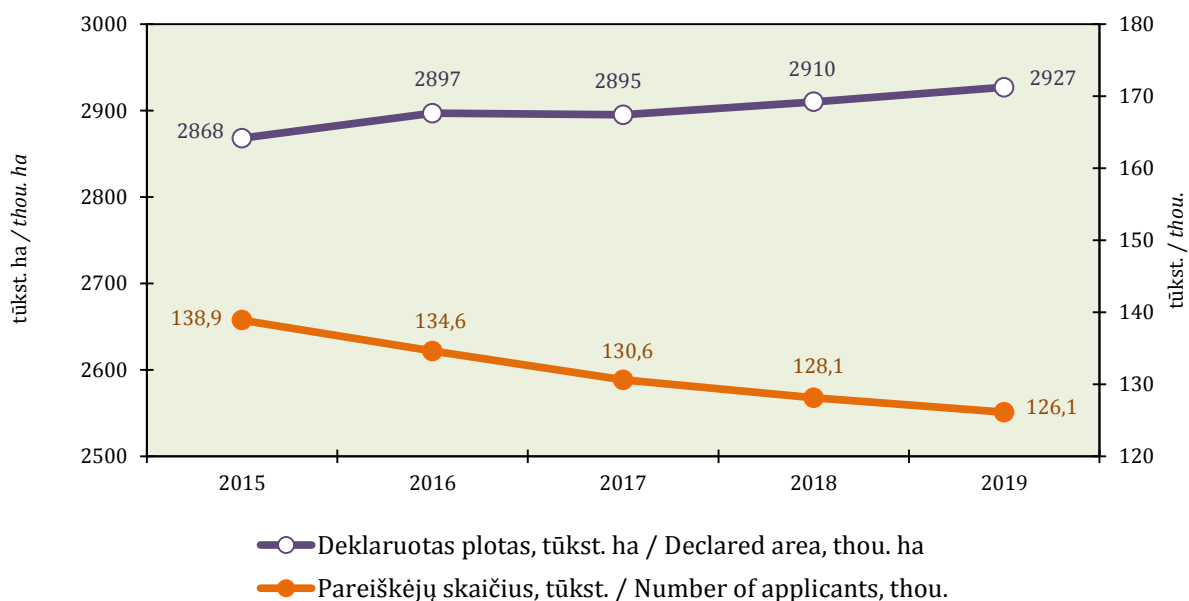
³ Apleista žemė – sumedėjusiais augalais (išskyrus želdinius) apaugę žemės ūkio naudmenų plotai, nustatyti nuotoliniais kartografavimo metodais LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

priimti LR Vyriausybės sprendimai⁴ dėl nenaudojamos žemės ūkio paskirties žemės apmokestinimo ar kitokio jos panaudojimo paskatino ūkio subjektus apleistos žemės plotus naudoti žemės ūkio produkcijos gamybai. Nacionalinės žemės tarnybos duomenimis, 2020 m. sausio 1 d., palyginti su 2016 m. sausio 1 d., jos plotai sumažėjo nuo 70,0 tūkst. ha iki 49,1 tūkst. ha, arba beveik 30 proc.

Nusausintos žemės plotas Lietuvoje 2016–2020 m. laikotarpiu mažėjo: nuo 2 761 tūkst. ha iki 2 607 tūkst. ha, arba nuo 42,3 proc. iki 39,9 proc. žemės naudmenų struktūroje. Pagrindinė priežastis ta, kad laiku neatnaujinant sausinimo sistemos, ji nebeatitinka šiai žemių kategorijai nustatytų reikalavimų ir todėl nebegali būti apskaitoma kaip nusausinta.

Pasėlių deklaravimas. Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo bendra bazine kartografinę medžiaga, buvo atnaujinti visos LR teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius penkerius metus nuolat mažėjo, o deklaruotų pasėlių plotas tuo laiku vis didėjo (1.25 pav.). Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas padidėjo nuo 20,6 ha iki 23,2 ha, arba 12,6 proc. Tai rodo ūkių stambėjimo tendenciją.

1.25 pav. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2015–2019 m.

Fig 1.25. Number of applicants and declared area in 2015–2019

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pažymėtina, kad žemių iki 50 ha kategorijoje mažėjo ir pareiškėjų skaičius, ir deklaruotas plotas, atitinkamai 10,2 ir 8,2 proc., o žemių, didesnių nei 50 ha, kategorijoje

⁴ Žemės ūkio ministro 2016 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. 3D-645 „Dėl Žemės valdų struktūrų gerinimo ir apleistų žemės plotų mažinimo 2016–2020 metų programos patvirtinimo“; Žemės ūkio ministro 2008 m. vasario 6 d. įsakymas Nr. 3D-60 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės“ „Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“. Suvestinė redakcija nuo 2016 m. lapkričio 30 d.

tiek pareiškėjų skaičius, tiek deklaruotas plotas padidėjo atitinkamai 12,5 ir net 37,5 proc. Pagrindinės priežastys, lėmusios pareiškėjų skaičiaus mažėjimą mažesniuose nei 50 ha žemių plotuose, buvo vyresnio amžiaus ir smulkių ūkininkų pasitraukimas iš žemės ūkio produkcijos gamybos (1.22 lentelė).

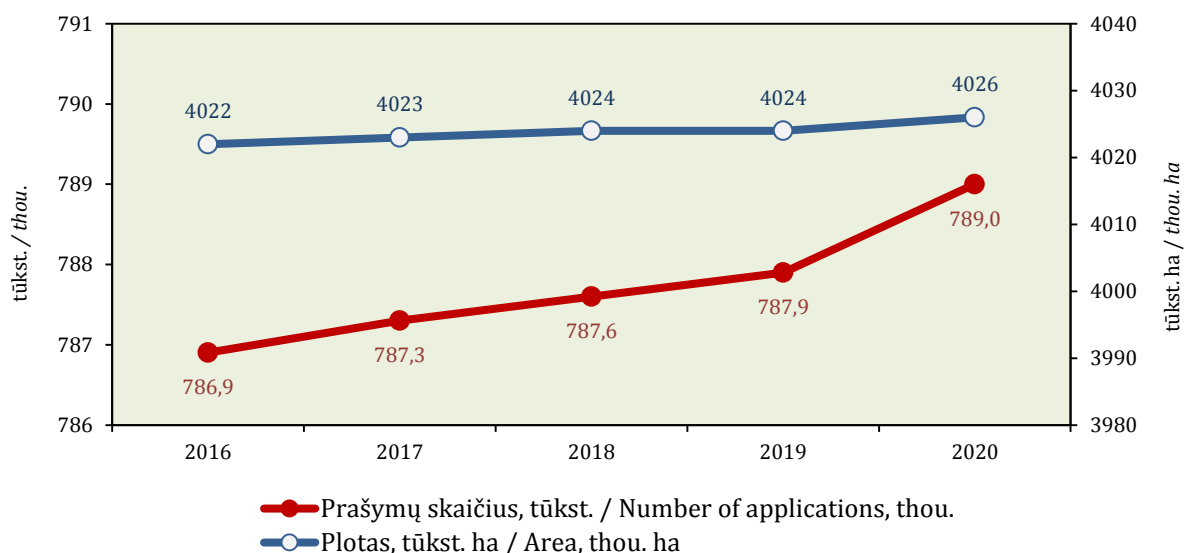
1.22 lentelė. Paraiškų ir deklaruoti ploto pokyčiai 2015–2019 m.

Table 1.22. Changes in numbers of applications and area declared in 2015–2019

Deklaruoto ploto grupės, Groups of area declared, ha	Paraiškos Number of applications		Deklaruotas plotas Area declared	
	vnt. / units	%	ha	%
≤1	-423	-34,0	-358	-33,6
1,01–50	-12 650	-10,0	-84 981	-8,2
0,00–50,00	-13 073	-10,2	-85 339	-8,2
50,01–250	727	8,3	106 353	11,9
250,01–500	298	29,0	103 428	31,6
≥500,01	241	88,6	328 943	153,0
>50	1 266	12,5	538 724	37,5

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Žemės reforma. Nuo žemės reformos pradžios (1991 m.) iki 2020 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 789 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,026 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos (2020 m. sausio 1 d.) buvo patenkinta 786,2 tūkst. piliečių prašymų atkurti nuosavybės teises (1.26 pav.). Tai sudarė 99,9 proc. viso prašymuose nurodyto ploto.

1.26 pav. Atkurtos nuosavybės teisės į žemę, mišką ir vandens telkinius 2016–2020 m. sausio 1 d.

Fig. 1.26. Restored ownership rights to land, forests and water bodies as of 1 January 2016–2020

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Vykdam žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės. Iš viso pateikta 29,1 tūkst. prašymų įsigyti 461,6 tūkst. ha valstybinės žemės (1.23 lentelė). Per pastaruosius 5 metus įvyko labai nedaug pokyčių, įgyvendinant valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimo–pirkimo procesą. Tai rodo, kad visi norintys jos įsigijo valstybės nustatyta kaina.

**1.23 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2016 ir 2020 m. sausio 1 d.**

Table 1.23. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2016 and 2020

Rodikliai / Indicators	2016	2020	Pokytis / Change 2020, palyginti su compared to 2016	
			tūkst. vnt. thou. units	%
Pateikta prašymų pirkti, tūkst. <i>Number of applications for purchase submitted, thou.</i>	29,0	29,1	0,1	0,3
Prašomas pirkti plotas, tūkst. ha <i>Area requested for purchase, thou. ha</i>	461,4	461,6	0,2	0,0
Parduota valstybinės žemės, tūkst. ha <i>State-owned area sold, thou. ha</i>	345,4	345,9	0,5	0,1
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	74,9	74,9	X	X

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Nuo žemės reformos pradžios buvo parduota 345,9 tūkst. ha valstybinės žemės. Parduotos žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti valstybinės žemės ploto 2020 m. sausio 1 d. sudarė 74,9 proc. viso prašomo parduoti žemės ploto.

Žemės privatizavimas ir nuoma. Per pastaruosius penkerius metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 2,1 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas padidėjo 11,4 tūkst. ha (1.24 lentelė). Privatizuotos asmeninės ūkio žemės ir žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, dalis padidėjo nuo 98,2 proc. 2016 m. sausio 1 d. iki 99,5 proc. 2020 m. sausio 1 d.

1.24 lentelė. Žemės privatizavimas ir nuoma 2016 ir 2020 m. sausio 1 d.*Table 1.24. Privatisation and lease of land as of 1 January 2016 and 2020*

Rodikliai / Indicators	2016	2020	Pokytis / Change 2020, palyginti su compared to 2016	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of personal land, thou.</i>	298,6	296,5	-2,1	-0,7
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	637,2	648,6	11,4	1,8
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	267,4	270,3	2,9	1,1
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	577,1	581,6	4,5	0,8
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	23,6	23,6	0,0	0,0
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	48,9	63,9	15,0	30,7
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. <i>Share of private or leased from the state land in total area of personal land, %</i>	98,2	99,5	X	X

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Pateikti duomenys rodo, kad tiriamuoju laikotarpiu žemės naudmenų struktūra kito nežymiai: sumažėjo žemės ūkio naudmenų (iš jos labiausiai – ariamosios žemės plotai, padaugėjo pievų ir ganyklų, sodų) ir miškų žemės plotų, padaugėjo kitos žemės – labiausiai dėl didesnių medžių ir krūmų želdinių ir pelkių plotų. Analizuojamuoju laikotarpiu buvo pradėti tvarkyti apleistų žemių plotai.

5.3. Techniniai ištekliai*5.3. Technical resources*

BŽŪP priemonės padeda stiprinti ūkius, būti ekonomiškai gyvybingiems, konkurencingiems Europoje, išauginti geresnės kokybės produktus, sumažinti poveikį aplinkai, išsaugoti gamtos išteklius, tuo pačiu užtikrina kaimo vietovių gyventojų užimtumą. Pastaraisiais dešimtmečiais žemės ūkis tapo našesnis, nes ūkininkai naudojo geriausiomis prieinamomis technologijomis – didesnio derlingumo, ligoms atspariomis augalų veislėmis, tobulino ūkio valdymo metodus, įsigijo našesnės technikos. Norint neatsilikti ir konkuruoti bendroje ES rinkoje, reikia toliau sistemingai plėtoti technines ir socialines inovacijas.

Šiuolaikinė žemės ūkio technika gerina ūkių tvarumą, todėl būtina toliau investuoti į technikos, įrengimų įsigijimą ir naujų technologijų naudojimą pirminės žemės ūkio gamybos bei paslaugų srityje, atsižvelgiant į aplinkosauginius aspektus. Per analizuojamąjį 2014–2018 m. laikotarpį daugelis ūkių, pasinaudoję KPP priemonėmis

skirtomis lėšomis, ir toliau aktyviai investavo į ūkių modernizavimą, kasmet stengėsi įsigyti modernesnės žemės ūkio technikos ir įrengimų.

Ūkių apskaitos tyrimo duomenimis, per visą 2014–2018 m. laikotarpį investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai sudarė 1314 EUR, o ŽŪB – 1131 EUR. Daugiausia investicijų 1 ha ŽŪN teko mažesnėms nei 500 ha ŽŪB (4050 EUR) ir mažesniems nei 10,0 ha ūkininkų ūkiams (2424 EUR). Santykinai daug investuota ūkininkų ūkiuose, turinčiuose 10,1–20 ha, 20,1–30,0 ha ir daugiau nei 150,1 ha (1.25 lentelė).

1.25 lentelė. Žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, 2014–2018 m., EUR

Table 1.25. Agricultural investment per hectare UAA in 2014–2018, EUR

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Iš viso / Total in 2014–2018
Ūkininkų ūkiai / <i>Farmers' farms</i>						
≤10	220	524	466	452	762	2424
10,1–20	195	314	496	458	361	1824
20,1–30	114	182	604	218	248	1366
30,1–40	162	202	462	153	261	1240
40,1–50	138	217	300	51	323	1029
50,1–100	198	203	323	252	207	1183
100,1–150	267	188	259	218	208	1140
>150	218	227	304	293	251	1293
Vidutiniškai / <i>On average</i>	200	231	353	452	267	1314
Žemės ūkio bendrovės / <i>Agricultural companies</i>						
≤ 500	854	•*	•*	1632	1564	4050**
500,1–1000	281	161	544	248	181	1415
>1000	99	268	208	248	237	1060
Vidutiniškai / <i>On average</i>	149	256	238	254	234	1131

* Konfidencialūs duomenys / *Confidential data.*

** 2014 ir 2017–2018 m. investicijos / *Total in 2014 and 2017–2018.*

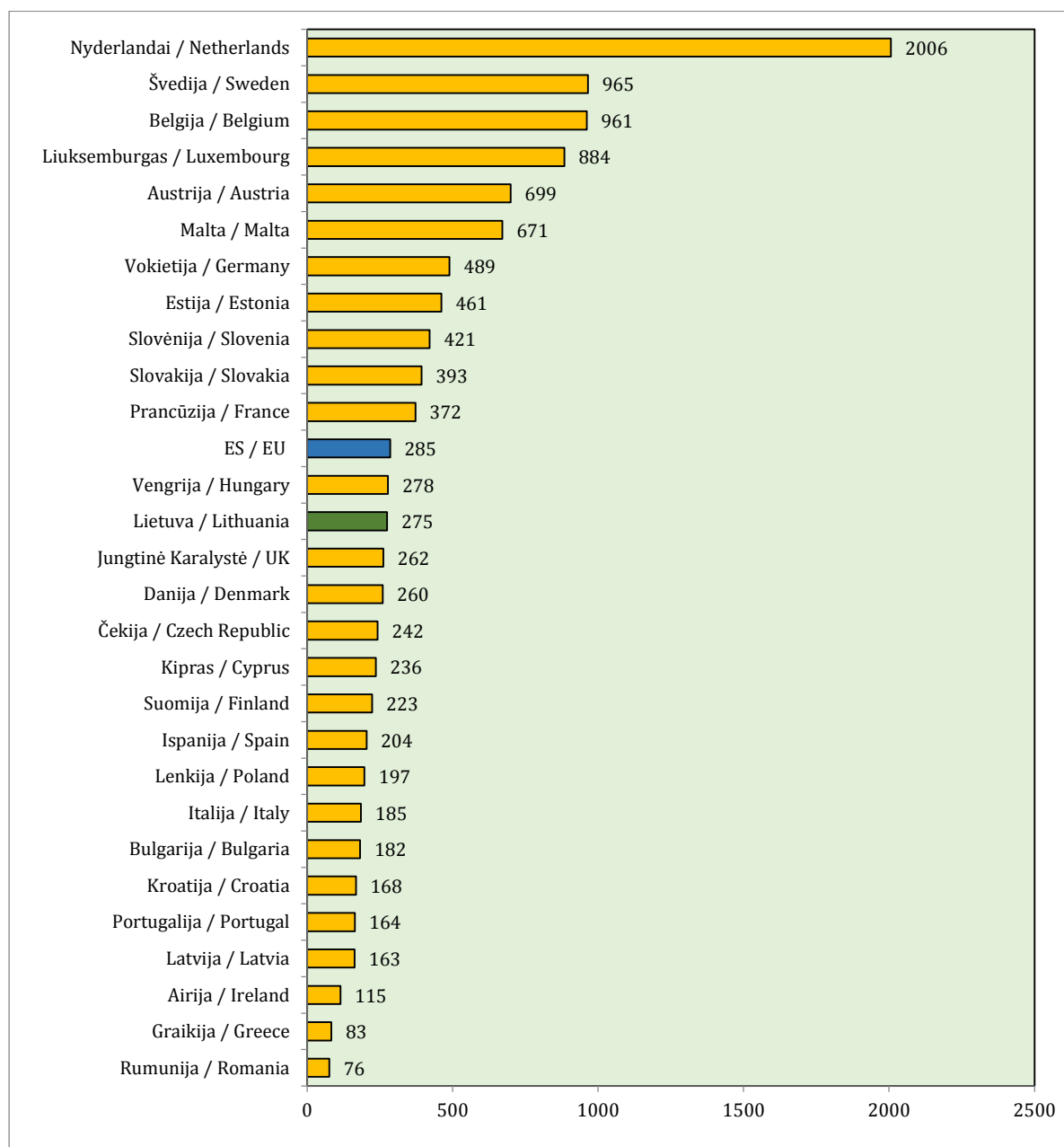
Šaltinis: ŪADT duomenys.

Investicijos ūkininkų ūkiuose nuo 2014 m. iki 2016 m. kasmet didėjo iš dalies dėl 2014–2020 m. programinio laikotarpio pagal KPP priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ skirtų lėšų, iš dalies ir dėl to, kad nemažai ŽŪB ir didesni ūkiai jau yra apsirūpinę šiuolaikine ir reikiama technika per daugelį savarankiško ūkininkavimo metų.

Pažymėtina, kad per 2007–2013 m. į pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ išmokėta daugiau kaip 0,5 mlrd. EUR paramos lėšų, ir net pusė paramos gavėjų paramą gavo ne pirmą kartą. Kaimo plėtros 2014–2020 m. laikotarpiui investicijoms į materialųjį turtą yra numatyta 570,2 mln. EUR paramos, 14,3 proc. daugiau, nei buvo skirta ankstesniam laikotarpiui. Daugiausia dėmesio buvo skiriama sudaryti palankias galimybes pasinaudoti parama mažų ir vidutinių ūkių įsikūrimui bei modernizavimui, jų plėtrai ir vystymui bei investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos

kūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse (atitinkamai sudarė 50 mln. EUR ir 80,7 mln. EUR). 2018 m., palyginti su 2017 m., investicijos ūkininkų ūkiuose sumažėjo 40,9 proc., o ŽŪB – 7,9 proc.

Lietuvoje penkerių metų (2014–2018 m.) investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, buvo 3,5 proc. mažesnės nei vidutiniškai ES (1.27 pav.). ES šalių investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, skyrėsi dėl ūkių struktūros ir ūkininkavimo krypčių. Mažiausios investicijos 1 ha ŽŪN buvo Rumunijoje – 76 EUR, Graikijoje – 83 EUR, Airijoje – 115 EUR. Pagrindinės tokių investicijų priežastys yra atskirose šalyse dominuojantys smulkūs ūkiai, santykinai mažesnis atskirų ūkininkavimo sektorių kapitalo ar investicijų poreikis. Užimtumo žemės ūkyje lygis įvairiose šalyse taip pat skiriasi.

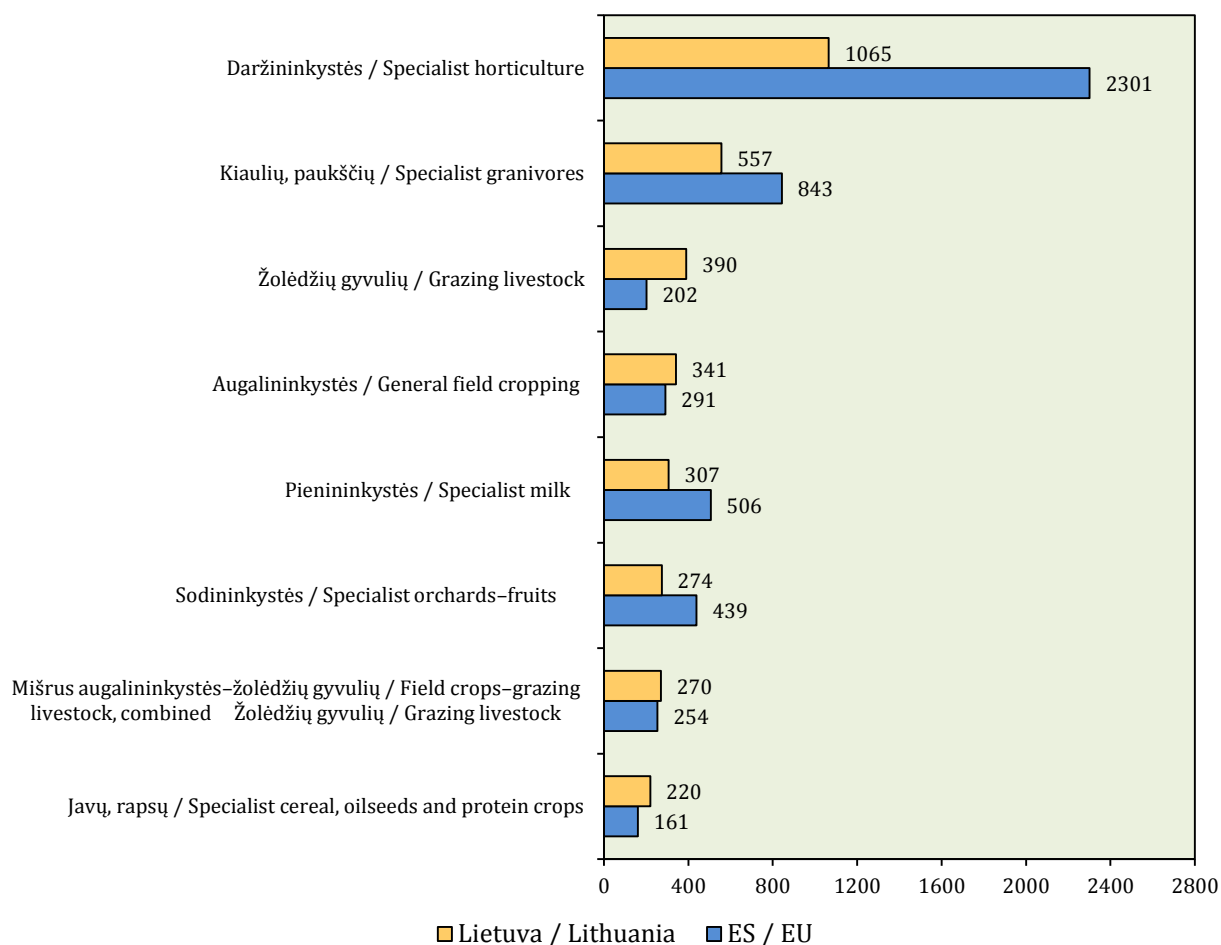
1.27 pav. Žemės ūkio investicijos ES šalyse 1 ha ŽŪN 2014–2018 m., EUR

Fig 1.27. Agricultural investment per hectare UAA in EU countries in 2014–2018, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Daugiausia investuoja senosios ES šalys: Nyderlandai (net 7,3 karto daugiau nei Lietuva), Švedija ir Belgija (po 3,5 karto). Iš naujųjų šalių daugiau už Lietuvą investuoja tik Estija (1,7 karto), Slovėnija (1,5 karto) ir Slovakija (1,4 karto). Tačiau Lietuva investuoja daugiau už Latviją (68,7 proc.), Lenkiją (39,6 proc.) ir Daniją (5,8 proc.). Kiekvienos šalies ūkių investicijos, palyginti su ES vidurkiu, parodo investicijų lygį ir didelius skirtumus tarp šalių.

Įvertinus investicijas pagal ūkininkavimo tipus, matyti, kad Lietuvoje santykinai didelė investicijų dalis teko daržininkystės ir sodininkystės, kiaulių ir paukščių bei žolėdžių gyvulių ūkių tipams (1.28 pav.).

1.28 pav. Žemės ūkio investicijos 1 ha ŽŪN pagal ūkininkavimo tipus Lietuvoje ir vidutiniškai ES šalyse 2014–2018 m., EUR

Fig. 1.28. Agricultural investment per hectare UAA by type of farming in Lithuania and EU average in 2014–2018, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Vidutinės penkerių metų investicijos tik į augalininkystės bei mišrius augalininkystės-žolėdžių gyvulių ūkius Lietuvoje artimos vidutinėms ES šalių investicijoms, o į daržininkystės ūkius – 53,7 proc., į pienininkystės – 39,3 proc., į sodininkystės – 37,6 proc., į kiaulių, paukščių – 33,9 proc. mažesnės. Į žolėdžių gyvulių ūkius buvo investuojama 93,1 proc., javų, rapsų – 36,6 proc. daugiau nei ES vidutiniškai.

Iš dalies tai paaiškinama didėjančiais šių augalų pasėlių plotais. Vis daugiau Lietuvos ūkių specializuojasi auginti javus, ankštinius augalus ir rapsus. Tačiau didesnės nei Lietuvoje investicijos į javų, rapsų ūkius buvo Slovėnijoje (2,3 karto), Austrijoje (43,6 proc.), Švedijoje (43,4 proc.), Vokietijoje (39,3 proc.), Latvijoje (30,7 proc.), Suomijoje (27,2 proc.), Jungtinėje Karalystėje (19,7 proc.), Airijoje (4,0 proc.).

Lietuvoje palyginti su (vidutiniškai) ES šalimis didesnės (6,3 proc.) investicijos buvo ir mišriuose augalininkystės–žolėdžių gyvulių ūkiuose. Analizuojant Lietuvai aktualų daržininkystės ūkių tipą, matyti, kad ypač daug į daržininkystę investavo Nyderlandai (9469 EUR 1 ha ŽŪN), Belgija (atitinkamai 6216 EUR), Vokietija (3237 EUR) – palyginti su Lietuva, atitinkamai 8,9, 5,8 ir 3,0 kartus daugiau.

Žemės ūkio investicijų plėtrai teigiamą įtaką daro ES ir nacionalinio biudžeto parama investicijoms į žemės ūkio valdas. ŪADT tyrimo duomenimis, 2014–2018 m. šalies ūkininkų ūkiams suteikta parama sudarė daugiau kaip ketvirtadalį (26,1 proc.) visų investicijų. ŽŪB ši dalis buvo 16,7 proc. (1.26 lentelė).

1.26 lentelė. Vidutinės žemės ūkio investicijos ir parama 2014–2018 m., EUR

Table 1.26. Average agricultural investment and support for investment in 2014–2018, EUR

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms					
Investicijos, EUR / Investment, EUR	8327	9351	14927	11090	11584
Parama investicijoms, EUR Support for investment, EUR	778	2679	4210	3872	3429
Paramos dalis investicijose, proc. Share of support in the total investment, %	9,3	28,6	28,2	34,9	29,6
Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies					
Investicijos, EUR / Investment, EUR	376857	118273	122927	147227	171238
Parama investicijoms, EUR Support for investment, EUR	41975	27457	12491	45127	13914
Paramos dalis investicijose, proc. Share of support in the total investment, %	11,1	23,2	10,2	30,7	8,1

Šaltiniai: LAEI ŪADT duomenys;

VĮ ŽŪIKVC žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių gamybinių-finansinių rodiklių statistinės ataskaitos duomenys.

Žemės ūkio investicijų struktūroje didėjo ūkio subjektų nuosavų lėšų dalis, 2014–2018 m. išaugusi 8,0 proc. Ūkininkai patys investavo į žemės ūkio technikos atnaujinimą, gamybinius pastatus, kitą turtą. 2018 m. jų paramos dalis sudarė 29,6 proc., o ŽŪIKVC duomenimis, ŽŪB – mažiau nei dešimtadalį paramos (palyginti su 2014 m., 66,9 proc. mažiau).

Analizuojamo laikotarpio pradžioje (2014 m.) investicine parama naudojosi tik nedidelė dalis ūkių. Tai paaiškinama tuo, kad ūkio subjektai galėjo pasinaudoti tik nedidele likusia parama. Be to, daugelis pasinaudojusių paramos lėšomis ir anksčiau įsigijusių modernios, didelio našumo technikos, įrenginių sugebėjo pagerinti veiklos rezultatus ir generuoti pajamas, leidžiančias toliau modernizuoti gamybą savo lėšomis. Tačiau 2015–2018 m. paaiškėjus technikos įsigijimo finansavimo sąlygoms, žemės ūkio technikos pardavimas vėl pradėjo augti. Pastebima nauja tendencija: dalis ūkininkų

noriai nuomojasi visiškai naują techniką, galingesnius traktorius ir kombainus. Tinkamai įvertinę finansines galimybes ir kitų investicijų poreikį konkrečiame ūkyje, ūkininkai keičia elgseną – nusiperka išsinuomotą techniką ar įrangą.

2014–2018 m. suaktyvėjo smulkių ūkių investicinė veikla, kadangi naujuoju laikotarpiu daugiau remiami jaunieji ūkininkai, pieno gamintojai, smulkūs ir vidutiniai ūkiai. Pastebima, kad dėl ribotų finansinių galimybių jie dažniau pirko naudotą techniką, o pagal KPP priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ parama buvo teikiama tik ūkiams, įsigyjantiems naujos, neeksploatuotos žemės ūkio technikos. Dabartiniu paramos laikotarpiu pagal naująsias paramos programos priemones orientuojamasi ir į smulkiuosius ūkius bei jaunuosius ūkininkus, todėl žemės ūkio technikos pardavėjai siūlo įsigyti ūkininkams ne tik brangių mašinų, bet ir mažesnio galingumo traktorių bei papildomos įrangos, įrenginių, kuriais paprastai naudojasi besikuriantys ūkininkai bei smulkūs ūkiai.

2014–2018 m. paramos investicijoms dalis Lietuvoje buvo daug didesnė nei vidutiniškai ES šalyse (16,4 proc.). Kai kuriose ES šalyse (Nyderlanduose, Danijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Italijoje) paramos dalis sudarė tik apie 1–2 proc. žemės ūkio investicijų.

Lietuvoje, palyginti su ES vidurkiu, žemės ūkio technikos vertė 1 ha ŽŪN 2018 m. buvo 691 EUR, 28,0 proc. mažesnė, tačiau 9,6 proc. didesnė nei vidutiniškai ES šalyse, įstojusiose į ES po 2004 m. Skaičiuojant 1 ha ŽŪN vertinę išraišką, daugiausia žemės ūkio technikos 2018 m. pradžioje turėjo Nyderlandų ūkiai – 4213 EUR, Slovėnijos – 3022 EUR, Austrijos – 2716 EUR, Liuksemburgo – 2282 EUR. Mažiausiai – Ispanijos – 321 EUR, Slovakijos – 407 EUR, Latvijos – 582 EUR.

Lietuvos ūkiuose gamybinių pastatų vertė 1 ha ŽŪN 2018 m. buvo 239 EUR. Palyginti su vidutine ES ir su šalių, įstojusių į ES po 2004 m., ji buvo mažesnė (atitinkamai 78,7 proc. ir 71,8 proc.).

2018 m. Lietuvos žemės ūkio ilgalaikio turto balansinės vertės struktūroje daugiau kaip 12,8 proc. sudarė gamybiniai pastatai, 37,1 proc. – žemės ūkio technika, o žemės ūkio paskirties žemė – 42,1 proc. Per 2014–2018 m. laikotarpį jų dalis pakito: gamybinių pastatų dalis sumažėjo 2,6 proc. punkto, o padidėjo žemės ūkio technikos – 0,8 proc. punkto, žemės ūkio paskirties žemės – 2,6 proc. punkto.

Panaši padėtis buvo visose šalyse (ES-13), įstojusiose į ES po 2004 m. Kitose ES šalyse didžiąją ilgalaikio turto dalį (70 proc.) sudarė žemės ūkio paskirties žemė. Tai paaiškinama gana aukšta žemės vertės kaina.

Dėl santykinai didelių investicijų į žemės ūkio techniką analizuojamuoju laikotarpiu tiek kokybiškai, tiek kiekybiškai pakito technikos parko struktūra. Traktorių parke ratinių traktorių dalis išaugo iki 94 proc. ŽŪIKVC duomenimis, bendras traktorių skaičius 2015–2019 m. išaugo 23,2 proc. (2019 m. jų buvo 267,1 tūkst. vnt.).

Dar sparčiau augo javų kombainų skaičius – 2019 m. jis buvo 57,9 proc. didesnis nei 2015 m. Pagrindiniai naujos technikos tiekėjai – Vakarų šalių firmos, kurių gamybos žemės ūkio mašinos pasižymi didesniu patvarumu ir geromis techninėmis bei ekonominėmis charakteristikomis, turi ES standartus atitinkančius Euro-4 variklius. Dirbant patikima ir kokybiška vakarietiška technika, sumažėja žemės ūkio darbų sąnaudos. Lietuvos ūkiai, be naujos, modernios žemės ūkio technikos, vis dar naudoja senąją. Smulkūs ūkiai, kaip minėta, dėl ribotų finansinių galimybių perka pigesnę, naudotą techniką.

2015–2019 m. sparčiau nei visas žemės ūkio technikos parkas didėjo galingesnių traktorių ir javų kombainų skaičius (1.27 lentelė). Visam traktorių parkui išaugus

23,2 proc., didesnio galingumo – 61–100 kW, 101–180 kW ir 181 kW bei galingesnių – traktorių skaičius padidėjo atitinkamai 32,9 proc., 37,5 proc. ir 51,4 proc. Nepaisant spartaus didesnio galingumo traktorių skaičiaus augimo, ūkiuose vis dar vyrauja mažo ir vidutinio galingumo traktoriai. 2019 m. mažesni nei 40 kW traktoriai sudarė 46,5 proc. viso parko, 41–60 kW – 32,1 proc., o javų kombainų parko struktūroje didžiausią dalį sudarė 201 kW ir galingesni kombainai – 29,6 proc. Vidutinio galingumo – 121–160 kW – javų kombainų dalis santykinai nedidelė – 10,8 proc.

1.27 lentelė. Žemės ūkio technikos parko ūkiuose struktūra 2015 ir 2019 m.

Table 1.27. Structure of agricultural machinery in farms in 2015 and 2019

Rodikliai / Indicators	2015		2019		Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
	vnt. / units	%	vnt. / units	%	
Traktorių skaičius, iš viso, tūkst. <i>Total number of tractors, thou.</i>	216,8	100,0	267,1	100,0	23,2
iš jų: / of which:					
≤40 kW	101,1	46,7	124,3	46,6	22,9
41–60 kW	73,9	34,1	85,8	32,1	16,1
61–100 kW	21,3	9,8	28,3	10,6	32,9
101–180 kW	16,8	7,7	23,1	8,6	37,5
≥181 kW	3,7	1,7	5,6	2,1	51,4
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam traktoriui, ha <i>UAA per tractor, ha</i>	13,9	–	11,1	–	-20,1
Javų kombainų skaičius, vnt. <i>Total number of combine harvesters, units</i>	10401	100,0	16425	100,0	57,9
iš jų: / of which:					
≤80 kW	2068	19,9	3639	22,2	76,0
81–120 kW	1972	19,0	3032	18,5	53,8
121–160 kW	1214	11,7	1774	10,8	46,1
161–200 kW	2128	20,5	3122	19,0	46,7
≥201 kW	3019	29,0	4858	29,6	60,9
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam javų kombainui, ha <i>UAA per combine harvester, ha</i>	143	–	92	–	-35,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Galingesnės žemės ūkio technikos dalies didėjimas visoje ūkių struktūroje, vyraujant smulkiems ūkiams, ne visada vertintinas teigiamai. Atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. Lietuvoje tarp 126 tūkst. ūkių, deklaravusių savo ŽŪN, net 82 proc. buvo smulkesni negu 20 ha, daugelyje jų visa traktorių galia nebuvo panaudojama. Specialistų nuomone, mažesniame negu 20 ha ūkyje minimalus traktorių variklių galios poreikis yra 22–32 kW, 20–40 ha ūkyje – 45–60 kW, 40–90 ha ūkyje – 80–100 kW, 100–200 ha ūkyje –

120–240 kW. Didelės galios žemės ūkio technika, naujausios technologijos efektyviai gali būti panaudojamos tik didesniuose ūkiuose arba plėtojant kooperatinius ryšius. Todėl, siekiant didinti žemės ūkio subjektų veiklos efektyvumą, yra būtina skatinti žemės ūkio technikos įsigijimą, nes pagal investicijas į žemės ūkio techniką vienam ha ŽŪN Lietuva tarp ES šalių atsilieka ir užima 20 vietą.

Žemės ūkio technikos pasiūla yra didelė, todėl nuo pasirinktos žemės ūkio technikos darbo našumo, jos techninio patikimumo priklauso, ar derlių pavyks nuimti greitai ir be nuostolių. Finansinių išteklių sukaupimas ir valstybės parama lemia modernių gamybinių pastatų statybos apimtis bei techninių išteklių įsigijimo galimybes.

Norint, kad nauja žemės ūkio technika greičiau atsipirktų, o ūkiai taptų dar efektyvesni, svarbu ne tik plėsti esamą parką, bet ir spręsti jos kokybinio gerinimo bei efektyvesnio panaudojimo klausimus. Parama pagal BŽŪP daro teigiamą poveikį šalies ūkiams, todėl Lietuvoje būtų tikslinga ir toliau tęsti įvairaus pobūdžio investicines priemones.

Pagrindinės traktorių rinkos susitraukimo priežastys, anot Europos žemės ūkio technikos gamintojų asociacijos ekspertų, yra didesnės žemės ūkio produkcijos gamybos sąnaudos ir jų nepadengiančios produkcijos supirkimo kainos. Taip pat pastebima, kad šalies ūkininkų mažesnės technikos atsargos, valiutų kurso stabilumas bei žemės ūkio paskolų palūkanų normų kitimas per pastarąjį laikotarpį lėmė didesnius ar mažesnius žemės ūkio technikos pardavimus.

BŽŪP vystosi, atsižvelgiant į ūkininkų ir žemės ūkio maisto produktų sektoriaus poreikius, žemės ūkio technikos gamintojai siūlo skatinti tikslųjų žemės ūkio technologijų įsisavinimą, remti visų tipų ūkininkų galimybes naudotis tiksliosios žemės ūkio technologijomis, užtikrinti MTTP lėšas, kad būtų užtikrintos nuolatinės ir tikslinės žemės ūkio tyrimų programos. O Europos žemės ūkio technikos gamintojai yra įsipareigoję gaminti techniką, kuri ir gali padėti išspręsti aplinkosaugos problemas.

5.4. Žinios, konsultavimas ir inovacijos

5.4. Knowledge, advisory services and innovation

Lietuva, kaip ir visos ES šalys narės, priklauso Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemai (ŽŪŽIS), t. y. organizacinei struktūrai, kurios veikimas grindžiamas žinių srautais tarp asmenų, organizacijų ir institucijų, naudojančių ir kuriančių žemės ūkiui ir susijusiems sektoriams skirtas žinias, ir tokią veiklą vykdančių organizacijų visuma.

Keičiantis ūkininkavimo reikalavimams, žemės ūkio subjektams reikia naujų žinių ir gebėjimų spręsti specifines ūkininkavimo problemas, susijusias su ūkio valdymo reikalavimų laikymusi, klimatui ir aplinkai naudingos ūkininkavimo praktikos taikymu, aplinkos apsaugos standartų diegimu. Todėl tais atvejais, kai kaimo vietovėse besikuriantys ūkininkai ir įmonės stokoja patirties, plėtodami verslą ar sprenddami aplinkosauginius ūkinės veiklos klausimus, būtina užtikrinti išvystytą konsultavimo ir keitimosi žiniomis tinklą, o tikintis inovatyvių sprendimų ir naujovių žemės ir miškų ūkio srityse svarbu plėsti bendradarbiavimą tarp mokslo institucijų, viešųjų įstaigų, konsultantų ir žemės ūkio produkcijos gamintojų, stiprinti jų tarpusavio ryšius, atlikti daugiau tikslinių mokslinių tyrimų ir užtikrinti, kad pastarieji gautų naujausią ir kokybišką informaciją, profesines žinias, mokymus ir apskritai europinius standartus atitinkantį išsilavinimą.

Lietuvos žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemą formuoja ir įgyvendina Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra (iki 2018 m. spalio 1 d. – Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo ir metodikos centras), LAEI, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, Lietuvos kaimo tinklas, LR žemės ūkio ministerija (ŽŪM), Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba (LŽŪKT), LR žemės ūkio rūmai, ŽŪIKVC, Mokslo, studijų ir verslo centras „Slėnis Nemunas“, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Žemės ūkio mokslų ir technologijų parkas bei kitos institucijos ir organizacijos.

Dalyvavimas žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemoje svarbus ir naudingas tiek žemdirbiams ir kaimo gyventojams, tiek šioje sistemoje dirbančioms ir paslaugas teikiančioms institucijoms bei organizacijoms, nes suteikia žinių, leidžia priimti inovatyvius ir greitus sprendimus bei praktiškai įgyvendinti naujoves. Todėl Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemos stiprinimas turi užtikrinti ir plėsti bendradarbiavimą tarp esamų mokslo institucijų, konsultantų ir žemdirbių, stiprinti jų tarpusavio ryšius, plėsti teikiamų paslaugų tinklą, jo atvirumą ir prieinamumą, užtikrinti aukštą žemdirbiams ir kaimo gyventojams teikiamų konsultavimo paslaugų kokybę.

Europos Komisijos Generalinio direktorato „Žemės ūkis ir kaimo plėtra“ 2019 m. rugsėjo duomenimis, pagal KPP priemones Lietuva numatė 2,3 proc. lėšų nuo viso kaimo plėtros paketo skirti 3 priemonėms (žinių perdavimo ir informavimo veikla; konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos; bendradarbiavimas – parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti) įgyvendinti. Tai yra mažesnis nei ES (neskaičiuojant Jungtinės Karalystės) vidurkis, kuris yra 3,6 proc. Paminėtina, kad daugiausia lėšų, t. y. daugiau nei 8 proc., žinių ir inovacijų plėtros priemonėms skyrė Malta, 6–8 proc. – Švedija ir Nyderlandai, o mažiausiai (mažiau nei 2 proc.) – Vengrija, Lenkija, Portugalija ir Rumunija.

Žinių kaupimas ir keitimasis jomis. Žemės ūkio ir kaimo plėtros srities mokslinius tyrimus Lietuvoje vykdo LAEI, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija; Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademija ir Gyvulininkystės institutas; Valstybinis mokslinių tyrimų institutas Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, jungiantis Žemdirbystės, Sodininkystės ir daržininkystės bei Miškų institutas; Kauno technologijos universiteto Maisto institutas. Taip pat Lietuvoje žemės ūkio žinių ir informacijos teikimo funkcijas atlieka LŽŪKT, Žemės ūkio rūmai, ŽŪM ir kiti.

ŽŪM prie žemės ūkio informacijos kūrimo, kaupimo prisideda, finansuodama mokslinius tyrimus. ŽŪM duomenimis, 2014–2018 m. pagal Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros skatinimo programos priemonę „Parama taikomiesiems tyrimams vykdyti“ buvo finansuotas 171 mokslinis tyrimas bei taikomoji veikla. 2014–2018 m. laikotarpiu buvo užbaigti 157 moksliniai tyrimai (2014 m. – 30 mokslinių tyrimų, 2015 m. – 29, 2016 m. – 43, 2017 m. – 27, 2018 m. – 28) ir taikomosios veiklos žemės ūkio, kaimo plėtros ir žuvininkystės srityse.

Žemės ūkio mokslo tinklo plėtros tikslais įsteigtas integruotas mokslo, studijų ir verslo Slėnis „Nemunas“, kurio veikla jungia žemės ūkio ir kaimo plėtros mokslo ir mokymo sistemoje dalyvaujančius institutus, universitetus, viešąsias įstaigas ir verslo atstovus. Slėnis „Nemunas“ telkia žemės, miško ir maisto ūkio mokslinių tyrimų, studijų ir žinioms imlaus verslo potencialą ir prisideda prie žemės, miškų ir maisto ūkio plėtros ir žinių kūrimo.

Mokymo paslaugos. LŽŪKT mokymų centre „Agroakademija“ buvo organizuojami kvalifikacijos kėlimo kursai specialistams ir konsultantams. 2017 m. suorganizuoti 158 mokami kursai, kuriuose dalyvavo 2971 dalyvis pagal 5 mokymo programas augalų apsaugos naudotojams ir platintojams. 2018 m. LŽŪKT suorganizuota 200 kursų, kuriuose dalyvavo 3736 dalyviai. Analizuojamu laikotarpiu ir toliau veikė nuotolinių mokymų sistema IKMIS (Informavimo, konsultavimo ir mokymų informacinė sistema), kuria 2017 m. pasinaudojo 1002, o 2018 m. – 888 ūkininkai ir konsultantai. Jie išklaušė mokymus pagal 10 sistemoje esančių mokymo programų, pasirinkę elektroninių mokymų vaizdo įrašo peržiūros bei elektroninių mokymų realiu laiku būdus, išlaikė žinių įvertinimo testus, gavo kvalifikacijos pažymėjimus. 2018 m. suorganizuoti 6 mokymai ir seminarai 186 miško savininkams elektroninių mokymų realiu laiku būdu (2017 m. atitinkamai 10 mokymų 282 miško savininkams). Iš viso per 2018 m. kursus išklaušė ir žinių įgijo 4493 ūkininkai (2017 m. – 3941). Kursų dalyviams 2018 m. išduoti 389 kvalifikacijos tobulinimo ir 3507 augalų apsaugos kursų baigimo pažymėjimai (2017 m. – atitinkamai 434 ir 4104).

Žemės ūkio rūmai taip pat teikia mokymo ir kompetencijų tobulinimo paslaugas. Pritarus ŽŪM, Žemės ūkio rūmai 2017–2018 m. įgyvendino projektą „Žemdirbių kompetencijų tobulinimas“ pagal KPP priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“. Taip pat vykdė kaimo gyventojų kompetencijų tobulinimo (2016–2017 m.), žemdirbių kompetencijų tobulinimo (2017–2018 m.) ir žemdirbių ir kitų kaimo gyventojų kompetencijų tobulinimo (2019–2020 m.) projektus.

Remiantis NMA bendra KPP priemonių statistika, pagal priemonę „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ 2015–2019 m. buvo gautos 97 paraiškos (bendra prašoma paramos suma – 12 798,1 tūkst. EUR), iš kurių 64 – paramai parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai, o 33 – paramai profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui (1.28 lentelė).

1.28 lentelė. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2015–2019 m.

Table 1.28. Number of applications and amount of funding for measure "Knowledge transfer and information actions" in 2015–2019

Pavadinimas / Title	Numatyta lėšų 2014–2020 m., tūkst. EUR <i>Foreseen funds for 2014–2020, EUR thou.</i>	Patvirtinta / <i>Approved</i>	
		paraiškų, vnt. <i>number of applications</i>	lėšų, tūkst. EUR <i>funds, EUR thou.</i>
Iš viso / <i>Total</i>	15995,8	54	7666,2 (48 %)
Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui / <i>Support for vocational training and skills acquisition</i>	6658,8	16	2497,1 (37 %)
Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai <i>Support for demonstration projects and information actions</i>	9336,9	38	5169,1 (55 %)

Šaltinis: NMA duomenys.

Bendrai žinių perdavimo ir informavimo priemonei 2015–2019 m. laikotarpiu patvirtinta 7666,2 tūkst. EUR, arba 48 proc. skirtų lėšų, o išmokėta 39 proc. šiai veiklai skirtų lėšų. Veikla „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ sulaukė dvigubai daugiau paraiškų nei „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ ir atitinkamai gavo du kartus didesnę finansavimą.

2014–2020 m. priemonei „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ skirta 6 658,8 tūkst. EUR. 2020 m. kovo mėn. duomenimis, paramos poreikis buvo 4 202,7 tūkst. EUR, t. y. tokiai sumai gauti buvo pateiktos 33 paraiškos, iš kurių 16 buvo/yra finansuojamos. 2020 kovo 9 d. duomenimis, patvirtinta paramos suma siekia 2 497,1 tūkst. EUR, t. y. tik 37 proc. visos šiai veiklos sričiai numatytos paramos sumos (1.29 lentelė).

1.29 lentelė. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos srities „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2015–2019 m.

Table 1.29. Number of applications and amount of funding for measure "Knowledge transfer and information actions: Support for vocational training and skills acquisition" in 2015–2019

Metai	Paraiškos, vnt. <i>Number of applications</i>		Paramos suma, tūkst. EUR <i>Amount of funding, EUR thou.</i>		
	surinkta <i>submitted</i>	patvirtinta <i>approved</i>	prašyta <i>required</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>
Iš viso <i>Total</i>	33	16	4202,7	2497,1 (37 %)	1935,8 (29 %)
2015	10	4	1131,4	679,9	0
2016	4	3	614,6	517,2	447,8
2017	8	6	847,7	743,2	432,9
2018	3	3	556,7	556,7	423,6
2019	8	0	1052,4	0	631,5

Šaltinis: NMA duomenys.

2014–2020 m. veiklos sričiai „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ skirta 9 336,9 tūkst. EUR (2020 vasario mėn. 10 d. duomenimis buvo skirta 12 336,9 tūkst. EUR.). 2020 m. kovo mėn. duomenimis, paramos poreikis yra 8 595,4 tūkst. EUR, t. y. tokiai sumai gauti buvo pateiktos 64 paraiškos, iš kurių 38 buvo/yra finansuojamos. 2020 m. kovo 9 d. duomenimis, patvirtinta paramos suma siekia 5 169,1 tūkst. EUR, t. y. 55 proc. visų skirtų paramos lėšų (1.30 lentelė).

1.30 lentelė. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos srities „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2015–2019 m.

Table 1.30. Number of applications and amount of funding for measure "Knowledge transfer and information actions: Support for demonstration projects and information actions" in 2015–2019

Metai	Paraiškos, vnt. <i>Number of applications</i>		Paramos suma, tūkst. EUR <i>Amount of funding, EUR thou.</i>		
	surinkta <i>submitted</i>	patvirtinta <i>approved</i>	prašyta <i>required</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>
Iš viso <i>Total</i>	64	38	8595,4	5169,1 (55 %)	3903,6 (42 %)
2015	0	0	0	0	0
2016	16	11	2068,2	1491,9	0
2017	18	13	2398,3	1750,1	685,5
2018	15	14	1952,9	1927,1	1199,9
2019	15	0	2175,9	0	2018,2

Šaltinis: NMA duomenys.

Keitimasis informacija – konsultavimo veikla. Lietuvoje veikia nemažai žemės ūkio konsultavimo paslaugas teikiančių institucijų ir organizacijų. Žemdirbių ir kaimo gyventojų konsultavimo veiklą vykdo LŽŪKT, Žemės ūkio rūmai ir kitos viešosios ir privačios konsultavimo įstaigos. Konsultuojama augalininkystės, sodininkystės ir daržininkystės, gyvulininkystės, statybos, inžinerijos, kaimo turizmo ir žemės ūkio verslų plėtros, žemės ūkio ir kaimo ekonomikos, žemės ūkio ir kaimo verslo buhalterinės apskaitos ir kitais klausimais. Minėtos institucijos taip pat vykdo ir neformalųjį suaugusiųjų mokymą.

Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras iki 2018 m. spalio koordinavo žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių (žemdirbių, žemės ūkio ir kaimo plėtros specialistų bei konsultantų, kaimo bendruomenių, VVG, kitų žemės ir miškų ūkio, žuvininkystės ir kaimo verslo sektoriuose dirbančių žmonių) tęstinį profesinį mokymą, organizavo žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių kvalifikacijos tobulinimą ir informavimą. Nuo 2018 m. spalio 1 d. programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras likviduotas, su konsultavimu susijusias jo funkcijas įgyvendina Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra.

2019 m. minėta agentūra yra akreditavusi 15 įstaigų (birželio duomenimis) ir 346 konsultantus (spalio duomenimis; 2019 m. pradžioje akredituotų konsultantų buvo 520), dirbančius 6 konsultavimo srityse (žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų, geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų ir darbo saugos reikalavimų laikymosi klausimais; Agrarinės aplinkosaugos ir ūkininkavimo saugomose teritorijose klausimais; Ūkio veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo klausimais; Miškų ūkio klausimais; Ekologinės augalininkystės klausimais; Ekologinės gyvulininkystės klausimais.).

LŽŪKT 2018 m. ataskaitos duomenimis, paslaugas 2018 m. pirko 9572 unikalūs žemės ūkio ir ne žemės ūkio veiklą vykdančys subjektai, kurie naudojo mokymo, technologinėmis, darbų saugos, miškininkystės, ekonominėmis, buhalterinės apskaitos paslaugomis (2017 m. tokių buvo 9158, o 2016 m. – 9580). 2017 m. 72,8 proc. sutartinių klientų naudojo Konsultavimo tarnybos paslaugomis daugiau kaip 3 m. iš eilės. Šiuo

laikotarpiu LŽŪKT žemdirbiams teikė augalininkystės, darbų saugos, inžinerijos, ekonomikos, gyvulininkystės, ūkių apskaitos, miškininkystės, mokymo bei nuotolines paslaugas. Ūkių apskaita buvo tvarkoma buhalterinės apskaitos programa „e-GEBA Buhalterija“. Visos buhalterinės operacijos visiškai automatizuotos. Konsultavimo tarnyboje teikiamos nuotolinės ūkio valdymo paslaugos, kurios klientams prieinamos naudojantis programomis „e-GEBA Gyvulininkystė“, „e-GEBA Augalininkystė“ bei „e-GEBA Buhalterija“. LŽŪKT 2017 m. dirbo 262 specialistai ir konsultantai, akredituoti šiose konsultavimo srityse: Žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų, geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų ir darbo saugos reikalavimų laikymosi klausimais; Agrarinės aplinkosaugos ir ūkininkavimo saugomose teritorijose klausimais; Ūkio veiklos buhalterinės apskaitos klausimais; Miškų ūkio klausimais; Ekologinės augalininkystės klausimais; Ekologinės gyvulininkystės klausimais. 2018 m. šiais klausimais konsultavo 219 registruotų LŽŪKT konsultantų.

Žemės ūkio rūmai nuo 1994 m. vykdo žemės ūkio veiklos subjektų konsultavimo programą. Ji apima žemės ūkio veiklos subjektų ir kitų kaimo gyventojų informavimą apie gaminamos augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos konkurencingumo didinimą; kooperacijos žemės ūkyje plėtrą; žemės ūkio verslo planavimą ir veiklos teisinius klausimus. Žemės ūkio rūmų pateikiamais duomenimis (2020 m. balandžio 24 d.), konsultavimo veiklą vykdo 42 konsultantai.

Žemės ūkio ir susijusiose srityse konsultacijas taip pat teikia Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, LAEI, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija, Klaipėdos valstybinė kolegija, Žemaitijos kolegija, Lietuvos kaimo turizmo asociacija, viešosios įstaigos, profesinės mokyklos ir verslo įmonės.

Remiantis bendra KPP priemonių statistika, pagal priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 2015–2019 m. laikotarpiu gautos 4408 paraiškos (prašyta paramos suma – 6610,7 EUR), iš kurių 65,5 proc. (2887 paraiškos) buvo patvirtinta (1.31 lentelė).

1.31 lentelė. Priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2015–2019 m.

Table 1.31. Number of applications and funding amount for the measure "Advisory services, farm management and farm relief services" in 2015–2019

Metai	Paraiškos, vnt. <i>Number of applications</i>		Paramos suma, tūkst. EUR <i>Amount of funding, EUR thou.</i>		
	surinkta <i>submitted</i>	patvirtinta <i>approved</i>	prašyta <i>required</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>
Iš viso <i>Total</i>	4408	2887	6610,7	4329,2 (94 %)	1941,1 (42 %)
2015	0	0	0	0	0
2016	2669	1713	4003,4	2569,4	0
2017	93	72	138,8	107,3	571,4
2018	0	0	0	0	654,9
2019	1646	1102	2468,5	1652,5	714,8

Šaltinis: NMA duomenys.

Priemonei „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu buvo numatyta skirti 4588,2 tūkst. EUR. 2020 m. balandžio duomenimis, išmokėta paramos konsultavimo paslaugoms suma sudaro 42 proc. 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiui numatytos sumos, o iki finansinio laikotarpio pabaigos liko kiek daugiau nei pusė metų, nors patvirtintos paramos suma siekia 94 proc. Pastebėtina ir tai, kad Lietuvoje kol kas labai netolygiai vyksta paraiškų skelbimo ir jų surinkimo procesas, kuris taip pat gali turėti įtakos paramos išmokėjimo dydžiui.

Inovacijų diegimo procesai. ŽŪM atsakinga už 2014–2020 m. KPP priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklą „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, kuri yra pagrindinė priemonė, įgyvendinant Europos inovacijų partnerystę (EIP) žemės ūkio srityje. Tik 2016 m. pabaigoje pasirašytos pirmosios sutartys, tačiau jau 2017 m. pradėti įgyvendinti ūkininkams reikšmingi projektai.

Europos inovacijų partnerystės platforma žemės ūkio produktyvumui ir tvarumui (EIP-AGRI) apima EIP veiklos grupes, kurias sudaro suinteresuotieji subjektai – ūkininkai, mokslininkai, konsultantai ir žemės ūkio bei maisto sektoriaus įmonės. EIP veiklos grupės susirenka, norėdamos išspręsti konkrečias, praktines problemas ar siekdamos pasiūlyti novatoriškus sprendimus, kurių projektą finansuoja Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.

Lietuvoje įgyvendinami EIP projektai apima tokias temas, kaip konkurencingas ūkis, dirvos struktūros ir kokybės gerinimas, drėgmės režimo dirvoje reguliavimas, galvijų ir avių produktyvumo didinimas ir žinių kaupimo, perdavimo ir technologijų perdavimo centro sukūrimas.

1.32 lentelė. Priemonės „Bendradarbiavimas. Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2015–2019 m.

Table 1.32. Number of applications and funding amount for the measure "Cooperation activities. Establishment of EIP action groups and development of their activities" in 2015–2019

Metai Year	Paraiškos, vnt. Number of applications		Paramos suma, / Amount of funding, tūkst. / thou. EUR		
	surinkta submitted	patvirtinta approved	prašyta required	patvirtinta approved	išmokėta paid
Iš viso Total	32	17	8096,7	4521,3 (47 %)	3777,1 (39 %)
2015	6	5	3151,2	2232,0	0
2016	0	0	0	0	523,7
2017	12	8	2279,8	1491,8	723,9
2018	9	4	1665,7	797,5	1084,6
2019	5	0	999,9	0	1444,9

Šaltinis: NMA duomenys.

Priemonei „Bendradarbiavimas. Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ įgyvendinti 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu numatyta 9645,4 tūkst. EUR. 2015–2019 m. pateiktos 32 paraiškos, o finansavimą kol kas gavo šiek tiek daugiau nei pusė teikusiųjų paraiškas (1.32 lentelė). Tai rodo, kad mokslo, tyrimų ir žemės ūkio atstovai vis dar nepakankamai išitraukia į inovacijų kūrimo ir diegimo veiklas, neišnaudoja skiriamo finansavimo.

Inovacijų perdavimo ir sklaidos infrastruktūra. Greta inovacijas kuriančių institucijų svarbų vaidmenų inovacijų perdavimo procese vaidina inovacijų sklaidos institucijos, kurios veikia kaip tarpininkai tarp inovacijų kūrėjų ir inovacijų vartotojų. Toks inovacijų tarpininkas yra Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademijos Komunikacijos ir technologijų perdavimo centras (KTPC), kuriam yra keliami užduoties kurti sąlygas naujausių mokslo žinių komercializavimui, vykdyti verslui patrauklių technologijų paiešką agroinovacijų ir maisto technologijų srityje. KTPC yra Slėnio „Nemunas“, kurio tikslas – skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą, infrastruktūros dalis. KTPC atsakingas už Slėnio steigėjų ir partnerių, mokslininkų, tyrėjų, studentų ir verslininkų bendradarbiavimą, mokslinio potencialo panaudojimą, inovacijas ir inovatyvaus verslo kūrimą, mokslinės informacijos viešinimą. Bendradarbiaujant su atviros prieigos centrais ir juose dirbančiais mokslininkais, KTPC keliamas tikslas užtikrinti inovacijų sklaidos, technologijų perdavimo ir MTEP rezultatų komercinimo mechanizmų veiklas.

Inovacijų diegimo veikloje Lietuvoje taip pat aktyviai dalyvauja Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra, kuri kuruoja atvirą mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos tinklą „OPEN R&D Lietuva“.

Svarbus inovacijų perdavimo infrastruktūros elementas yra LŽŪKT, kuri aktyviai veikia inovacijų skaitmeninimo srityje ir kuriant IT sistemas, kurios palengvina informacijos sklaidą. LŽŪKT dalyvauja, įgyvendinant žemės ūkio žinių ir inovacijų sklaidą Lietuvoje ir 2014–2019 m. pagal priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ kartu su partneriais vykdė projektą „Inovacijų vartai“, kurio tikslas – užtikrinti sklandų žemės ūkio inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos grandinės ūkis – konsultavimas – mokslas veikimą, žinių kaupimo ir perdavimo sistemos plėtrą. 2019 m. pradėjo veikti Taikomųjų inovacijų tyrimų ir rezultatų informacinė sistema (TITRIS), kuri renka, viešina ir kaupia taikomųjų inovacijų tyrimų ir rezultatų duomenis, kurie potencialiai gali prisidėti prie efektyvesnio, tvaresnio, aplinką tausojančio ūkininkavimo.

LŽŪKT sukūrė kompiuterinę ūkio valdymo programą „e-GEBA“ su susietais gyvulininkystės, ekonomikos, buhalterijos, augalininkystės moduliais. Kita jų įdiegta inovatyvi sistema yra IKMIS – Informavimo, konsultavimo ir mokymų informacinė sistema. Ją sudaro 4 nemokamos elektroninės paslaugos, skirtos žemdirbiams, konsultantams, mokslo atstovams ir visiems besidomintiems žemės ūkiu. Minėta sistema suteikia pažangius nuotolinius būdus informuoti ūkininkus apie artėjančias augalų ligas, jų prognozavimą bei prevencines priemones. Tai vienas iš modernių metodų, siekiant tausaus augalų apsaugos produktų naudojimo.

Labai svarbus modernus požiūris į šiuolaikines žemės ūkio technologijas ir konsultavimo metodus, efektyvus bendravimas su mokslo ir mokymo įstaigomis, dalyvavimas tarptautinių organizacijų ir iniciatyvų veikloje, tokių kaip EIP tinklas, žemės ūkio žinių ir inovacijų sistema. Per paskutinius dešimtmečius šalies ūkiuose įvyko daug pokyčių: neatpažįstamai pasikeitė gyvulių laikymo ir augalų auginimo technologijos, naudojama įranga ir technika. Žemdirbiui keliami reikalavimai apima ne tik dirvožemį, vandenį ir orą, bet ir gyvulių gerovę, kraštovaizdį ir bioįvairovę. Visa tai sudaro Lietuvos ir ES žemės ūkio konsultavimo, modernizavimo, inovacijų ir žinių informacinės sistemos kūrimo ir perdavimo esmę, kurią ypač svarbu stiprinti, plėsti, pakankamai finansuoti ir skatinti praktinį inovacijų taikymą.

Skaitmeninimas ir modernizavimas žemės ūkyje bei kaimo vietovėse. Įgyvendinus RAIN-2 projektą, plačiajuosčio ryšio aprėptis kaimo vietovėse siekia 98 proc. Nors nuo 2015 m. prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime išaugo 16 proc. punktų, tačiau palyginti su miestu, ši dalis išliko mažesnė. 2019 m. plačiajuosčio ryšio prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime sudarė 78 proc. ir 5 proc. punktais atsiliko nuo miesto (1.33 lentelė).

1.33 lentelė. Plačiajuosčio ryšio prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime ir mieste 2015–2019 m., proc.

Table 1.33. Share of households with broadband internet access in rural and urban areas in 2015–2019, per cent

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019
Turi interneto prieigą Households with internet access	68	72	75	78	82
Mieste / Urban areas	70	76	80	81	83
Kaime / Rural areas	62	63	66	72	78

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nepaisant sparčiai augančio plačiajuosčio ryšio naudojimo, vis dar išlieka poreikis sumažinti skirtumus tarp miesto ir kaimo gyventojų galimybių naudotis sparčiu interneto ryšiu. Pagal KPP priemonių statistiką buvo įgyvendintas projektas, teikiant paramą plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai kaimo vietovėse, kurio bendra suma buvo 4431,2 tūkst. EUR.

Paslaugų skaitmeninimas neišvengiamas, todėl svarbu, kad Lietuvos žemdirbiai ir viešosios institucijos sugebėtų pasinaudoti skaitmeninimo ir modernizavimo veikloms skirtomis finansavimo priemonėmis. ES elektroninės valdžios veiksmų planas 2016–2020 m. suteikia galimybes Europoje modernizuoti viešojo administravimo institucijas ir pagerinti sąveiką su piliečiais bei įmonėmis. Šiuo modernizavimu siekiama sumažinti administracinę naštą suinteresuotosioms šalims, įskaitant ūkininkus, remiantis pakartotiniu bendrų paslaugų teikimu. Galima išskirti šešias Lietuvos pareiškėjams svarbias „Horizontas 2020“ 2018–2020 m. skaitmeninimo žemės ūkyje finansavimo galimybes ir programas: žemės ūkio ir kaimo vietovių skaitmeninimo socialinis ir ekonominis poveikis; ūkių konsultantų bendruomenių įgalinimas skaitmeninimo srityje; skaitmeniniai sprendimai ir elektroniniai įrankiai BŽŪP

modernizavimui; informacinės technologijos ir komunikacijos inovacijos žemės ūkiui – skaitmeniniai inovacijų centrai žemės ūkiui; Žemės ūkio skaitmeninės kompleksinės integracijos platformos ir Skaitmeninių paslaugų platformos kaimo ekonomikai.

Lietuvoje veikia Elektroniniai valdžios vartai, kuriuose teikiama 81 paslauga žemės ūkio ir aplinkos apsaugos srityse. Paslaugų teikėjai yra Valstybinė augalininkystės tarnyba, ŽŪIKVC, Lietuvos geologijos tarnyba, Nacionalinė žemės tarnyba, NMA, LŽŪKT, Distancinių tyrimų ir geoinformatikos centras „GIS-Centras“, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Valstybinė miškų tarnyba, Valstybinė gyvulių veislininkystės priežiūros tarnyba, Aplinkos apsaugos agentūra ir kiti.

LŽŪKT, be jau minėtų elektroninių sistemų IKMIS, „e-GEBA Gyvulininkystė“, „e-GEBA Augalininkystė“ bei „e-GEBA Buhalterija“, elektroniniuose valdžios vartuose teikia ūkininkų, žemės ūkio specialistų ir konsultantų nuotolinių mokymų internetu paslaugas, jų akreditacijos dokumentų rengimo, pažymėjimų suteikimo ir kitas paslaugas.

ŽŪMIS yra dar viena prie žemės ūkio paslaugų skaitmeninimo prisidedanti priemonė. ŽŪMIS yra ŽŪM informacinė sistema, kuri apima 5 sritis: ekologinės gamybos sertifikavimą (per šią sistemą teikiamos 6 paslaugos), Nacionalinėmis lėšomis finansuojamas priemonės (17 el. paslaugų), Lietuvos 2007–2013 m. KPP (41 el. paslauga), pašarų ūkio subjektų įregistravimas ir patvirtinimas (2 el. paslaugos), Lietuvos 2014–2020 m. KPP (31 el. paslauga). Naudodamiesi minėta sistema, pareiškėjai ir paramos gavėjai gali teikti paraiškas investicinei paramai gauti, mokėjimo prašymus, projektų įgyvendinimo ataskaitas ir naudotis kitomis sistemos galimybėmis. Taip pat priimami prašymai nacionalinei paramai gauti.

Žemdirbių mokymo ir konsultavimo informacinė sistema ŽMIKIS kaupia duomenis apie žemdirbių (žemės, maisto ir miškų ūkio veikla užsiimančių asmenų, kitų kaimo vietovėse užsiimančių asmenų) kvalifikacijos įgijimą, tobulinimą ir jų konsultavimą. Pagrindinis ŽMIKIS tikslas yra informacinėmis technologijomis valdyti duomenis apie žemdirbių mokymą, konsultavimą ir švietimą, o pagrindinis uždavinys – automatizuoti žemdirbių mokymo ir konsultavimo duomenų tvarkymo procesus.

Dalyvavimas žemės ūkio žinių ir informacijos sistemoje svarbus ir naudingas tiek žemdirbiams ir kaimo gyventojams, tiek šioje sistemoje dirbančioms bei paslaugas teikiančioms institucijoms ir organizacijoms, nes suteikia žinių, leidžia priimti inovatyvius ir greitus sprendimus bei praktiškai įgyvendinti naujoves. Todėl tikslinga užtikrinti ir plėsti bendradarbiavimą tarp mokslo institucijų, konsultantų ir žemdirbių, stiprinti jų tarpusavio ryšius, atlikti daugiau tikslinių mokslinių tyrimų, plėsti teikiamų paslaugų tinklą ir prieinamumą bei užtikrinti aukštą žemdirbiams ir kaimo gyventojams teikiamų paslaugų kokybę.

5.5. Ūkių kreditavimas ir pasėlių draudimas

5.5. Farms' crediting and crop insurance

Ūkių kreditavimas. 2019 m. komerciniai bankai ir kredito unijos suteikė kreditų, kuriems garantijas teikė UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas, 168 ūkininkų ūkiams ir ŽŪB bei kitoms įmonėms (ūkiams). Palyginti su 2015 m., kredituotų ūkių padaugėjo 17 vnt. (11,3 proc.), palyginti su 2018 m., jų sumažėjo 15 vnt. (8,2 proc.) (1.34 lentelė).

1.34 lentelė. Kredituotų ūkių skaičius ir jiems suteikti kreditai 2015–2019 m.*Table 1.34. Number of credited farms and credits provided to them in 2015–2019*

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kredituotų ūkių skaičius <i>Number of credited farms</i>	151	180	143	183	168	11,3
iš: / from:						
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	83	90	92	100	70	-15,7
kredito unijų <i>credit unions</i>	68	90	51	83	98	44,1
Kreditų suma, mln. EUR <i>Credits provided, EUR mill.</i>	28,3	25,6	23,2	23,6	23,6	-16,6
iš: / from:						
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	20,6	15,2	16,7	13,7	10,2	-50,5
kredito unijų <i>credit unions</i>	7,7	10,4	6,5	9,9	13,4	74,0

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Komerciniai bankai 2019 m. kreditavo 70 ūkių. Tai sudarė 41,7 proc. visų suteiktų kreditų. Komercinių bankų suteiktų kreditų ūkiams skaičius, palyginti su 2015 m., sumažėjo 15,7 proc., o palyginti su 2018 m., – 30,0 proc. Komercinių bankų suteiktų kreditų dalis 2019 m. sumažėjo iki 41,7 proc., nors 2015 m. ji buvo 55,0 proc., o 2018 m. – 54,6 proc. 2019 m. kredito unijos suteikė 98 kreditus, arba 58,3 proc. visų kreditų. Palyginti su 2015 m., suteiktų kreditų skaičius padidėjo 44,1 proc., tada jų buvo suteikta 68 (45,0 proc.), o palyginti su 2018 m., išaugo 18,1 proc., t. y. buvo suteikta 15 kreditų daugiau.

Suteiktų kreditų suma 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 16,6 proc., t. y. 4,7 mln. EUR., tačiau palyginti su 2018 m. – nepakito. Pagal kreditų sumą komercinių bankų dalis taip pat sumažėjo. 2015 m. kreditų suma sudarė 20,6 mln. EUR, tai sudarė 72,8 proc. visų kreditų sumos, 2019 m. – atitinkamai 10,2 mln. EUR ir 43,2 proc.

1.35 lentelė. Kredituotų ūkininkų ūkių ir ŽŪB bei kitų įmonių palyginimas 2015–2019 m.*Table 1.35. Comparison of credited farmer farms and agricultural companies and other enterprises in 2015–2019*

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kredituotų ūkininkų ūkių skaičius, vnt. <i>Number of credited family farms</i>	131	171	136	170	149	13,7
Kredituotų ŽŪB ir kitų įmonių skaičius, vnt. / <i>Number of credited agricultural companies and other enterprises</i>	20	9	7	13	19	-5,0

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Ūkininkų ūkių kreditų suma, mln. EUR <i>Amount of credits of family farms, EUR mill.</i>	16,5	21,2	19,2	20,3	18,6	12,7
ŽŪB ir kitų įmonių kreditų suma, mln. EUR / <i>Amount of credits of agricultural companies and other enterprises, EUR mill.</i>	11,8	4,4	4,0	3,3	5,0	-57,6
Vidutinis ūkininko ūkio kredito dydis, tūkst. EUR / <i>Average credit size per family farm, EUR thou.</i>	126,0	124,0	141,2	119,4	124,8	-1,0
Vidutinis ŽŪB ir kitos įmonės kredito dydis, tūkst. EUR <i>Average credit size per agricultural company and other enterprise, EUR thou.</i>	590,0	488,9	571,4	253,8	263,2	-55,4

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Vidutinė kredito suma 2019 m. buvo 140,5 tūkst. EUR, t. y. 46,9 tūkst. EUR (25,0 proc.) mažiau negu 2015 m., tačiau 11,5 tūkst. EUR (8,9 proc.) daugiau negu 2018 m. Vidutinė kredito suma ūkininko ūkiui kito nevienareikšmiai ir 2019 m. sudarė 124,8 tūkst. EUR. Palyginti su 2015 m., sumažėjimas buvo 1,2 tūkst. EUR (1,0 proc.), nors palyginti su 2018 m., vidutinė kredito suma padidėjo 5,4 tūkst. EUR (4,5 proc.).

Vidutinė ŽŪB ir įmonės kredito suma 2019 m. sudarė 263,2 tūkst. EUR, buvo 326,8 tūkst. EUR (55,4 proc.) mažesnė nei 2015 m., tačiau 9,4 tūkst. EUR (3,7 proc.) didesnė nei 2018 m.

Siekiant parodyti, kiek vienam ūkio disponuojamojo turto eurui tenka skolų, naudojamas skolos ir turto santykis. Rodiklio reikšmė procentais rodo, kokia dalis turto yra finansuota iš skolintų lėšų. Šis rodiklis naudojamas analizuojant ūkio kapitalo struktūrą bei finansinę riziką, kuri yra susijusi su skolintų lėšų naudojimu. Kuo rodiklio reikšmė žemesnė, tuo kreditorių rizika mažesnė, nes jų paskolintam eurui apdrausti tenka didesnės turto sumos. Rodiklio reikšmei esant iki 0,6, ūkis laikomas ekonomiškai gyvybingu.

Analizuojant šio rodiklio reikšmes atskirose šalyse, galima įvertinti kreditų prieinamumą tose šalyse.

1.36 lentelė. Skolos ir turto santykis ES šalyse 2014–2018 m.*Table 1.36. Debt to assets ratio in EU countries in 2014–2018*

Šalys / Countries	2014	2015	2016	2017	2018
Danija / Denmark	0,59	0,59	0,60	0,60	0,60
Prancūzija / France	0,41	0,43	0,43	0,43	0,42
Slovakija / Slovakia	0,29	0,36	0,41	0,43	0,40
Estija / Estonia	0,34	0,34	0,35	0,35	0,38
Latvija / Latvia	0,32	0,33	0,33	0,33	0,34
Čekija / Czech Republic	0,30	0,29	0,30	0,29	0,29
Nyderlandai / Netherlands	0,34	0,35	0,34	0,32	0,28
Suomija / Finland	0,27	0,28	0,30	0,29	n.d.
Bulgarija / Bulgaria	0,25	0,23	0,24	0,24	0,24
Liuksemburgas / Luxembourg	0,25	0,26	0,26	0,25	0,24
Vokietija / Germany	0,21	0,23	0,23	0,23	0,23
Švedija / Sweden	0,31	0,29	0,28	0,24	0,23
Belgija / Belgium	0,27	0,29	0,20	0,21	0,23
Lietuva / Lithuania	0,16	0,17	0,19	0,18	0,20
ES svertinis vidurkis EU weighted average	0,16	0,16	0,16	0,16	0,15
Vengrija / Hungary	0,17	0,17	0,14	0,15	0,15
Austrija / Austria	0,12	0,13	0,12	0,13	0,15
Jungtinė Karalystė / UK	0,10	0,10	0,11	0,11	0,11
Kipras / Cyprus	0,02	0,03	0,04	0,03	0,06
Lenkija / Poland	0,06	0,06	0,06	0,06	0,05
Malta / Malta	0,03	0,03	0,03	0,06	0,05
Slovėnija / Slovenia	0,03	0,04	0,03	0,04	0,05
Kroatija / Croatia	0,03	0,05	0,04	0,05	0,04
Rumunija / Romania	0,03	0,04	0,03	0,03	0,04
Portugalija / Portugal	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04
Ispanija / Spain	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Airija / Ireland	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
Italija / Italy	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Graikija / Greece	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazės duomenys.

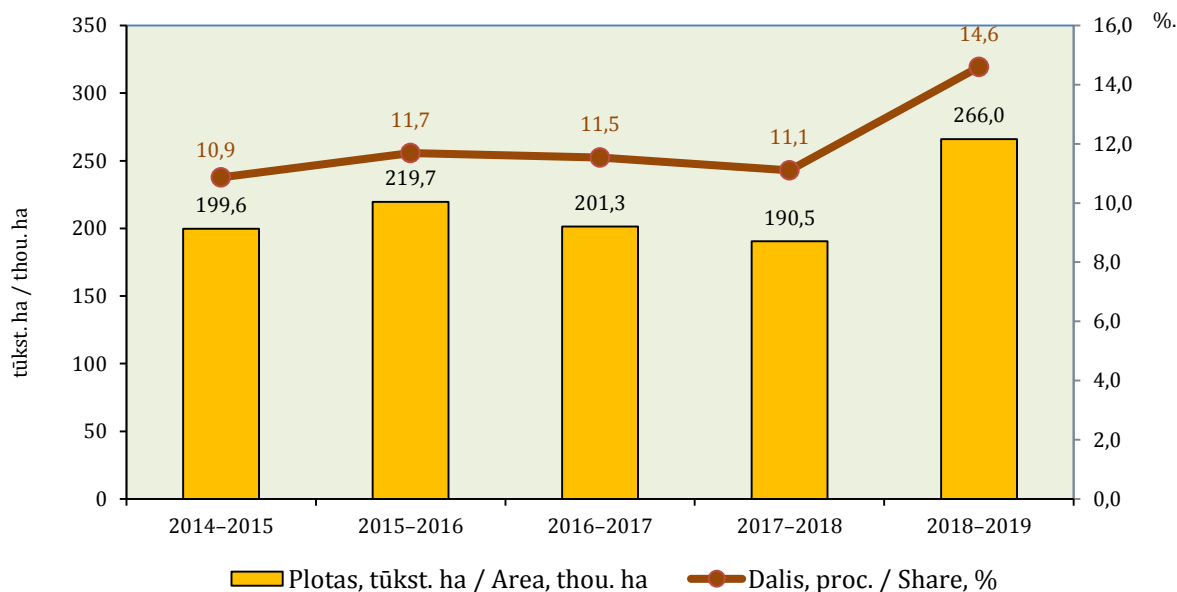
Lietuvos vidutinio ūkio skolos ir turto santykis 2018 m. buvo 4 proc. punktais didesnis nei 2014 m. ir 2 proc. punktais – nei 2017 m. Didžiausias rodiklis buvo Danijoje, kurioje 60 proc. turto įsigyta už skolintas lėšas. Daugiau kaip trečdalis turto už skolintas lėšas įsigijama Prancūzijos, Slovakijos, Estijos ir Latvijos ūkiuose. Mažiausiai galimybių įsigyti turtą už skolintas lėšas turi Graikijos, Italijos, Airijos ir Ispanijos ūkiai.

Lietuvoje skolos ir turto santykis artimas ES šalių svartiniam vidurkiui (2018 m. buvo 0,20), jis rodo, kad Lietuvoje žemės ūkis palyginti nedaug kredituojamas. Tačiau, atsižvelgiant į rodiklio didėjimą, tikėtina, kad toliau įgyvendinant KPP, žemės ūkio poreikis bei galimybės skolintis lėšų investicijoms didės, o smulkesni ūkiai turės galimybę gauti kreditą ūkiui plėsti ar modernizuoti.

Pasėlių draudimas. Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, ypač hidrologinių, didėja visame pasaulyje, o žemės ūkis yra viena ekonominės veiklos sričių, labiausiai nukenčiančių nuo stichinių nelaimių, kurios didina ūkių pažeidžiamumą. Nepalankių meteorologinių reiškinių dažnumas ir dėl jų patiriami ekonominiai nuostoliai nuolat didėja per pastaruosius kelis dešimtmečius. Draudimas yra vienas iš efektyviausių rizikos žemės ūkyje valdymo instrumentų, leidžiančių apsaugoti žemės ūkio produkcijos gamintojus nuo neigiamo gamtinių reiškinių poveikio. Nuo 2008 m. valstybė pradėjo remti savo pasėlius draudžiančius žemdirbius, kompensuodama jiems dalį draudimo įmokos, o 2016 m. pasitelkta ir ES parama. Rėmimas įgyvendinamas pagal ES kaimo plėtros politikos trečiojo prioriteto „Skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“ tikslinę sritį „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“. Rėmimą reglamentuoja 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 „Dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005“.

Lietuvoje parama teikiama pagal KPP priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos sritį „Pasėlių ir augalų draudimo įmokos“. Pagal šią priemonę paramos lėšomis kompensuojama iki 70 proc. pasėlių ir augalų draudimo įmokų, kai draudžiamasi nuo didesnių kaip 20 proc. produkcijos nuostolių. Didžiausi kompensuoti draudimo įkainiai ir pasėlių bei augalų, kuriuos apdraudus kompensuojamos draudimo įmokos, sąrašas nustatomi atskiru žemės ūkio ministro įsakymu (dabartiniu metu galioja 2019 m. balandžio 24 d. įsakymas Nr. 3D-248 „Dėl žemės ūkio ministro 2016 m. spalio 17 d. įsakymo Nr. 3D-594 „Dėl pasėlių ir augalų didžiausiųjų draudimo įmokų įkainių 2016–2020 m. nustatymo“ pakeitimo“). Tam, kad ūkininkai dar aktyviau naudotųsi draudimo įmokų kompensavimu, nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo taisyklių keitimas, kuriuo atsisakyta aktyvios ūkininko patikros bei paankstintas iki 50 proc. paramos dalies išmokėjimas. Be to, nuo 2019 m. taikomas didesnis paramos intensyvumas: kompensuojama draudimo įmokos suma padidinta nuo 65 iki 70 proc., o žalos riba sumažinta nuo 30 iki 20 proc. Dėl paramos gali kreiptis fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla: augalininkyste, sodininkyste ar daržininkyste. Į pasėlių ir augalų, kuriuos apdraudus kompensuojamos draudimo įmokos, sąrašą įtraukti javai, aliejiniai augalai, kukurūzai, bulvės, cukriniai runkeliai, ankštiniai augalai, pluoštiniai augalai, daržovės ir sodų augalai.

Pritaikytos priemonės davė teigiamų rezultatų. Įmonės „Vereinigste Hagelversicherung WaG“ filialo „VH Lietuva“ duomenimis (2014–2019 m. Lietuvoje pasėlių draudimo paslaugas siūlė tik ši bendrovė), 2014–2018 m. sezonų metu apdraustų pasėlių plotas kito nežymiai – kasmet buvo apdraudžiama 190–220 tūkst. ha pasėlių, ir tai sudarė 10,9–11,7 proc. viso deklaruoto draustino ploto. Po skatinimo priemonių priėmimo 2018–2019 m. sezone apdraustas plotas padidėjo iki 266,0 tūkst. ha, ir tai sudarė jau 14,6 proc. nuo viso deklaruoto draustino ploto.

1.29 pav. Apdraustas plotas ir jo dalis nuo viso deklaruoto draustino ploto nuo 2014–2015 iki 2018–2019 derliaus metų

Fig. 1.29. Insured area and its share of the total area declared to be insured from the 2014/2015 to the 2018/2019 harvest year

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

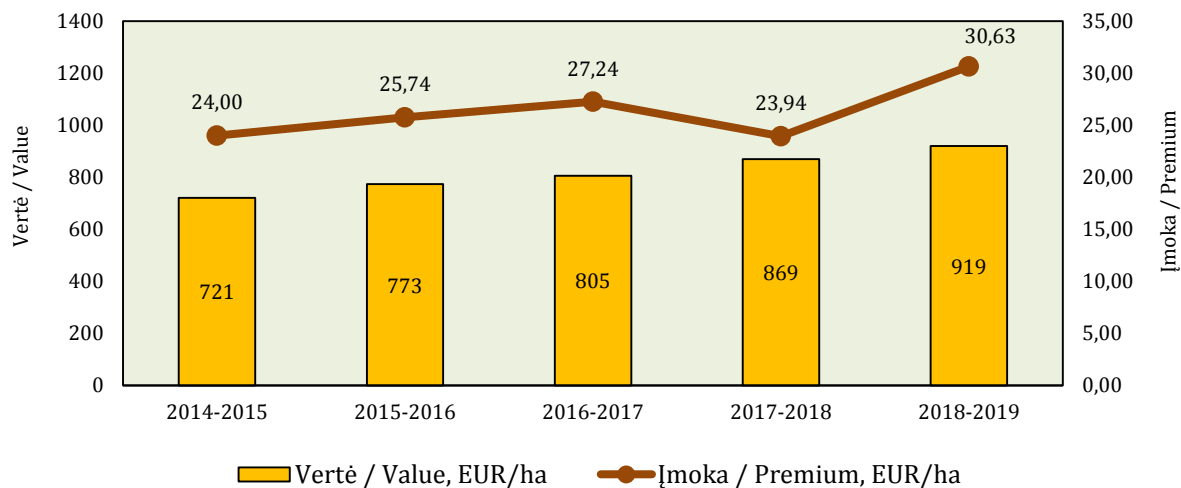
Lietuvoje veikianti pasėlių draudimo sistema apima šių rizikų draudimą:

- kruša – tai kieti, ledo gabalėlių formos krituliai, minimaliai 5 mm skersmens;
- liūtis – tai trumpas stiprus lietus, kai per 15 minučių iškrenta vidutiniškai daugiau kaip 15 litrų kritulių į vieną kvadratinį metrą (15 mm), arba lietus, kai per 24 valandas vienam kvadratiniam metrui tenka daugiau kaip 50 litrų kritulių (50 mm);
- audra – meteorologinis reiškinys, pasireiškiantis smarkiu vėjo sustiprėjimu, kai vėjo stiprumas siekia mažiausiai 8 balus pagal Boforto skalę (63 km/val.);
- iššalimas – tai šalčio padaryta žala, ypač besikaitaliojančio šalčio, plikšalos ir stipraus šalčio, taip pat sniego ir ledo dangos žala žieminių augalų pasėliams;
- stichinė sausra – tam tikroje vietoje pasėlių teritorijoje meteorologinių sąlygų sukeltas kritulių trūkumas; stichinė sausra laikoma įvykusi, jeigu tam tikrai savivaldybei stichinė sausra yra nustatoma, remiantis Vyriausybės nurodytais kriterijais.

Draudimo įmokos priklauso nuo produkcijos vertės, tenkančios vienam hektarui. Lietuvoje per analizuojamąjį laikotarpį vidutinė hektaro produkcijos vertė nuosekliai augo – nuo 721 EUR/ha 2015 m. iki 919 EUR/ha 2019 m., t. y. 27,5 proc. Vidutinė draudimo įmoka taip pat augo – nuo 24,00 Eur/ha 2015 m. iki 30,63 Eur/ha 2019 m., išskyrus 2018 m., kai užfiksuotas kritimas, lyginant su 2017 m., nuo 27,24 EUR/ha iki 23,94 EUR/ha, kurį lėmė apdraustų pasėlių struktūra, t. y. didesnę dalį sudarė mažesnį įkainį turintys augalai.

Valstybės didžiausias kompensuojamas draudimo įmokos įkainis, kai nedraudžiama nuo stichinės sausras: cukrinių runkelių – 36 EUR/ha, vasarinių, ankštinių javų – 20 EUR/ha, vasarinių rapsų – 34 EUR/ha, žieminių javų – 40 EUR/ha, žieminių rapsų – 93 EUR/ha, kitų augalų – 11 EUR/ha. Kai draudžiama nuo stichinės

sausros, įkainiai auga: cukrinių runkelių – 64 EUR/ha, vasarinių, ankštinių javų – 38 EUR/ha, vasarinių rapsų – 47 EUR/ha, žieminių javų – 58 EUR/ha, žieminių rapsų – 112 EUR/ha, kitų augalų – 19 EUR/ha.

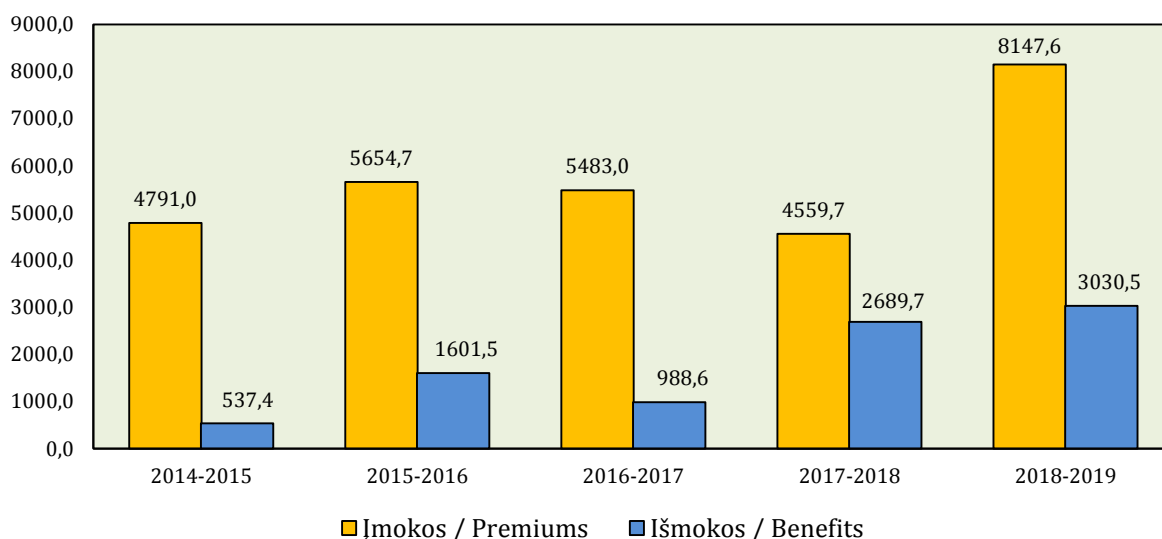

1.30 pav. Vidutinė pasėlių hektaro vertė ir vidutinė draudimo įmoka nuo 2014–2015 iki 2018–2019 derliaus metų, EUR/ha

Fig. 1.30. Average value per hectare of crop and average insurance premium from the 2014/2015 to the 2018/2019 harvest year, EUR/ha

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

2014–2019 m. laikotarpiu draudimo išmokų suma nė karto nebuvo viršijusi surinktų įmokų sumos.

1.31 pav. Draudimo įmokos ir išmokos nuo 2014–2015 iki 2018–2019 derliaus metų, tūkst. EUR

Fig. 1.31. Insurance premiums and benefits from the 2014/2015 to the 2018/2019 harvest year, EUR thou.

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

Geriausi ekstremalių reiškinių pasitaikymo aspektu buvo 2015 m., kai buvo fiksuojamos tik pavienės žalos. 2016 m. daugiausia žalos pridarė žiemos šalčiai, 2017 m. – gausios rudeninės liūtys, o 2018 ir 2019 m. – stichinės sausras.

Lyginant 2019 m. su 2015 m., matyti, kad draudimo įmokų suma padidėjo 3356,6 tūkst. EUR (iki 8147,6 tūkst. EUR). Draudimo išmokos 2019 m., palyginti su 2015 m., padidėjo 5,6 karto (nuo 537,4 tūkst. EUR iki 3030,5 tūkst. EUR) ir buvo didžiausios per tiriamąjį laikotarpį.

Augalų draudimas Lietuvoje, dažnai pasitaikant ekstremaliems reiškiniams, įgauna vis didesnę reikšmę tarp suinteresuotų asmenų, politikų, draudėjų ir užsiimančių žemės ūkio veikla. Šios finansinės priemonės padeda ne tik perskirstyti ūkininkaujančiųjų pajamas, bet ir sumažina riziką dėl neprognozuojamų meteorologinių sąlygų.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE

II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

Įvertinus prekybos žemės ir maisto ūkio pokyčius ir perkamąją galią šalies rinkoje 2015–2019 m. stebima didėjimo tendencija. Parduotų maisto produktų, alkoholinių gėrimų bei tabako apimtys 2019 m., palyginti su 2015 m., išaugo 23,5 proc. (2.1 lentelė), o vienam šalies gyventojui vidutinis suvartojimas padidėjo 28,4 proc. Mažmeninė prekyba 2019 m., palyginti su 2018 m., išaugo 5,2 proc.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2015–2019 m.

Table 2.1. Retail sale of food products, alcoholic beverages and tobacco products in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Parduota iš viso, mln. EUR Total sales, EUR mill.	3946,5	4137,9	4387,9	4631,7	4872,9	23,5
Vienam gyventojui, EUR Per capita, EUR	1358,6	1432,5	1555,1	1653,3	1743,9	28,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis padidėjo 55,1 proc. (2.2 lentelė), o maisto produktų kainų indeksas (2019 m. gruodį, palyginti su 2015 m. gruodžiu) – 9,8 proc. Palyginti su 2015 m., 2019 m. šalies gyventojai galėjo įpirkti žymiai daugiau maisto produktų, kurių kainos 2015–2019 m. augo mažiau nei darbo užmokestis.

Eurostato duomenimis, 2018 m. Lietuvos gyventojai maistui išleido 20,9 proc. visų namų ūkio išlaidų, o kartu su alkoholio, būsto ir komunalinių paslaugų išlaidomis – 35,9 proc. Vidutinis ES gyventojas 2018 m. maistui išleido 12,1 proc., tačiau su analogiškais išlaidomis – 36,1 proc.

2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2015–2019 m.

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the national economy in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, EUR <i>Average monthly net earnings, EUR</i>	553,0	609,4	665,3	725,4	857,9	55,1
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv.* <i>Purchasing power of average net monthly earnings in IV Quarter*</i>						
kiaulienos kumpio su kaulu, kg <i>pork ham with bone, kg</i>	171	186	206	234	242	41,5
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat content, l</i>	758	846	875	1044	1192	57,3
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat content, kg</i>	83	96	66	76	89	7,2
kiaušinių, 10 vnt. / <i>eggs, 10 pcs</i>	457	500	416	511	550	20,4
ruginės duonos, kg / <i>rye bread, kg</i>	374	401	429	470	530	41,7
cukraus, kg / <i>sugar, kg</i>	700	725	853	1175	1226	75,1

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, pagrindinė šalies vidaus rinka – stambūs prekybos tinklai, sudarantys apie $\frac{3}{4}$ rinkos, turintys daugiau kaip 700 parduotuvių. Iš viso Lietuvoje maisto produktais prekiauja daugiau nei 6 tūkst. parduotuvių.

Vis platesnį mastą įgyja trumpos tiekimo grandinės, tačiau tiesiogiai savo produkcija prekiaujančių ūkininkų nėra daug. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, 2019 m. tiesiogiai produkciją tiekė 357 pieno produkcijos gamintojai, 55 mėsos ir paukštienos gamintojai, 56 žuvininkystės produktų tiekėjai.

Turgaus apyvarta maisto produktais 2019 m. sudarė tik 3,1 proc. visos Lietuvos maisto rinkos. Beveik pusę šių produktų sudarė mėsa ir jos produktai (2.3 lentelė), kurių apyvarta 2019 m., palyginti su 2015 m., padidėjo 2 proc. Per 5 metus daugiausia išaugo pieno ir pieno produktų apyvarta – 44,4 proc. bei vaisių ir uogų – 34,2 proc.

Mobilūs ūkininkų turgeliai, internetinė prekyba ūkininkų produkcija bei kitos tiesioginės prekybos formos įgauna vis platesnį mastą, bet vis dar negali konkuruoti su prekybos tinklais, kurie yra užvaldę didelę dalį mažmeninės rinkos.

2.3 lentelė. Maisto produktų apyvarta turgavietėse 2015–2019 m., mln. EUR

Table 2.3. The turnover of food products in local markets in 2015–2019, EUR mill.

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Maisto prekės Food products	139,4	139,2	140,9	150,0	151,6	8,8
iš jų: / of which:						
mėsa ir mėsos produktai meat and meat products	69,2	68,9	67,1	69,5	70,6	2,0
daržovės ir bulvės vegetables and potatoes	38,9	39,9	40,5	43,5	41,7	7,2
vaisiai ir uogos fruit and berries	15,5	16,5	18,2	20,5	20,8	34,2
pienas ir pieno produktai milk and dairy products	3,6	3,5	3,8	4,4	5,2	44,4
kiaušiniai / eggs	2,6	2,3	2,6	2,3	2,3	-11,5
kitos maisto prekės other food products	9,6	8,2	8,7	9,7	10,9	13,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos žemės ūkio gamyba yra perteklinė, tenkinanti ne tik vidaus rinkos poreikius. Žymiai daugiau pagaminama grūdų, galvijienos ir paukštienos bei kitos žemės ūkio produkcijos, tačiau nepakankamai – kiaulienos, daržovių ir vaisių (2.4 lentelė). Šių produktų gamyba ūkiuose ir toliau mažėja.

2.4 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir vidaus vartojimas 2019 m., tūkst. t

Table 2.4. Production and domestic consumption of agricultural products in 2019, thou. tons

Produkcija / Production	Gamyba Production,	Vidaus vartojimas* Domestic consumption*	Apsirūpinimas, Self-sufficiency, %
Primelžta pieno / Milk production	1584	1042	52
Paskersta gyvulių ir paukščių (skerdenos sv.) Livestock & poultry, slaughtered (carcass weight)	270	292	-8
kiauliena / pork	73	141	-48
jautiena / beef	42	18	133
paukštiena / chicken meat	122	114	7
Prikulta grūdų / Grain production	5208	1473	254
kviečių / wheat	3863	621	522
rugių / rye	108	28	286
Užauginta daržovių / Vegetable s	237	357	-34
Priskinta vaisių, uogų / Fruit and berries	49	313	-84
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. / Eggs, mill. pcs.	843	887	-5
Užauginta bulvių / Potatoes	337	344	-2

*LAEI prognozė.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kiauliena – populiariausia mėsos rūšis. Lietuvos gyventojai jos suvartoja daugiausia (50 kg gyventojui per metus), tačiau Lietuvos žemdirbiai dabar užaugina tik pusę reikiamo kiekio. Per 15 m. ūkininkų ūkiuose auginamų kiaulių sumažėjo beveik 5 kartus. Pagrindinės priežastys – aukšti aplinkosauginiai reikalavimai, pasenusios fermos, neatitinkančios šiuolaikinių technologinių reikalavimų. Mažėjimui įtakos turėjo ir kiaulių maras. Tuo tarpu stambūs kiaulininkystės kompleksai išsaugojo gamybos apimtis. Nepakankamas daržovių ir vaisių apsirūpinimas šalyje susijęs su pietinių, egzotinių šalių vaisių ir daržovių importu.

Tiriamuoju laikotarpiu nuo 2015 m. daugelio produktų kainos vidaus rinkoje didėjo nežymiai. 2019 m., palyginti su 2015 m., žymiai padidėjo tik sviesto, kiaušinių ir bulvių kainos (2.5 lentelė). Jų augimas siejamas su pasaulinių kainų tendencijomis ir klimato kaita. Maisto produktų pasaulinių kainų indeksas per 5 metus didėjo labai nežymiai (4,5 proc.), o Lietuvoje – 9,5 proc.

2.5 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2015–2019 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.5. Retail prices of food products in December 2015–2019, EUR/kg

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kiaulienos kumpis su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	3,24	3,28	3,23	3,21	3,55	9,6
Viščiukas broileris / <i>Chicken, broiler</i>	2,33	2,31	2,41	2,46	2,31	-0,9
Pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l <i>Milk, 2.5 % fat content, EUR/l</i>	0,71	0,74	0,76	0,72	0,72	1,4
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat content</i>	6,60	5,68	10,05	9,90	9,65	46,2
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat content</i>	3,45	3,55	3,65	3,65	3,70	7,2
Kiaušiniai, 10 vnt. / <i>Eggs, 10 pcs</i>	1,30	1,25	1,60	1,47	1,56	20,0
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	0,69	0,65	0,64	0,67	0,70	1,4
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	1,46	1,51	1,55	1,60	1,62	11,0
Batonas iš a. r. miltų / <i>Best quality wheat flour bread</i>	1,58	1,60	1,55	1,57	1,64	3,8
Bulvės / <i>Potatoes</i>	0,30	0,26	0,27	0,33	0,34	13,3
Smulkus cukrus / <i>Granulated sugar</i>	0,75	0,86	0,78	0,64	0,70	-6,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje dominuoja vietos perdirbėjų produkcija. Ne lietuviškų pieno produktų pardavimai 2019 m. sudarė 22 proc., kiaušinių – 36 proc., mėsos – 48 proc. (galvijienos – 44 proc., paukštienos – 38 proc., kiaulienos – 63 proc.).

Vidaus rinkoje parduotų žemės ūkio ir maisto produktų kainoms didžiausią įtaką turėjo gyventojų perkamoji galia, šalyje galiojantis PVM ir vidutinis darbo užmokestis. Vartotojų kainų indeksai geriausiai atspindi atskirų šalių kainas. Eurostato duomenimis,

didžiausi vartotojų maisto kainų indeksai ES šalyse 2019 m. buvo Danijoje ir Liuksemburge, o mažiausi – Rumunijoje ir Lenkijoje (2.6 lentelė). Lietuvos maisto produktų kainos (82,7 proc. ES vidurkio) – vienos mažiausių, ypač mėsos. Tačiau su kaimyninės Lenkijos kainomis gali konkuruoti nebent Rumunijos prekybininkai. Lietuvos pieno produktų kainos mažesnės nei kitose ES šalyse, išskyrus Lenkiją. Atskirų maisto produktų kainų didžiausi skirtumai ES šalyse – duonos ir grūdų produktų: Rumunijos mažesnė 45,6 proc. nei ES vidurkis, o Danijos, atvirkščiai, 53,4 proc. viršija ES vidurkį. Pieno, sūrių ir kiaušinių kainų skirtumas mažiausias: Lenkijos kainos mažesnės 29,5 proc. nei ES vidurkis, o Kipro – 34,8 proc. didesnės už ES vidurkį.

2.6 lentelė. Maisto ir nealkoholinių gėrimų kainų indeksai ES šalyse 2019 m., proc.

Table 2.6. Price indices for food and non-alcoholic beverages in EU countries in 2019, per cent

Šalis / Country	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	Maistas <i>Food</i>	Duona ir grūdų produktai <i>Bread and cereal products</i>	Mėsa <i>Meat</i>	Pienas, sūriai ir kiaušiniai <i>Milk, cheese and eggs</i>
Rumunija / Romania	66,4	65,7	54,4	63,2	92,8
Lenkija / Poland	70,6	69,4	70,8	63,8	70,5
Bulgarija / Bulgaria	78,6	77,2	65,8	66,7	98,8
Lietuva / Lithuania	82,7	80,8	82,7	71,6	90,0
Čekija / Czech Republic	84,7	84,0	81,0	77,6	91,2
Vengrija / Hungary	85,7	85,5	78,8	75,9	91,2
Latvija / Latvia	94,5	92,6	90,0	77,3	105,3
Slovakija / Slovakia	96,2	95,0	92,3	81,7	101,1
Jungtinė Karalystė <i>United Kingdom</i>	94,9	93,2	87,1	93,8	92,2
Estija / Estonia	96,3	95,8	98,6	84,4	101,6
Ispanija / Spain	94,7	95,2	107,7	89,4	95,7
Slovėnija / Slovenia	96,9	97,7	103,8	97,6	102,8
Kroatija / Croatia	96,2	94,4	103,8	83,9	96,0
Portugalija / Portugal	97,8	96,2	97,4	83,7	106,8
ES / EU	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nyderlandai <i>Netherlands</i>	103,2	103,3	92,2	127,7	106,0
Vokietija / Germany	101,9	102,3	102,4	107,2	96,0
Graikija / Greece	104,3	103,4	111,1	90,7	134,0
Kipras / Cyprus	107,1	107,5	122,6	89,9	134,8
Italija / Italy	109,9	112,0	116,8	118,7	115,1
Malta / Malta	113,3	112,1	114,0	98,1	121,1
Belgija / Belgium	113,1	113,1	114,0	125,4	112,2
Prancūzija / France	115,8	111,4	131,9	130,9	101,5
Švedija / Sweden	114,9	116,0	122,6	115,9	109,8

Šalis / Country	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	Maistas <i>Food</i>	Duona ir grūdų produktai <i>Bread and cereal products</i>	Mėsa <i>Meat</i>	Pienas, sūriai ir kiaušiniai <i>Milk, cheese and eggs</i>
Suomija / Finland	119,4	119,0	127,8	125,2	117,2
Airija / Ireland	117,1	115,4	117,0	102,9	119,0
Austrija / Austria	124,6	126,2	135,9	146,2	108,1
Liuksemburgas <i>Luxembourg</i>	125,0	126,6	127,4	142,4	131,3
Danija / Denmark	129,8	130,1	153,4	120,7	118,6

Šaltinis: Eurostato duomenys.

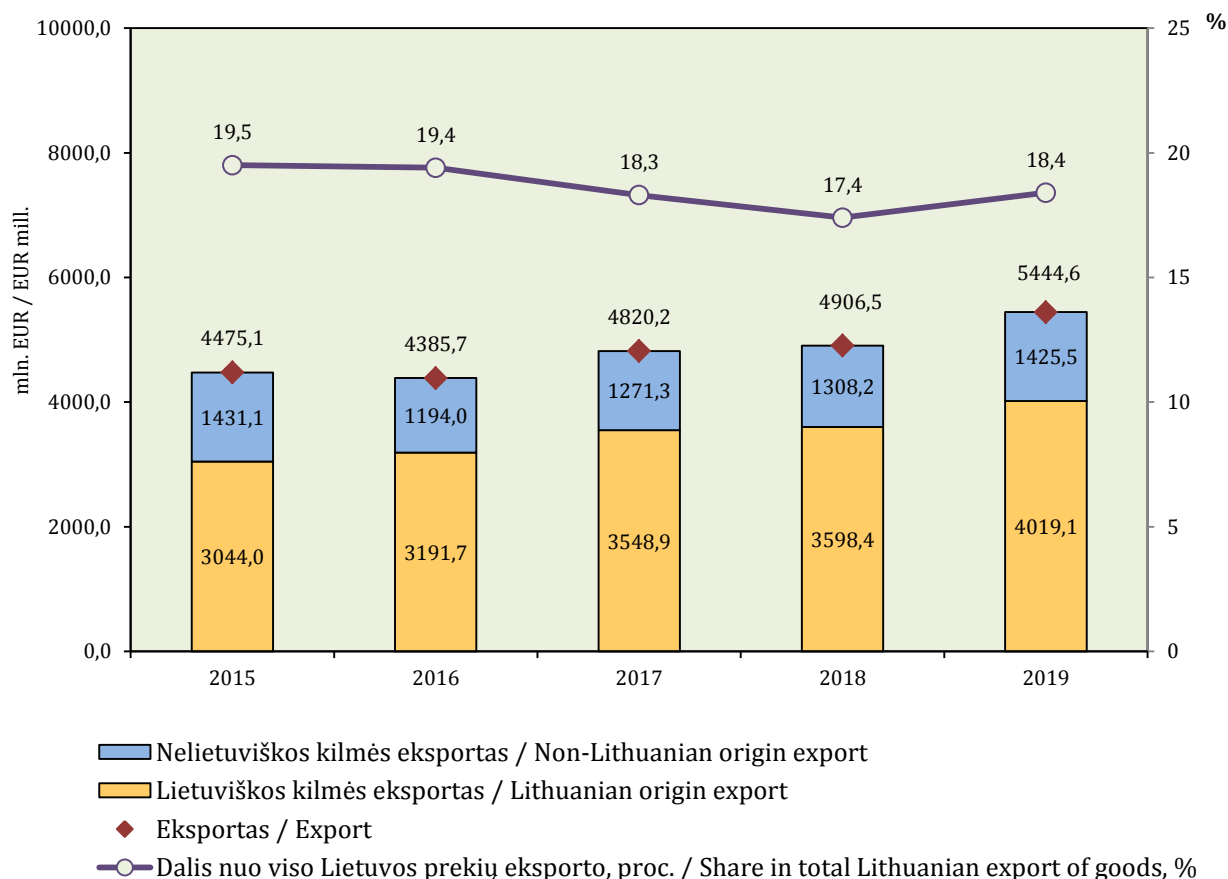
Mūsų šalies maisto produktų vidaus rinka, pasižyminti mažomis mėsos kainomis, vietos vartotojams neatrodo labai patraukli, nes PVM yra vienas didžiausių ES.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Eksportas. Dėl mažos vidaus rinkos ir didesnės už paklausą pasiūlos kai kurie Lietuvos žemės ir maisto ūkio produktai yra orientuoti į eksportą. Eksporto plėtra – vienas pagrindinių veiksnių, kurie užtikrina šalies ekonomikos augimą, suteikia sąlygas didinti gamybos ir prekybos apimtis, šalies konkurencingumą, naujų technologijų ir inovacijų plėtrą, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas sudaro svarią Lietuvos prekių eksporto struktūros dalį. Ji nuo 19,5 proc. 2015 m. sumažėjo iki 17,4 proc. 2018 m., o 2019 m. išaugo iki 18,4 proc.

Dėl sumažėjusių pasaulinių produktų kainų, geopolitinės įtampos Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais rodikliams nagrinėjamo laikotarpio pradžioje buvo būdingos mažėjimo tendencijos. Tačiau teigiami ekonominiai padariniai, sėkmingas įsitvirtinimas esamose bei prasiskverbimas į naujas alternatyvias rinkas lėmė tai, kad 2017 m. eksporto vertės nuosmukį pakeitė augimas. Ši tendencija tęsėsi paskutinius trečius metus iš eilės, ir 2019 m. pasiekta eksporto vertė buvo pati didžiausia per visą analizuojamą laikotarpį. Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 5,4 mlrd. EUR. Palyginti su 2018 m., eksportas išaugo 11,0 proc., o palyginti su analizuojamojo laikotarpio pradžia, – 21,7 proc. (2.1 pav.).

2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal kilmę ir jo dalis nuo viso Lietuvos prekių eksporto 2015–2019 m.

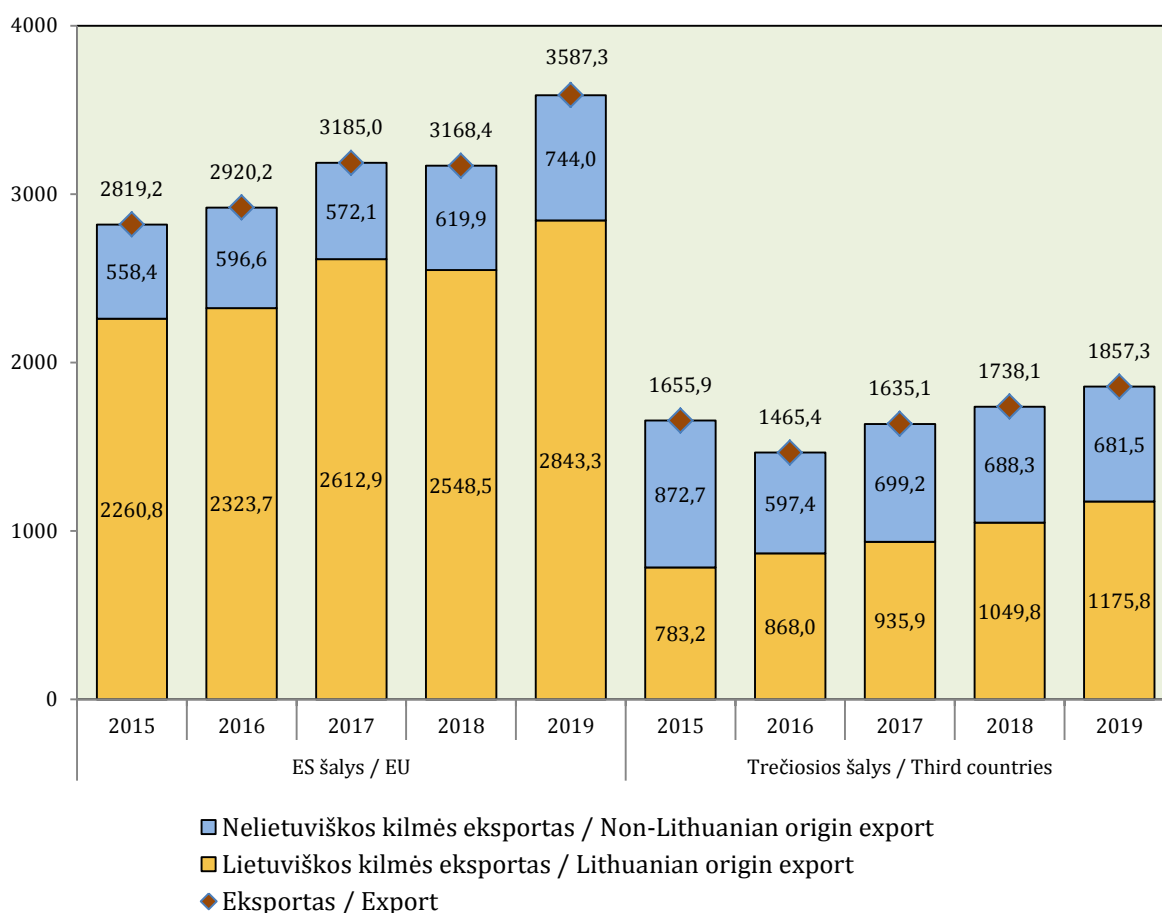
Fig. 2.1. Exports of agricultural and food products by origin of products and its share in total Lithuanian export of goods in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Išanalizavus žemės ūkio ir maisto produktus pagal kilmę, matyti, kad lietuviškos kilmės ir nelietuviškos kilmės produktų eksporto kitimo tendencijos buvo priešingos. Lietuviškos kilmės produktų eksportas per pastaruosius penkerius metus nuolat augo ir 2019 m. pasiekė aukščiausią savo dydį (sudarė 4,0 mlrd. EUR) – palyginti su 2015 m., padidėjo 32,0 proc. Lietuviškos kilmės produktų lyginamasis svoris eksporto struktūroje pagal kilmę nuo 68,0 proc. 2015 m. išaugo iki 73,8 proc. 2019 m.

Nelietuviškos kilmės produktų eksporto kitimo tendencijos buvo analogiškos, kaip ir visos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto tendencijos. Nuo 1,4 mlrd. EUR 2015 m. sumažėjo iki 1,2 mlrd. EUR 2016 m., o nuo 2017 m. pradėjo augti ir 2019 m. siekė 1,4 mlrd. EUR.

Lietuvos eksportuotojai plečia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto geografiją: 2015 m. produktų išvežta į 133 šalis, o 2019 m. – į 155. ES šalių rinka ir toliau Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams išlieka pagrindinė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis, tenkanti ES šalims, nuo 63,0 proc. 2015 m. išaugo iki 65,9 proc. 2019 m., palyginti su 2015 m., 2019 m. eksportas į ES šalis padidėjo 27,2 proc. – iki 3587,3 mln. EUR (2.2 pav.).

2.2 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 2.2. Exports of agricultural and food products by country group and by origin of products in 2015–2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuviškos kilmės produktų dalis nuo viso eksporto į ES šalis 2015 ir 2019 m. sudarė atitinkamai 80,2 proc. ir 79,3 proc., eksporto vertė – 2260,8 mln. EUR ir 2843,3 mln. EUR. 2019 m. pagrindinės eksporto į ES rinką partnerės – Latvija (18,0 proc. viso eksporto į ES šalis), Vokietija (13,2 proc.), Lenkija (13,0 proc.), Italija (7,0 proc.) ir Estija (6,1 proc.). 2019 m., palyginti su 2015 m., eksportas į minėtas šalis išaugo atitinkamai 23,5 proc., 18,7 proc., 20,6 proc., 34,2 proc., 2,7 proc. (2.7 lentelė).

**2.7 lentelė. Pagrindinės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkos
pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2015 ir 2019 m., mln. EUR**

*Table 2.7. Main export markets for agricultural and food products by country group
and by origin of products in 2015 and 2019, EUR mill.*

Šalis / Country	2015		2019*		Pokytis / Change, %	
	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin
ES / EU						
Latvija / Latvia	522,5	314,6	645,3	381,2	23,5	21,2
Vokietija / Germany	398,9	371,3	473,5	400,9	18,7	8,0
Lenkija / Poland	386,2	284,9	465,7	375,2	20,6	31,7
Italija / Italy	186,1	176,9	249,7	235,8	34,2	33,3
Estija / Estonia	211,6	119,3	217,4	107,5	2,7	-9,9
kitos ES šalys other EU countries	1113,9	993,6	1535,7	1342,7	37,9	35,1
Trečiosios šalys Third countries						
Rusija / Russia	486,7	62,7	512,1	75,1	5,2	19,8
Saudo Arabija / Saudi Arabia	199,6	199,6	200,3	200,2	0,3	0,3
Baltarusija / Belarus	376,0	17,8	176,2	20,7	-53,1	16,3
Japonija / Japan	26,0	26,0	124,4	123,6	4,8**	4,8**
Norvegija / Norway	50,4	36,5	104,7	99,9	2,1**	2,7**
kitos trečiosios šalys other third countries	517,2	440,6	739,6	656,3	43,0	49,0

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

** Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Eksportas į trečiąsias šalis 2016 m. mažėjo, o nuo 2017 m. stebima didėjimo tendencija. Palyginti su 2015 m., 2019 m. eksporto vertė į minėtas šalis išaugo 12,2 proc., t. y. nuo 1655,9 iki 1857,3 mln. EUR. Eksporto analizė pagal kilmę parodė, kad per nagrinėjamą laikotarpį lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo 1,5 karto – nuo 783,2 iki 1175,8 mln. EUR, nelietuviškos kilmės sumažėjo 21,9 proc., t. y. nuo 872,7 iki 681,5 mln. EUR. Šie pokyčiai lėmė, kad lietuviškos kilmės produktų dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis išaugo nuo 47,3 proc. nagrinėjamo laikotarpio pradžioje iki 63,3 proc. 2019 m. Eksporto į trečiąsias šalis struktūroje pagal šalis lyderės pozicijas išlaikė Rusija, ir jos dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo 29,4 proc. iki 27,6 proc., tačiau eksporto vertė išaugo 5,2 proc. Taip pat sumažėjo Baltarusijos ir Saudo Arabijos lyginamieji svoriai nagrinėjamoje eksporto struktūroje – atitinkamai nuo 22,7 proc. iki 9,5 proc. ir nuo 12,1 proc. iki 10,8 proc. Tuo metu kitos dvi pirmojo eksporto rinkų penketuko šalys sustiprino savo pozicijas: analizuojamu laikotarpiu Japonijos dalis išaugo nuo 1,6 proc. iki 6,7 proc. viso eksporto į

trečiasias šalis, Norvegijos – nuo 3,0 proc. iki 5,6 proc., o eksporto į šias šalis vertė padidėjo atitinkamai 4,8 karto ir 2,1 karto.

Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė pagal 2-jų ženklų Kombinuotosios nomenklatūros (KN) kodus parodė, kad 2019 m., palyginti su 2015 m., daugiausia išaugo tabako ir perdirbtų tabako pakaitalų (prieaugis 320,9 mln. EUR), pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus (164,5 mln. EUR), javų (159,9 mln. EUR), žuvų ir vėžiagyvių (133,0 mln. EUR), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (120,5 mln. EUR), gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno (78,7 mln. EUR), malybos produkcijos, salyklo, krakmolo (49,4 mln. EUR), maisto pramonės liekanų ir atliekų bei paruoštų pašarų gyvūnams (42,3 mln. EUR), gaminių iš mėsos, žuvies (36,8 mln. EUR) eksportas (2.8 lentelė).

Tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo vaisių ir riešutų (168,2 mln. EUR), daržovių (49,6 mln. EUR), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų (15,1 mln. EUR), kavos, arbatos ir prieskonių (8,3 mln. EUR), augančių augalų ir skintų gėlių (8,0 mln. EUR), šelako, augalų ekstraktų (6,6 mln. EUR) eksportas.

2019 m., palyginti su 2015 m., daugumos lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo. Labiausiai padidėjo lietuviškos kilmės perdirbtų tabako pakaitalų eksportas – 319,6 mln. EUR. Pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus eksportas padidėjo – 157,4 mln. EUR, javų – 101,1 mln. EUR, žuvų ir vėžiagyvių – 93,9 mln. EUR, gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno – 39,3 mln. EUR, malybos produkcijos, salyklo, krakmolo – 47,9 mln. EUR, gaminių iš mėsos, žuvies – 40,3 mln. EUR.

Pirmoje vietoje 2015 m. pagal eksporto vertę buvęs javų eksportas, toje pačioje vietoje išliko ir 2019 m. Javų išvežta už 754,6 mln. EUR, arba 26,9 proc. daugiau nei 2015 m., o dalis nuo viso eksporto – 13,9 proc. (2015 m. – 13,3 proc.). 91,1 proc. išvežtų javų užauginta Lietuvoje. Didžiausią viso lietuviškos kilmės javų eksporto dalį sudarė kviečiai. Jų eksporto dalis nuo 77,4 proc. 2015 m. išaugo iki 87,5 proc. 2019 m. Per nagrinėjamą laikotarpį išaugo lietuviškos kilmės avižų, ryžių eksportas (atitinkamai 1,5 karto, 7,6 proc.). 2015 m. pagrindinės javų eksporto partnerės – Saudo Arabija (31,7 proc. viso javų eksporto), Ispanija (11,8 proc.), Latvija (9,0 proc.), Irano Islamo Respublika ir Turkija (po 6,6 proc.). 2019 m. eksporto rinkos – Saudo Arabija (25,6 proc. viso javų eksporto), Latvija ir Pietų Afrika (po 10,5 proc.), Turkija (6,7 proc.), Kinija (6,3 proc.), Ispanija (6,0 proc.).

Antroje vietoje pagal eksporto vertę (12,1 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės) buvo tabakas ir jo gaminiai, jų 2019 m. eksportuota už 659,6 mln. EUR, arba 1,9 karto daugiau nei 2015 m. Beveik visi šie eksportuoti gaminiai pagaminti Lietuvoje. 2019 m. cigaretės sudarė 99,1 proc. (2015 m. – 84,6 proc.) šio skirsnio produktų eksporto, o likusią dalį – tabakas. 2015 m. pagrindinės tabako gaminių eksporto partnerės – Nyderlandai (23,4 proc. viso tabako gaminių eksporto), Lenkija (14,2 proc.), Latvija (8,7 proc.), Suomija (8,4 proc.), Švedija (7,9 proc.). 2019 m. eksporto rinkų geografija pasikeitė: Japonija (17,4 proc. viso tabako gaminių eksporto), Belgija (11,1 proc.), Čekija (8,7 proc.), Norvegija (8,0 proc.), Švedija (6,7 proc.).

Trečioje vietoje pagal eksporto vertę buvo pienas ir jo produktai (KN 0401–0406), kurie sudarė 10,2 proc. viso 2019 m. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Šių produktų eksporto vertė nuo 391,2 mln. EUR nagrinėjamo laikotarpio pradžioje išaugo iki 554,4 mln. EUR 2019 m. Šiuos pokyčius lėmė po 2014 m. Rusijos paskelbto pieno ir jo produktų importo embargo vykęs šių produktų eksporto perorientavimo procesas bei augančios eksporto kainos. Analizuojamu laikotarpiu 97,3 proc. viso pieno ir jo produktų eksporto buvo lietuviškos kilmės.

2.8 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2015 ir 2019 m., mln. EUR

Table 2.8. Exports of agricultural and food products in 2015 and 2019, EUR mill.

KN kodas ir produktai* CN code and products*	2015		2019**		Pokytis / Change, %	
	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin
10 Javai	594,7	586,1	754,6	687,2	26,9	17,3
24 Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	338,7	335,1	659,6	654,7	1,9***	2,0***
04 Pienas ir pieno produktai; paukščių kiaušiniai; natūralus medus	421,7	404,1	586,2	561,5	39,0	38,9
03 Žuvis ir vėžiagyviai	368,0	307,3	501,0	401,2	36,1	30,6
22 Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas	271,0	88,0	391,5	127,0	44,5	44,4
23 Maisto pramonės liekanos ir atliekos; paruošti pašarai gyvūnams	213,7	162,9	256,0	190,7	19,8	17,1
02 Mėsa ir valgomieji mėsos subproduktai	222,2	179,4	233,5	206,0	5,1	14,9
19 Gaminiai iš javų, miltų, krakmolo arba pieno	152,5	103,8	231,2	163,1	51,6	57,1
08 Valgomieji vaisiai ir riešutai	372,6	16,3	204,4	17,0	-45,1	4,3
21 Įvairūs maisto produktai	176,4	68,2	198,7	107,9	12,6	58,3
16 Gaminiai iš mėsos, žuvų	159,6	135,5	196,4	175,8	23,0	29,7
07 Valgomosios daržovės	242,1	102,3	192,5	122,4	-20,5	19,6
12 Aliejinių kultūrų sėklos; šiaudai ir pašarai	189,7	167,0	189,2	136,5	-0,2	-18,3
11 Malybos produkcija; salyklos; krakmolas	116,8	113,2	166,2	161,1	42,2	42,4
18 Kakava ir gaminiai iš kakavos	106,7	79,1	131,1	93,3	22,8	18,0
06 Augantys medžiai ir kiti augalai; skintos gėlės	131,9	6,0	123,9	6,3	-6,1	4,5
17 Cukrūs ir konditerijos gaminiai iš cukraus	86,3	65,2	104,6	82,0	21,3	25,8
20 Daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių produktai	57,4	20,8	85,5	27,8	48,8	33,7
15 Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejai	99,5	34,5	84,4	24,3	-15,1	-29,7
01 Gyvi gyvūnai	60,2	55,9	66,5	59,6	10,4	6,7
09 Kava, arbata ir prieskoniai	67,8	2,6	59,5	3,0	-12,2	17,6
05 Gyvūninės kilmės produktai, nenurodyti kitoje vietoje	13,4	10,3	22,8	10,4	69,6	1,5
13 Šelakas; augalų ekstraktai	11,7	0,34	5,1	0,1	-56,4	-69,2
14 Augalinės pynimo medžiagos	0,26	0,16	0,1	0,0	-51,6	-85,6
Iš viso / Total	4475,1	3044,0	5444,6	4019,1	21,7	32,0

* Rikiavimas pagal 2018 m. eksporto vertę mažėjimo tvarka / Sorted by the 2018 export value in descending order.

** Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

*** Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. sūriai ir varškė sudarė 38,1 proc. (2015 m. – 47,4 proc.) lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksporto vertės. Šių produktų eksportuota už 205,8 mln. EUR, arba 14,0 proc. daugiau nei 2015 m. Nekoncentruotų pieno ir grietinėlės eksporto vertė, palyginti su 2015 m., išaugo 27,0 proc. ir 2019 m. sudarė 143,5 mln. EUR, arba 26,6 proc. pieno ir jo produktų eksporto (2015 m. – 29,6 proc.). Koncentruotų pieno ir grietinėlės eksportuota už 114,8 mln. EUR, 2015 m. – 38,3 mln. EUR. Jų dalis pieno ir jo produktų eksporto struktūroje 2019 m., palyginti su nagrinėjamo laikotarpio pradžia, išaugo 11,3 proc. punkto ir siekė 21,3 proc. Išrūgų 2019 m. eksportuota už 50,7 mln. EUR, arba 2,5 karto daugiau nei 2015 m., jos sudarė 9,4 proc. (2015 m. – 5,3 proc.) nagrinėjamų produktų eksporto vertės. 2019 m. sviestas ir kiti pieno riebalai, kurių eksportuota už 15,1 mln. EUR, arba 28,2 proc. mažiau nei 2015 m., sudarė 2,8 proc. pieno ir jo produktų eksporto (2015 m. – 5,5 proc.).

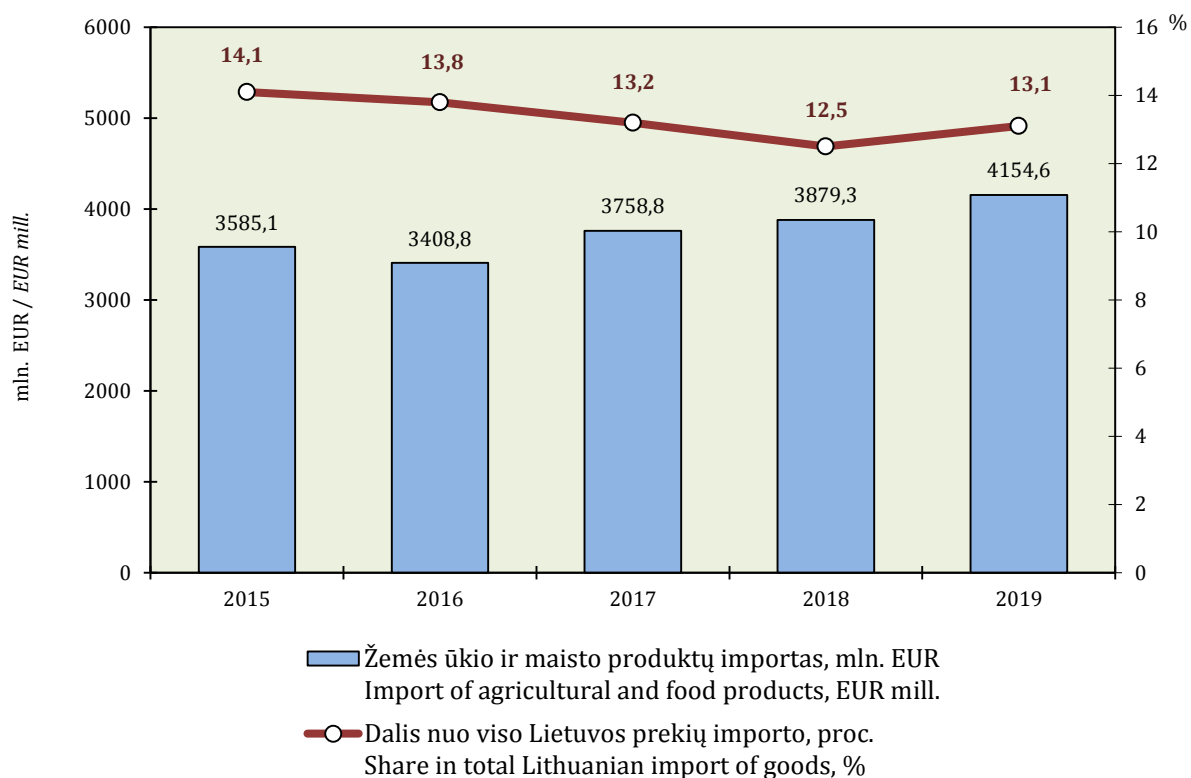
2019 m. į ES šalis išvežta 76,5 proc. (2015 m. – 76,0 proc.) lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų. Iš ES šalių pagrindinės rinkos buvo Lenkija (34,4 proc. pieno ir jo produktų eksporto į ES šalis), Italija (23,3 proc.), Vokietija (10,5 proc.), Latvija (10,1 proc.), Nyderlandai (7,8 proc.); iš trečiųjų šalių: JAV (14,5 proc. pieno ir jo produktų eksporto į trečiąsias šalis), Kazachstanas (12,0 proc.), Alžyras (8,6 proc.), Libija (4,9 proc.), Vietnamas (4,7 proc.).

Ketvirtoje vietoje pagal eksporto vertę (9,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės) buvo žuvis ir vėžiagyviai, jų 2019 m. eksportuota už 501,0 mln. EUR, arba 1,4 karto daugiau nei 2015 m. Tiriamuoju laikotarpiu lietuviškos kilmės produktų dalis sumažėjo nuo 83,5 iki 80,1 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto. 2019 m. daugiausia eksportuota vytintų, sūdytų, rūkytų ar kitu būdu apdorotų žuvų – už 303,0 mln. EUR, 1,5 karto daugiau nei 2015 m. Žuvų filė ir kitos žuvies mėsos eksportas 2019 m. išaugo 17,7 proc. (iki 143,6 mln. EUR) daugiau nei 2015 m. Pagrindinės nagrinėjamų produktų eksporto partnerės 2019 m. – Vokietija (37,4 proc.), Belgija (13,8 proc.), Italija (12,1 proc.), Latvija (5,2 proc.), Jungtinė Karalystė (4,9 proc.).

Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas 2019 m. sudarė 7,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės, palyginti su 2015 m., jų išvežta 1,4 karto. daugiau – už 391,5 mln. EUR. Alkoholinių gėrimų eksporto vertė siekė 340,4 mln. EUR, arba 1,6 karto daugiau nei 2015 m. Pagrindinės eksporto partnerės, kaip ir prieš penkerius metus, buvo Rusija (70,9 proc.) ir Latvija (10,4 proc.). 2019 m. nealkoholinių gėrimų eksporto vertė siekė 45,5 mln. EUR, arba 2,5 proc. mažiau nei 2015 m. Daugiausia jų išvežta į Latviją (38,2 proc.) ir Estiją (36,0 proc.). Acto ir jo pakaitalų eksportuota už 1,3 mln. EUR, arba 1,8 karto daugiau nei 2015 m. Pagrindinės eksporto partnerės – Baltarusija (48,1 proc.), Latvija (21,6 proc.) ir Rusija (20,2 proc.). Lietuviškos kilmės gėrimams 2019 m. teko tik 32,4 proc. eksporto vertės.

Maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams (KN 23 skirsnio) 2019 m. eksportuota 19,8 proc. daugiau nei 2015 m. – 256,0 mln. EUR. Lietuviškos kilmės produktai 2019 m. sudarė 74,5 proc. viso minėtų produktų eksporto. Pagrindinės KN 23 skirsnio produktų eksporto partnerės 2019 m. – Latvija (19,1 proc.), Jungtinė Karalystė (17,8 proc.), Vokietija (11,4 proc.), Lenkija (10,9 proc.) ir Prancūzija (3,5 proc.).

Importas. 2019 m. Lietuva importavo žemės ūkio ir maisto produktų už 4154,6 mln. EUR, 275,3 mln. EUR (7,1 proc.) daugiau nei 2018 m. ir 569,5 mln. EUR (15,9 proc.) daugiau nei 2015 m. 2019 m. žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 13,1 proc. viso Lietuvos importo (2.3 pav.).

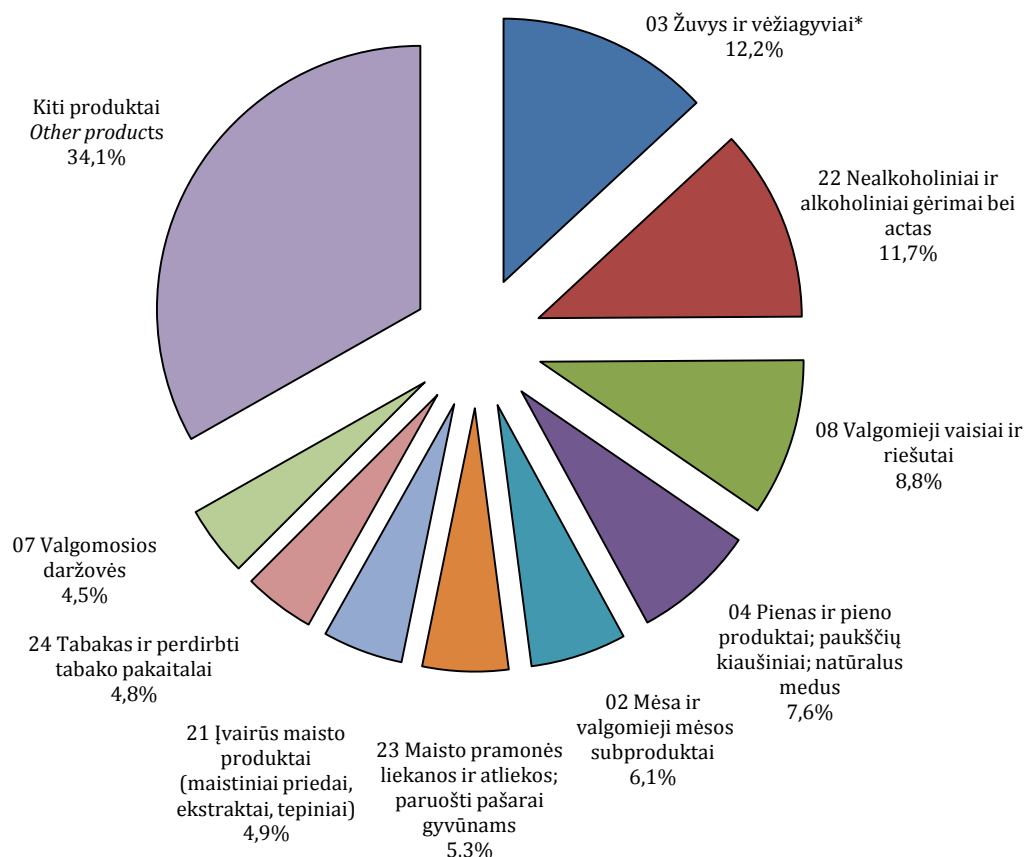
2.3 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas ir jo dalis nuo viso Lietuvos prekių importo 2015–2019 m.

Fig. 2.3. Import of agricultural and food products and its share in total Lithuanian import of goods in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2019 m. daugiausia importuota žuvų ir vėžiagyvių (506,0 mln. EUR), įvairių gėrimų (486,2 mln. EUR), vaisių ir riešutų (367,0 mln. EUR), pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus (313,9 mln. EUR (pieno ir jo produktų – už 286,6 mln. EUR)), mėsos ir valgomųjų subproduktų (254,8 mln. EUR), maisto pramonės liekanų ir atliekų, paruoštų pašarų gyvūnams (221,0 mln. EUR) (2.4 pav.). Minėtų produktų vertė sudarė 51,7 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo.

2015–2019 m. laikotarpiu pagal 2-jų ženklų KN kodus daugiausia buvo importuota žuvų ir vėžiagyvių, alkoholinių, nealkoholinių gėrimų ir acto, vaisių ir riešutų. Šių produktų importo vertė sudarė 32,7–36,6 proc. viso importo. Daug importuota pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus, mėsos ir valgomųjų daržovių. Jų importo vertė sudarė 16,0–18,3 proc. viso importo.

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

2.4 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2019 m.

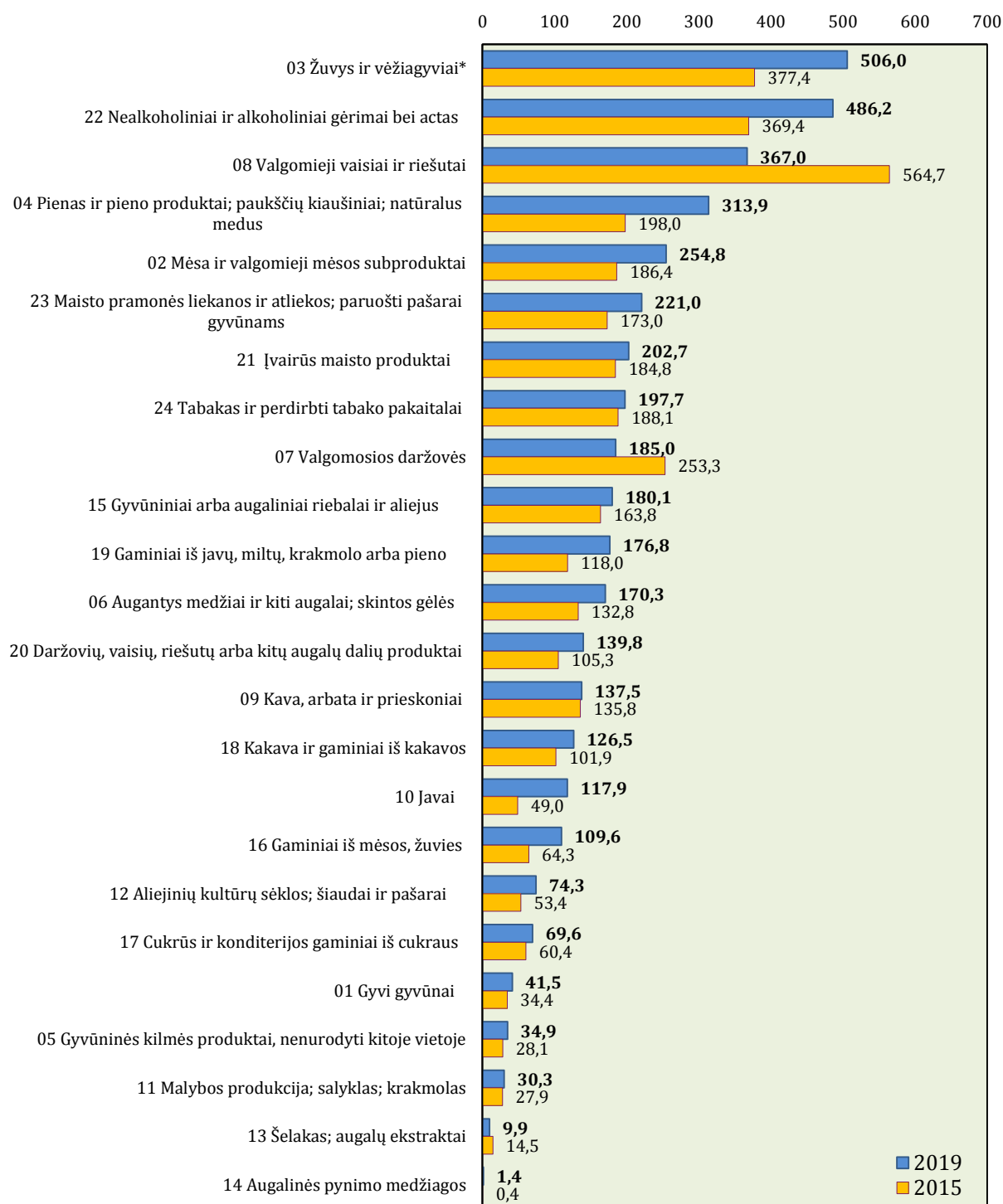
Fig. 2.4. Structure of import of agricultural and food products in 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūroje 2019 m., palyginti su 2015 m., iš 24 KN skirsnių 3 skirsnių produktų importas sumažėjo, likusio 21 skirsnio produktų importas išaugo. Daugiausia sumažėjo vaisių ir riešutų importas (35,0 proc., nuo 564,7 mln. EUR 2015 m. iki 367,0 mln. EUR 2019 m.) ir valgomųjų daržovių (27,0 proc.). Daugiausia pagal vertę išaugo žuvų ir vėžiagyvių (34,1 proc.), alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų (31,6 proc.) bei pieno, kiaušinių ir medaus (58,5 proc.) importas (2.5 pav.).

2019 m., palyginti su 2018 m., iš 24 KN skirsnių 4 skirsnių produktų importas sumažėjo, likusių 20 skirsnių produktų importas buvo didesnis nei 2018 m. Daugiausia pagal vertę sumažėjo valgomųjų vaisių ir riešutų – 2,4 proc. (9,1 mln. EUR), daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių produktų – 3,3 proc. (4,8 mln. EUR). Daugiausia pagal vertę išaugo javų importas – 45,1 proc. (36,7 mln. EUR), tabako ir perdirbto tabako pakaitalų – 18,6 proc. (30,9 mln. EUR), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto – 6,2 proc. (28,3 mln. EUR), mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų – 11,8 proc. (26,9 mln. EUR), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejaus – 16,3 proc. (25,3 mln. EUR), pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus – 8,4 proc. (24,3 mln. EUR), augančių medžių ir kitų augalų, skintų gėlių – 14,4 proc. (21,5 mln. EUR), valgomųjų daržovių – 9,5 proc. (16,0 mln. EUR), maisto pramonės liekanų ir atliekų, paruoštų pašarų gyvūnams – 7,5 proc. (15,4 mln. EUR), kakavos ir gaminių iš kakavos – 12,2 proc. (13,8 mln. EUR), gaminių iš mėsos, žuvies – 12,3 proc. (12,0 mln. EUR), įvairių maisto

produktų (maistinių priedų, ekstraktų, tepinių) – 6,0 proc. (11,5 mln. EUR), gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno – 5,1 proc. (8,6 mln. EUR), kavos, arbatos, matė ir prieskonių – 4,9 proc. (6,5 mln. EUR), gyvų gyvūnų – 11,0 proc. (4,1 mln. EUR), malybos produkcijos, salyklo, krakmolo, inulino, kviečių glitimo – 12,6 proc. (3,4 mln. EUR), cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus – 2,7 proc. (1,8 mln. EUR).

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

2.5 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2015 ir 2019 m., mln. EUR

Fig. 2.5. Imports of agricultural and food products in 2015 and 2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., žuvų ir vėžiagyvių importas pagal vertę išaugo 34,1 proc. (skirtumas – 128,6 mln. EUR), palyginti su 2018 m., padidėjo 0,1 proc. (0,6 mln. EUR). 2019 m. įvežta 45,3 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų už 257,6 mln. EUR, 52,9 tūkst. t sušaldytų žuvų už 125,1 mln. EUR, 33,6 tūkst. t žuvų filė ir kitos žuvų mėsos už 97,7 mln. EUR. Daugiausia importuota iš Švedijos (45,2 proc.), Norvegijos (9,9 proc.), JAV (7,4 proc.), Rusijos (6,5 proc.), Vokietijos (4,6 proc.) ir Latvijos (3,8 proc.). Importas iš šių šalių sudarė 77,4 proc. visų importuotų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

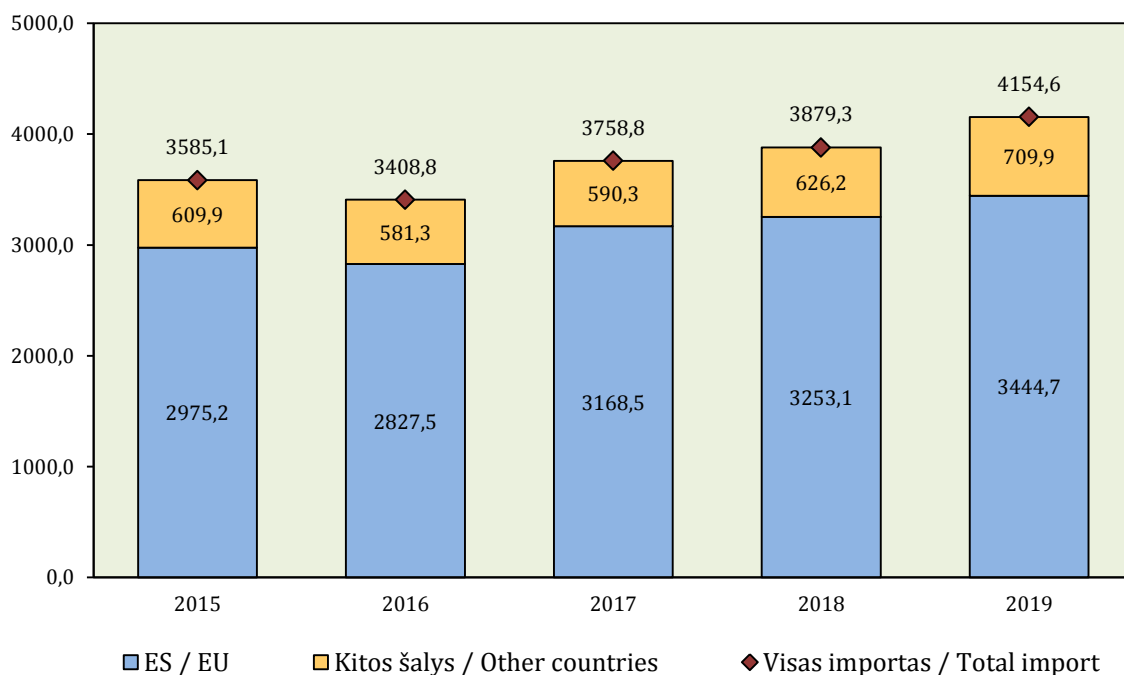
2019 m., palyginti su 2015 m., nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto importo vertė išaugo 31,6 proc., palyginti su 2018 m. – 6,2 proc. 2019 m. 91,0 proc. šio KN skirsnio produktų importo vertės sudarė: vynai iš šviežių vynuogių – 44,8 proc. (215,4 mln. EUR), stiprūs spiritiniai gėrimai – 24,0 proc. (115,4 mln. EUR), mineralinis bei gazuotas vanduo su įvairiais priedais – 15,7 proc. (75,4 mln. EUR) ir salyklinis alus – 6,5 proc. (31,1 mln. EUR). 67,9 proc. gėrimų pagal vertę atvežta iš Prancūzijos (21,4 proc.), Italijos (13,9 proc.), Ispanijos (10,4 proc.), Lenkijos (8,2 proc.), Vokietijos (7,7 proc.) ir Latvijos (6,3 proc.).

2019 m., palyginti su 2015 m., vaisių ir riešutų importas pagal vertę sumažėjo 35,0 proc., palyginti su 2018 m. – 2,4 proc. 2019 m. daugiausia importuota citrusinių vaisių – 73,2 tūkst. t už 51,1 mln. EUR (14,1 proc. viso šio skirsnio importo), kitų vaisių (KN0810: mėlynių, braškių ir pan.) – 45,0 tūkst. t už 46,9 mln. EUR (12,9 proc. šio skirsnio importo), kitų riešutų (KN0802: lazdynų, graikinių, pistacijų ir pan.) importuota 6,2 tūkst. t už 39,8 mln. EUR (11,0 proc.). Vaisių ir riešutų (KN0811: apdorotų vaisių ir riešutų) importuota 19,3 tūkst. t už 39,5 mln. EUR (10,9 proc.). Daug importuota persikų, nektarinų, abrikosų – jų įvežta 36,3 tūkst. t už 35,4 mln. EUR (9,8 proc.). Obuoliai ir kriaušės sudarė 9,5 proc. vaisių ir riešutų importo vertės, jų įvežta 90,7 tūkst. t už 34,4 mln. EUR, bananų įvežta 47,4 tūkst. t už 31,6 mln. EUR (8,7 proc.). Vynuogių importuota 16,6 tūkst. t už 25,8 mln. EUR (7,0 proc.). Minėtų produktų vertė sudarė 83,9 proc. viso vaisių ir riešutų importo vertės. 63,0 proc. visų vaisių ir riešutų atvežta iš Nyderlandų (19,4 proc., 71,3 mln. EUR), Ispanijos (12,4 proc., 45,6 mln. EUR), Lenkijos (8,0 proc., 29,2 mln. EUR), Latvijos (7,5 proc., 27,7 mln. EUR), Vokietijos (5,7 proc., 20,7 mln. EUR), Belgijos (5,1 proc., 18,6 mln. EUR), Italijos (4,9 proc., 18,1 mln. EUR).

2019 m., palyginti su 2015 m., pieno ir jo produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus importas padidėjo 58,5 proc. (skirtumas – 115,9 mln. EUR), o palyginti su 2018 m. – 8,4 proc. (24,3 mln. EUR). 2019 m. vien pieno ir pieno produktų importas pagal vertę padidėjo 22,0 mln. EUR (nuo 264,6 mln. EUR iki 286,6 mln. EUR). 57,2 proc. importuotų pieno produktų vertės sudarė nekoncentruoti pienas ir grietinė (iš jo 87,9 proc. – žaliavinis pienas). Daugiausia žaliavinio pieno importuota iš Latvijos (68,5 proc.) ir Estijos (31,0 proc.). Antroje vietoje pagal šios grupės importo apimtį – sūriai ir varškė (19,2 proc. už 55,0 mln. EUR), trečioje – sviestas ir kiti pieno riebalai (19,2 proc. pieno produktų už 22,3 mln. EUR). Pagal vertę daugiausia pieno produktų įvežta iš Latvijos (124,2 mln. EUR, 39,6 proc.), Lenkijos (83,6 mln. EUR, 26,6 proc.), Estijos (55,7 mln. EUR, 17,7 proc.), Vokietijos (17,9 mln. EUR, 5,7 proc.) ir Nyderlandų (7,7 mln. EUR, 2,4 proc.).

2015–2019 m. žemės ūkio ir maisto produktų importo iš ES šalių dalis sudarė 82,9–84,3 proc., 2016 m. ir 2019 m. importo dalis buvo mažiausia – 82,9 proc., 2017 m. buvo didžiausia – 84,3 proc. (2.6 pav.). Importo iš trečiųjų šalių dalis (kitos šalys) atitinkamai svyravo nuo 15,7 iki 17,1 proc., 2016 m. ir 2019 m. buvo didžiausia – 17,1 proc., 2017 m. – mažiausia – 15,7 proc. 2015–2019 m. importo dalis iš Eurazijos ekonominės sąjungos (EES) šalių (Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano, Armėnijos ir

Kirgizijos) buvo 4,4–5,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo ir 27,8–31,9 proc. viso trečiųjų šalių importo, 2019 m. atitinkamai sudarė 5,2 proc. viso ir 30,6 proc. trečiųjų šalių importo. Importo iš *Mercosur* (Argentina, Brazilija, Paragvajus, Urugvajus, Venesuela) šalių grupės apimtys buvo 0,1–0,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo ir 7,1–9,5 proc. viso trečiųjų šalių importo viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės. 2019 m. atitinkamai sudarė 0,1 proc. viso ir 7,6 proc. trečiųjų šalių importo.

**2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalių grupes
2015–2019 m., mln. EUR**

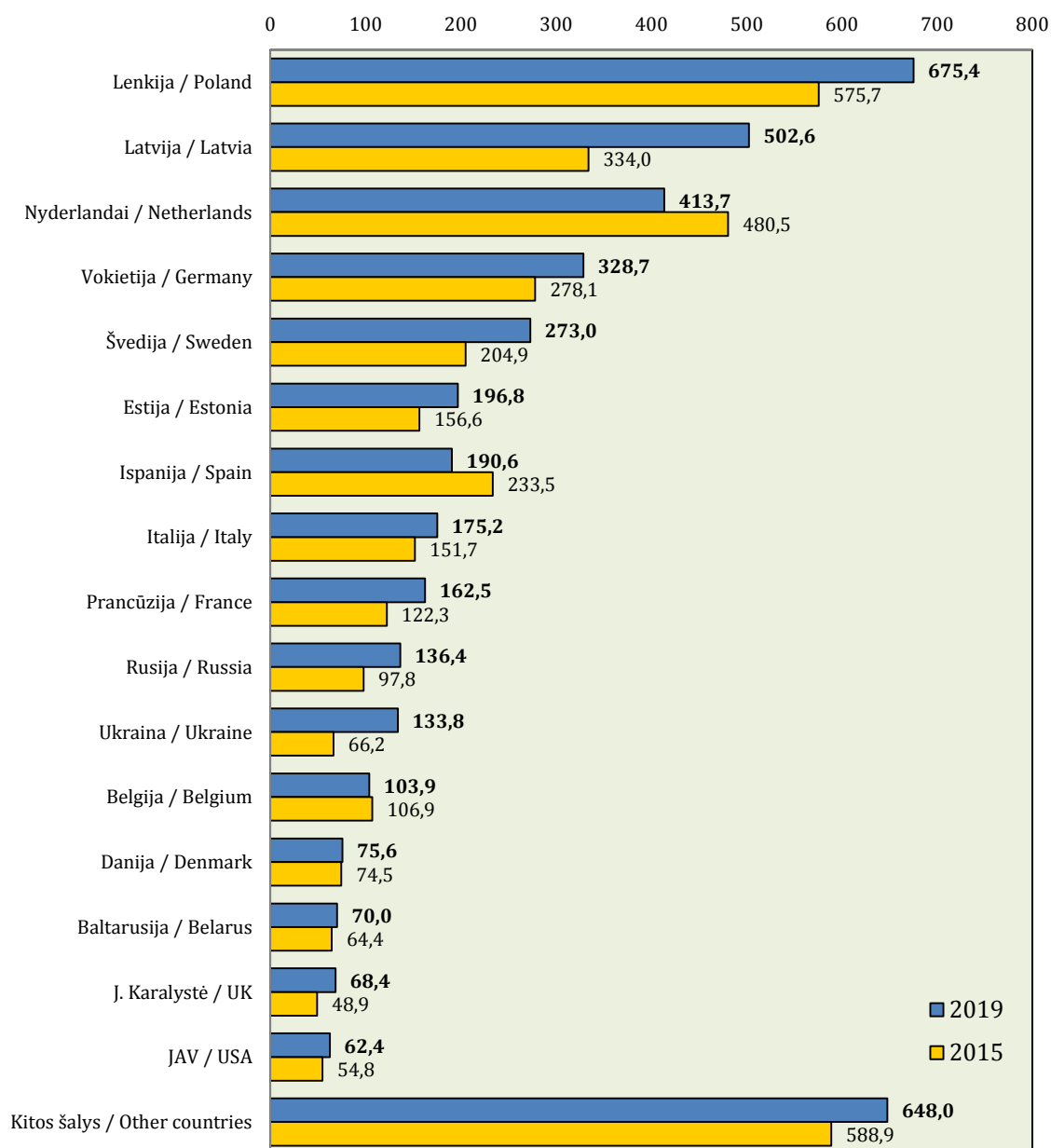
*Fig. 2.6. Import of agricultural and food products by country group
in 2015–2019, EUR mill.*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2018 m., žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal vertę iš ES padidėjo 5,9 proc. (191,5 mln. EUR daugiau), iš trečiųjų šalių – 13,4 proc. (83,8 mln. EUR daugiau), iš *Mercosur* – 22,6 proc. (10,0 mln. EUR daugiau), iš EES – 8,6 proc. (17,1 mln. EUR daugiau). Iš ES šalių 2019 m. daugiausia įvežta nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (432,4 mln. EUR, 12,6 proc. viso importo iš ES vertės ir 10,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės), žuvų ir vėžiagyvių (348,0 mln. EUR), pieno produktų, kiaušinių ir medaus (310,4 mln. EUR), mėsos ir mėsos subproduktų (254,4 mln. EUR). Iš trečiųjų šalių per 2019 m. daugiausia įvežta žuvų ir vėžiagyvių (158,0 mln. EUR), valgomųjų vaisių ir riešutų (112,9 mln. EUR), gyvūninių arba aliejinių riebalų ir aliejų (100,6 mln. EUR), javų (66,4 mln. EUR).

2019 metais Lietuva importavo žemės ūkio ir maisto produktų iš 119 šalių, 2015 m. – iš 110 šalių, 2018 m. – iš 123 šalių. 2019 m. daugiausia produktų įvežta iš Lenkijos (16,3 proc. viso importo vertės), Latvijos (12,1 proc.), Nyderlandų (10,0 proc.), Vokietijos (7,9 proc.), Švedijos (6,6 proc.). 2019 m., palyginti su 2015 m., labiausiai importas pagal vertę padidėjo iš Latvijos – 50,5 proc. (168,6 mln. EUR), Lenkijos – 17,3 proc. (99,7 mln. EUR), Švedijos – 33,2 proc. (68,1 mln. EUR), Ukrainos – 2 kartus.

(67,6 mln. EUR). Daugiausia importas sumažėjo iš Nyderlandų (13,9 proc., arba 66,8 mln. EUR) ir Ispanijos (18,4 proc., arba 42,9 mln. EUR). 2019 m., palyginti su 2018 m., labiausiai importas pagal vertę padidėjo iš Latvijos – 16,7 proc. (71,8 mln. EUR), Ukrainos – 42,0 proc. (39,6 mln. EUR), Vokietijos 13,1 – proc. (38,2 mln. EUR), Nyderlandų – 7,0 proc. (27,0 mln. EUR). Daugiausia importas sumažėjo iš Ispanijos (10,9 proc., arba 23,4 mln. EUR) ir Belgijos (8,0 proc., arba 9 mln. EUR) (2.7 pav.).

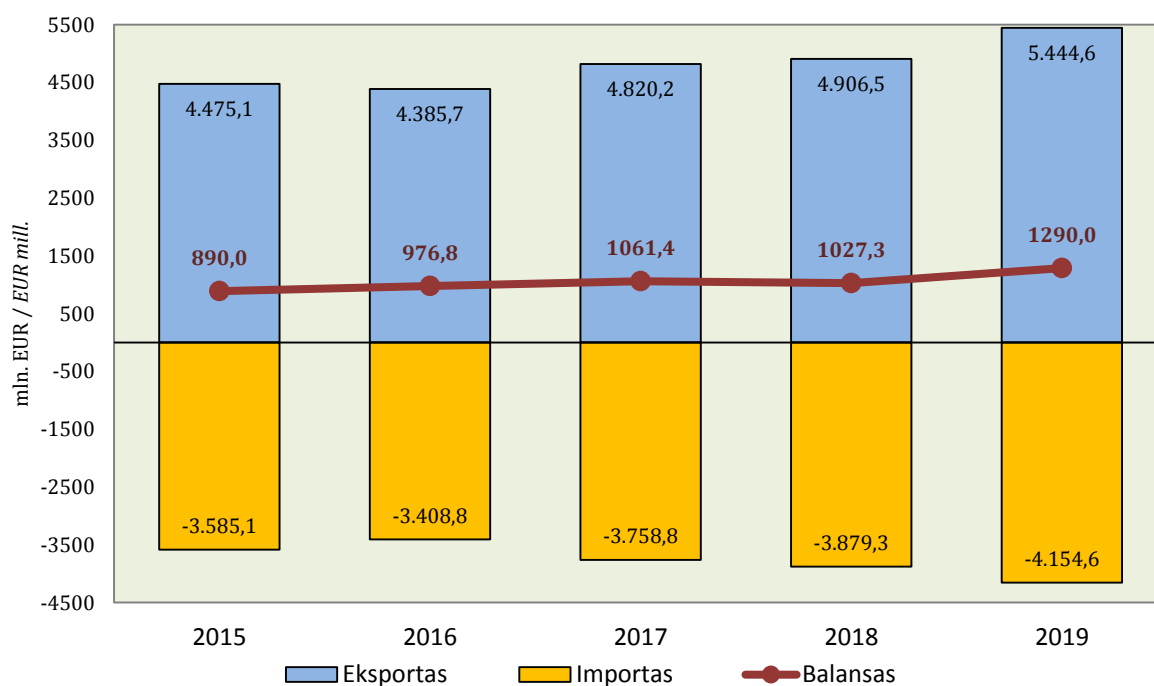
**2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalis
2015 ir 2019 m., mln. EUR**

*Fig. 2.7. Import of agricultural and food products by country
in 2015 and 2019, EUR mill.*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta 2019 m. siekė 9599,2 mln. EUR, palyginti su 2018 m., padidėjo 813,4 mln. EUR. 2017 m. apyvarta buvo 8,6 mlrd. EUR, 2016 m. – 7,8 mlrd. EUR, 2015 m. – 8,1 mlrd. EUR. 2019 m. užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta su ES šalimis – 7032,0 mln. EUR, su trečiosiomis šalimis – 2567,2 mln. EUR, iš kurių su *Mercosur* šalimis – 57,9 mln. EUR, su EES šalimis – 957,2 tūkst. EUR. Svarbiausi prekybos žemės ūkio ir maisto produktais partneriai 2019 m. buvo Latvija (1147,9 mln. EUR), Lenkija (1141,1 mln. EUR), Vokietija (802,2 mln. EUR), Rusija (648,5 mln. EUR), Nyderlandai (627,4 mln. EUR), Švedija (438,1 mln. EUR). Žemės ūkio produktų apyvarta su šiomis šalimis sudarė 50,1 proc. visos Lietuvos apyvartos žemės ūkio produktais.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas 2019 m. buvo teigiamas ir siekė 1290,0 mln. EUR. Jis buvo 400 mln. EUR (44,9 proc.) didesnis nei 2015 m. ir 262,7 mln. EUR (25,6 proc.) – nei 2018 m. (2.8 pav.).

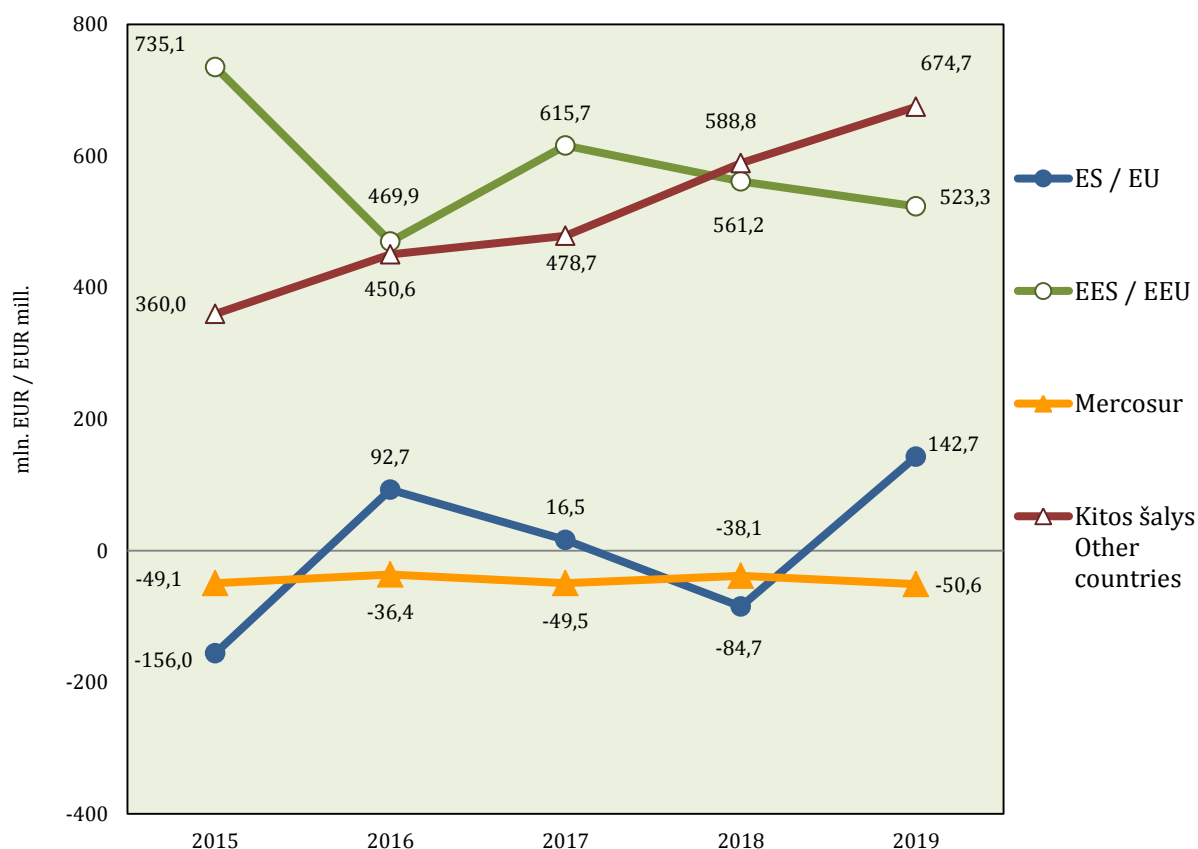

**2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas
2015–2019 m., mln. EUR**

Fig. 2.8. Foreign trade balance of agricultural and food products in 2015–2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas pagal šalių grupes 2019 m. kito nežymiai, išskyrus prekybą su ES šalimis. Šis balansas 2015–2019 m. labiausiai svyravo: 2015 m. buvo neigiamas (156,0 mln. EUR), 2016 m. peraugo į teigiamą (92,7 mln. EUR), vėliau mažėjo ir 2018 m. buvo neigiamas (84,7 mln. EUR), o 2019 m. vėl teigiamas (142,7 mln. EUR) (2.9 pav.).

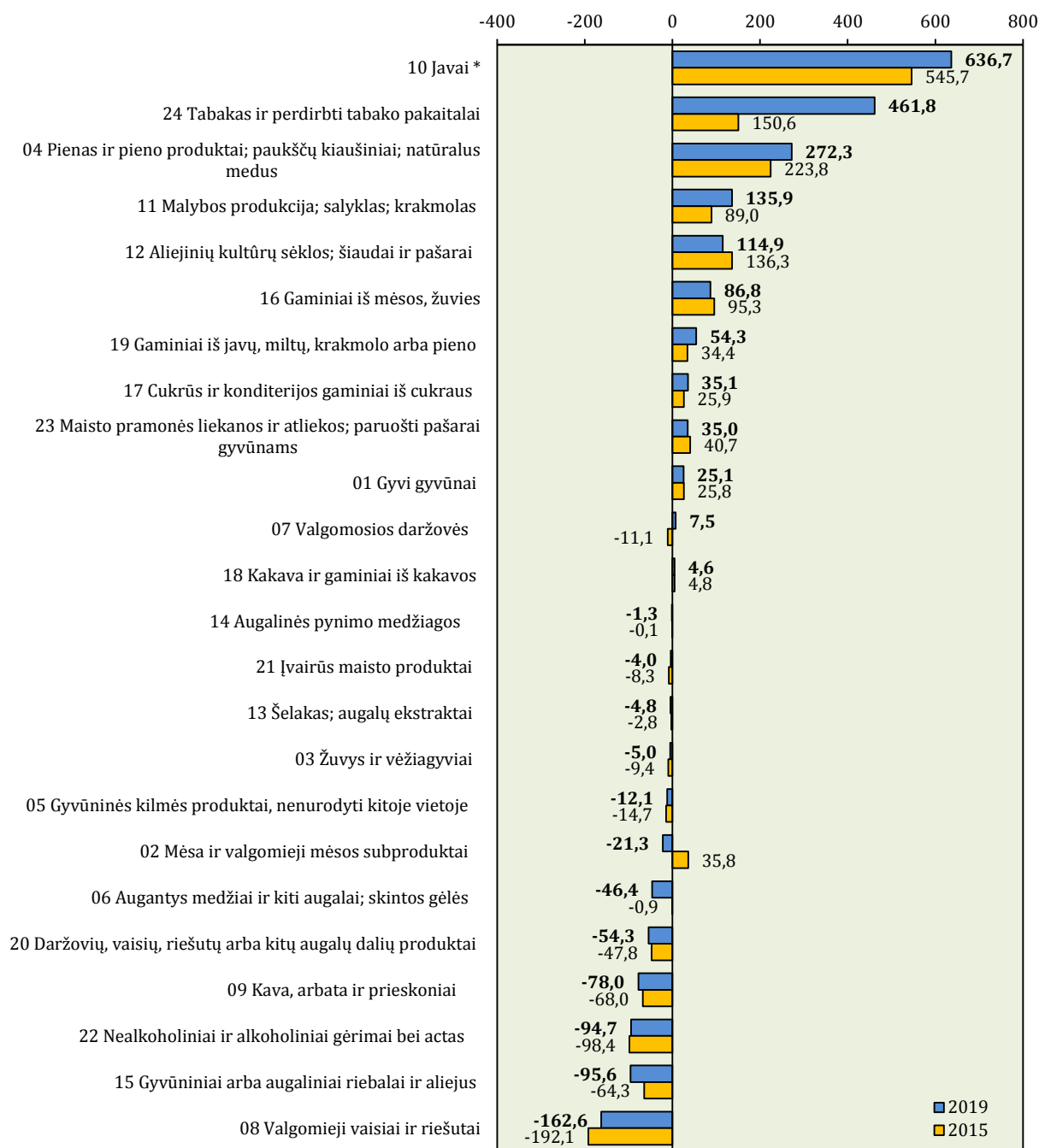

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas pagal šalių grupes 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 2.9. Foreign trade balance of agricultural and food products by country group in 2015–2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. teigiamas prekybos balansas buvo 12 iš 24 KN žemės ūkio ir maisto produktų skirsnių (2.10 pav.). Didžiausi teigiami balansai buvo prekiaujant javais (636,7 mln. EUR), tabaku ir tabako gaminiais (461,8 mln. EUR), pienu ir jo produktais, kiaušiniiais, medumi (272,3 mln. EUR). Perviršis taip pat buvo prekiaujant malybos produkcija, aliejinėmis kultūromis, gaminiais iš mėsos bei žuvies, gaminiais iš javų, cukrumi, maisto pramonės liekanomis, gyvais gyvūnais, valgomosiomis daržovėmis, kakava ir mėsos produktais. Didžiausias deficitas buvo prekiaujant valgomaisiais vaisiais ir riešutais, gyvūniniais arba augaliniais riebalais ir aliejumi, alkoholiniais ir nealkoholiniais gėrimais, kava, arbata ir prieskoniais.

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas pagal produktų grupes 2015 ir 2019 m., mln. EUR

Fig. 2.10. Foreign trade balance of agricultural and food products by product group in 2015 and 2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Didžiausi prekybos perviršiai 2019 m. buvo prekiaujant su Rusija (375,7 mln. EUR), Saudo Arabija (200,3 mln. EUR), Jungtine Karalyste (146,9 mln. EUR), Vokietija (144,8 mln. EUR), Latvija (142,7 mln. EUR), Japonija (123,8 mln. EUR), Baltarusija (106,2 mln. EUR). Didžiausias deficitas – su Lenkija (209,7 mln. EUR), Nyderlandais (200,1 mln. EUR), Švedija (107,8 mln. EUR), Ispanija (96,6 mln. EUR), Ukraina (86,8 mln. EUR), Prancūzija (65,2 mln. EUR).

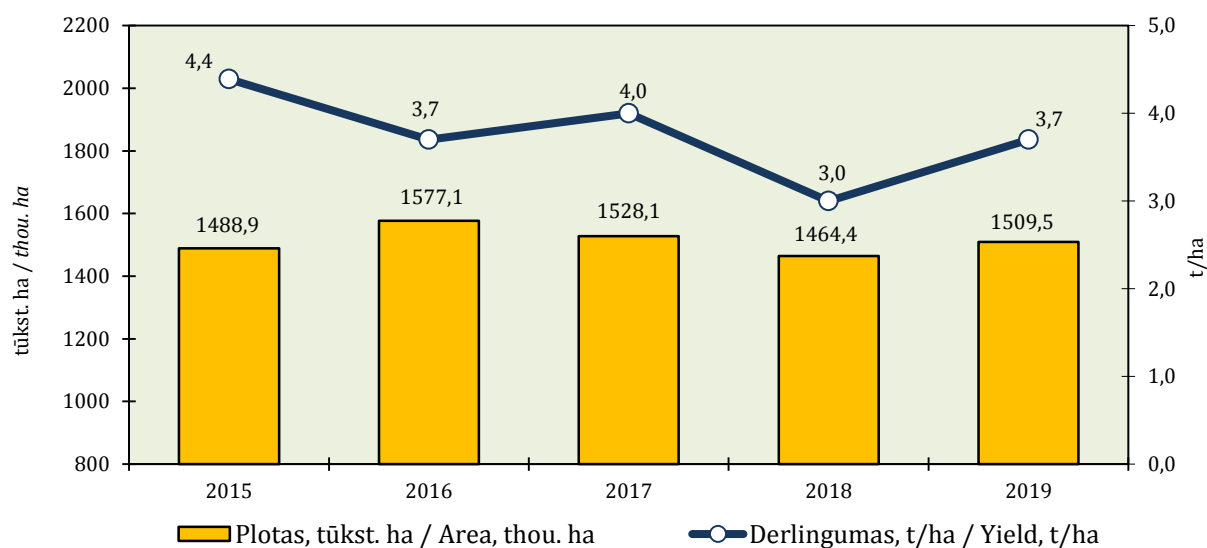
3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose

3. Changes in production of agricultural and food products

3.1. Grūdai

3.1. Grain

Auginimas. Grūdų sektorius yra vienas iš svarbiausių Lietuvos žemės ūkio sektorių. Grūdinių augalų pasėliai sudaro reikšmingą deklaruotų pasėlių struktūros dalį (2019 m. – daugiau nei 70 proc.). Lietuvos statistikos departamento išankstiniais duomenimis, Lietuvoje auginamų grūdinių augalų produkcija sudarė 32,9 proc. visos žemės ūkio produkcijos. Lietuvoje grūdinių augalų pasėlių plotas 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 3,1 proc., o palyginti su 2015–2018 m. vidurkiu, sumažėjo 0,3 proc. Nors 2019 m. ankstyvą pavasarį dėl patirtos sausros Lietuvoje susidarė išskirtinė klimatinė situacija, kuri turėjo įtakos žemės ūkiui ir javų auginimui, 2019 m. grūdinių augalų derlingumas, palyginti su praėjusiais metais, buvo didesnis 22,1 proc., o palyginti su 2015–2018 m. vidurkiu, – tik 2,2 proc. mažesnis (2.11 pav.).

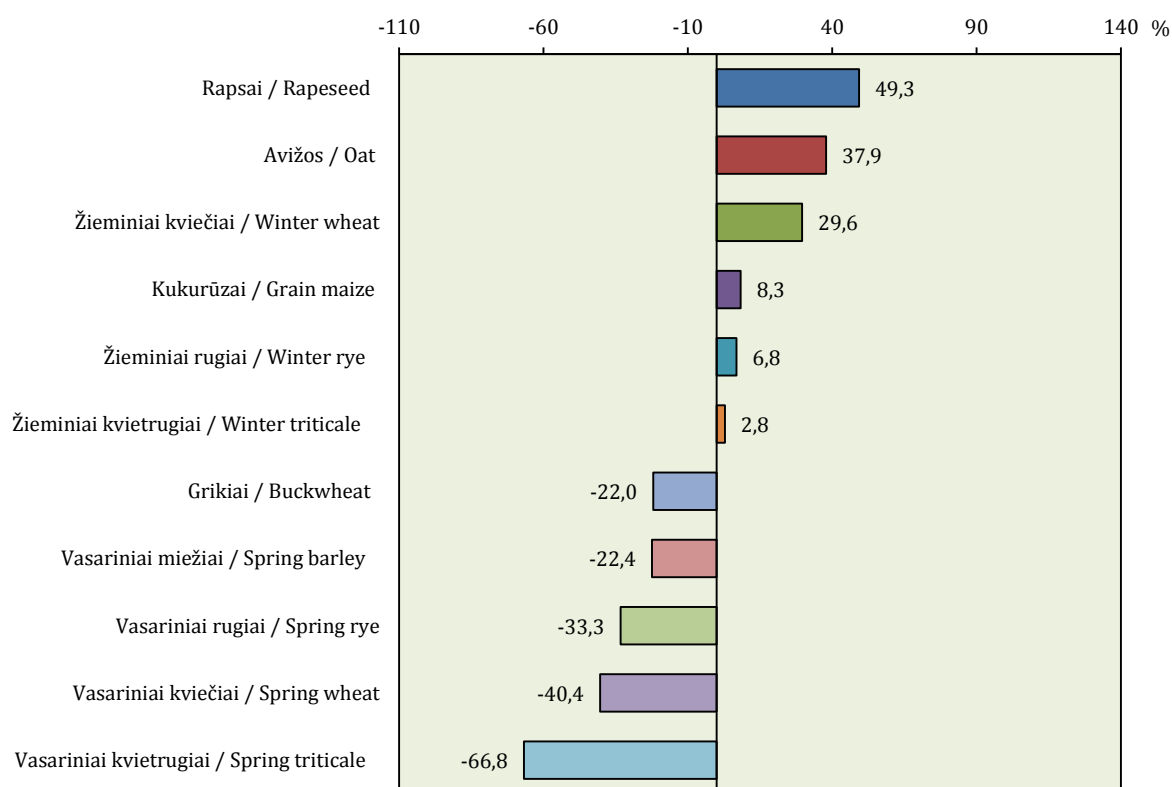

2.11 pav. Grūdinių augalų pasėlių plotas ir derlingumas 2015–2019 m.

Fig. 2.11. Crop area and yield of grain crops in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., labiausiai (5,3 karto) padidėjo žieminių miežių, rapsų (49,3 proc.), avižų (37,9 proc.), žieminių kviečių (29,6 proc.), kukurūzų (8,3 proc.), žieminių rugių (6,8 proc.) ir žieminių kvietrugių (2,8 proc.) plotas. Labiausiai sumažėjo vasarinių kvietrugių (66,8 proc.), kviečių (40,4 proc.), rugių (33,3 proc.) ir miežių (22,4 proc.) bei grikių (22,0 proc.) plotas (2.12 pav.).

2.12 pav. Grūdinių augalų pasėlių ploto pokytis 2019 m., palyginti su 2015 m., proc.

Fig. 2.12. Changes in grain crop areas in 2019 compared to 2015, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. javai sudarė 90,2 proc. grūdinių augalų pasėlių. Javų plotas 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 7,2 proc. 2019 m. žieminį javų pasėlių sudarė 66,2 proc. javų pasėlių, ir tai buvo didžiausia žieminį javų pasėlių struktūroje per pastaruosius penkerius metus. Ši dalis, palyginti su 2018 m., padidėjo 23,5 proc. punkto. 2019 m. kviečiai sudarė 82,4 proc. žieminį javų pasėlių, palyginti su 2015 m., jų dalis išaugo 1,5 proc. punkto.

Eurostato duomenimis, vidutiniškai ES javų pasėlių plotas 2019 m. turėjo didėjimo tendenciją, t. y. palyginti su 2018 m., plotai padidėjo 2,3 proc. Daugiausia – Kipre (21,8 proc.), Latvijoje (8,0 proc.) ir Lietuvoje (7,2 proc.), o labiausiai sumažėjo Danijoje (3,2 proc.), Portugalijoje (2,3 proc.) ir Italijoje (1,8 proc.).

2019 m. javų derlingumas ES vidutiniškai siekė 5,7 t/ha ir buvo 0,4 t/ha didesnis nei 2018 m. Didžiausias javų derlingumas pasiektas Belgijoje (9,7 t/ha), Airijoje ir Nyderlanduose (po 9,0 t/ha), o mažiausias – Kipre (2,5 t/ha) ir Ispanijoje (3,3 t/ha). Kviečių derlingumas 2019 m. ES vidutiniškai siekė 6,2 t/ha, t. y. buvo 0,6 t/ha didesnis nei 2018 m. Didžiausias kviečių derlingumas užfiksuotas Airijoje (10,0 t/ha) ir Belgijoje (9,9 t/ha), o mažiausias – Portugalijoje (2,2 t/ha). Lietuvoje kviečių derlingumas 2019 m., palyginti su didžiausią derlingumą pasiekiančiomis ES šalimis, buvo mažas (4,3 t/ha) – lenkė tik Ispaniją, Graikiją, Kiprą ir Portugaliją. Remiantis 2018 m. Lietuvos ŪADT duomenimis, galima teigti, kad kviečių derlingumas didėja didėjant ūkio ekonominiam dydžiui: mažiausiuose ūkiuose (4–8 tūkst. EUR ekonominio dydžio

ūkiuose) kviečių derlingumas siekė 3,0 t/ha, didžiausiuose (didesniuose nei 250 tūkst. EUR ekonominio dydžio ūkiuose) – 4,8 t/ha.

Lietuvoje bendras grūdinių augalų derlingumas 2019 m. buvo 22,1 proc. didesnis nei 2018 m. ir 15,7 proc. mažesnis nei 2015 m. 2019 m., palyginti su 2018 m., didesnis buvo beveik visų grūdinių augalų derlingumas, išskyrus kitų javų, kurių derlingumas buvo 8,9 proc. mažesnis (2.9 lentelė).

2.9 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2015–2019 m., t/ha

Table 2.9. Yield of grain crops in 2015–2019, t/ha

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis /Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	4,39	3,69	4,03	3,03	3,70	-15,7
javai / <i>cereals</i>	4,56	3,86	4,23	3,18	3,86	-15,4
žieminiai / <i>winter cereals</i>	5,33	4,49	4,95	4,07	4,30	-19,3
kviečiai / <i>wheat</i>	5,71	4,75	5,23	4,30	4,53	-20,7
kvietrugiai / <i>triticale</i>	4,08	3,42	3,38	2,79	3,34	-18,1
rugiai / <i>rye</i>	2,79	2,38	2,44	2,08	2,64	-5,4
miežiai / <i>barley</i>	4,40	4,12	4,11	3,43	3,89	-11,6
vasariniai / <i>spring cereals</i>	3,69	3,04	3,15	2,51	2,98	-19,2
kviečiai / <i>wheat</i>	4,21	3,42	3,51	2,73	3,15	-25,2
miežiai / <i>barley</i>	4,00	3,13	3,65	2,72	3,29	-17,8
kvietrugiai / <i>triticale</i>	3,08	2,56	2,51	2,19	2,83	-8,1
avižos / <i>oat</i>	2,55	2,19	2,58	1,77	2,07	-18,8
grikliai / <i>buckwheat</i>	1,00	1,15	1,10	1,01	1,11	11,0
kukurūzai / <i>grain maize</i>	4,81	6,94	5,74	6,54	7,67	59,5
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,97	0,77	0,77	0,90	0,82	-15,5
ankštiniai augalai grūdams <i>dry pulses grain</i>	2,29	2,04	2,09	1,53	2,09	-8,7
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	3,13	2,60	3,00	2,11	2,85	-8,9

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. mažiausias pagal apskritis javų derlingumas nustatytas Alytaus apskrityje (2,3 t/ha), o didžiausias – Marijampolės apskrityje (5,1 t/ha). Mažiausias žieminių ir vasarinių javų derlingumas nustatytas Alytaus apskrityje, atitinkamai 2,8 t/ha ir 1,6 t/ha. Didžiausias žieminių (5,4 t/ha) ir vasarinių javų (4,1 t/ha) derlingumas – Marijampolės apskrityje. 2019 m., palyginti su 2018 m., didžiausias žieminių javų derlingumo padidėjimas nustatytas Telšių, Tauragės ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 66,1 proc., 61,7 proc. ir 54,7 proc. Didžiausias vasarinių javų derlingumo padidėjimas tuo pačiu laikotarpiu buvo Telšių ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 61,9 proc. ir 52,2 proc.

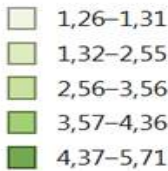

Fig. 2.13. Yield of cereals across municipalities in 2019, t/ha

2019 m. buvo prikulta 5509,4 tūkst. t grūdų (2.10 lentelė). Gautas 25,8 proc. didesnis nei 2018 m. ir 15,5 proc. mažesnis nei 2015 m. grūdinių augalų derlius. Grūdinių augalų derliaus didžiąsą dalį (94,5 proc.) 2019 m. sudarė javai, iš jų 74,2 proc. – žieminiai. Žieminiai kviečiai 2019 m. sudarė 86,8 proc. žiemiųjų javų derliaus. 2019 m., palyginti su 2018 m., labiausiai sumažėjo grikių (42,5 proc.) ir vasariųjų kviečių (41,8 proc.) derlius. Rapsų derlius minėtu laikotarpiu padidėjo 58,9 proc. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose išauginti javai 2019 m. sudarė 81,4 proc. viso javų derliaus, o išauginti rapsai – 76,3 proc. viso rapsų derliaus.

2.10 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.10. Harvest of grain crops in 2015–2019, thou. t

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	6521,4	5757,1	5781,5	4379,4	5509,4	-15,5
javai / <i>cereals</i>	6066,7	5020,8	5074,2	3999,5	5207,9	-14,2
žieminiai / <i>winter cereals</i>	3772,7	3370,6	3560,0	2197,0	3863,1	2,4
kviečiai / <i>wheat</i>	3271,7	2982,6	3245,3	1993,1	3351,7	2,4
kvietrugiai / <i>triticale</i>	379,1	292,1	222,5	131,8	319,5	-15,7
rugiai / <i>rye</i>	106,6	76,4	62,5	43,3	107,5	0,8
miežiai / <i>barley</i>	15,3	19,5	29,7	28,8	84,4	5,5*
vasariniai / <i>spring cereals</i>	2294,0	1750,2	1514,2	1802,5	1344,8	-41,4
kviečiai / <i>wheat</i>	1108,6	861,9	672,1	845,8	492,1	-55,6
miežiai / <i>barley</i>	796,2	525,7	490,0	590,8	504,0	-36,7
kvietrugiai / <i>triticale</i>	89,4	39,3	25,0	21,5	27,5	-69,2
avižos / <i>oat</i>	163,4	155,1	195,9	0,7	177,9	8,9
grikių / <i>buckwheat</i>	36,5	49,9	53,2	182,4	30,7	-15,9
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	42,1	30,9	20,3	53,4	13,8	-67,2
kukurūzai / <i>grain maize</i>	56,4	86,2	57,0	20,2	98,0	73,8
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,2	0,1	0,1	87,6	0,2	0,0
ankštiniai augalai grūdams <i>dry pulses grain</i>	454,7	636,3	707,3	636,3	301,5	-33,7
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	512,2	399,4	543,5	433,5	688,7	34,5

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Grūdų supirkimas. 2019 m. Lietuvoje iš augintojų supirkta 4,4 proc. daugiau javų grūdų nei 2018 m. Labiausiai padidėjo kvietrugių (2,4 karto), rugių (2,1 karto) ir maistinių kviečių (90,4 proc.) supirkimas. Kviečiai 2019 m. sudarė 95,0 proc. viso supirkto grūdų kiekio, I ir II klasės maistiniai kviečiai – 49,4 proc. viso supirkto kviečių kiekio. 2019 m., palyginti su 2015 m., didėjo maistinių kviečių ir rugių, avižų, grikių ir rapsų supirkimas (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Grūdų supirkimas 2015–2019 m., tūkst. t*Table 2.11. Purchase of grains in 2015–2019, thou. t*

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / <i>Change</i> 2019, palyginti su <i>compared to 2015,</i> %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	3428	4082	4118	3334	3481	1,5
kviečiai / <i>wheat</i>	2484	3578	3582	3207	3307	33,1
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	686	554	491	458	872	27,1
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	1158	918	1604	1593	763	-34,1
pašariniai <i>feed wheat</i>	375	328	300	263	140	-62,7
rugiai / <i>rye</i>	39	32	38	21	44	13,4
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	22	14	18	15	24	7,9
miežiai / <i>barley</i>	439	285	266	404	315	-28,3
maistiniai / <i>food barley</i>	86	44	38	80	77	-11,0
salykliniai / <i>malt barley</i>	109	85	68	71	64	-41,5
pašariniai / <i>feed barley</i>	243	156	161	253	175	-28,1
avižos / <i>oats</i>	29	19	50	39	39	35,4
grikių / <i>buckwheat</i>	6	20	15	18	16	2,7*
kvietrugiai / <i>triticale</i>	217	210	146	89	212	-2,3
kukurūzai / <i>maize</i>	16	14	12	11	14	-10,3
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	441	334	436	348	563	27,7

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS.

Lietuvoje grūdų supirkimo kaina 2019 m. buvo 6,4 proc. žemesnė nei 2018 m. ir 1,9 proc. aukštesnė nei 2015 m. vidutinė supirkimo kaina. 2019 m., palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo visų grūdų, išskyrus grikių, supirkimo kaina, o labiausiai – rugių, miežių ir avižų (2.12 lentelė).

ŽŪIKVC duomenimis, 2019 m. Prancūzijoje I klasės kviečių vidutinė eksporto kaina siekė 185,9 EUR/t, buvo 2,0 proc. žemesnė nei 2018 m. Kaina svyravo nuo 168,5 EUR/t rugpjūtį iki 210,2 EUR/t sausį. 2019 m. Vokietijoje B klasės vidutinė kviečių eksporto kaina buvo žemesnė 1,5 proc. (191,4 EUR/t) nei praėjusiais metais. Aukščiausia kaina buvo stebima sausio mėnesį (216,4 EUR/t), o žemiausia – rugpjūtį (173,9 EUR/t).

2.12 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2015–2019 m., EUR/t*Table 2.12. Average purchase price of grains in 2015–2019, EUR/t*

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / <i>Change</i> 2019, palyginti su <i>compared to 2015,</i> %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	157	141	153	171	160	1,9
kviečiai / <i>wheat</i>	160	133	152	171	167	4,4
maistiniai kviečiai / <i>food wheat</i>	162	145	155	172	162	0,0
rugiai / <i>rye</i>	114	110	124	141	119	4,4
miežiai / <i>barley</i>	144	128	138	171	147	2,1
salykliniai miežiai / <i>malt barley</i>	167	158	165	185	180	7,8
pašariniai miežiai / <i>feed barley</i>	137	115	129	161	139	1,5
kvietrugiai / <i>triticale</i>	124	112	123	150	135	8,9
avižos / <i>oats</i>	121	122	115	144	128	5,8
grikių / <i>buckwheat</i>	415	389	269	189	285	-31,3
kukurūzai / <i>maize</i>	144	123	142	154	139	-3,5
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	341	365	357	355	349	2,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

EK duomenimis, 2018 m. vidutinė maistinių kviečių supirkimo kaina ES siekė 180 EUR/t, buvo 2,9 proc. didesnė nei 2018 m. 2019 m. ES maistinių kviečių kaina svyravo nuo 136,9 EUR/t (Rumunijoje rugsėjo mėnesį) iki 229,0 EUR/t (Italijoje sausį ir vasarį). 2018 m. Lietuvoje maistinių kviečių vidutinė kaina siekė 171,6 EUR/t, ji svyravo nuo 148,3 EUR/t (rugpjūčio mėnesį) iki 191,9 EUR/t (vasarį).

Perdirbimas. Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2019 m., palyginti su 2015 m., daugiausia pagamino javų kruopų (21,2 proc.), kvietinių miltų (19,5 proc.) bei pyragų ir konditerijos gaminių (10,3 proc.). 2019 m., palyginti su 2018 m., mažėjo kombinuotųjų pašarų (7,6 proc.), ruginės duonos (7,3 proc.) ir baltos duonos bei batonų (0,3 proc.) gamyba (2.13 lentelė).

2019 m. Lietuvoje veiklą vykdė 21 grūdų perdirbimo įmonė. Vertinant Lietuvos grūdų perdirbimo įmonių grūdų malimo produktų gamybos pardavimų koncentraciją vidaus rinkoje, trys didžiausios įmonės sudarė 60,4 proc. nuo visų šios veiklos įmonių pardavimų sumos.

2.13 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2015–2019 m., tūkst. t*Table 2.13. Production of grain products in 2015–2019, thou. t*

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Miltai / Flour	482,5	510,1	542,9	565,0	566,5	17,4
kvietiniai / wheat	457,6	490,3	523,6	546,4	546,7	19,5
ruginiai / rye	24,7	19,5	19,1	18,4	19,5	-21,1
Javų kruopos / Cereal groats	20,8	24,1	24,5	22,6	25,2	21,2
Šviežia duona / Fresh bread	123,8	127,2	115,6	123,8	120,9	-2,3
ruginė duona / rye bread	49,5	49,1	49,5	49,1	45,5	-8,1
kita (balta duona ir batonai) other bread	74,3	78,1	66,1	74,7	74,5	0,3
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	24,2	22,7	23,6	23,7	26,7	10,3
Makaronai / Pasta	14,1	12,4	14,2	11,9	13,1	-7,1
Kombinuotieji pašarai Prepared mixed animal feed	506,4	548,7	653,6	601,3	555,7	9,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje didėjo, išskyrus grikių kruopų, kurių kaina sumažėjo 25,0 proc. 2019 m., palyginti su 2018 m., vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje taip pat didėjo, o labiausiai pabrango kviečių kruopos (11,0 proc.), ruginė duona (8,9 proc.) ir ruginiai miltai (8,8 proc.) (2.14 lentelė).

2.14 lentelė. Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos vidaus rinkoje 2015–2019 m., EUR/t*Table 2.14. Average wholesale prices of grain products in the domestic market in 2015–2019, EUR/t*

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kvietiniai miltai Wheat flour	300	287	281	287	302	0,7
Ruginiai miltai / Rye flour	228	225	230	240	261	14,5
Kviečių kruopos Wheat groats	340	326	335	344	382	12,4
Manų kruopos / Semolina	366	383	411	368	394	7,7
Grikių kruopos Buckwheat groats	943	958	893	694	707	-25,0
Šviežia duona / Fresh bread	844	836	847	870	909	7,7
Ruginė duona / Rye bread	879	839	854	870	947	7,7
Kita duona / Other bread	821	834	842	870	885	7,8
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	2797	3014	3245	3426	3708	32,6

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., pigesni mažmeninėje rinkoje buvo tik aukščiausios rūšies kvietiniai miltai (2,9 proc.), o kiti grūdų produktai pabrango. Pastarųjų metų mažmenines grūdų produktų kainas lyginant su 2018 m. kainomis, matyti, kad pabrango visi grūdų produktai, išskyrus grikių kruopas, kurių kaina buvo 5,6 proc. mažesnė (2.15 lentelė).

2.15 lentelė. Grūdų produktų vidutinės mažmeninės kainos 2015–2019 m., EUR/kg

Table 2.15. Average retail prices of grain products in 2015–2019, EUR/kg

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kvietiniai miltai, a. r. Wheat flour, best quality	0,69	0,68	0,66	0,66	0,67	-2,9
Ruginė duona / Rye bread	1,48	1,50	1,52	1,60	1,63	10,1
Batonas iš kvietinių miltų White bread made from wheat flour	1,60	1,60	1,56	1,57	1,62	1,3
Ruginė-kvietinė duona Rye-wheat bread	1,35	1,36	1,36	1,37	1,42	5,2
Grikių kruopos Buckwheat groats	1,76	2,00	1,97	1,96		27,8
Makaronai* / Pasta*	0,55	0,57	0,55	0,55	0,56	1,8
Avižiniai dribsniai* Oat flakes*	-	0,44	0,43	0,44	0,44	-

*400 g.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. Eurostato duomenimis, 2018–2019 m. ES į trečiąsias šalis eksportavo 34,2 mln. t javų grūdų, iš jų minkštųjų kviečių – 21,5 mln. t. Pagrindinės ES minkštųjų kviečių eksportuotojos 2019 m. buvo Prancūzija, Rumunija, Vokietija ir Lietuva, atitinkamai jų eksportas (pagal kiekį) sudarė 45,4 proc., 17,2 proc., 12,4 proc. ir 7,4 proc. viso minkštųjų kviečių eksporto. Pagrindinės minkštųjų kviečių eksporto rinkos buvo Alžyras (25,0 proc.), Saudo Arabija (12,7 proc.), Egiptas (9,2 proc.) ir Marokas (6,0 proc.).

Lietuva 2019 m. eksportavo javų grūdų už 754,6 mln. EUR. 2019 m., palyginti su 2018 m., – 79,8 proc. daugiau, o vidutinė eksporto kaina (194,2 EUR/t) buvo 0,9 proc. mažesnė. Javų grūdų eksportas, išreikštas kiekiu, siekė 3884,8 tūkst. t, 2019 m., palyginti su 2018 m., – 81,3 proc. daugiau. Daugiausia iš auginamų javų grūdų eksportuota kviečių ir meslino, 2019 m. jie sudarė 81,0 proc. viso eksportuoto javų grūdų kiekio. Minėtu laikotarpiu šių javų grūdų eksporto dalis padidėjo 2,1 proc. punkto, eksporto vertė siekė 610,5 mln. EUR. 2019 m., palyginti su 2018 m., didėjo kviečių ir meslino (86,3 proc.), miežių (20,2 proc.), kukurūzų (3,5 karto), kvietrugių (3,4 karto), grikių (47,0 proc.) ir avižų (4,3 proc.) eksportas (kiekiu), o mažėjo – rugių (53,5 proc.). Javų ir javų malybos produktų eksporto vertės struktūroje javai sudarė 82 proc., o javų malybos produkcija – 18 proc. 2019 m. javų malybos produkcijos eksporto vertė siekė 166,2 mln. EUR ir buvo

žymiai didesnė (19,0 proc.) nei prieš metus. 2019 m., palyginti su 2018 m., daugiau eksportuota kvietinių miltų (42,0 proc.), ruginių miltų (45,5 proc.) ir javų kruopų (21,4 proc.) (2.16 lentelė). Linų sėmenų eksportas siekė 37,4 tūkst. t ir buvo 3,4 karto didesnis nei 2018 m. Linų sėmenų eksporto vidutinė kaina (403,0 EUR/t) buvo 12,8 proc. didesnė, palyginti su 2018 m. Rapsų buvo eksportuota 320,2 tūkst. t, rapsų aliejaus – 18,0 tūkst. t, jų eksportas 2019 m., palyginti su 2018 m., atitinkamai padidėjo 54,8 proc. ir sumažėjo 31,8 proc. Lyginant 2019 m. javų grūdų ir jų produktų eksportą su 2015 m., matyti, kad didėjo kviečių ir kvietinių ir ruginių miltų eksportas, o kitų javų ir rapsų bei javų kruopų eksportas mažėjo (2.16 lentelė).

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.16. Exports of cereal grains and their products in 2015–2019, thou. t

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	3164,8	3510,3	3424,2	2142,2	3884,8	22,8
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	2398,6	3257,9	2991,5	1690,0	3147,8	31,2
rugiai / rye	27,3	19,6	28,5	38,3	17,8	-34,8
miežiai / barley	403,0	45,4	186,6	243,4	292,6	-27,4
Rapsai / Rapeseed	419,2	193,0	227,8	206,8	320,2	-23,6
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	251,4	251,0	287,7	286,5	313,3	24,6
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	14,0	13,6	12,7	11,9	16,9	24,3
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	0,6	1,2	0,9	1,1	1,6	33,3
javų kruopos <i>cereal groats</i>	5,1	4,5	4,0	2,8	3,4	-24,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. Lietuvos javų grūdų eksportas į ES valstybes sudarė 1333,6 tūkst. t – 34,3 proc. viso šių produktų eksporto. Daugiausia 2019 m. eksportuota į šias ES šalis: Latviją – 32,6 proc., Ispaniją – 18,2 proc., Vokietiją – 9,6 proc. ir Daniją – 9,0 proc. Į minėtas šalis eksporto pokyčiai, palyginti su 2018 m., buvo tokie: į Latviją – padidėjo 9,5 proc., į Ispaniją – 25,0 proc., į Vokietiją – sumažėjo 2,9 proc. ir į Daniją – padidėjo 4,1 karto. Palyginti su 2018 m., vidutinė eksporto į ES šalis kaina buvo 1,2 EUR/t aukštesnė (200,1 EUR/t). 2018 m. javų grūdų eksportas į kitas trečiąsias šalis sudarė 2551,2 tūkst. t (2,3 karto daugiau nei prieš metus), iš jo daugiausia teko: Saudo Arabijai – 40,5 proc., Pietų Afrikai – 16,2 proc. ir Kinijai – 10,3 proc. Į kitas minėtas šalis eksportas, palyginti su 2018 m., didėjo: į Saudo Arabiją – 61,0 proc. ir Pietų Afriką – 7,5 karto. 2019 m. į Kiniją pradėti eksportuoti javai (kviečiai), jų eksportas siekė

261,1 tūkst. t. Javų grūdų eksporto į trečiąsias šalis kaina 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo 2,0 EUR/t (buvo 191,2 EUR/t).

Malybos produktų daugiausia (77,8 proc.) eksportuota į ES šalis. Daugiausia eksporto iš į ES išvežtų malybos produktų 2019 m. teko Lenkijai (45,7 proc.), Suomijai, Latvijai ir Nyderlandams (po 9,6 proc.).

Lietuvoje javų grūdų importas 2019 m., palyginti su 2015 m., padidėjo 3,1 karto – iki 639,0 tūkst. t, o malybos produktų importas išaugo 3,8 proc. (2.17 lentelė). 2019 m., palyginti su 2018 m., javų grūdų importas padidėjo 65,6 proc., vidutinė javų grūdų importo kaina (184,5 EUR/t) buvo 26,0 EUR/t mažesnė nei 2018 m. Daugiausia iš javų importuota kukurūzų (59,2 proc.), kviečių (26,8 proc.) ir miežių (6,9 proc.). 63,2 proc. javų grūdų buvo importuota iš trečiųjų šalių, daugiausia – iš Ukrainos (88,7 proc.) ir Rusijos (7,3 proc.). 2019 m. malybos produktų importas buvo lygus 2018 m. importui. Malybos produktų importas brango, ir vidutiniškai buvo mokama 466,6 EUR/t, arba 52,3 EUR/t daugiau nei 2018 m. 96,3 proc. malybos produktų importuota iš ES šalių, daugiausia – iš Lenkijos ir Latvijos, atitinkamai jų ES importo dalis sudarė 45,2 proc. ir 33,5 proc.

2.17 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.17. Imports of cereal grains and their products in 2015–2019, thou. t

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	204,7	182,8	240,6	385,9	639,0	3,1*
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	67,8	84,0	35,7	73,5	171,3	2,5*
rugiai / rye	8,1	10,2	16,0	15,2	5,5	-32,1
miežiai / barley	8,6	6,1	55,7	64,5	43,8	5,1*
Malybos produktai <i>Milling products</i>	62,5	63,6	70,3	64,7	64,8	3,7
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	32,5	34,5	40,7	34,8	32,3	-0,6
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	3,8	9,4	6,0	5,8	5,6	47,4
javų kruopos <i>cereal groats</i>	2,9	4,0	4,3	5,1	5,5	89,7

* Kartai / Times.

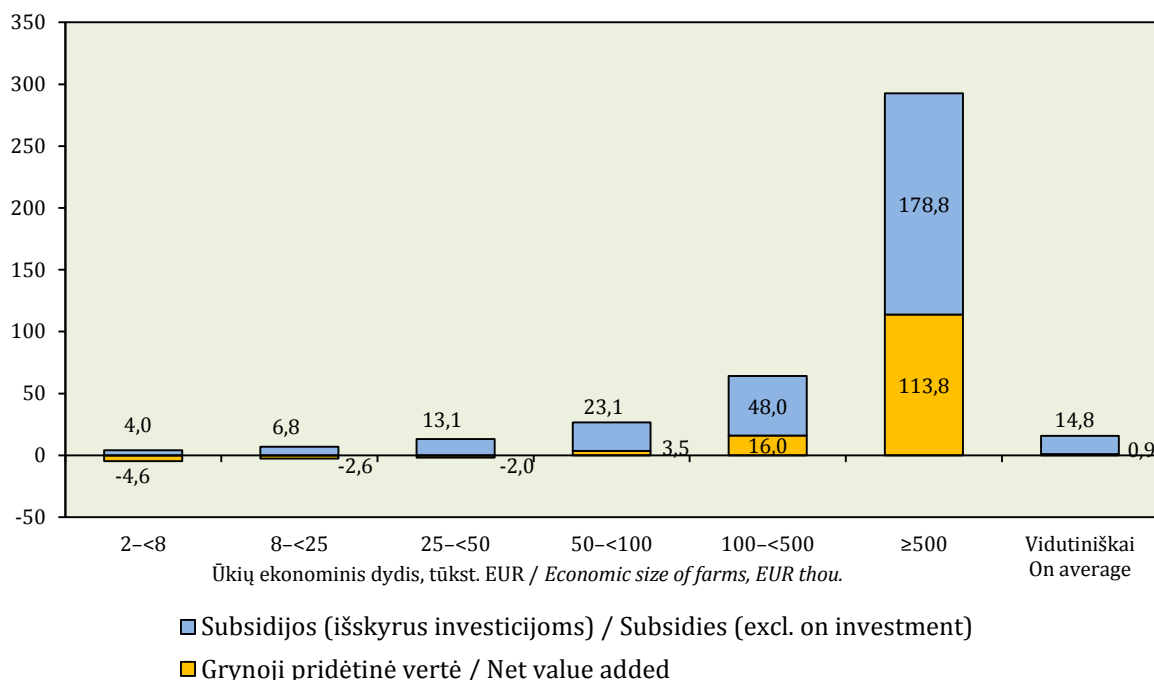
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Eurostato duomenimis, 2018–2019 m. ES iš trečiųjų šalių importavo 31,0 mln. t javų, iš jų daugiausia kukurūzų – 24,0 mln. t. Pagrindinės ES kukurūzų importuotojos 2019 m. buvo Ispanija, Nyderlandai ir Italija, atitinkamai jų importas kiekiu išraiška sudarė 29,4 proc., 20,1 proc. ir 9,1 proc. viso kukurūzų importo. Pagrindinės šalys kukurūzų eksportuotojos į ES buvo Ukraina (64,6 proc.), Brazilija (16,6 proc.) ir Kanada (8,4 proc.).

Valstybės parama ir pagrindiniai ūkių ekonominiai rodikliai. 2019 m. už javų ir rapsų pasėlius mokėtos pagrindinės tiesioginės išmokos (64,00 EUR/ha), kurios skirtos pareiškėjams už ŽŪN plotus, neatsižvelgiant į augalų rūšį. Javų ir rapsų augintojai papildomai galėjo gauti išmoką už pirmuosius 30 ha ŽŪN – 59,68 EUR/ha ir 51,47 EUR/ha žalinimo išmoką. Jei javų, rapsų augintojas – jaunas ūkininkas, už plotą iki 90 ha buvo skiriama 54,22 EUR/ha išmoka. Susietoji išmoka už baltyminius augalus buvo 61,65 EUR/ha, o susietoji išmoka už sertifikuota sėkla apsėtus javų plotus siekė 14,25 EUR/ha. Už pasėlių plotus, kuriuose įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, buvo skiriama išmoka už javus – 218 EUR/ha, javus pašarams – 232 EUR/ha, javus, daugiamečių žolės sėklai – 273 EUR/ha.

ES ŪADT respondentinių Lietuvos ūkių duomenimis, Lietuvoje 2018 m. javų, rapsų ūkiuose gautos produkcijos vertė siekė 52522 EUR, 14,3 proc. mažiau nei 2017 m., palyginti su ES javų, rapsų ūkiuose gauta produkcija, – 25,9 proc. mažiau. Lietuvos javų, rapsų ūkiuose 2018 m. bendrosios produkcijos vienam naudojamų ŽŪN hektarui teko 612 EUR, palyginti su Danijos javų, rapsų ūkių atitinkamu rodikliu, pagal kurį jie ES yra lyderiai, – 3,1 karto mažiau.

Lietuvos javų, rapsų ūkiuose 2018 m. grynosios pridėtinės vertės vidutiniškai ūkyje buvo sukurta 15697 EUR. Paramos ūkiui, išskyrus investicijoms, dalis vidutiniškai siekė 94,3 proc. šios vertės, atitinkamai ES – 58,0 proc. 2019 m. grynoji pridėtinė vertė (be subsidijų) buvo neigiama ūkiuose, kurių ekonominis dydis – iki 50 tūkst. EUR. Pagal ekonominio dydžio klases javų, rapsų ūkiuose sukurama pridėtinė vertė didėja, didėjant ūkiui, todėl didžiausiuose ūkiuose subsidijų, išskyrus investicijoms, dalis buvo mažiausia – 61,1 proc. (2.14 pav.).

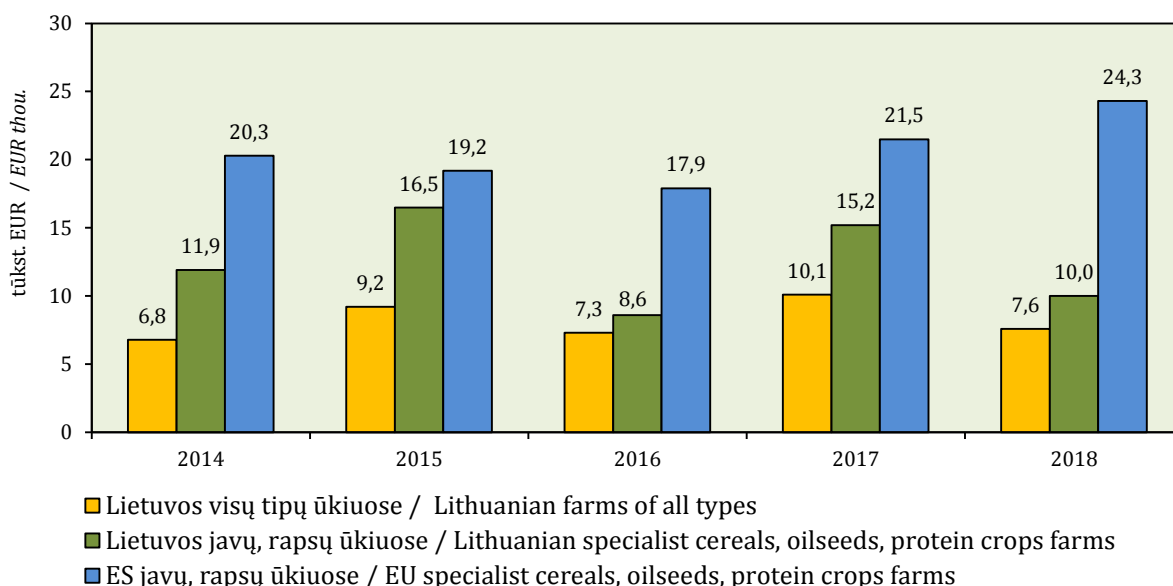

2.14 pav. Grynoji pridėtinė vertė (be paramos) ir subsidijos (išskyrus investicijoms) Lietuvos javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases 2018 m., tūkst. EUR

Fig. 2.14. Farm net value added (excl. support) and subsidies (excl. on investment) on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania in 2018, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2018 m. Lietuvos javų ir rapsų ūkiuose vidutinė ūkio grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, sudarė 10046 EUR – buvo 31,6 proc. didesnė nei vidutiniškai visų tipų ūkiuose, tačiau 2,4 karto mažesnė nei ES vidutiniškai javų, rapsų ūkiuose (2.15 pav.).

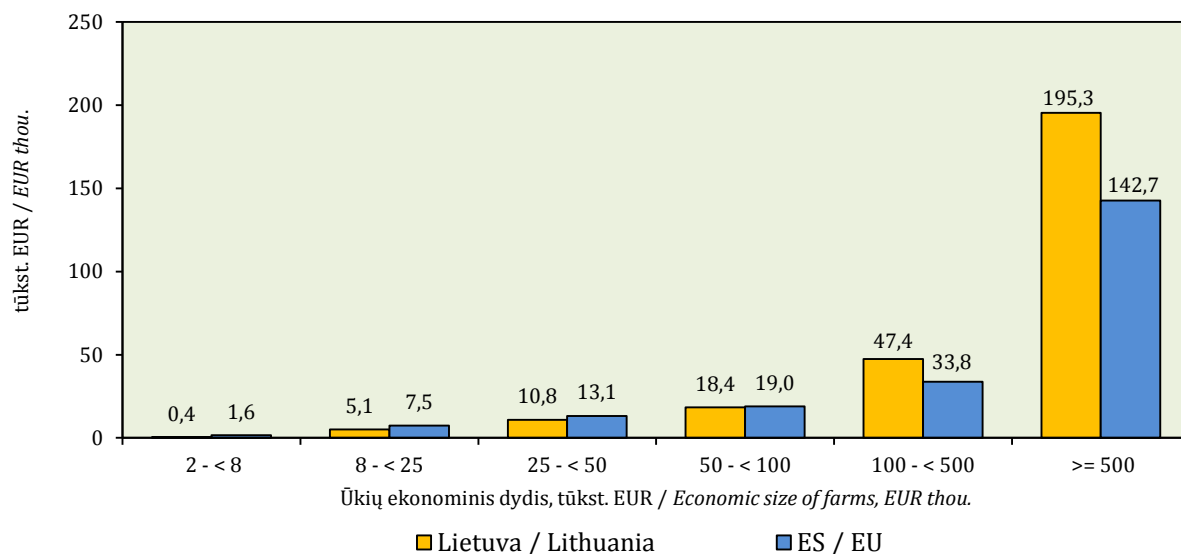
2.15 pav. Ūkių grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvoje ir ES vidutiniškai 2014–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 2.15. Farm net value added per annual work unit in Lithuania and EU in 2014–2018, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Lietuvos javų, rapsų ūkių grynosios ūkio pajamos, tenkančios vienam šeimos SD, 2018 m. sudarė 9015,3 EUR – 44,5 proc. mažiau nei 2017 m. ir 15,5 proc. daugiau nei vidutiniškai visuose Lietuvos ūkiuose. Šios pajamos, palyginti su vidutinėmis ES javų, rapsų ūkiuose, buvo 1,9 karto mažesnės. Tam įtakos turėjo beveik ketvirtadaliu mažesnis javų derlingumas, palyginti su 2017 m. Atsižvelgiant į javų, rapsų ekonominį ūkio dydį, vidutiniškai 2014–2018 m. laikotarpiu Lietuvos javų, rapsų ūkių grynosios pajamos, tenkančios vienam šeimos SD, buvo žemesnės nei vidutiniškai ES javų, rapsų ūkių iki 100 tūkst. EUR dydžio grupėse, o nuo 100 iki 500 tūkst. EUR ir didesniuose nei 500 tūkst. EUR ūkiuose buvo aukštesnės atitinkamai 40,2 proc. ir 36,9 proc. (2.16 pav.).

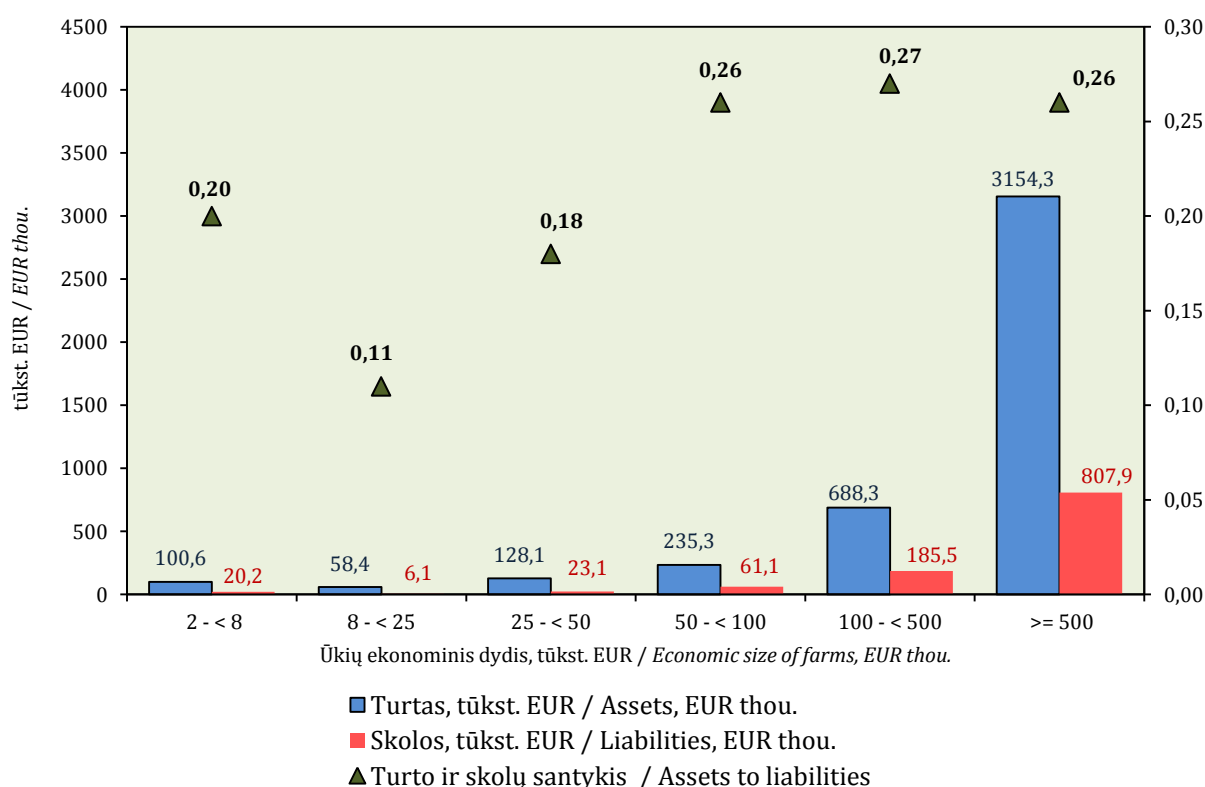
Lietuvos javų, rapsų ūkiuose vidutiniškai per 2014–2018 m. sukaupta turto už 195,5 tūkst. EUR – 2 kartus mažiau nei ES vidutiniškai javų, rapsų ūkiuose. Javų, rapsų ūkių skolos koeficientas (skolų ir turto santykis) per minėtą laikotarpį siekė 0,23, ES vidutiniškai – 0,14 EUR (2.17 pav.). Skolos koeficiento rodiklių reikšmės javų, rapsų ūkiuose visose ekonominio dydžio klasėse mažesnės nei 0,3 reiškia, kad ūkiai turi potencialą skolintis ir naudoti skolintas lėšas.

2.16 pav. Grynosios pajamos, tekusios šeimos sąlyginiam darbuotojui, javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases Lietuvoje ir ES vidutiniškai 2014–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 2.16. Family farm income per family annual work unit on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania and EU on average over 2014–2018, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2.17 pav. Visas turtas ir visos skolos Lietuvos javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases vidutiniškai 2014–2018 m.

Fig. 2.17. Total net assets and total liabilities on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania on average over 2014–2018

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2018 m. javų, rapsų ūkiuose žemės ūkio paskirties žemė, sodų, miško ir kvotų dalis sudarė 35,3 proc. viso turto, palyginti su 2017 m., ši dalis padidėjo 2,7 proc. punkto. Žemės ūkio technikos dalis sudarė 25,7 proc., pastatai – 8,6 proc. viso turto.

Apibendrinant 2018 m. javų, rapsų ūkių ekonominę analizę, galima teigti, kad 76 proc. javų, rapsų ūkių sukuriama grynoji pridėtinė vertė buvo neigiama dėl ketvirtadaliu mažesnio nei 2017 m. javų derlingumo ir padidėjusių išlaidų (visos išlaidos padidėjo 2,0 proc., iš jų išorinių veiksmų išlaidos – 16,4 proc.). Didesni ekonominio dydžio javų, rapsų ūkiai pasiekė didesnę produktyvumą. Subsidijos (išskyrus investicijoms) leido javų, rapsų ūkiams išlaikyti teigiamas bendrąsias šių ūkių pajamas.

3.2. Pienas

3.2. Milk

Pieno gamyba 2019 m., palyginti su 2018 m., Lietuvos statistikos departamento duomenimis, po ilgesnio mažėjimo tarpsnio išaugo 0,8 proc., nors pieno supirkimas perdirbimui sumažėjo 1,2 proc., karvių skaičius – 5,8 proc., o pieno ūkių skaičius – 14,4 proc. Pieno supirkimo kaina išliko tokia pati, kaip ir 2018 m., nors Lietuvos gamintojų pieno produktų įmonių kainos vidaus rinkoje sumažėjo 6,4 proc., o užsienio rinkose – 3,3 proc. Nepaisant sumažėjusių kainų, pieno perdirbimo įmonių pajamos dėl išaugusio eksporto padidėjo 1,3 proc. Lietuvos rinkoje Lietuvos pieno perdirbėjai 2019 m. savo produkcijos pardavė 0,1 proc. mažiau nei 2018 m., tačiau ne dėl pieno produktų vartojimo sumažėjimo. Lietuvos gyventojai vis daugiau rinkosi importuotus pieno produktus. Importuotų pieno produktų dalis 2018 m. sudarė 24,3 proc. Lietuvos pieno produktų rinkos, o 2019 m. – 26,5 proc.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2019 m. primelžta 1551,1 tūkst. t pieno, iš jo 87 proc. supirkta perdirbti (2.18 lentelė). Pieno gamyba 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo 1,3 proc., o palyginti su 2015 m., – 10,8 proc. Natūralaus pieno supirkimas per 2019 m. sumažėjo 1,2 proc., o per penkerius metus – 6,3 proc., tačiau bazinės pieno sudėties rodiklių pieno supirkimas dėl padidėjusio riebumo ir baltymingumo atitinkamai sumažėjo tik 0,1 ir 4,0 proc.

79,0 proc. pieno 2018 m. buvo pagaminta ūkininkų ir šeimos ūkiuose. Tačiau visu analizuojamu laikotarpiu didėjo ŽŪB ir įmonių dalis: 2015 m. ŽŪB ir įmonės pagamino 18,3 proc. pieno, o 2018 m. – 21,0 proc.

2.18 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2015–2019 m., tūkst. t*Table 2.18. Milk yield and purchase in 2015–2019, thou. t*

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Primelžta pieno <i>Milk yield</i>	1738,5	1627,7	1570,7	1571,8	1551,1	-10,8
Supirkta pieno / <i>Milk purchase</i>						
natūralaus riebumo <i>actual fat content</i>	1438,0	1411,8	1401,5	1363,0	1346,9*	-6,3
bazinių rodiklių** <i>basic indicators**</i>	1738,6	1730,0	1719,4	1672,3	1669,9	-4,0

* 4,19 % riebalų / *milk fat*, 3,37 % baltymų / *protein*.** 3,4 % riebalų / *milk fat*, 3,0 % baltymų / *protein*.

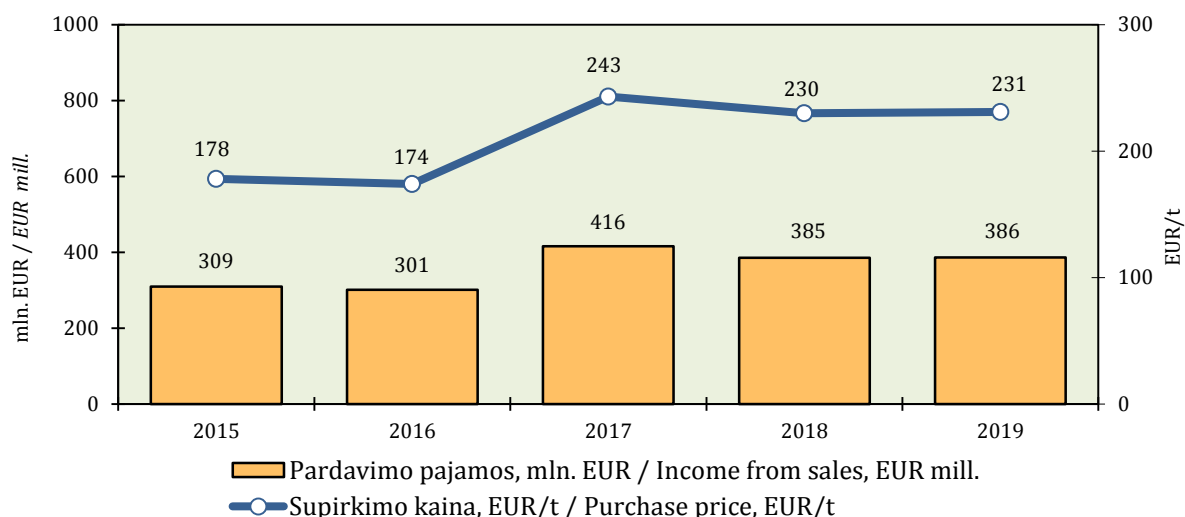
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje superkamo žalio pieno perdirbimo įmonėms neužtenka, todėl dalis jo įvežama iš kitų šalių. Žalio pieno importas 2019 m. siekė 444,0 tūkst. t – 0,8 proc. mažiau nei 2018 m. Palyginti su 2015 m., 2019 m. žalio pieno importas padidėjo 32,7 proc. Žalias pienas importuojamas iš Latvijos (68,5 proc. importuoto pieno 2019 m.), Estijos (31,0 proc.) ir 0,5 proc. – iš Lenkijos. Vidutinė importuoto žalio pieno vienos tonos kaina 2019 m. buvo 325 EUR.

Per 2019 m. eksportuota 53,9 tūkst. t žalio pieno – 12,4 proc. daugiau nei 2018 m. ir 42,5 proc. mažiau nei 2015 m. Eksporto sumažėjimą lėmė padidėjusi žalio pieno paklausa vietinėje rinkoje. Daugiausia žalio pieno (83,4 proc.) 2019 m. buvo eksportuota į Lenkiją, 15,8 proc. – į Latviją ir 0,9 proc. – į Čekiją. Vidutinė eksportuoto žalio pieno kaina buvo 321 EUR/t. Žalio pieno užsienio prekybos balansas per visą laikotarpį buvo neigiamas. 2015 m. importas buvo 240,9 tūkst. t didesnis už eksportą, o 2019 m. – 390,1 tūkst. t.

2019 m., palyginti su 2015 m., pagerėjo pieno sudėties rodikliai: 2019 m. vidutinis supirkto pieno riebumas buvo 4,19 proc., baltymingumas – 3,37 proc., o 2015 m. riebumas siekė 4,16 proc., baltymingumas – 3,28 proc. ES veterinarijos ir higienos reikalavimus 2015 m. atitiko 96,6 proc. viso supirkto pieno, o 2019 m. – 97,2 proc.

Žalio pieno supirkimo kaina 2015 m. ir iki 2016 m. vidurio mažėjo, o nuo 2016 m. antrojo pusmečio augo. 2017–2019 m. bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina sezoniškai svyravo. 2019 m. ji siekė 231 EUR/t (2.18 pav.). Palyginti su 2015 m., bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina padidėjo 29,8 proc.

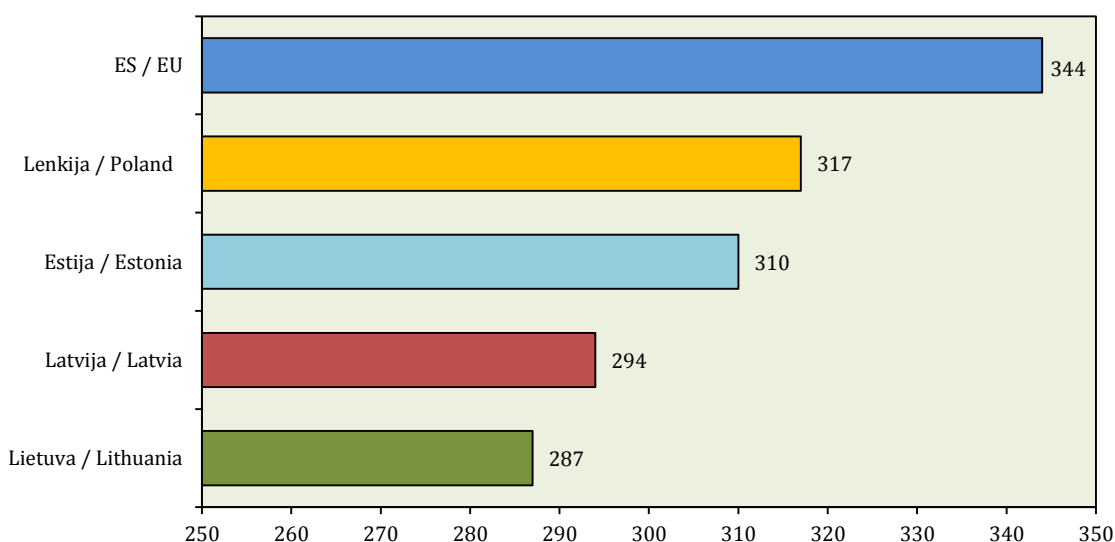

2.18 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2015–2019 m.

Fig. 2.18. Purchase price for milk of basic indicators and income from sales in 2015–2019

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau Lietuvoje jų svyravimo amplitudė buvo staigesnė ir gilesnė. Lietuvoje natūralaus pieno supirkimo kaina apžvelgiamu laikotarpiu buvo mažiausia ES, išskyrus 2017 m., kai buvo aplenkta Portugalija, o 2018 m. mažiausios pieno supirkimo kainos vieta buvo pasidalyta su Latvija. 2019 m. Lietuvos natūralaus pieno supirkimo kaina siekė 287 EUR/t ir sudarė 83,4 proc. vidutinės supirkimo kainos ES (2.19 pav.).

2.19 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kaimyninėse ES šalyse 2019 m., EUR/t

Fig. 2.19. Purchase price for milk (actual fat content) in Lithuania and in neighbouring EU countries in 2019, EUR/t

Šaltiniai: DG Agri ir Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Ūkių, laikančių karves, skaičius nuo 2015 iki 2019 m. pabaigos sumažėjo 22,9 tūkst., arba 42,6 proc. (2.19 lentelė). 2019 m. pieną supirkėjams pardavė 65,6 proc. karves laikančių ūkių. Likusieji primelžtą pieną pardavė tiesiogiai vartotojams arba buvo neprekiniai. Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkiausių tarp ES šalių. 2019 m. jam teko 7,8 karvės. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje: 2018 m. Rumunijoje vidutinis ūkis laikė 2,4, o Lietuvoje – 7,1 karvės. Tačiau pieno gamybos ūkiai Lietuvoje stambėja. 2019 m., palyginti su 2015 m., vidutinis pieno ūkis padidėjo 39,3 proc.

2.19 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2015 ir 2019 m. pabaigoje

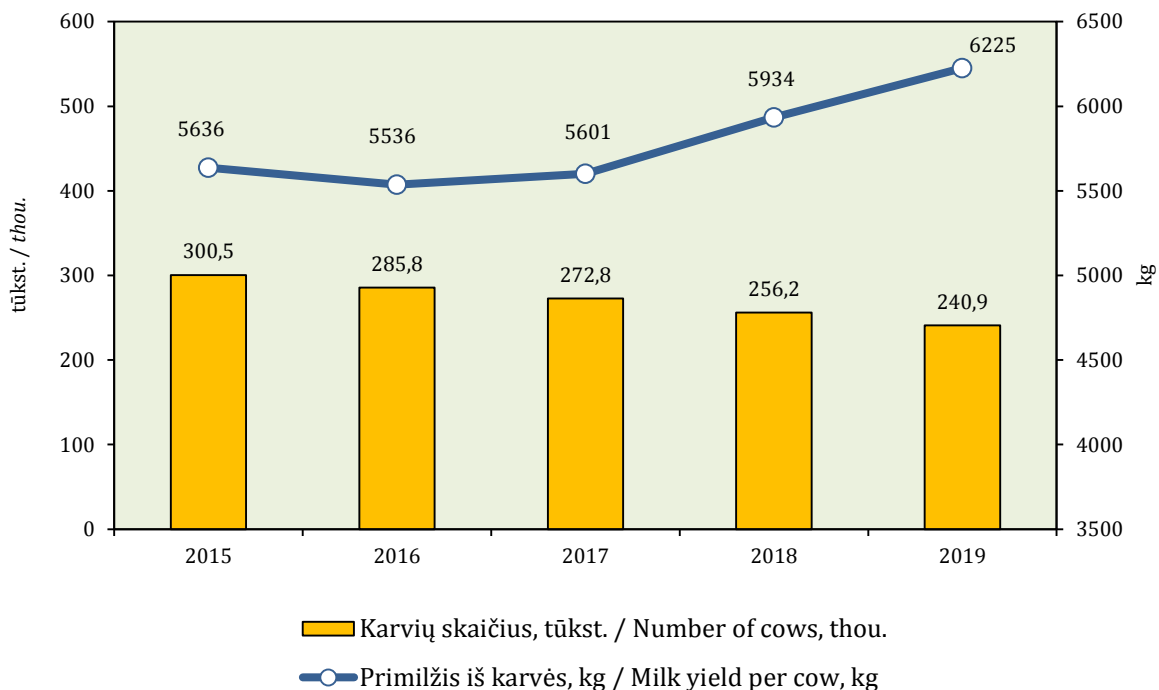
Table 2.19. Dairy farms by number of cows in 2015 and 2019 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	Ūkių skaičius <i>Number of farms</i>			Karvių skaičius, tūkst. <i>Number of cows, thou.</i>		
	2015	2019	pokytis / change 2019, palyginti su 2015, %	2015	2019	pokytis / change 2019, palyginti su 2015, %
1–2	35558	18825	-47,1	45,5	24,2	-46,8
3–9	13183	7904	-40,0	61,5	37,4	-39,2
10–19	2443	1920	-21,4	33,2	26,1	-21,4
20–29	1017	863	-15,1	24,2	20,8	-14,0
30–49	764	650	-14,9	29,0	24,8	-14,5
50–99	509	428	-15,9	34,9	29,5	-15,5
≥100	256	264	3,1	72,3	79,0	9,3
Iš viso / Total	53730	30854	-42,6	300,6	241,8	-19,6
Vidutiniškai ūkyje, vnt. <i>Average per farm, heads</i>	X	X	X	5,6	7,8	39,3

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Vidutinis pieno ūkis stambėjo mažėjant smulkių ir vidutinių ūkių bei pamažu augant stambiausių ūkių skaičiui. Sparčiausiai mažėjo 1–9 karvių laikytojų: jų 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 45,2 proc. Vis dėlto 2019 m. šio dydžio ūkiuose buvo tebelaikoma 25,5 proc. karvių bandos. Augo tik ūkių, laikančių 100 ir daugiau karvių, skaičius. Jų per penkmetį padaugėjo 8 ūkiais (3,1 proc.). 2019 m. minėti ūkiai laikė 32,7 proc. karvių bandos.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, melžiamų karvių skaičius nuo 2015 iki 2019 m. pabaigos sumažėjo 59,6 tūkst. (2.20 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį. Didžiausias metinis melžiamų karvių skaičiaus sumažėjimas analizuojamu laikotarpiu buvo 2018 m.: palyginti su 2017 m., jų laikyta 16,6 tūkst. mažiau (6,1 proc.).

2.20 pav. Melžiamų karvių skaičius (metų pabaigoje) ir vidutinis primilžis iš karvės 2015–2019 m.

Fig. 2.20. Number of dairy cows (at the end of the year) and average milk yield per cow in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Karvių produktyvumas Lietuvoje 2015 ir 2016 m. mažėjo. Tam įtakos turėjo dėl pasaulinės pieno krizės labai sumažėjusi pieno supirkimo kaina. Esant tokiai kainai, pieno gamintojai neturėjo lėšų išlaikyti ir didinti pieno primilžį. 2017 m., padidėjus pieno supirkimo kainai, karvių produktyvumas vėl ėmė augti. 2019 m. vidutinis karvių produktyvumas Lietuvoje buvo 6225 kg pieno iš karvės, palyginti su 2018 m., padidėjo 4,9 proc., o palyginti su 2015 m. – 10,5 proc. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2018–2019 kontrolės metais pasiekė 7857 kg – 3,1 proc. daugiau nei 2017–2018 ir 10,5 proc. daugiau nei 2014–2015 m. Šalyje 2018–2019 kontrolės metais buvo kontroliuojama 55,6 proc. visų melžiamų karvių – 8,0 proc. punktais daugiau nei 2014–2015 kontrolės metais.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja penkios pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“, AB Vilkyškių pieninė ir UAB „Marijampolės pieno konservai“. Pirmosios keturios įmonių grupės analizuojamu 2015–2019 m. laikotarpiu gavo 68–79 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. 2016 m. į pieno perdirbimo veiklą įsijungė dar viena žemės ūkio kooperatyvui „Pienas LT“ priklausanti įmonė, galinti per parą perdirbti 650 t pieno. Nuo 2017 m. ji pradėjo gaminti sausus aukštos pridėtinės vertės pieno produktus, skirtus išimtinai eksporto rinkoms. 2018 m. „Pienas LT“ gavo 5,4 proc. pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Likusios pieno perdirbimo įmonės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos 39 Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai apžvelgiamu laikotarpiu buvo įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus ir turėjo leidimus eksportuoti produkciją į ES šalis. Be to, 16 iš jų buvo patvirtintos eksportui į Rusiją ir į Kiniją, 9 – į Baltarusiją.

Sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa ir Rusijos paskelbtas maisto produktų importo iš ES embargas pieno produktų pardavimus 2015 m., palyginti su 2014 m., sumažino 21,4 proc. Pardavimai vėl ėmė augti 2016–2018 m., padidėjus pieno produktų paklausai (2.20 lentelė). 2019 m., palyginti su 2018 m., pardavimai išaugo 1,3 proc., o palyginti su 2015 m., – 29,7 proc. Eksportas 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 2,4 proc., o palyginti su 2015 m., – 39,9 proc.

2.20 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos pieno pramonės rodikliai 2015–2019 m.

Table 2.20. Key indicators of the milk processing industry in Lithuania in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	34	36	36	36	39
Parduota pieno produktų ir pieno produktų su augaliniais riebalais, mln. EUR <i>Sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, EUR mill.</i>	754,3	808,3	964,7	966,0	978,1
dalis nuo maisto pramonės produkcijos, proc. <i>share in total output of the food industry, %</i>	25	26	29	29	27
Pieno perdirbimo įmonių eksporto pajamos, mln. EUR <i>Export income of milk processing companies, EUR mill.</i>	379,3	400,0	532,5	518,1	530,6
dalis nuo pieno produktų ir pieno produktų su augaliniais riebalais pardavimo, proc. <i>share in total income from sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, %</i>	50	49	55	54	54

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenys.

Pagrindinė Lietuvos pieno perdirbimo pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Per 2015–2019 m. laikotarpį priklausomai nuo paklausos keitėsi sūrių gamybos struktūra: 2015–2016 m. šviežių sūrių gamyba didėjo, o nelydytų (fermentinių) sūrių gamyba mažėjo, vėlesniais metais vyko atvirkštinis procesas. Tačiau iki 2018 m. bendra sūrių gamyba augo. 2019 m., palyginti su 2018 m., sūrių gamyba sumažėjo 5,0 proc., nors, palyginti su 2015 m., išaugo 5,4 proc. 2019 m., palyginti su 2015 m., augo didesnės dalies pieno produktų gamyba, labiausiai – ledų (68,1 proc.). Labiausiai sumažėjo grietinės ir jos mišinių (14,0 proc.) gamyba (2.21 lentelė). 2019 m., palyginti su 2018 m., labiausiai išaugo sausų pieno ir išrūgų produktų gamyba (43,8 proc.), labiausiai sumažėjo pieno konservų gamyba (47,2 proc.).

2.21 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.21. Production of main dairy products in 2015–2019, thou. t

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	93,0	109,5	98,4	86,5	85,3	-8,3
Grietinė / Cream	68,9	63,1	70,6	84,1	88,9	29,0
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	37,8	37,3	36,4	40,0	38,9	2,9
Jogurtas / Yoghurt	18,2	17,3	15,6	16,6	16,3	-10,4
Grietinė ir jos mišiniai Sour cream & mixes	25,8	24,5	23,9	22,5	22,2	-14,0
Varškė / Curd	20,4	21,3	21,1	21,4	23,8	16,7
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	13,9	17,0	14,1	13,6	13,8	-0,7
Švieži sūriai / Fresh cheese	39,1	51,7	51,6	47,4	43,9	12,3
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	32,9	26,0	27,9	32,5	32,0	-2,7
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	47,7	55,3	43,6	38,1	54,8	14,9
Valgomieji ledai, mln. l Ice cream, mill. l	28,2	37,7	35,1	42,5	47,4	68,1
Pieno konservai Canned dairy products	13,8	13,6	24,1	30,7	16,2	17,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui 2018 m., palyginti su 2015 m., padidėjo 4,1 proc. Pramoniniu būdu pagamintų atskirų pieno produktų suvartojimui 2015–2019 m. buvo būdingos augimo tendencijos. Aukščiausias suvartojimas buvo pasiektas 2019 m., išskyrus rauginto pieno produktus. Tam įtakos turėjo išaugusi mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia, apskaičiuota pagal pieno produktų kainas (2.22 lentelė). Perkamoji galia augo daugiausia dėl darbo užmokesčio padidėjimo. Pieno produktų mažmeninės kainos 2019 m., palyginti su 2015 m., kito nevienodai: pastebimai išaugo gaminių iš pieno riebalų kainos, o kitų produktų kainos nežymiai sumažėjo.

Bendra Lietuvos pieno produktų rinka didmeninėmis kainomis 2019 m. sudarė 609 mln. EUR. Palyginti su 2015 m., ji išaugo 26,0 proc. Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminta Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2015 m. importiniai pieno produktai sudarė 24,4 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žalio pieno importo), o 2019 m. – 26,5 proc.

**2.22 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2015–2019 m.**
Table 2.22. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2015–2019

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	2019, palyginti su compared to 2015, %
Pieno ir pieno produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>						
Pienas ir pieno produktai, perskaičiuoti į pieną / Milk and dairy products (in terms of milk)	315	321	328	328	...	...
Sūris ir varškė* / Cheese*	18,9	20,2	20,7	20,8	22,2	17,5
Sviestas* / Butter*	3,4	4,1	4,4	4,1	4,8	41,2
Rauginto pieno produktai* <i>Sour milk products*</i>	28,1	31,5	32,0	32,0	30,8	9,6
Geriamasis pienas* / Drinking milk*	31,7	34,7	30,9	37,7	37,8	19,2
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia <i>Purchasing power of average monthly net wages and salaries</i>						
Sviestas, kg / Butter, kg	83	93	80	75	83	0,0
Grietinė, 30 proc. riebumo, kg <i>Sour cream, 30 % fat content, kg</i>	195	214	204	194	215	10,3
Varškė, 9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 9% fat content, kg</i>	152	174	183	198	228	50,0
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5% fat content, l</i>	757	833	904	986	1142	50,9
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, EUR/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, EUR/kg</i>						
Sviestas / Butter	6,69	6,44	8,25	9,61	9,96	48,9
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l <i>Milk, pasteurised, 2,5% fat content, EUR/l</i>	0,73	0,72	0,73	0,73	0,72	-1,4
Grietinė, 30 proc. riebumo <i>Sour cream, 30% fat content</i>	2,84	2,81	3,23	3,72	3,83	34,9
Varškė, 9 proc. riebumo <i>Curd, % fat content</i>	3,64	3,44	3,60	3,64	3,61	-0,8

*Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. 98,4 proc. pieno produktų importuota iš kitų ES šalių. Tarp jų vyravo kaimyninės šalys: iš Lenkijos įvežta 51,9 proc. pieno produktų, iš Latvijos – 11,8 proc., iš Vokietijos – 11,6 proc., iš Estijos – 6,7 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyravo sūriai ir varškė (34,1 proc.), sviestas (13,8 proc.) bei fermentuoti arba rauginti pieno

produktai (13,5 proc.). 2019 m. iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną, bet be žalio pieno) įvežta už 161,5 mln. EUR, arba 12,1 proc. daugiau nei 2018 m. ir 50,7 proc. daugiau nei 2015 m. Lietuvos pieno produktų gamintojų parduodamos produkcijos vidaus rinkoje apimtys 2019 m. sudarė 447,5 mln. EUR, jos nepakito, palyginti su 2018 m., o palyginti su 2015 m., padidėjo 19,3 proc.

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje 2015 m. svyravo nedaug, 2016 m. pirmąjį pusmetį mažėjo, o nuo antrojo pusmečio iki 2017 m. pabaigos kilo. 2018 m. I ketvirtį Lietuvos gamintojų didmeninės kainos mažėjo, o vėliau buvo stabilios, tik gruodžio mėnesį vėl šoktelėjo. Per 2019 m. pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje sumažėjo 6,4 proc., o 2019 m. gruodžio mėnesį, palyginti su 2014 m. gruodžiu, Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos išaugo 9,4 proc. Pagrindinė minėtų pokyčių priežastis – pasaulinių pieno produktų kainų svyravimai.

Pieno ir pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2015–2019 m. buvo teigiamas: 2015 m. eksportas 241,9 mln. EUR lenkė importą, o 2019 m. – 303,0 mln. EUR. 2019 m., palyginti su 2015 m., pieno ir jo produktų eksportas padidėjo 42,4 proc., o importas – 63,8 proc.

Pieno ir jo produktų eksportas 2015 m. mažėjo, 2016–2017 m. didėjo, 2018 m. vėl sumažėjo, o 2019 m. išaugo. Pieno ir jo produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) 2019 m. eksportuota už 608,7 mln. EUR. Didžiausią eksporto dalį sudarė sūris ir varškė – 35,1 proc. viso eksporto, 23,7 proc. – nekoncentruotas pienas ir grietinė, 19,3 proc. – koncentruotas pienas ir grietinė. Išvežtas žalio pieno kiekis sudarė 2,8 proc. viso pieno ir jo produktų eksporto. 2019 m., palyginti su 2015 m., pastebimai keitėsi pieno ir jo produktų eksporto struktūra. Atskirų pieno ir jo produktų grupių eksporto pokyčiai didėjo kartais. Iš sustambintų nomenklatūrinių pieno ir jo produktų grupių (4 skaičių) labiausiai išaugo koncentruoto pieno ir grietinės eksportas – 2,9 karto, išrūgų – 2,5 karto. Sumažėjo tik sviesto (19,7 proc.) ir pieno cukraus (1,1 proc.) eksportas (2.23 lentelė).

2.23 lentelė. Pieno ir pieno produktų eksportas 2015–2019 m., mln. EUR

Table 2.23. Exports of milk and dairy products in 2015–2019, EUR mill.

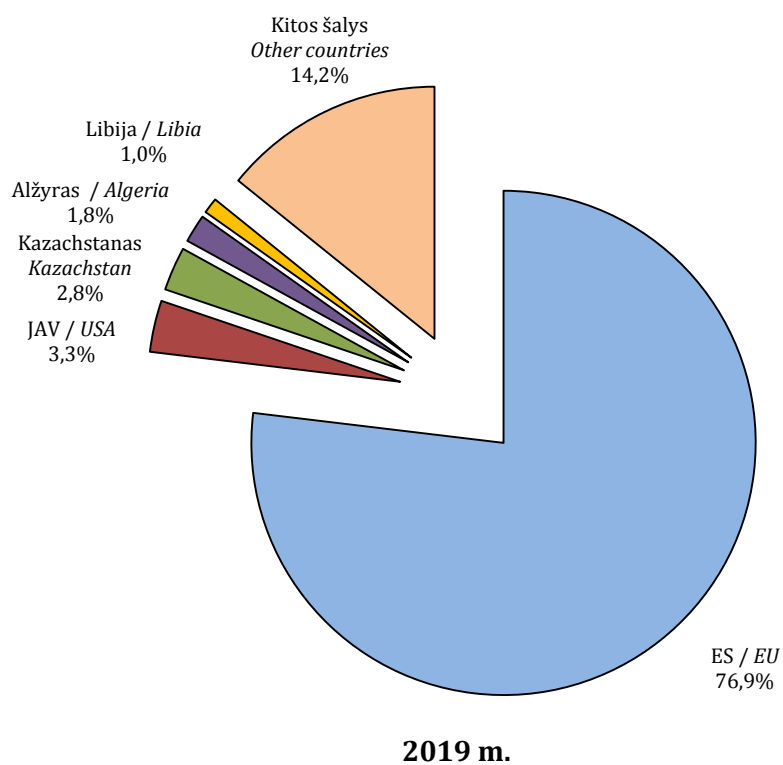
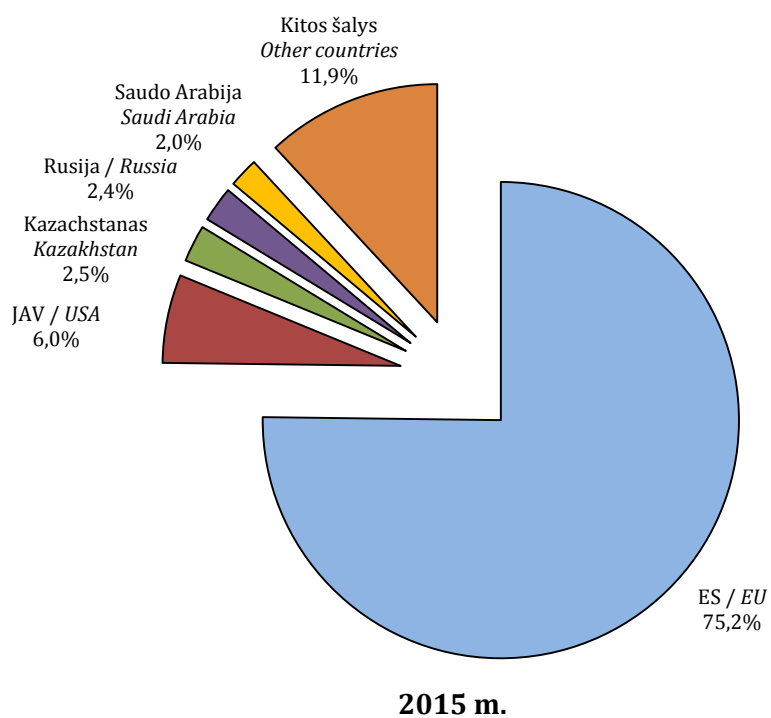
KN kodas CN code	Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
0401	Nekontcentruotas pienas ir grietinė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	113,4	118,5	184,4	164,6	144,2	27,2
0402	Kontcentruotas pienas ir grietinė <i>Milk & cream, concentrated</i>	40,7	32,8	41,5	77,1	117,4	2,9*
040210	Nugriebto pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	28,2	19,8	16,1	43,1	95,4	3,4*
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	0,5	0,7	1,6	2,7	2,8	5,6*

KN kodas CN code	Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su 2015, %
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	3,3	4,9	16,8	23,0	10,6	3,2*
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	8,8	7,4	6,9	8,2	8,6	-2,3
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	8,3	9,7	8,2	9,3	10,0	20,5
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	1,7	2,2	1,8	2,3	2,4	41,2
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	20,9	22,0	42,1	36,8	51,5	2,5*
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	21,8	34,2	25,0	26,6	17,5	-19,7
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	186,2	189,6	225,9	191,0	213,8	14,8
040610	Šviežias sūris ir varškė <i>Fresh cheese & curd</i>	104,9	110,6	136,2	118,9	123,6	17,8
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	77,0	74,1	83,9	65,2	82,4	7,0
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	27,3	30,1	34,2	41,8	45,4	66,3
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	8,9	8,5	11,2	8,0	8,8	-1,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys 2019 m. buvo ES valstybės. Į jas išvežta 76,9 proc. pieno ir jo produktų. Išvežtų į ES šalis pieno ir jo produktų dalis 2019 m., palyginti su 2015 m., padidėjo 1,7 proc. punkto. Iš bendro į ES eksportuotų pieno ir jo produktų kiekio vertine išraiška 2019 m. į Lenkiją išvežta 32,4 proc. (vyraujantys produktai – nekoncentruotas ir koncentruotas pienas ir grietinė), į Italiją – 20,6 proc. (vyraujantys produktai – sūriai ir varškė), į Vokietiją – 12,3 proc. ir Latviją – 11,4 proc. pieno ir jo produktų. Tarp trečiųjų šalių šiek tiek didesnė pieno produktų dalis buvo išvežta į JAV (3,3 proc.) ir Kazachstaną (2,8 proc.) (2.21 pav.).

Eksportuotų pieno produktų kainos 2015 m. mažėjo, ėmė kilti tik 2016 m. viduryje ir kilo iki metų pabaigos. 2017 m. I pusmetį tęsėsi eksporto kainų kilimo tendencija, o rugsėjo mėnesį jos pasiekė aukščiausią analizuojamo laikotarpio lygį, tačiau II pusmetį sparčiai mažėjo. Panašūs eksporto kainų pokyčiai buvo ir 2018 m. Per 2019 m. eksportuotų pieno produktų kainos sumažėjo 3,3 proc., tačiau 2019 m. gruodį, palyginti su 2014 m. gruodžiu, eksportuotų pieno produktų kainos padidėjo 5,9 proc.

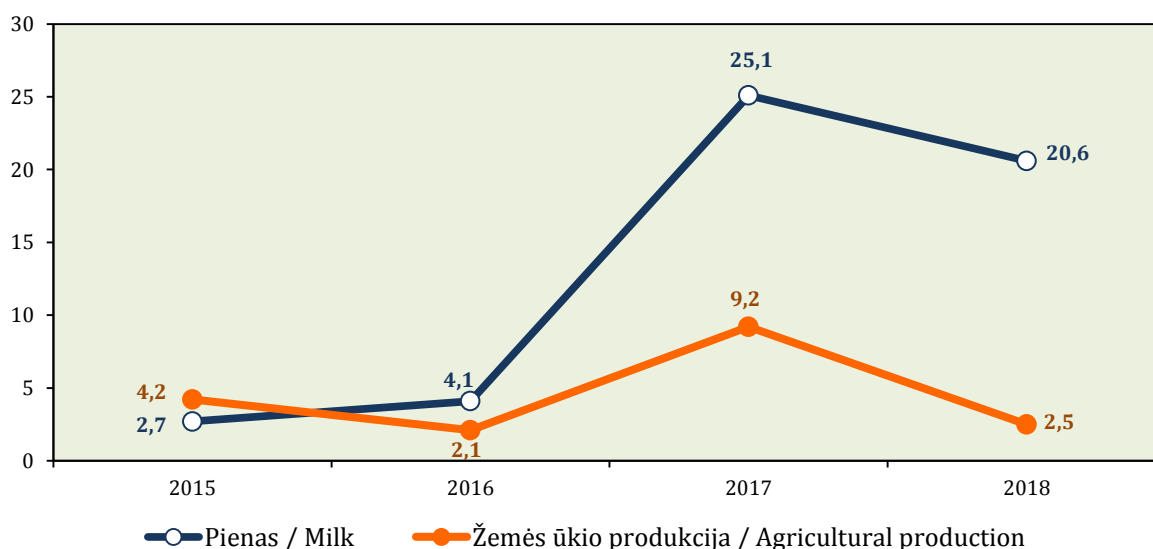
**2.21 pav. Pieno ir pieno produktų eksporto struktūra pagal šalis
2015 ir 2019 m.**

Fig. 2.21. Structure of the export of milk and dairy products by country in 2015 and 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Ekonominiai rodikliai. ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, bendrasis pelningumas, įskaitant paramą, (bendrasis pelnas ir subsidijos, įskaitant PVM atskaitą, tekusieji 1 EUR pardavimo pajamų iš žemės ūkio veiklos, įskaitant paramą ir PVM atskaitą) 2015 m. buvo 35,5 proc., o be paramos nuostolingumas siekė 5,8 proc. 2018 m. bendrasis pelningumas, įskaitant paramą, siekė 32,8 proc., be paramos buvo 8,2 proc. nuostolio.

Pieno gamyba buvo viena iš pelningesnių ūkio šakų ŽŪB bei įmonėse. Realizuoto pieno pelningumas tik 2015 m. buvo 1,5 proc. punkto žemesnis nei vidutinis realizuotos žemės ūkio produkcijos pelningumas. 2016 m. realizuoto pieno pelningumas 2,0 proc. punktais, 2017 m. – 15,9 proc. punkto ir 2018 m. – 18,8 proc. punkto pralenkė vidutinį parduotos žemės ūkio produkcijos pelningumą (2.22 pav.). Pieno gamybos pelningumui didžiausios įtakos turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas.

2.22 pav. Parduoto pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas (be paramos) žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2015–2018 m., proc.

Fig. 2.22. Profitability (excl. support) of milk and total agricultural production sold in agricultural companies and enterprises in 2015–2018, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2015 m. buvo 210 EUR/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2018 m. padidėjo iki 222 EUR/t, t. y. 5,7 proc. Natūralaus pieno savikaina 2018 m. buvo 273 EUR/t.

Vertybinių popierių biržos „Nasdaq Baltic“ sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių (AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“ ir AB „Vilkyškių pieninė“) veikla 2015–2019 m. vidutiniškai buvo pelninga (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Keturių didžiausių pieno perdirbimo įmonių grupių vidutinis grynasis pelningumas 2015–2019 m., proc.*Table 2.24. Net profitability of four major groups of milk processing enterprises in 2015–2019, per cent*

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019
Grynasis pelningumas Net profitability	2,3	5,6	2,6	2,1	2,7

Šaltinis: Vertybinių popierių biržos NasdaqBaltic duomenys.

2015 m. pastebimai sumažintos pieno supirkimo kainos padėjo perdirbimo įmonėms gauti didesnę pelną, nors pasaulinės pieno produktų kainos toliau mažėjo, o Rusijos embargas nebuvo atšauktas. 2016 m., palyginti su 2015 m., perdirbimo įmonių pelningumas išaugo daugiau nei du kartus, nes nuo metų vidurio spurtavo pieno produktų kainos, o žalio pieno supirkimo kainos pastebimiau pakeltos tik nuo trečiojo metų ketvirčio. Nors pieno produktų kainos buvo aukštesnės nei 2016 m., 2017–2019 m. dėl išaugusios žalio pieno kainos perdirbimo įmonių pelningumas sumažėjo. Tais metais po vieną iš įmonių grupių patyrė nuostolį: 2017 m. – AB „Pieno žvaigždės“, 2018–2019 m. – AB „Vilkyškių pieninė“.

3.3. Mėsa*3.3. Meat*

Ūkinių gyvūnų skaičius per 5 m. sumažėjo, daugiausia – galvijų ir kiaulių. Geriausiai šio sektoriaus atsilikimą iliustruoja atotrūkis tarp augalininkystės ir gyvulininkystės. Optimizmo teikia tik mėsinių galvijų ir paukščių skaičiaus didėjimas, tačiau jų mėsa nėra populiariausia tarp Lietuvos vartotojų.

Jau 6 m. šalyje afrikinis kiaulių maras palaipsniui mažina auginamų kiaulių skaičių. Maro židiniai plečiasi ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse. Tačiau kiauliena išlieka pagrindinė lietuvių vartojama mėsos rūšis. Nors 2015–2019 m. mėsos produktų kainos ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje buvo pakankamai stabilios, tačiau dėl kiaulių maro plitimo Kinijoje 2019 m. kiaulienos kainos padidėjo beveik 30 proc. Kasmet Lietuvoje augančios gyventojų pajamos šalyje sudaro galimybes įpirkti vis didesnę mėsos ir jos produktų kiekį.

Gyvulių ir paukščių auginimas. Per 2015–2019 m. mažėjo galvijų, kiaulių ir paukščių skaičius, o mėsinių galvijų ir avių – didėjo (2.25 lentelė). Per paskutinius 5 m. labiausiai mažėjo kiaulių ir galvijų bandos. Prie to prisidėjo ne tik šalyje siautėjantis maras, bet ir konkurencija tarp vietinių kiaulienos gamintojų bei jos importuotojų. Galvijų bandą mažino pieno ūkių neapibrėžtumas ir problemos.

2.25 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2015–2019 m. pabaigoje, tūkst.

Table 2.25. Number of livestock and poultry in 2015–2019 (at the end of the year), thou.

Gyvulių rūšis Kind of animal	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Galvijai / Cattle	722,6	694,8	676,3	653,5	634,6	-12,2
iš jų mėsiniai of which beef cattle	152,7	167,8	177,3	179,6	182,8	19,7
Kiaulės / Pigs	687,8	663,9	611,9	572,0	559,8	-18,6
Paukščiai / Poultry	9369,6	10098,9	10405,0	11836,3	8649,0	-7,7
Avys / Sheep	147,1	163,6	169,7	164,3	152,1	3,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Galvijai. Per 2015–2019 m. galvijų sumažėjo 12,2 proc., bet 19,7 proc. padaugėjo mėsinių ir mišrinių veislės galvijų. Metų pabaigoje jie sudarė ketvirtadalį visų galvijų skaičiaus.

Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) duomenimis, 2019 m. pabaigoje Lietuvoje galvijus augino 40,2 tūkst. ūkių, t. y. 38,0 proc. mažiau nei prieš penkerius metus (2.26 lentelė). Vidutinis ūkio dydis nėra didelis. Vienam ūkiui 2019 m. teko vidutiniškai 15,5 galvijo. Daugiausia galvijų laikė Šilalės (41,1 tūkst.), Šilutės (38,2 tūkst.) ir Telšių (26,7 tūkst.) ūkininkai.

2.26 lentelė. Galvijų ūkių ir galvijų skaičius 2015 ir 2019 m. pabaigoje, tūkst.

Table 2.26. Numbers of cattle farms and cattle in 2015 and 2019 (at the end of the year), thou.

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. Number of cattle per farm, heads	2014		2019	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	29,6	42,2	16,6	23,4
3–5	15,2	56,9	8,8	33,3
6–10	8,9	67,8	5,5	42,2
11–20	5,2	75,1	3,7	54,0
21–30	1,8	44,7	1,6	39,8
31–50	1,7	66,7	1,6	64,6
51–100	1,4	94,3	1,4	96,7
101–150	0,4	52,9	0,5	58,4
>=151	0,5	216,2	0,5	230,6
Iš viso / Total	64,8	716,9	40,2	643,0
Vidutiniškai ūkyje, vnt. Average per farm, heads	x	11,1	x	15,5

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje per 2015–2019 m. laikotarpį ūkių, laikančių iki 5 galvijų, skaičius sumažėjo 43,3 proc. Vidutiniškai vieno ūkio dydis per 5 m. išaugo 39,6 proc. Didėjo karvių skaičius ūkiuose, kurie laikė daugiau kaip 50 galvijų.

Didėjo mėsinųjų galvijų skaičius (2.27 lentelė). 2015–2019 m. grynaveislių mėsinųjų galvijų skaičius išaugo 71,7 proc. 2019 m. pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 182,8 tūkst. mėsinųjų galvijų, iš jų 50,2 tūkst. grynaveislių. Iš grynaveislių labiausiai paplitę limuzinų (11,4 tūkst.), angusų (9,7 tūkst.), aubrakų (6,8 tūkst.) ir šarolė (6,0 tūkst.) veislių galvijai.

2.27 lentelė. Mėsinųjų galvijų ir mišrūnų skaičius 2015–2019 m. pabaigoje, vnt.

Table 2.27. Numbers of beef cattle and crossbreds in 2015–2019 (at the end of the year), heads

Galvijų rūšys Kind of cattle	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Grynaveisliai: Purebreds:	29264	35901	41539	45502	50238	71,7
telyčios / heifers	11303	14095	15578	17020	17922	58,6
karvės / cows	9656	11751	14462	16509	18457	91,1
buliai / bulls	8305	10055	11499	11973	13859	66,9
Mišrūnai: Crossbreds:	123427	131904	135724	134068	132574	7,4
telyčios / heifers	47438	50669	52260	51231	49576	4,5
karvės / cows	30417	33743	35860	37690	39194	28,9
buliai / bulls	45572	47492	47604	45147	43804	-3,9
Iš viso / Total	152691	167805	177263	179570	182812	19,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Kiaulės. ŽŪIKVC duomenimis, 2019 m. pabaigoje Lietuvoje 9,7 tūkst. augintojų laikė 541,4 tūkst. kiaulių, iš jų 42,6 tūkst. veislinių paršavedžių (2.28 ir 2.29 lentelės). Du trečdaliai kiaulių buvo auginami ŽŪB ir įmonėse. Per 2015–2019 m. kiaulių sumažėjo 15,8 proc. Kiaulių augintojai 2019 m. užaugino apie 1,1 mln. kiaulių, iš kurių 117 tūkst. eksportavo, o 989 tūkst. suvarijo vidaus rinkoje. Nuo 2014 m. pradžios į Lietuvą atkeliavęs afrikinis kiaulių maras nėra nugalėtas. Su šia liga susiję apribojimai turėjo įtakos kiaulių auginimui bei supirkimo kainoms. Per paskutinius 5 m. kiaulių skaičius mažuose ūkiuose (iki 10 kiaulių) sumažėjo trigubai.

2.28 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2015 m. ir 2019 m. pabaigoje, tūkst. vnt.
Table 2.28. Number of pigs by their group in 2015 and 2019 (at the end of the year), thou. heads

Kiaulių grupės / Groups of pigs	2015	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	687,8	550,8	-19,9
paršeliai, iki 20 kg / piglets, < 20 kg	120,2	103,5	-13,9
paršeliai, 20–<50 kg / piglets, 20–<50 kg	183,1	153,0	-16,4
penimos kiaulės, 50–<80 kg pigs for fattening, 50–<80 kg	179,3	117,9	-34,2
penimos kiaulės, 80–<110 kg pigs for fattening, 80 –<110 kg	105,4	103,3	-2,0
penimos kiaulės, daugiau kaip 110 kg pigs for fattening, ≥ 110 kg	45,9	30,2	-34,2
veislinės paršavedės / breeding sows	53,1	42,6	-19,8
kuiliai / boars	0,8	0,4	-50,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2.29 lentelė. Kiaulių ūkių ir kiaulių skaičius 2015 m. ir 2019 m. pabaigoje, vnt.
Table 2.29. Numbers of pig farms and pigs in 2015 and 2019 (at the end of the year), heads

Kiaulių skaičius ūkyje Number of pigs per farm	2015		2019	
	ūkiai farms	kiaulės pigs	ūkiai farms	kiaulės pigs
1–10	27499	90215	9373	28366
11–100	508	10717	241	5386
101–500	24	5755	18	4330
501–1000	7	4722	9	6787
>1000	42	531474	47	496501
Iš viso / Total	28080	642885	9688	541370
Vidutiniškai ūkyje, vnt. Average per farm, heads	x	22,9	x	55,9

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Avys. Per 2015–2019 m. laikotarpį avių skaičius išaugo 3,5 proc. ŽŪIKVC duomenimis, 2019 m. pabaigoje 9,9 tūkst. ūkiuose buvo auginama 152,1 tūkst. avių (2.30 lentelė), vidutiniškai po 15 avių ūkyje. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per 2019 m. paskersta 81,6 tūkst. avių, iš jų 90 proc. – namų skerdyklose. Eksportuota 3,4 tūkst. Daugiausia avių augina Alytaus (9,9 tūkst.), Anykščių (7,8 tūkst.), Vilniaus (7,7 tūkst.) ir Molėtų (5,8 tūkst.) rajonų ūkininkai.

2.30 lentelė. Avių ūkių ir avių skaičius 2015 ir 2019 m. pabaigoje, vnt.*Table 2.30. Numbers of sheep farms and sheep in 2015 and 2019 (at the end of the year), heads*

Avių skaičius ūkyje <i>Number of sheep per farm</i>	2015		2019	
	ūkiai / farms	avys / sheep	ūkiai / farms	avys / sheep
1–2	2377	3628	2245	3387
3–5	2313	8982	2204	8542
6–10	2034	15770	2051	15923
11–20	1576	22995	1714	25412
21–30	694	17201	563	15975
31–50	500	19203	563	21602
51–100	340	22864	344	23299
101–150	77	9508	83	10152
>=151	73	26765	86	27820
Iš viso / Total	9984	146916	9932	152112
Vidutiniškai ūkyje, vnt. <i>Average per farm, heads</i>	x	15	x	15

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Ožkų skaičius, lyginant su avimis, mažai kito. 2019 m. pabaigoje 4 tūkst. ūkių buvo laikoma apie 14,6 tūkst. ožkų, vidutiniškai po 3,7 ožkos ūkyje.

Paukščiai. 2019 m. pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 8,6 mln. paukščių, iš kurių 98 proc. buvo vištos (2.31 lentelė). Daugiau kaip trečdalį vištų sudarė dedeklės. Per 5 m. laikotarpį vištų skaičius sumažėjo 7,3 proc., o daugiausia – kalakutų (31,8 proc.). Didėjo ančių ir kitų paukščių skaičius.

2.31 lentelė. Paukščių skaičius 2015 ir 2019 m. pabaigoje, tūkst. vnt.*Table 2.31. Number of poultry in 2015 and 2019 (at the end of the year), thou. heads*

Paukščių rūšis / Poultry by kind	2015	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Vištos, iš viso / Hens, total	9148,0	8476,4	-7,3
iš jų dedeklės / of which laying hens	3211,1	3231,5	0,6
Žąsys / Geese	8,4	9,2	9,5
Antys / Ducks	15,8	20,6	30,4
Kalakutai / Turkeys	183,2	124,9	-31,8
Kiti paukščiai / Other	14,1	17,9	27,0
Iš viso / Total	9369,5	8649,0	-7,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per 2019 m. paskersta 56 mln. paukščių, iš jų 54,5 mln. vištų (97 proc.) ir 283,6 kalakutų. Daugiausia paukščių augina Vilniaus ir Kauno apskričių paukštynai.

Mėsos gamyba. 2019 m. visuose ūkiuose pagaminta 271,3 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenų. Palyginti su 2015 m., mėsos gamyba išaugo 0,4 proc. (2.32 lentelė). Didžiausi pokyčiai – paukštienos ir avienos gamyboje.

2.32 lentelė. Mėsos (skerdenos) gamyba 2015–2019 m., tūkst. t

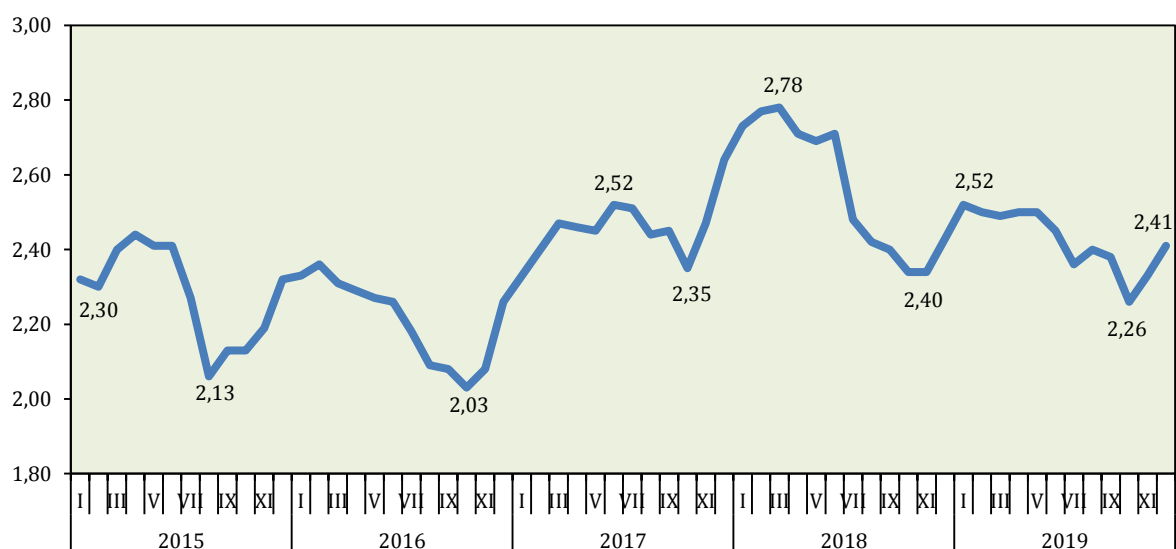
Table 2.32. Meat production (carcasses) in 2015–2019, thou. t

Mėsos rūšys / Meat by kind	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Mėsa, iš viso / Meat, total	270,1	254,9	274,4	275,8	271,3	0,4
iš jos: / of which:						
kiauliena / pig meat	99,1	86,3	83,8	84,4	91,1	-8,1
paukštiena / poultry meat	115,4	115,5	139,0	140,1	126,9	10,0
galvijiena / beef	53,9	51,2	49,8	49,5	51,5	-4,5
aviena / sheep meat	1,1	1,3	1,4	1,3	1,3	18,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. buvo supirkta 300,2 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), 1,3 proc. daugiau nei 2018 m.

Per 2015–2019 m. laikotarpį galvijų vidutinė supirkimo kaina didžiausia buvo 2018 m. (2.23 pav.), o 2019 m. – 5,4 proc. mažesnė nei prieš metus.

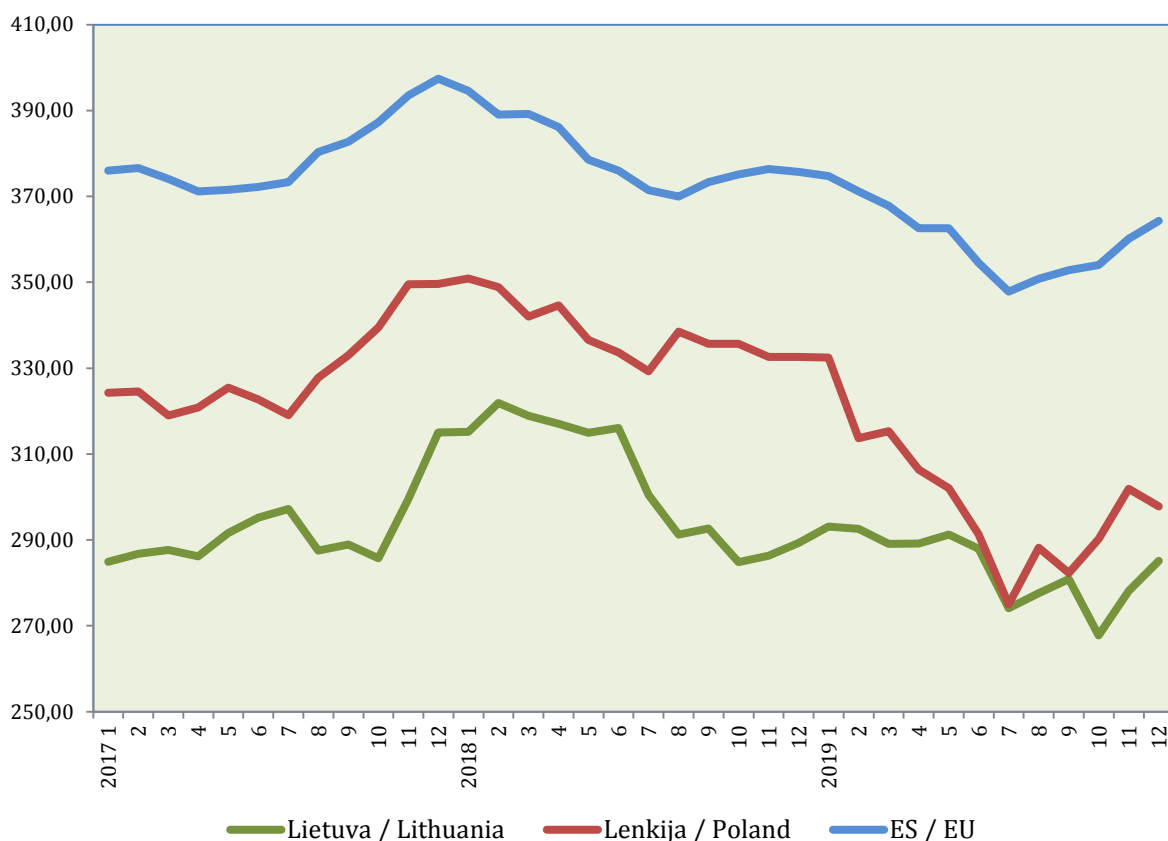
2.23 pav. Galvijų vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje 2015–2019 m., EUR/kg

Fig. 2.23. Average purchase price of cattle in Lithuania in 2015–2019, EUR/kg

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

2019 m. vidutinė metinė supirkimo kaina Lietuvoje buvo 21 proc. mažesnė už vidutinę kainą ES.

Lietuvoje kasmet antrąjį 2015–2019 m. pusmetį buvo stebima kainų kritimo tendencija. Šiam kainų svyravimui įtakos turi sezoniškumas, kai galvijų pasiūla būna žymiai didesnė už paklausą (2.24 pav.).

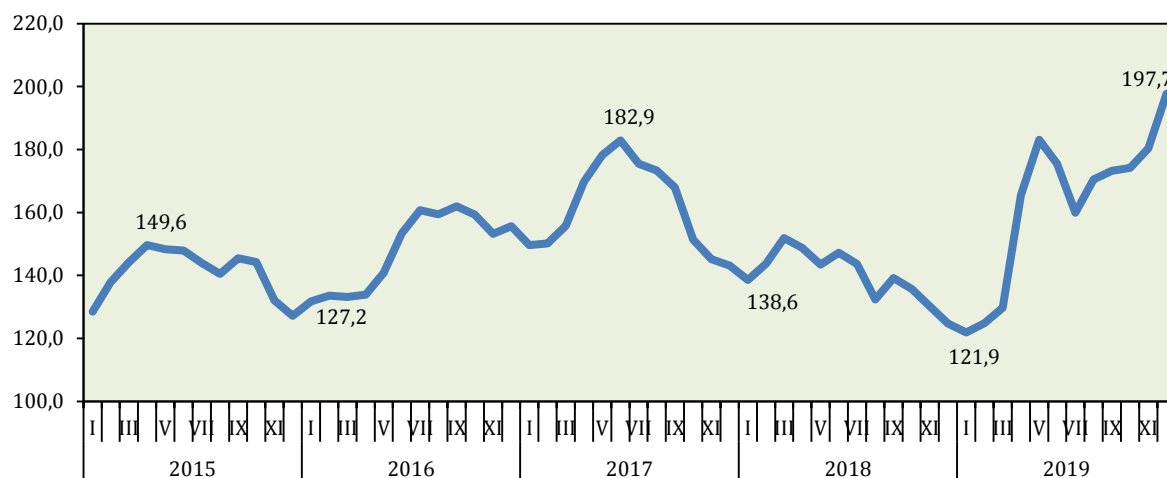

2.24 pav. Bulių (O2 klasės skerdenų) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2017–2019 m., EUR/100 kg

Fig. 2.24. Purchase price of beef (carcass grade O2) in Lithuania, Poland and EU average in 2017–2019, EUR/100 kg

Šaltinis: EK duomenys.

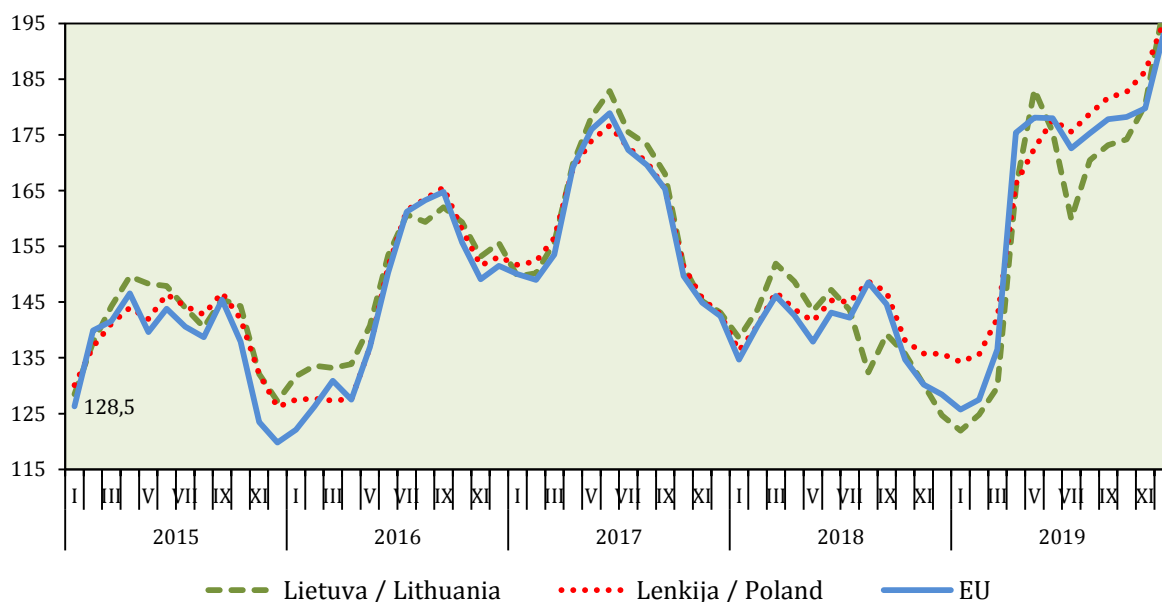
Per 2019 m. skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 70,5 tūkst. t ūkiuose užaugintų kiaulių (skerdenos svoriu). 2019 m. vidutinė gyvų kiaulių supirkimo kaina (E klasės skerdenų) buvo 16,5 proc. didesnė nei prieš metus (2.25 pav.).

2.25 pav. Kiaulių (E klasės skerdenų) vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje 2015–2019 m., EUR/100 kg

Fig. 2.25. Purchase price of pigs (carcass grade E) in Lithuania in 2015–2019, EUR/100 kg
 Šaltinis: EK duomenys.

Lietuvos, kaip ir ES šalių, rinkų kiaulių supirkimo kainų tendencijos panašios (2.26 pav.). ES šalyse 2019 m. gruodžio mėnesio kiaulių E klasės skerdenų vidutinės supirkimo kainos buvo vidutiniškai 58,5 proc. didesnės nei 2018 m. Lietuvoje kiaulių E klasės skerdenų vidutinė supirkimo kaina buvo 4 proc. mažesnė už ES šalių vidutinę kainą.

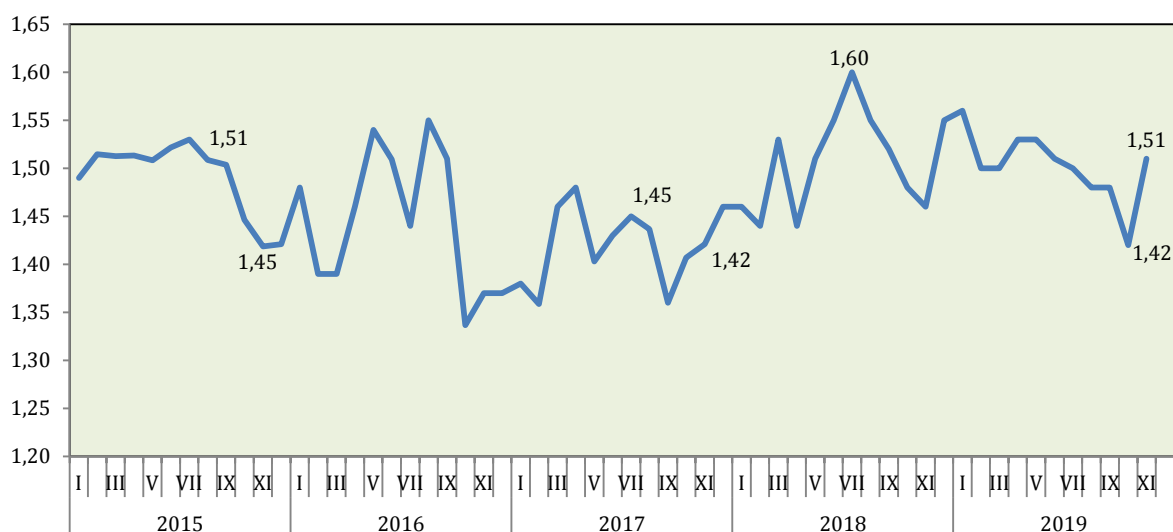

2.26 pav. Kiaulių (E klasės skerdenos) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2015–2019 m., EUR/100 kg

Fig. 2.26. Purchase price of pigs (carcass grade E) in Lithuania, Poland and EU average in 2015–2019, EUR/100 kg

Šaltinis: EK duomenys.

2019 m. mėsos cechuose ir skerdyklose paskersta 56 mln. paukščių (3 proc. mažiau nei 2018 m.). 2019 m. vidutinė paukštienos supirkimo kaina buvo 0,7 proc. mažesnė nei 2018 m. (2.27 pav.).

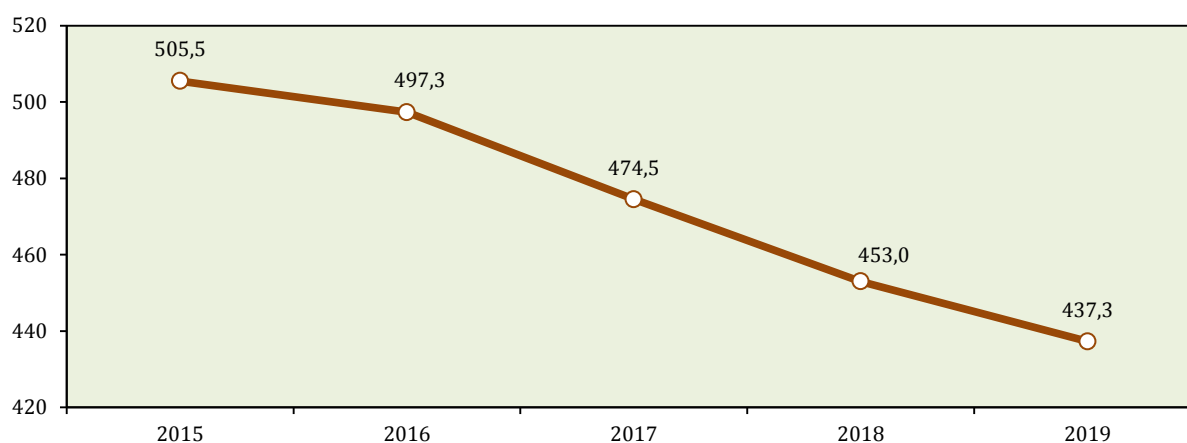
2.27 pav. Vištų (skerdenų) vidutinė gamintojų kaina 2015–2019 m., EUR/kg

Fig. 2.23. Average producer price for hens (carcass w.) in 2015–2019, EUR/kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Lietuvos vidutinė gamintojų vištų skerdenų kaina 2019 m. buvo septinta tarp mažiausią kainą turinčių ES šalių. Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje vištienos didmeninė kaina buvo 16,5 proc. mažesnė. Lietuvos didmeninėje rinkoje vištų skerdenų kaina buvo 18 proc. didesnė nei Lenkijoje. Čia vištų kainos buvo mažiausios ES.

2019 m. skerdyklose paskersta 81,6 tūkst. avių, 90 proc. avių skerdoma pas augintojus ūkiuose. 2019 m. vidutinė avienos supirkimo kaina buvo 3,5 proc. mažesnė nei 2018 m. (2.28 pav.).

2.28 pav. Avių (skerdenų) vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje 2015–2019 m., EUR/100 kg

Fig. 2.28. Average purchase price of sheep (carcass w.) in Lithuania in 2015–2019, EUR/100 kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Vidaus rinka. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šalies rinkoje 2019 m. buvo parduota 231,9 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 0,6 mlrd. EUR (2.33 lentelė). Vertine išraiška tai 13 proc. mažiau nei prieš metus, tačiau 0,3 proc. daugiau nei prieš penkerius. Vertine išraiška daugiau parduota vietinių (7,2 proc.) ir importuotų (60,8 proc.) mėsos gaminių.

2.33 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimas vidaus rinkoje 2015 ir 2019 m.

Table 2.33. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2015 and 2019

Gaminiai / Products	2015*		2019	
	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR
Mėsa ir subproduktai Meat and sub-products	102,6	177,2	70,9	155,4
Paukštiena ir subproduktai Poultry meat and sub-products	74,5	122,6	60,8	108,2
Mėsos gaminiai / Meat products	82,2	224,1	77,8	240,2
Importuoti mėsos gaminiai Imported meat products	18,4	36,0	22,4	57,9
Iš viso / Total	277,7	559,9	231,9	561,7

* Patikslinti duomenys / Revised data.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2015–2019 m. laikotarpį mėsos suvartojimas vienam šalies gyventojui didėjo. LAEI skaičiavimais, 2019 m. vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 98 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus) (2.34 lentelė). Kiauliena ir paukštiena išlieka labiausiai vartojamos mėsos rūšys (jos viršija ES vidurkį). Didesnę pusę kiaulienos importuojame.

2.34 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2015–2019 m., kg

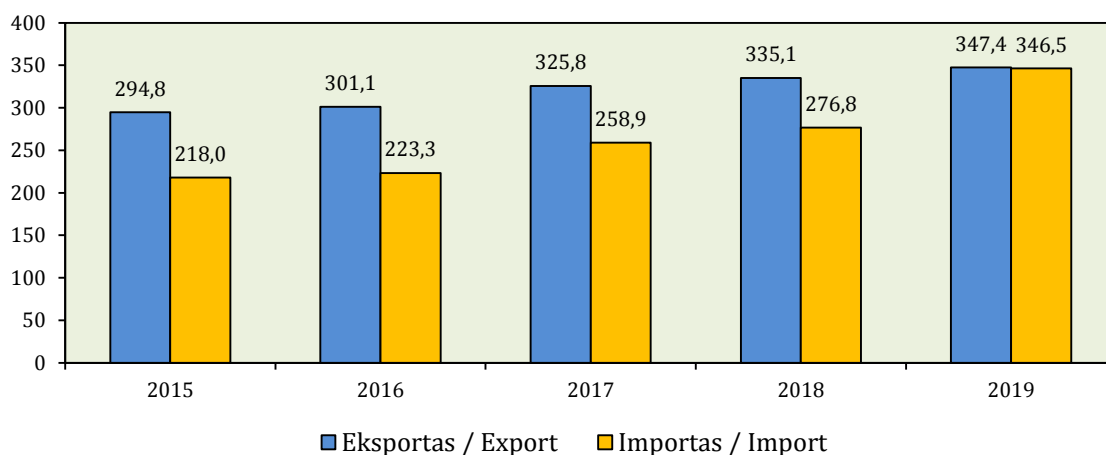
Table 2.34. Consumption of meat products per capita in 2015–2019, kg

Mėsos rūšys / Meat by kind	2015	2016	2017	2018	2019*
Mėsa, iš viso / Meat, total	88	86	95	99	98
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	5	5	5	6	6
kiauliena / pork	50	49	49	50	49
paukštiena / poultry	29	28	36	38	38
I ir II kategorijos subproduktai sub-products, category I and II	4	4	5	5	5

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2019 m. buvo teigiamas (2.29 pav.). Mėsos eksporto vertė 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 3,7 proc., o importo išaugo 25,2 proc. Daugiausia eksportuota jautienos (už 103,9 mln. EUR) ir paukštienos (už 89,9 mln. EUR), o importuota kiaulienos (už 127,8 mln. EUR).

2.29 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekyba 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 2.29. Foreign trade in meat and livestock in 2015–2019, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Jautienos pagal vertę daugiausia eksportuota (96 proc.) į ES šalis. Daugiausia – į Italiją (18 proc.), Švediją (14 proc.), Nyderlandus (13 proc.) ir Daniją (10 proc.). Eksporto geografija – 26 šalys.

Beveik visa eksportuojama paukštiena (94 proc.) parduota ES šalyse. Daugiausia jos pirkto Nyderlandai (23 proc.), Latvija (21 proc.), Estija (11 proc.) ir Prancūzija (9 proc.). Paukštienos eksporto geografija – 48 šalys.

2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo (16 proc.) gyvų gyvulių eksportas. Daugiausia eksportuota galvijų (veršelių) ir kiaulių. Ir galvijų, ir kiaulių daugiausia išvežta į Lenkiją ir Latviją.

2.35 lentelė. Mėsos* eksportas pagal rūšis 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.35. Meat* exports by kind in 2015–2019, thou. t

Mėsos rūšys / Meat by kind	2015	2016	2017	2018	2019**
Mėsa, iš viso / Meat, total	136,1	125,1	136,2	133,7	132,5
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	33,5	31,5	29,8	31,3	33,1
kiauliena / pork	27,6	17,0	19,7	23,3	26,1
paukštiena / poultry	56,3	59,3	69,0	63,9	58,3

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2019 m. į šalį daugiausia (už 128 mln. EUR) importuota kiaulienos (41 proc. viso mėsos importo vertės) ir paukštienos (22 proc.) (2.36 lentelė). Kiaulienos 36 proc. įvežta iš Lenkijos, Belgijos (15 proc.), Ispanijos (8 proc.) ir Danijos (7 proc.). Pagal vertę beveik per pusę mažiau nei kiaulienos įvežta paukštienos, daugiausia – iš Lenkijos (79 proc.) ir Latvijos (10 proc.).

2.36 lentelė. Mėsos* importas pagal rūšis 2015–2019 m., tūkst. t*Table 2.36. Meat* imports by kind in 2015–2019, thou. t*

Mėsos rūšys / Meat by kind	2015	2016	2017	2018	2019**
Mėsa, iš viso / Meat, total	150,1	138,7	151,6	159,1	160,3
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	2,3	2,7	3,6	7,6	7,7
kiauliena / pork	91,8	83,8	89,0	92,1	86,7
paukštiena / poultry	38,7	37,9	43,4	45,0	48,5

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6.

Numatant ES žemės ūkio prekybos perspektyvą 2018–2030 m., tikėtina, kad mėsos gamyba ES šalyse nemažės. Naminių paukščių mėsa yra vienintelė, kurios gamyba turėtų augti dėl didėjančio vartojimo ne tik ES, bet ir pasaulyje. Net 90 proc. ES mėsos produkcijos bus suvartojama šalių viduje.

3.4. Bulvės*3.4. Potatoes*

Bulvių dalis, 2015 m. sudariusi 2,6 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. sumažėjo iki 2,3 proc. Bulvių plotai 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo beveik vienu penktadaliu (19,5 proc.). Po dvejų iš eilės itin nepalankių bulvių augintojams metų, kai 2017 m. vasarą ir rudenį vyravo lietingi orai, o 2018 m. vasarą – ypač sausi orai ir karštis, 2019 m. bulvių derliaus buvo gauta daugiau: 13,8 proc. daugiau nei prieš metus ir 42,2 proc. daugiau – nei prieš dvejus. 2019 m. užfiksuotas didžiausias bulvių derlingumas (18,1 t/ha) per pastaruosius penkerius metus.

Auginimas. Bulvių augintojai plotus mažino kiekvienais metais – 2019 m., palyginti su 2018 m., juos sumažino 1,6 proc. Per pastaruosius penkerius metus bulvių plotai sumažėjo 4,6 tūkst. ha. 2019 m. bulvių derlingumas buvo didesnis nei 2018 m. – prikasta 18,1 t/ha, daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Bulvių derliaus gauta 337,1 tūkst. t – 13,8 proc. daugiau nei prieš metus. Per 2015–2019 m. bulvių plotas sumažėjo 19,5 proc., derlius – 15,6 proc., tačiau derlingumas padidėjo 6,5 proc. (2.37 lentelė). Ūkininkų ir šeimos ūkiuose užauginta 97,5 proc. bulvių.

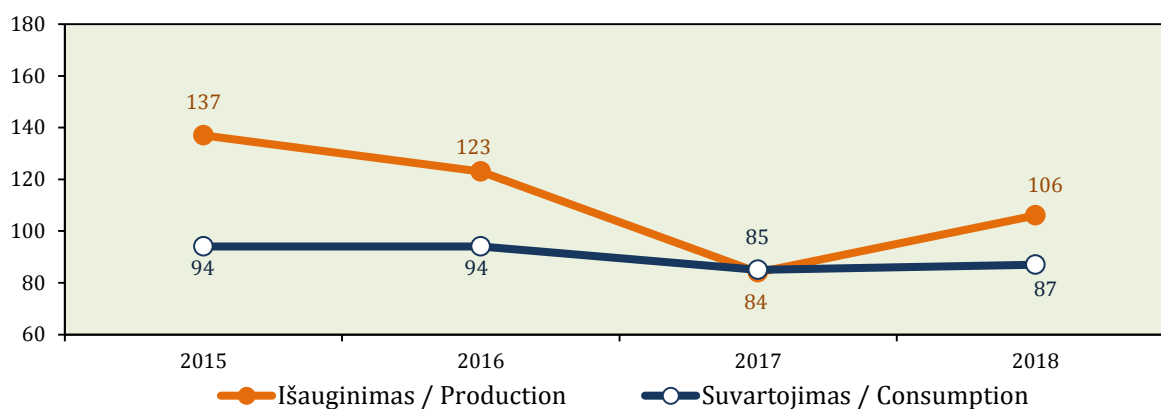
2.37 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2015–2019 m.*Table 2.37. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2015–2019*

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Pasėlių plotas, tūkst. ha <i>Crop area, thou. t</i>	23,6	22,5	20,9	19,3	19,0	-19,5
Derlius, tūkst. t <i>Harvest, thou. t</i>	399,2	351,5	237,0	296,2	337,1	-15,6
Derlingumas, t/ha <i>Yield, t/ha</i>	16,9	15,9	12,3	15,5	18,1	6,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

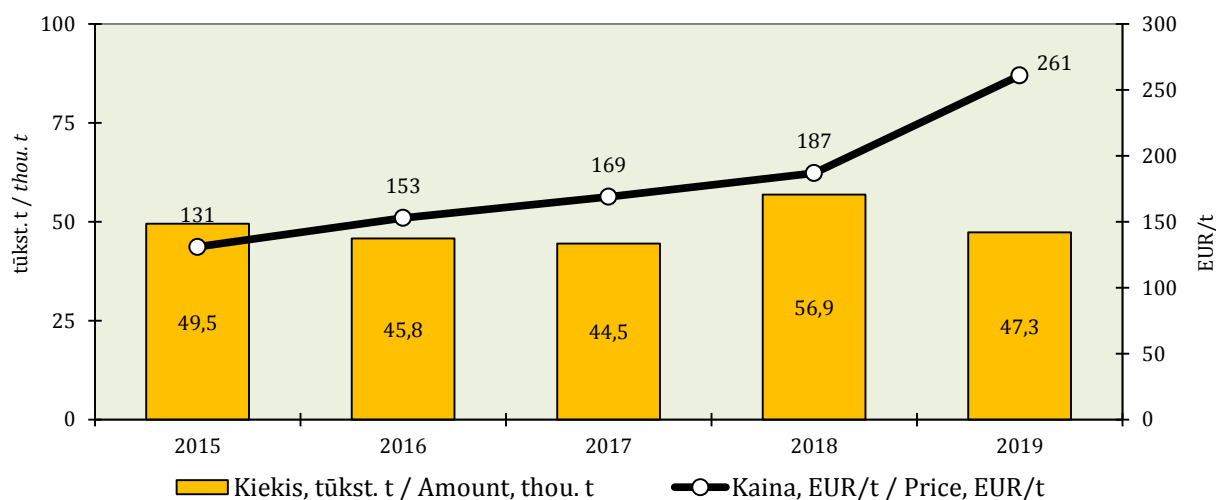
Bendras ES bulvių plotas 2019 m. sudarė 1746,8 tūkst. ha, palyginti su 2018 m., padidėjo 2,6 proc. 2019 m. kai kurie ES regionai patyrė liūčių, kiti – karščio bangų ir sausrų. Bulvių derlius (57409,2 tūkst. t) buvo 10,8 proc. didesnis nei 2018 m. Keturioje iš penkių ES šalių, kuriose daugiausia užauginama bulvių, 2019 m. bulvių derliaus buvo gauta daugiau nei 2018 m.: Jungtinėje Karalystėje – 29,8 proc., Vokietijoje – 18,8 proc., Nyderlanduose – 17,8 proc., Prancūzijoje – 3,3 proc. Tik Lenkijoje bulvių derlius buvo 8,8 proc. mažesnis nei prieš metus.

Rinka. Per 2015–2016 m. bulvių suvartojimas maistui Lietuvoje nepakito, tačiau 2017 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo 10,6 proc., o 2018 m., palyginti su 2017 m. – padidėjo 3,6 proc. ir sudarė 87 kg vienam gyventojui (2.30 pav.).

2.30 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2015–2018 m., kg*Fig. 2.30. Per capita production and consumption of potatoes in 2015–2018, kg*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bulvių 2019 m. supirkta 16,9 proc. mažiau nei 2018 m. (2.31 pav.). Šviežiam vartojimui supirkta 86,0 proc. (40,7 tūkst. t), perdirbimui – 14,0 proc. (6,6 tūkst. t) bulvių. 2019 m. bulvių vidutinė supirkimo kaina sudarė 261 EUR/t ir buvo didžiausia per pastaruosius penkerius metus.

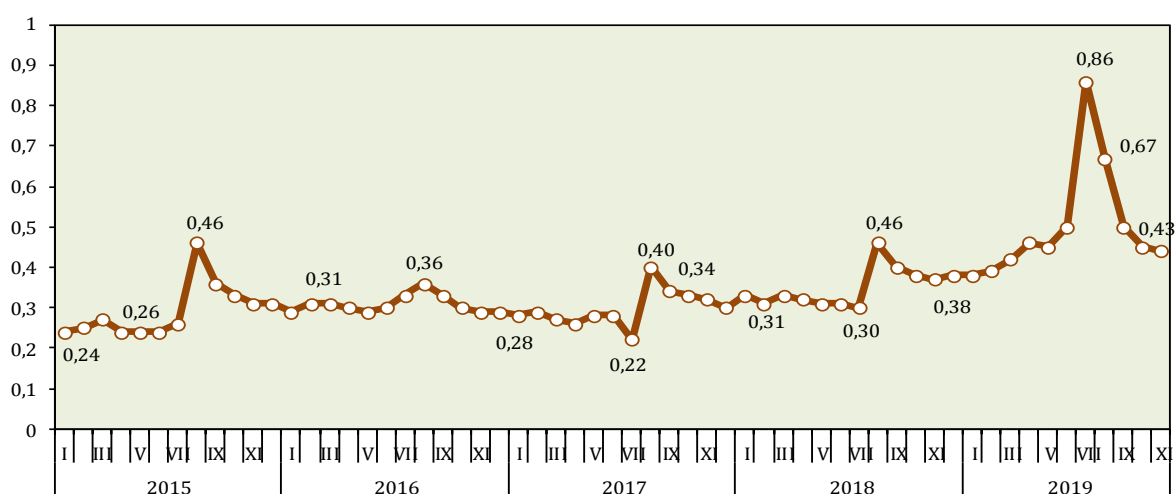
2.31 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2015–2019 m.

Fig. 2.31. Amount and average price of potatoes purchased in Lithuania in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bulvių kainoms įtakos turi tais metais vyraujančios gamtinės sąlygos, derlius, sezoniškumas ir situacija kitų šalių rinkose. Paskutiniaisiais metais klimato kaita sukėlė didelių problemų bulvių augintojams. 2018 m. vasarą daugelyje Europos šalių vyravo sausi orai ir karštis. 2019 m. vienuose ES regionuose vyravo liūtys, kituose – sausras ir karštis, todėl vienuose regionuose bulves reikėjo daugiau laistyti, o kituose – didesnių sąnaudų bulvėms sandėliuose džiovinti. Be to, kintant klimatui, labiau plito bulvių ligos, atsirado naujų kenkėjų. Visos šios sąlygos lėmė bulvių auginimo ir laikymo išlaidų didėjimą.

2015–2016 m. bulvės Lietuvos turguose brango, 2017 m. – nežymiai pigo, o 2018–2019 m. – vėl brango (2.32 pav.). Bulvių vidutinė kaina turguose 2019 m. buvo 41,7 proc. didesnė nei 2018 m.

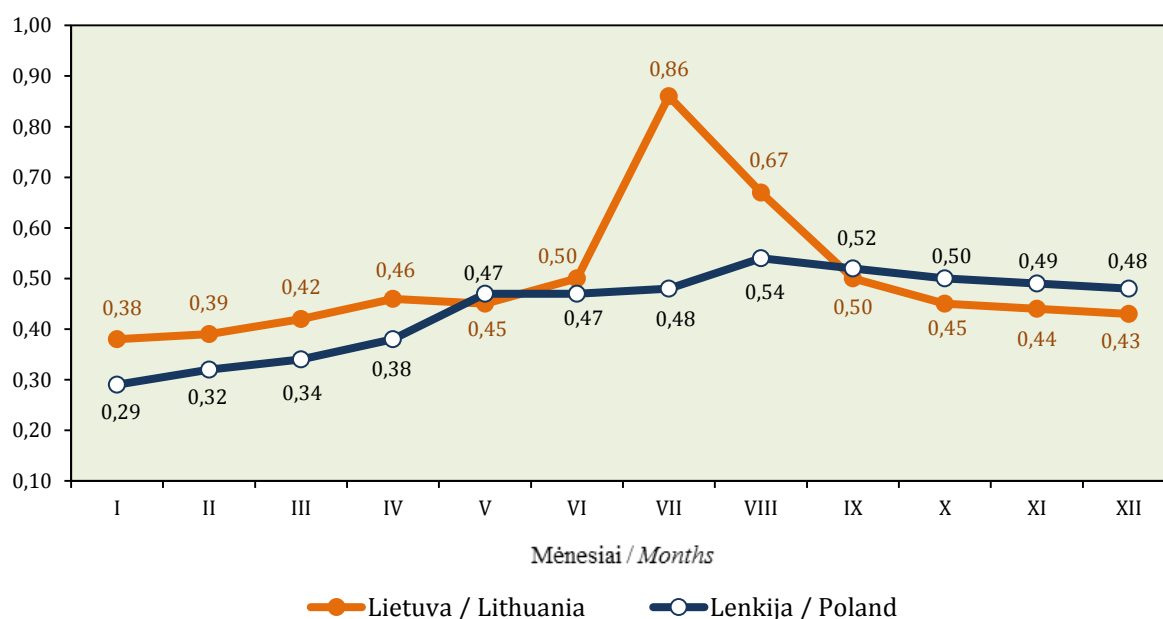

2.32 pav. Bulvių vidutinė kaina turguose 2015–2019 m., EUR/kg

Fig. 2.32. Average price of potatoes in local markets in 2015–2019, EUR/kg

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Bulvės Lietuvos turguose 2019 m. sausio–rugpjūčio mėnesiais buvo brangesnės, tačiau rugsėjo–gruodžio mėnesiais – pigesnės nei Lenkijos turguose (2.33 pav.). Bulvių kainos augimą Lenkijoje lėmė 2019 m. gautas 8,8 proc. mažesnis nei 2018 m. derlius.

2.33 pav. Bulvių vidutinė kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2019 m., EUR/kg

Fig. 2.33. Average price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2019, EUR/kg

Šaltiniai: Lenkijos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

2019 m. pabaigoje bulvės iš Lietuvos ūkių buvo parduodamos tokia pačia kaina, kaip ir prieš metus, iš Latvijos ir Vokietijos ūkių – pigiau, o iš Lenkijos ūkių – brangiau nei prieš metus (2.38 lentelė). Bulvių kainos Lietuvos ūkiuose buvo mažesnės nei Lenkijos ir Vokietijos ūkiuose – atitinkamai 20,8 ir 13,6 proc., tačiau didesnės nei Latvijos ūkiuose – 26,7 proc.

2.38 lentelė. Bulvių vidutinė pardavimo iš prekinių ūkių kaina kai kuriose ES šalyse 2018 ir 2019 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg

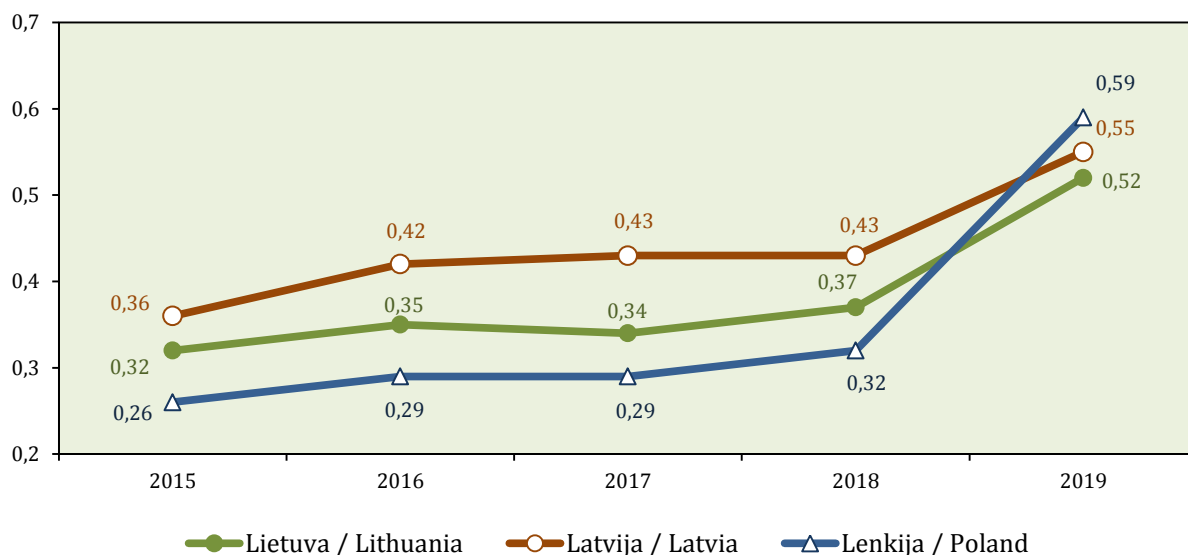
Table 2.38. Average producer price of potatoes in commercial farms of selected EU countries in December 2018 and 2019, EUR/kg

Šalys / Countries	Kaina / Price, EUR/kg		Pokytis / Change 2019, palyginti su 2018, %	Palyginti su Lietuva Compared to Lithuania, %	
	2018	2019		2018	2019
Lenkija / Poland	0,19	0,19	0,0	-	-
Lietuva / Lithuania	0,21	0,15	-28,6	10,5	-21,1
Latvija / Latvia	0,16	0,24	50,0	-15,8	26,3
Vokietija / Germany	0,27	0,22	-18,5	-42,1	15,8

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Bulvės Lietuvos mažmeninės prekybos tinklų parduotuvėse 2019 m. buvo parduodamos vidutiniškai žymiai brangiau nei 2018 m.: bulvių vidutinė mažmeninė kaina sausio–gegužės mėnesiais buvo 69,7 proc., birželio mėnesį – 27,6 proc., o liepos–gruodžio mėnesiais – 29,0 proc. didesnė nei tais pačiais laikotarpiais prieš metus.

2019 m. Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos mažmeninės prekybos tinkluose bulvės buvo parduodamos vidutiniškai brangiau nei 2018 m. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje buvo mažesnė nei Lenkijoje ir Latvijoje – atitinkamai 11,9 ir 5,5 proc. (2.34 pav.).

2.34 pav. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2015–2019 m., EUR/kg

Fig. 2.34. Average retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2015–2019, EUR/kg

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir Lenkijos statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekyba. 2018–2019 m. Lietuvos bulvių augintojai didino bulvių eksportą į užsienį. Šviežių neperdirbtų bulvių 2019 m. eksportuota 36,8 proc. daugiau nei 2018 m. Žymiai išaugo ir bulvių importas – net 2,1 karto. Užsienio prekybos balansas pagal kiekį buvo teigiamas, tačiau pagal vertę – neigiamas (2.39 lentelė). Metų pradžioje, esant pakankamoms bulvių atsargoms, ir rudens laikotarpiu, nuėmus vėlyvąjį derlių, importuoti nežymūs bulvių kiekiai. Daugiausia bulvių Lietuvos rinkai importuota, baigiantis senojo derliaus atsargoms, t. y. balandžio, gegužės ir birželio mėnesiais. Bulvių importo kiekis 2019 m. balandį–birželį sudarė 70,6 proc. viso metinio bulvių importo kiekio.

Užsienio prekybos bulvėmis kryptys 2019 m. nepakito. Daugiausia bulvių, kaip ir 2018 m., išvežta į Latviją – bulvių eksporto kiekis į šią šalį sudarė 43,9 proc. viso bulvių eksporto kiekio. Lenkijai teko 16,4 proc., Italijai – 9,4 proc., Vengrijai – 6,6 proc., Rumunijai – 5,3 proc. viso bulvių eksporto kiekio. Lietuviškų bulvių eksporto kiekis į Italiją sudarė 99,0 proc., Latviją ir Vengriją – 98,2 proc., Rumuniją – 81,5 proc., Lenkiją – 61,8 proc. Iš viso lietuviškų bulvių eksporto kiekis sudarė 91,3 proc. viso bulvių eksporto kiekio (2018 m. – 88,8 proc.).

2.39 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2015–2019 m.*Table 2.39. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2015–2019*

Rodiklis <i>Indicator</i>	2015		2016		2017		2018		2019	
	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>
Eksportas <i>Export</i>	8,7	1,6	10,7	1,7	8,1	1,5	14,4	2,4	19,7	4,1
Importas <i>Import</i>	3,9	1,5	3,4	1,8	7,1	2,5	5,4	1,8	11,6	5,6
Balansas <i>Balance</i>	4,8	0,1	7,3	-0,1	1,0	-1,0	9,0	0,4	8,1	-1,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugiausia bulvių 2019 m. įsivežta iš Latvijos – bulvių importo kiekis iš šios šalies sudarė 19,9 proc. viso bulvių importo kiekio. Lenkijai teko 15,5 proc., Italijai – 11,5 proc., Nyderlandams – 10,4 proc., Ispanijai – 10,3 proc. bulvių importo kiekio.

Perdirbimas. Gaminių iš bulvių gamyba 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 9,4 proc. – pagaminta 5,9 tūkst. t. Didžiausią gaminių iš bulvių pardavimų dalį – 94,5 proc. – sudarė pardavimai Lietuvoje, kurie per metus padidėjo 8,6 proc. Lietuviškos produkcijos pardavimai užsienio rinkose padidėjo vienu ketvirtadaliu – parduota 320,8 t.

Šiek tiek daugiau kaip pusę gaminių iš bulvių kiekio (52,8 proc.) sudarė užšaldytos, nevirtos arba virtos garuose ar vandenyje bulvės. Jų gamyba 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 15,6 proc. (pagaminta 3,1 tūkst. t, 418,5 t daugiau nei 2018 m.). Visas šių lietuviškų produktų kiekis parduotas Lietuvoje. Kitą pusę gaminių iš bulvių kiekio (47,2 proc.) sudarė paruoštos ir konservuotos bulvės (įskaitant traškučius). Jų gamyba 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 2,7 proc. (pagaminta 2,8 tūkst. t, 72,7 t daugiau nei 2018 m.). Beveik visas šių lietuviškų produktų kiekis (99,9 proc.) parduotas Lietuvoje.

Perdirbtų produktų iš bulvių užsienio prekybos balansas 2018 m., kaip ir 2017 m., buvo neigiamas. Padidėjo neužšaldytų paruoštų arba konservuotų bulvių importas vidaus rinkai – importuota 6,5 tūkst. t, arba 7,0 proc. daugiau nei prieš metus, tačiau šiek tiek sumažėjo sušaldytų paruoštų arba konservuotų bulvių importas vidaus rinkai – importuota 5,9 tūkst. t, arba 1,8 proc. mažiau nei prieš metus. Bulvių miltų, dribsnių ir granulių vidaus rinkai importuota 803,1 t, arba 1,8 karto daugiau nei prieš metus, o bulvių krakmolo – 4,2 tūkst. t, arba 27,3 proc. daugiau nei prieš metus.

Nors Lietuvos bulvių sektorius traukiasi jau daugelį metų, tačiau bulvių plotai 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo nežymiai – tik 1,6 proc. Bulvių derlingumas ir derlius didėjo antrus metus iš eilės. Šiek tiek didėjo ir bulvių vartojimas. Šie nežymūs pokyčiai leidžia tikėtis, kad bulvių sektorius ateityje jau žymiai nebesitrauks.

3.5. Daržovės

3.5. Vegetables

Daržovių dalis, 2015 m. sudariusi 3,2 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. sumažėjo iki 3,0 proc. Lauko daržovių plotai 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo nuo 12,3 iki 12,9 tūkst. ha. Šie plotai nežymiai didėjo jau trečius metus iš eilės. 2019 m. užfiksuotas didžiausias visų daržovių (lauko ir šiltnamių) derlius (237,7 tūkst. t) per pastaruosius penkerius metus. Po dvejų iš eilės itin nepalankių lauko daržovių augintojams metų, kai 2017 m. vasarą ir rudenį vyravo lietingi orai, o 2018 m. vasarą – ypač sausi orai ir karštis, 2019 m. lauko daržovių derliaus buvo gauta daugiau: 10,0 proc. daugiau nei prieš metus ir 22,6 proc. daugiau – nei prieš dvejus. 2019 m., palyginti su 2018 m., daržovių eksporto kiekis ir vertė bei importo kiekis ir vertė sumažėjo, užsienio prekybos balansas išliko teigiamas. Daržovių importo kiekis Lietuvos rinkos poreikiams padidėjo 4,7 proc. Lietuviškų daržovių eksporto kiekis buvo 36,2 proc. mažesnis nei prieš metus.

Auginimas. 2019 m. lauko daržovių plotai sudarė 12,9 tūkst. ha, palyginti su 2018 m., padidėjo 4,9 proc., palyginti su 2015 m. – 18,3 proc. Lauko daržovių plotai didėjo ketverius metus iš eilės. 2019 m. didžiausią lauko daržovių plotų dalį užėmė burokėliai (20,2 proc.), šiek tiek mažiau – kopūstai (19,4 proc.), morkos ir svogūnai (po 15,5 proc.). Šiltnamių daržovių plotai nekito – kaip ir ankstesniais metais, sudarė 0,5 tūkst. ha (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Daržovių pasėliai 2015–2019 m., tūkst. ha

Table 2.40. Crop area of vegetables in 2015–2019, thou. ha

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Lauko daržovės, iš viso <i>Field vegetables, total</i>	10,9	12,0	12,1	12,3	12,9	18,3
iš jų: / of which:						
kopūstai / <i>cabbages</i>	2,4	2,6	2,6	2,5	2,5	4,2
morkos / <i>carrots</i>	1,9	2,2	2,1	2,0	2,0	5,3
svogūnai / <i>onions</i>	1,5	1,8	1,8	1,9	2,0	33,3
burokėliai / <i>beetroots</i>	1,8	2,0	2,2	2,3	2,6	44,4
Šiltnamių daržovės, iš viso <i>Vegetables grown in greenhouses, total</i>	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2018 m., morkų ir kopūstų plotai nepakito, o burokėlių ir svogūnų – padidėjo (atitinkamai 13,0 ir 5,3 proc.). Lauke ir šiltnamiuose auginamų pomidorų ir agurkų plotai išliko nepakitę: pomidorų – 0,6 tūkst. ha, agurkų – 1,2 tūkst. ha.

2019 m. daugelio lauko daržovių derlingumas buvo didesnis nei prieš metus: svogūnų – 17,1 proc., burokėlių – 12,2 proc., kopūstų – 11,0 proc. Tik morkų derlingumas buvo 5,4 proc. mažesnis (2.41 lentelė).

2.41 lentelė. Lauko daržovių vidutinis metinis derlingumas 2015–2019 m., t/ha

Table 2.41. Average annual yield of vegetables grown in the open field in 2015–2019, t/ha

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Lauko daržovės, iš viso / <i>Vegetables grown in the open field, total</i>	18,3	18,3	15,7	16,2	17,1	-6,6
kopūstai / <i>cabbages</i>	27,8	28,8	23,6	22,8	25,3	9,0
morkos / <i>carrots</i>	23,6	23,1	22,7	27,7	26,2	11,0
svogūnai / <i>onions</i>	17,1	15,1	15,8	12,3	14,4	-15,8
burokėliai / <i>beetroots</i>	23,7	22,4	17,0	18,9	21,2	-10,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. nuimtas daržovių derlius (237,7 tūkst. t) buvo 11,8 proc. didesnis nei 2018 m. ir didžiausias per pastaruosius penkerius metus. Po dvejų iš eilės nepalankių daržovių augintojams metų daugelio lauko daržovių derlius buvo didesnis nei prieš metus ir dvejus. 2019 m., palyginti su 2018 m., labiausiai išaugo burokėlių derlius (25,7 proc.), šiek tiek mažiau – svogūnų ir kopūstų derlius (atitinkamai 17,9 ir 9,9 proc.). Sumažėjus morkų derlingumui, o jų plotams nepakitęs, šių lauko daržovių derlius buvo 5,4 proc. mažesnis. Šiltnamiuose auginamų daržovių derlius 2019 m. buvo 23,3 proc. didesnis nei 2018 m. ir didžiausias per pastaruosius penkerius metus (2.42 lentelė). Lauko daržovės sudarė 89,5 proc., šiltnamių daržovės – 10,5 proc. viso daržovių derliaus.

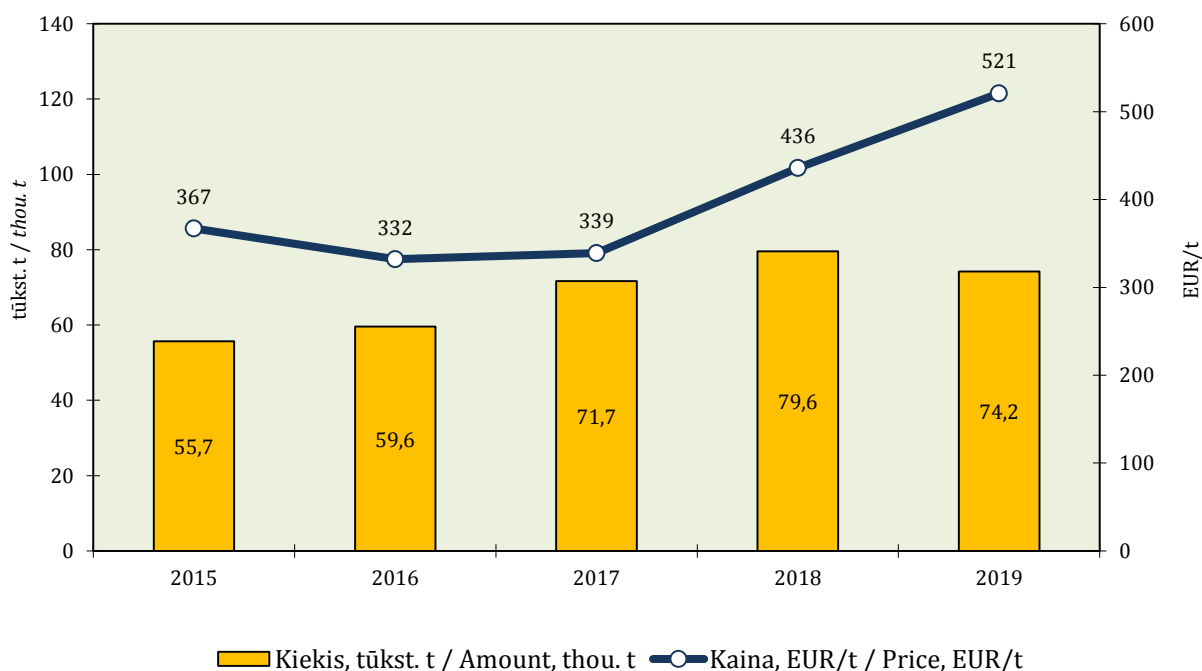
2.42 lentelė. Daržovių derlius 2015–2019 m., tūkst. t

Table 2.42. Harvest of vegetables in 2015–2019, thou. t

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	215,9	236,2	195,2	212,7	237,7	10,1
iš jų: / <i>of which:</i>						
šiltnamių daržovės / <i>vegetables grown in greenhouses, total</i>	18,1	18,5	22,4	20,2	24,9	37,6
lauko daržovės / <i>field vegetables, total</i>	197,8	217,7	172,8	192,6	211,9	7,1
kopūstai / <i>cabbages</i>	65,4	73,1	54,3	56,4	62,0	-5,2
morkos / <i>carrots</i>	43,8	49,3	41,9	53,3	50,4	15,1
svogūnai / <i>onions</i>	26,2	28,2	26,9	22,9	27,0	3,1
burokėliai / <i>beetroots</i>	41,9	44,6	32,5	42,1	52,9	26,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Rinka. Daržovių 2019 m. supirkta 6,8 proc. mažiau nei 2018 m. Daržovių vidutinė supirkimo kaina buvo 521 EUR/t, vienu penktadaliu (19,5 proc.) didesnė nei prieš metus ir didžiausia per pastaruosius penkerius metus (2.35 pav.). 2019 m. šviežiam vartojimui supirkta 69,7 proc. (51,7 tūkst. t), perdirbimui – 30,3 proc. (22,5 tūkst. t) daržovių. Supirkimo sumažėjimą lėmė 11,1 proc. mažesnis supirkimas šviežiam vartojimui. Supirktų daržovių kiekis 2019 m. sudarė 31,2 proc. viso daržovių derliaus.

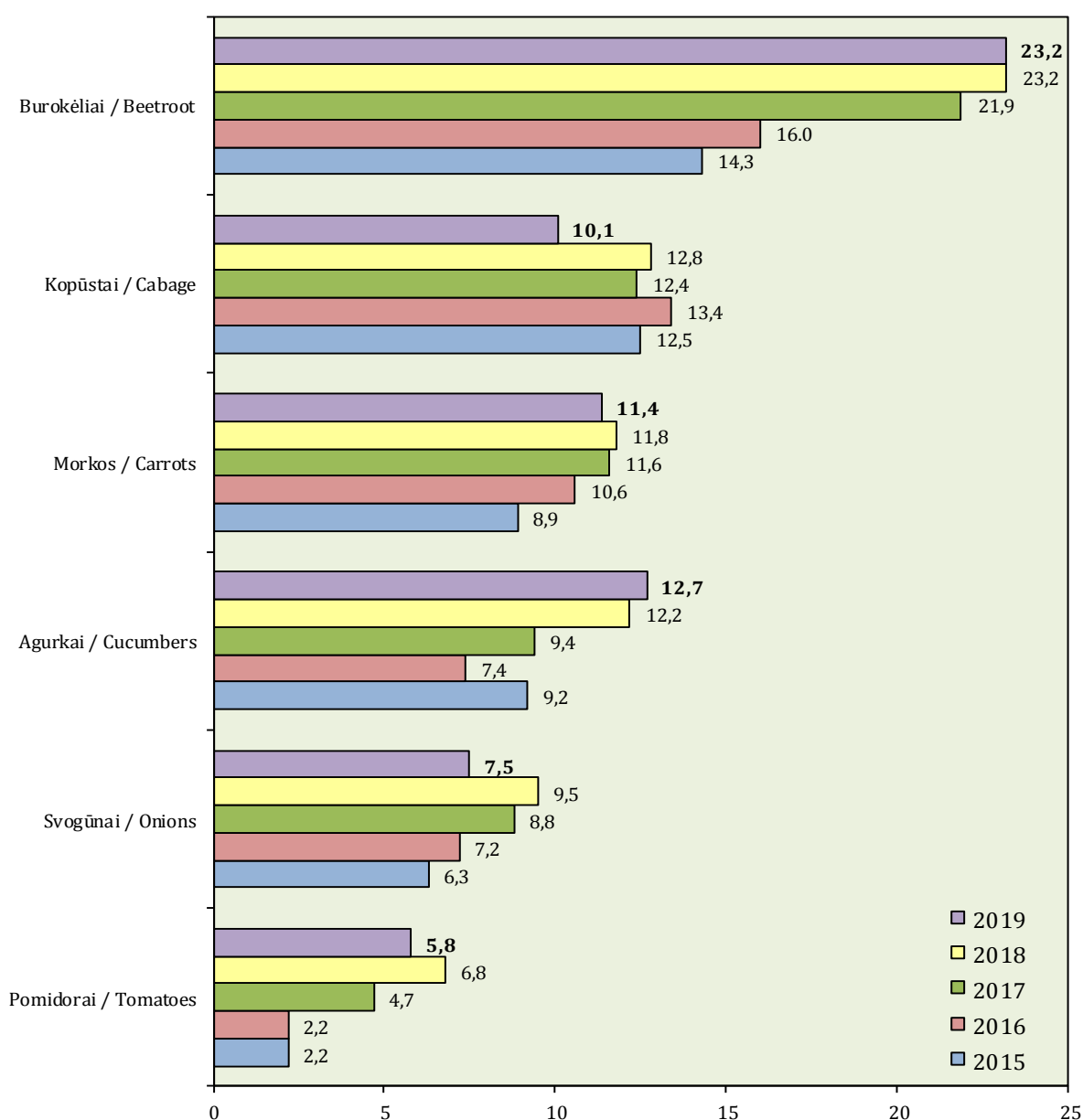

2.35 pav. Daržovių supirkimas ir vidutinė kaina 2015–2019 m.

Fig. 2.35. Purchase and average price of vegetables in 2015–2019

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Beveik visų pagrindinių daržovių 2019 m. daugiausia supirkta šviežiam vartojimui: pomidorų – 100,0 proc., agurkų – 98,7 proc., kopūstų – 96,6 proc., svogūnų – 93,0 proc., morkų – 90,5 proc. Tik burokėlių šviežiam vartojimui supirkta 15,4 proc., o perdirbimui – 84,6 proc. Daugelio daržovių supirkta mažiau nei 2018 m.: svogūnų – 21,1 proc., kopūstų – 21,1 proc., pomidorų – 14,7 proc., morkų – 3,4 proc., burokėlių – 0,2 proc. Tik agurkų supirkta 4,1 proc. daugiau nei prieš metus ir daugiausia per pastaruosius penkerius metus (2.36 pav.).

2.36 pav. Daržovių supirkimas 2015–2019 m., tūkst. t

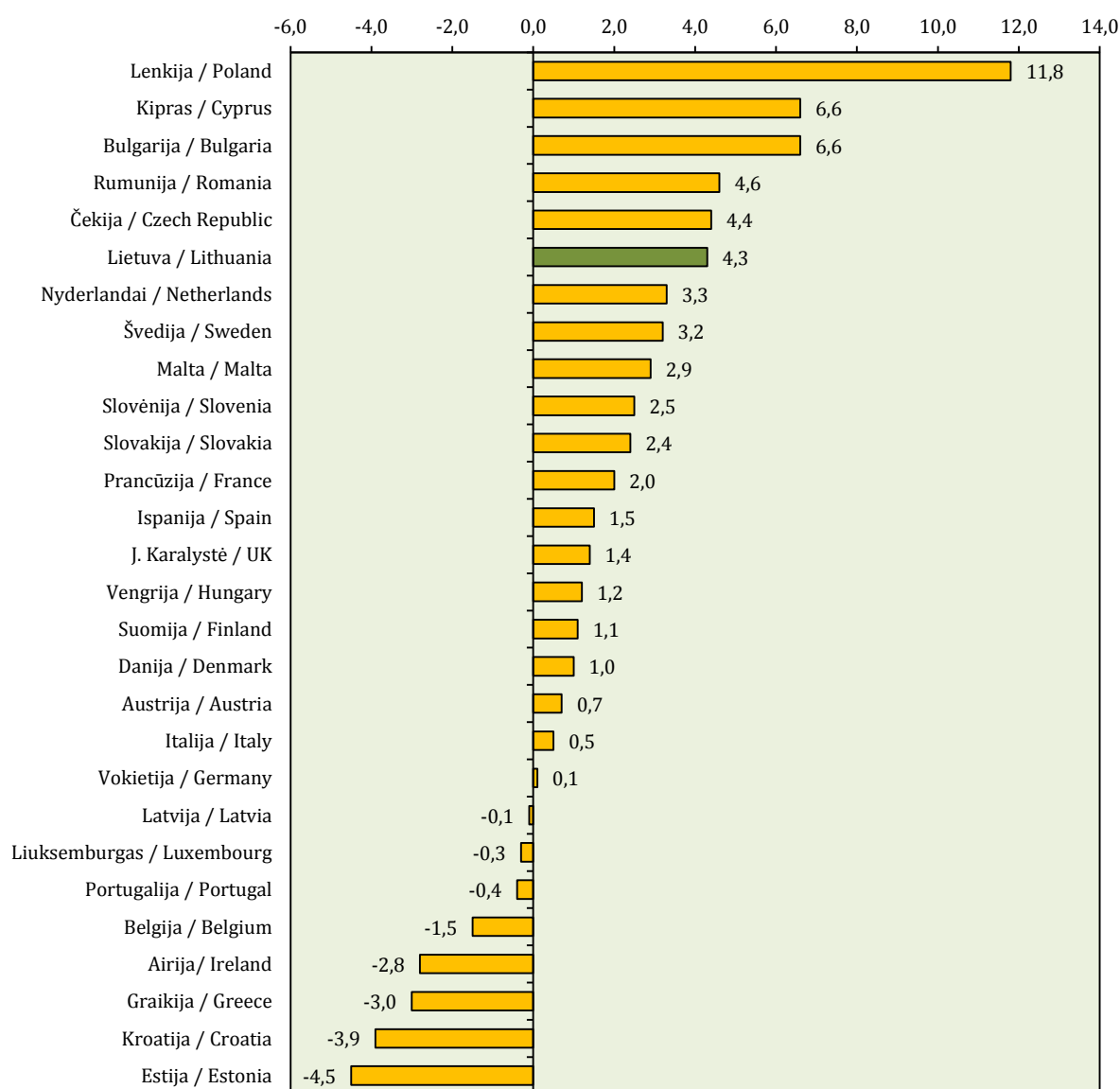
Fig. 2.36. Purchase of vegetables in 2015–2019, thou. t

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daržovių kainoms įtakos turi tais metais vyraujančios gamtinės sąlygos, derlius, sezoniskumas ir situacija kitų šalių rinkose. Paskutiniaisiais metais klimato kaita sukėlė didelių problemų daržovių augintojams. 2018 m. vasarą daugelyje Europos šalių – Vokietijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Latvijoje, Lietuvoje – vyravo sausi orai ir karštis. 2019 m. vienuose ES regionuose vyravo liūty, kituose – sausros ir karštis, todėl vienuose regionuose daržovės buvo būtina daugiau laistyti, o kituose reikėjo didesnių sąnaudų daržovių džiovinimui sandėliuose. Be to, kintant klimatui, didėjo pažeidžiamumas ligoms ir kenkėjams. Visos šios sąlygos lėmė daržovių savikainos didėjimą.

2019 m., palyginti su 2018 m., Lietuvoje visų daržovių kainos išaugo. Labiausiai pabrango svogūnai – jų tiek vidutinė supirkimo kaina, tiek vidutinė mažmeninė kaina buvo 1,9 karto didesnė. Palyginti daug pabrango ir kopūstai – jų vidutinė supirkimo buvo 1,9 karto, o vidutinė mažmeninė kaina – 35,3 proc. didesnė. Burokėliai ir morkos pabrango mažiau: jų vidutinės supirkimo kainos buvo atitinkamai 27,5 ir 16,5 proc., o vidutinės mažmeninės kainos – 37,1 ir 12,8 proc. didesnės. Mažiausiai pabrango pomidorai – jų vidutinė supirkimo kaina buvo tik 0,9 proc., o vidutinė mažmeninė kaina – 10,0 proc. didesnė. Agurkų vidutinė supirkimo kaina buvo 2,1 proc. didesnė, o vidutinė mažmeninė kaina – 1,0 proc. mažesnė.

Daržovių kainos 2019 m. gruodį, palyginti su 2018 m. gruodžiu, daugelyje ES šalių buvo didesnės. Labiausiai daržovės brango Lenkijoje – 11,8 proc. Lietuvoje daržovės pabrango 4,3 proc. – daugiau nei vidutiniškai ES (2,2 proc.) (2.37 pav.).

2.37 pav. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2019 m.*, proc.

Fig. 2.37. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2019, per cent*

* 2019 m. gruodžio mėn., palyginti su 2018 m. gruodžio mėn. / December 2019 compared to December 2018.

Šaltinis: EK duomenys.

Daržovės 2019 m. gruodį, palyginti su 2018 m. gruodžiu, iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos ir Vokietijos ūkių buvo parduodamos pigiau. Daržovių kainos Lietuvos ūkiuose buvo vidutinės, tačiau visų pagrindinių daržovių kainos buvo didesnės nei Lenkijos ūkiuose: kopūstų – 57,1 proc., morkų – 50,0 proc., burokėlių – 20,0 proc., svogūnų – 16,7 proc. Lietuviškos morkos buvo pigesnės nei užaugintos Latvijos ūkiuose (4,5 proc.), o burokėliai ir svogūnai – brangesni (atitinkamai 20,0 ir 7,7 proc.). Kopūstai iš Lietuvos ūkių buvo parduodami tokia pačia kaina, kaip ir iš Latvijos ūkių. Vokietijos ūkiuose daugelis pagrindinių daržovių buvo brangesnės nei kitų šalių ūkiuose, tik svogūnai buvo pigesni (2.43 lentelė).

**2.43 lentelė. Daržovių vidutinės kainos kai kurių ES šalių prekiniuose ūkiuose
2019 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg**

*Table 2.43. Average prices of vegetables in commercial farms of some EU countries
in December 2019, EUR/kg*

Šalys Countries	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,22	-	0,21	-	0,28	-	0,18	-
Latvija Latvia	0,22	0,0	0,22	4,8	0,26	-7,1	0,15	-16,7
Lenkija Poland	0,14	-36,4	0,14	-33,3	0,24	-14,3	0,15	-16,7
Vokietija Germany	0,28	27,3	0,39	1,9*	0,19	-32,1	0,43	2,4*

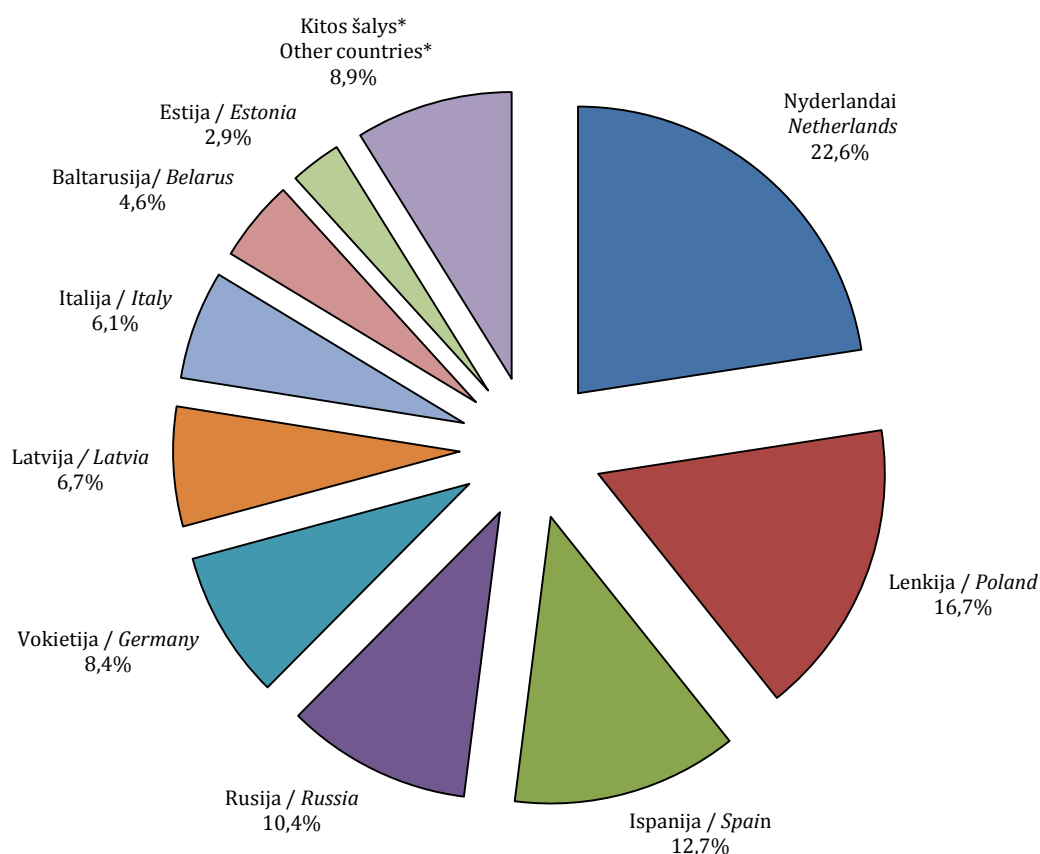
* Kartai / Times.

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Daržovių vartojimas Lietuvoje per 2015–2018 m. nepakito ir sudarė 98 kg vienam gyventojui per metus. Lietuva savo užaugintomis daržovėmis apsirūpina tik iš dalies (2018 m. apsirūpinimas daržovėmis sudarė 60 proc.). Tai lemia ir sezoniškumas, ir klimato skirtumai, kai derlius gaunamas vėliau nei kitose šiltesnio klimato šalyse. Siekiant patenkinti vidaus poreikius, daržovių įsivežama.

Užsienio prekyba. Daržovių 2019 m. eksportuota daugiau nei importuota, užsienio prekybos balansas buvo teigiamas – 186,9 tūkst. t (9,0 mln. EUR). Šviežių arba apdorotų, bet neperdirbtų daržovių importo kiekis 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo 14,3 proc. (importuota 171,8 tūkst. t). Daržovių importo kiekis Lietuvos rinkos poreikiams padidėjo 4,7 proc. (importuota 103,8 tūkst. t). Reeksporto kiekis, kuris sudarė 39,6 proc. viso importo kiekio, sumažėjo 32,9 proc. (iki 68,0 tūkst. t).

Daugiausia daržovių 2019 m. importuota iš Nyderlandų – daržovių importo vertė iš šios šalies (39,1 mln. EUR) sudarė 22,6 proc. viso daržovių importo vertės (2.38 pav.). Iš Nyderlandų importuotų daržovių kiekis (41,2 tūkst. t) buvo 37,0 proc. mažesnis nei 2018 m. Kitos šalys, iš kurių daugiausia importuota daržovių 2019 m., – Lenkija ir Ispanija. Iš Lenkijos importuotų daržovių vertė (28,9 mln. EUR) sudarė 16,7 proc. viso daržovių importo vertės, o kiekis (36,5 tūkst. t) buvo tik 1,4 proc. mažesnis nei 2018 m. Iš Ispanijos importuotų daržovių vertė (22,0 mln. EUR) sudarė 12,7 proc. viso daržovių importo vertės, o kiekis (19,1 tūkst. t) buvo 21,0 proc. mažesnis nei 2018 m.

* Belgija, Ukraina, Makedonija, Danija, Prancūzija, Kinija ir kitos šalys / Belgium, Ukraine, Makedonia, Denmark, France, China and other countries.

2.38 pav. Daržovių importo vertės struktūra pagal šalis 2019 m.

Fig. 2.38. Structure of vegetables import value by country in 2019

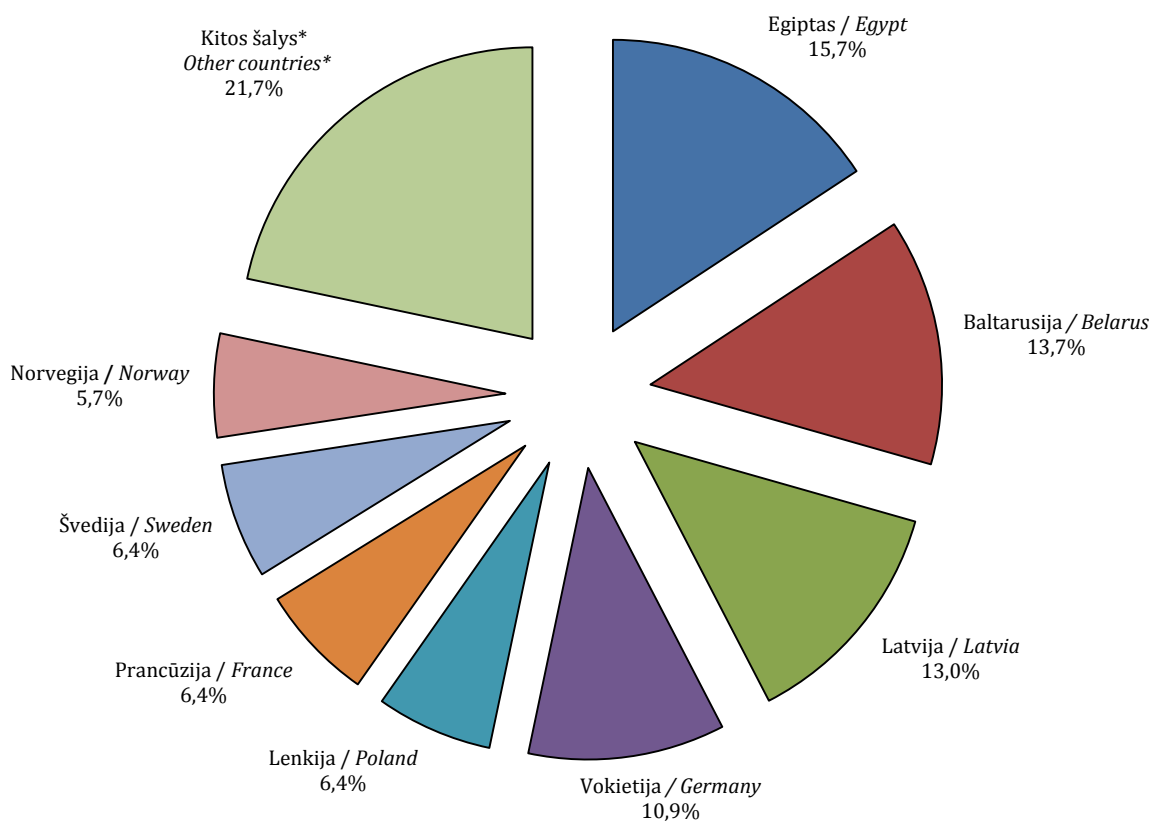
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. didžiausią viso daržovių importo kiekio dalį (18,3 proc.) sudarė kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamų daržovių (smidrų, baklažanų, salierų, išskyrus šakniavaisinius, pievagrybių, voveraičių, baravykų, trumų, saldžiųjų paprikų, špinatų, artišokų, alyvuogių, moliūgų ir aguročių, cukinijų, salotinių augalų, lapinių burokėlių ir dygiųjų artišokų, pankolių, cukrinių kukurūzų ir kitų) importo kiekis. Pomidorų ir kopūstų importo kiekiai sudarė atitinkamai 17,4 ir 11,7 proc. viso daržovių importo kiekio. 2019 m., palyginti su 2018 m., 3,3 karto sumažėjo ankštinių daržovių (6,1 tūkst. t), 37,5 proc. – kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamų daržovių (18,9 tūkst. t), 36,0 proc. – salotų (6,0 tūkst. t), 16,5 proc. – pomidorų (5,9 tūkst. t), 13,2 proc. – manijokų (0,1 tūkst. t) ir 4,2 proc. – kopūstų (0,9 tūkst. t) importo kiekiai. Visų kitų daržovių importo kiekiai buvo didesni. Labiausiai padidėjo konservuotų daržovių (0,3 tūkst. t, arba 1,6 karto) ir džiovintų ankštinių daržovių (6,1 tūkst. t, arba 43,1 proc.) importo kiekiai.

2019 m., palyginti su 2018 m., kai kurių daržovių importo kiekiai vidaus rinkai padidėjo, o kai kurių – sumažėjo. Labiausiai išaugo džiovintų ankštinių daržovių ir svogūnų importo kiekiai vidaus rinkai – atitinkamai 8,6 karto ir 29,5 proc. (importuota atitinkamai 0,6 ir 13,6 tūkst. t). Žymiai padidėjo ir konservuotų daržovių importo kiekis vidaus rinkai – 27,0 proc. (importuota 0,3 tūkst. t). Labiausiai sumažėjo ankštinių daržovių importo kiekis vidaus rinkai – 62,6 proc. (importuota 2,5 tūkst. t).

Daržovių eksporto kiekis 2019 m. (358,7 tūkst. t) buvo 42,7 proc. mažesnis nei 2018 m. Ši sumažėjimą nulėmė džiovintų ankštinių daržovių, kurių eksportuojama daugiausia, eksporto kiekio sumažėjimas 42,3 proc. Džiovintų ankštinių daržovių eksporto kiekis (271,3 tūkst. t) sudarė 75,6 proc. viso daržovių eksporto kiekio. 2019 m. didžiausi šių daržovių kiekiai eksportuoti į Egiptą (29,7 proc.) ir Norvegiją (12,4 proc.). 2018 m. dideli džiovintų ankštinių daržovių kiekiai buvo eksportuoti į Indiją (14,6 proc.) ir naują atrastą rinką Bangladešą (8,4 proc.), 2019 m. šių daržovių eksporto kiekis į Indiją sudarė tik 3,7 proc., o į Bangladešą iš viso nebuvo eksportuota.

2019 m. daugiausia daržovių eksportuota į Egiptą – daržovių eksporto vertė į šią šalį (28,7 mln. EUR) sudarė 15,8 proc. viso daržovių eksporto vertės (2.39 pav.). Į Egiptą eksportuotų daržovių kiekis (80,6 tūkst. t) buvo 38,0 proc. mažesnis nei 2018 m. Į šią šalį eksportuota tik džiovintų ankštinių daržovių, kurių beveik visas kiekis buvo užaugintas arba pagamintas Lietuvoje (2019 m. – 95,3 proc.). Kitos šalys, į kurias daugiausia eksportuota daržovių, – Baltarusija ir Latvija. Į Baltarusiją eksportuotų daržovių vertė (24,9 mln. EUR) sudarė 13,7 proc. viso daržovių eksporto vertės, o kiekis (32,1 tūkst. t) buvo 55,4 proc. mažesnis nei 2018 m. Į Latviją eksportuotų daržovių vertė (23,7 mln. EUR) sudarė 13,0 proc. viso daržovių eksporto vertės, o kiekis (50,1 tūkst. t) buvo 27,8 proc. mažesnis nei 2018 m.

* Nyderlandai, Estija, Belgija, Rusija, Austrija ir kitos šalys / Netherlands, Estonia, Belgium, Austria and other countries.

2.39 pav. Daržovių eksporto vertės struktūra pagal šalis 2019 m.

Fig. 2.39. Structure of vegetables export value by country in 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuviškų daržovių eksporto kiekis (290,7 tūkst. t) 2019 m. buvo 36,2 proc. mažesnis nei 2018 m. Didžiausią viso lietuviškų daržovių eksporto kiekio dalį (86,5 proc.) sudarė džiovintų ankštinių daržovių eksporto kiekis. Šių lietuviškų daržovių eksporto kiekis 2019 m., palyginti su 2018 m., sumažėjo 44,8 proc. Pagrindinių lietuviškų lauko daržovių eksporto kiekiai buvo nedideli, daugiausia eksportuota morkų – 7,2 tūkst. t (eksportas per metus sumažėjo tik 13,4 proc.) ir svogūnų – 2,5 tūkst. t (eksportas per metus sumažėjo 58,0 proc.).

Perdirbimas. Džiovintų svogūnų gamyba 2019 m. padidėjo – pagaminta 22,2 proc. daugiau nei 2018 m. Šių produktų gamyba buvo 1,8 karto didesnė nei 2015 m. (2.44 lentelė). Vaisių ir daržovių sulčių 2019 m. pagaminta 13,9 proc. daugiau nei 2018 m., tačiau pomidorų sulčių – 4,8 proc. mažiau. Per 2015–2019 m. raugintų kopūstų bei pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba nuolat mažėjo. 2019 m. raugintų kopūstų pagaminta net 4,1 karto, pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 11,6 proc. mažiau nei 2018 m.

2.44 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių produktų gamyba 2015–2019 m.*Table 2.44. Production of main preparations of fruit and vegetables in 2015–2019*

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Rauginti kopūstai, t <i>Cabbage, preserved, t</i>	539,4	434,1	258,8	203,4	49,9	-4,1*
Džiovinti svogūnai, t <i>Dried onions, t</i>	3833,5	4686,8	5582,5	5573,8	6813,3	22,2
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit and vegetable juice, mill. l</i>	11,2	11,5	10,8	10,8	12,3	13,9
iš jų pomidorų <i>of which tomato juice</i>	2,4	1,8	1,9	2,1	2,0	-4,8
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / <i>Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t</i>	12,9	10,2	8,1	6,9	6,1	-11,6

* Kartai / Times.

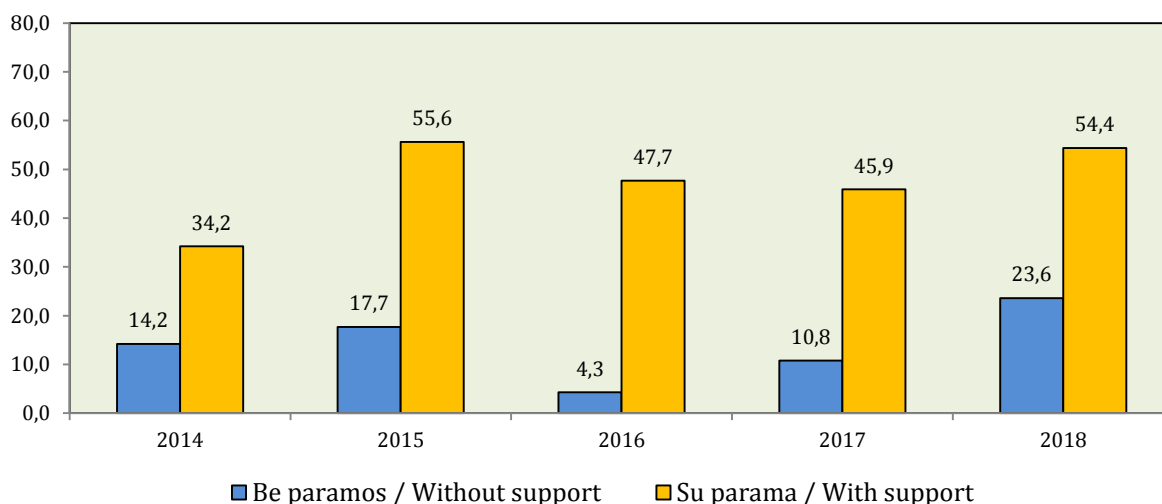
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Produktų iš daržovių gamyba daugiausia orientuota į vidaus rinką: 2019 m. konservuotų daržovių pardavimai Lietuvoje sudarė 100,0 proc., paruoštų valgių ir patiekalų iš daržovių – 89,8 proc., pomidorų sulčių – 83,1 proc., pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 80,6 proc., džiovintų svogūnų – 63,4 proc. Į užsienio rinkas labiau orientuoti tik raugintų kopūstų pardavimai (2019 m. Lietuvoje parduota 20,8 proc. šių produktų). 2019 m., palyginti su 2018 m., kai kurių produktų iš daržovių pardavimai vidaus rinkoje padidėjo: džiovintų svogūnų – 39,5 proc., paruoštų valgių ir patiekalų iš daržovių – 4,0 proc. Kitų produktų iš daržovių vidaus rinkoje parduota mažiau nei prieš metus: raugintų kopūstų – net 2,9 karto, konservuotų daržovių – 22,2 proc., pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 8,5 proc., pomidorų sulčių – 6,2 proc.

Valstybės parama ir pagrindiniai ūkių ekonominiai rodikliai. Už daržovių pasėlius 2019 m. mokėtos pagrindinės tiesioginės išmokos (64,00 EUR/ha), kurios skirtos pareiškėjams už ŽŪN plotus, neatsižvelgiant į daržovių rūšį. Daržovių augintojai papildomai galėjo gauti išmoką už pirmuosius 30 ha ŽŪN (59,68 EUR/ha) ir žalinimo išmoką (51,47 EUR/ha). Jei daržovių augintojas – jaunas ūkininkas (iki 40 m. amžiaus), kuris savo valdą buvo įregistravęs ne anksčiau kaip prieš 5 m., tai jam buvo skiriama 54,22 EUR/ha išmoka. Valstybė, siekdama palaikyti daržovių auginimą, nuo 2015 m. ūkininkams, auginantiesiems daržoves, išskyrus ankštines, pradėjo papildomai skirti susietas su gamyba tiesiogines išmokas (2019 m. – 280,64 EUR/ha). Auginantiesiems ankštines daržoves mokėta 61,65 EUR/ha. Siekiant išlaikyti šildomus šiltnamius, buvo mokamos ir susietosios tiesioginės išmokos už šiuose šiltnamiuose užaugintas daržoves – 265,9 EUR/ha. Nuo 2017 m. pradėtos mokėti susietosios tiesioginės išmokos už plotus, kuriuose auginami cukriniai runkeliai (105,88 EUR/ha), taip pat susietoji parama už bulvių sėklai auginimą (212,0 EUR/ha).

Lietuvos ŪADT daržininkystės ir sodininkystės respondentinių ūkininkų ūkių duomenimis, 2018 m. bendrosios produkcijos buvo gauta 36690 EUR, 28,2 proc. daugiau nei 2017 m. Vienam hektarui ŽŪN gauta 2384 EUR produkcijos, 36,7 proc. daugiau nei praėjusiais metais. Daržininkystės ir sodininkystės ūkininkų ūkių pajamas 2018 m. mažino padidėjusios bendrosios sąnaudos, kurios buvo 9,7 proc. didesnės nei prieš metus. Šiuose ūkiuose 2018 m., palyginti su 2017 m., išlaidos darbo užmokesčiui samdomiems darbuotojams didėjo 44,8 proc., trąšoms – 38,3 proc., degalams ir kurui – 12,3 proc., sėkloms ir sodinukams – 8,1 proc.

Daržininkystės ir sodininkystės respondentinių ūkininkų ūkių grynosios ūkio pajamos 2018 m. sudarė 19942 EUR, buvo 2,0 karto didesnės nei vidutiniškai visuose ūkiuose. Vienam šeimos SD teko 15827 EUR ūkio grynujų pajamų (vidutiniškai šiuose ūkiuose dirbo 1,26 šeimos SD), kurios buvo 2,1 karto didesnės nei vidutiniškai visuose ūkiuose ir 46,8 proc. – nei 2017 m. Daržininkystės ir sodininkystės veikla 2018 m. buvo pelninga, pelningumas su parama (gamybai ir investicijoms) sudarė 54,4 proc. (2.40 pav.). Paramos gamybai dalis nuo ūkio grynujų pajamų (36,7 proc.) buvo 19,0 proc. punkto mažesnė nei 2017 m. Bendrasis pelnas (iš bendrosios produkcijos atėmus specifines, pridėtines, išorinių veiksnių išlaidas ir nusidėvėjimą) 2018 m., palyginti su 2017 m., buvo 2,8 karto didesnis.

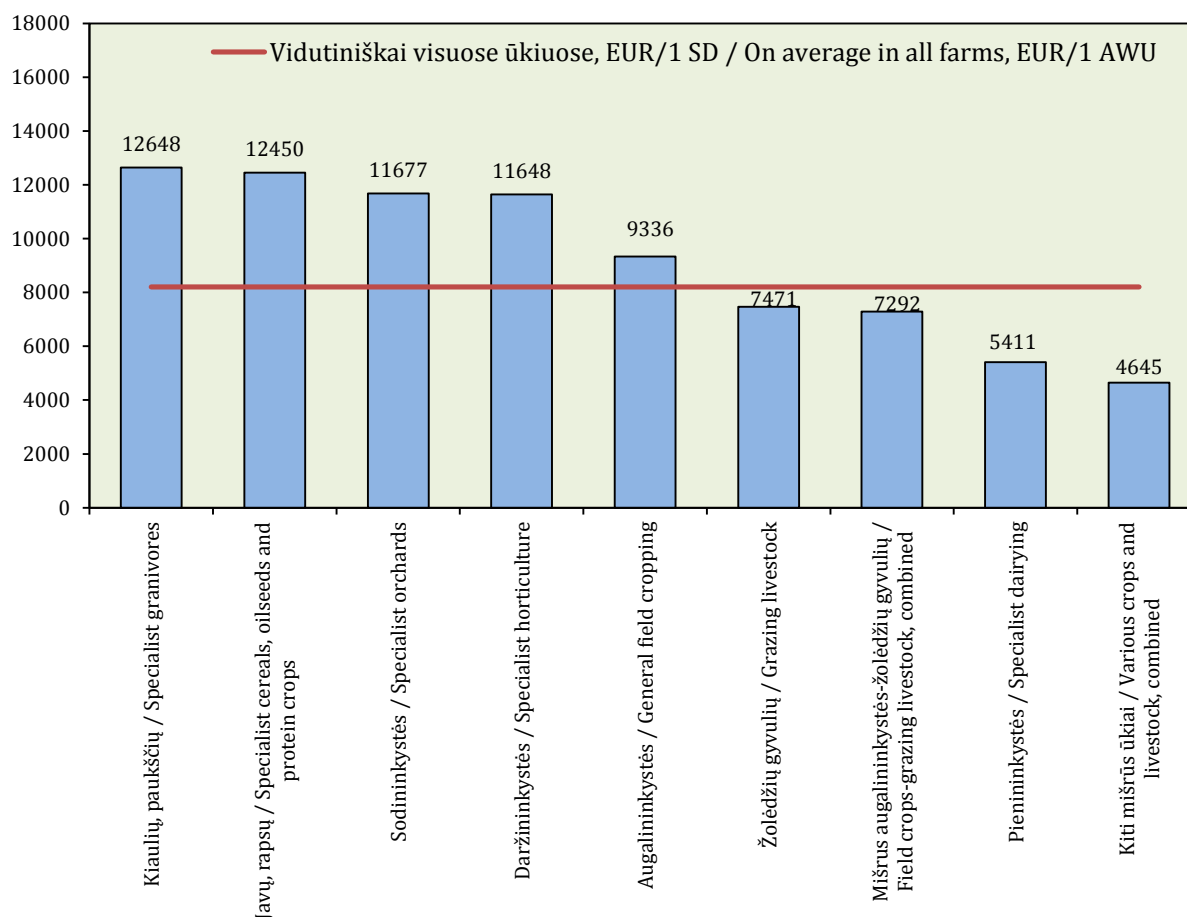
2.40 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pagrindinės veiklos pelningumas 2014–2018 m., proc.

Fig. 2.40. Profitability of horticulture and orchard farms in 2014–2018, per cent

Šaltiniai: ŪADT tyrimo duomenys.

ES ŪADT duomenimis, Lietuvos daržininkystės ūkiuose sukurta grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 42,7 proc. Ši vertė (15623 EUR) buvo 2,0 kartus didesnė nei vidutiniškai visuose šalies ūkiuose sukurta grynoji pridėtinė vertė. 2018 m. Lietuvos daržininkystės ūkiuose sukurta grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, buvo 2,0 kartus mažesnė nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkiuose, tačiau 74,2 proc. didesnė nei Lenkijos ūkiuose.

2014–2018 m. grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, Lietuvos daržininkystės ūkiuose buvo vidutiniškai 11648 EUR per metus. Ši vertė, palyginti su kitų ūkininkavimo kryptių ūkiuose sukurta grynąja pridėtinė verte, buvo viena didžiausių ir 41,9 proc. didesnė nei vidutiniškai visuose šalies ūkiuose, tačiau 2,2 karto mažesnė nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkiuose (2.41 pav.).

2.41 pav. Ūkių grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam sąlyginiam darbuotojui, pagal ūkininkavimo tipus vidutiniškai per 2014–2018 m., EUR

Fig. 2.41. Farm net value added per average work unit by type of farming on average over 2014–2018, EUR

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2013–2017. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014–2018. ISSN 2029-1221.

2014–2018 m. daržininkystės ūkininkų ūkių grynosios pajamos, tenkusios vienam šeimos SD, sudarė vidutiniškai 17684 EUR per metus ir buvo 2,2 karto didesnės nei vidutiniškai visuose šalies ūkininkų ūkiuose (8132 EUR per metus), tačiau 1,8 karto mažesnės nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkininkų ūkiuose.

3.6. Vaisiai ir uogos

3.6. Fruit and berries

Sodų ir uogynų plotai Lietuvoje užima apie 1 proc. žemės ūkio produkcijos gamintojų naudojamų ŽŪN. Sektoriaus sukuriama produkcijos dalis per paskutiniuosius penkerius metus sudarė vos 0,6 proc. bendrosios Lietuvos žemės ūkio produkcijos. Dėl nepalankaus klimato šalyje auginamas negausus vaisių ir uogų asortimentas. Klimato reiškiniai lemia ir sektoriaus derlingumą, kuris mažesnis nei šalyse, kuriose sąlygos tų pačių augalų auginimui palankesnės. Dėl vėsaus klimato Lietuvoje negalima užauginti visų vaisių ir uogų (pvz., bananų ar citrusinių vaisių), kurių paklausa egzistuoja šalies rinkoje. Tai lemia nepakankamą apsirūpinimą vaisiais ir uogomis, jis dėl nevienodų gamtinių sąlygų atskirais metais svyruoja. 2015 m. apsirūpinimas siekė 37 proc., 2018 m. – 35 proc. Lietuva beveik apsirūpina daugiausia Lietuvoje auginamais vaisiais – obuoliais. 2015–2019 m. apsirūpinimas jais, neatsižvelgiant į atsargų pasikeitimą, siekė vidutiniškai 98 proc. Apsirūpinimas kitais Lietuvoje auginamais vaisiais ir uogomis mažesnis.

Auginimas. 2019 m. Lietuvoje buvo 29,5 tūkst. ha sodų ir uogynų – 3,3 proc. mažiau nei 2015 m. Derančio amžiaus sodinių plotas 2019 m. sudarė 88,1 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Palyginti su 2015 m., jis buvo 2,8 proc. didesnis (2.45 lentelė).

2.45 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2015–2019 m.

Table 2.45. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Sodinių plotas, iš viso, tūkst. ha <i>Total area, thou. ha</i>	30,5	29,5	30,2	30,4	29,5	-3,3
iš jų derančių <i>of which fruit bearing</i>	25,3	24,5	26,0	26,5	26,0	2,8
Derlius, tūkst. t / <i>Harvest, thou. t</i>	87,1	79,2	99,2	105,6	46,1	-47,1
Derlingumas, t/ha / <i>Yield, t/ha</i>	3,44	3,24	2,57	3,99	1,77	-48,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pagal atskiras apskritis, kaip ir ankstesniais metais, didžiausi sodų ir uogynų plotai 2019 m. buvo Vilniaus (15,4 proc.), Kauno (14,8 proc.) ir Panevėžio (14,5 proc.) apskrityse. Ryškiausi pokyčiai per 2015–2019 m. įvyko Klaipėdos (sodų ir uogynų plotas sumažėjo 24,0 proc.), Marijampolės (sumažėjo 8,5 proc.), Tauragės (padidėjo 7,7 proc.) ir Telšių (padidėjo 7,2 proc.) apskrityse. Likusiose apskrityse sodų ir uogynų plotas per pastaruosius penkerius metus pasikeitė ne daugiau kaip 4 proc.

Didžiausią Lietuvos sodų ir uogynų dalį sudaro obelynai. Jų plotai 2019 m. sudarė 46,5 proc. visų sodų ir uogynų ploto. Palyginti su 2015 m., 2019 m. obelių plotai buvo sumažėję 6,1 proc. Kriaušių, slyvų ir vyšnių su trešnėmis sodiniai 2019 m. užėmė po 4 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Visų vaismedžių plotas 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 6,2 proc.

Uogynų plotai 2019 m. Lietuvoje buvo trečdaliu mažesni nei vaismedžių. Nuo 2015 m. jų plotai sumažėjo 5,1 proc. Didžiausią uogynų dalį sudarė juodieji serbentai. Jie 2019 m. užėmė 15 proc. visų sodų ir uogynų ploto. Juodųjų serbentų plotas nuo 2015 m. sumažėjo 2,9 proc. Taip pat mažėjo ir braškių plotai. 2019 m. jie buvo 7,7 proc. mažesni nei prieš penkerius metus. Kitų uogų plotai tiriamu laikotarpiu didėjo: aviečių – 1,1 proc., raudonųjų ir baltųjų serbentų – 9,8 proc., o šilauogių – net 2,9 karto. 2019 m. jie užėmė atitinkamai 5,8 proc., 2,1 proc. ir 1,2 proc. bendro sodų ir uogynų ploto.

Vaisių ir uogų derlius Lietuvoje 2019 m. buvo kur kas mažesnis nei daugiametis vidutinis. Palyginti su 2015 m., 2019 m. jis buvo 47,1 proc. mažesnis. Didžiąją dalį (80,5 proc.) derliaus sudarė obuoliai. Todėl sodų ir uogynų derliaus pokyčius lėmė pastarųjų vaisių prastas derlius. Obuolių 2019 m. priskinta 37,1 tūkst. t, arba 49,6 proc. mažiau nei prieš penkerius metus ir 59,7 proc. mažiau nei prieš metus. Kriaušių, priešingai nei obuolių, 2019 m. priskinta 8 proc. daugiau nei 2015 m. (2,1 tūkst. t), bet jų kiekis sudarė labai nedidelę bendro vaisių ir uogų derliaus dalį (4,5 proc.) ir lemiamos įtakos bendram rezultatui neturėjo. Nedidelę įtaką turėjo ir kitų vaismedžių (vyšnių ir trešnių, slyvų ir kt.) derlius, kuris 2019 m. sudarė 3,7 proc. bendro vaisių ir uogų derliaus.

Uogynų derlius 2019 m. taip pat buvo žymiai mažesnis už daugiametį ir sudarė 11,1 proc. (5,1 tūkst. t) viso vaisių ir uogų derliaus. Palyginti su 2015 m., uogų surinkta 1,8 karto mažiau. Aviečių derlius 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 2,5 karto, juodųjų serbentų – 2,3 karto, raudonųjų ir baltųjų serbentų – 2,2 karto, braškių – 1,4 karto. Tik šilauogių derlius tiriamuoju laikotarpiu išaugo (3,6 karto).

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis sodų ir uogynų derlingumas 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo beveik 2 kartus. Tokius pokyčius lėmė 46,8 proc. (iki 3 t/ha) sumažėjęs obelių derlingumas, kuris 2019 m. buvo pats mažiausias per visą tiriamąjį laikotarpį. Taip pat 2019 m., palyginti su 2015 m., 18,4 proc. (iki 0,6 t/ha) sumažėjo slyvų, 19,7 proc. (iki 2,5 t/ha) – braškių, 61,1 proc. (iki 0,4 ir iki 1 t/ha) – juodųjų ir kitų serbentų, 63,1 proc. (iki 0,7 t/ha) – aviečių derlingumas. Tuo pačiu metu 14,8 proc. (iki 1,9 t/ha) išaugo kriaušių, 23,8 proc. (iki 0,5 t/ha) – vyšnių ir trešnių, 52,7 proc. (iki 2 t/ha) – šilauogių derlingumas.

Palyginti su kitoms ES šalimis, Lietuvos sodų ir uogynų derlingumas labai mažas. Eurostato duomenimis, Lietuvoje daugiausia auginamų obelių derlingumas, apskaičiuotas pagal ES drėgnumo standartus, 2018 m. (8,0 t/ha) buvo mažesnis tik 4 ES šalyse ir siekė 30,1 proc. ES vidurkio. 2019 m., turimais duomenimis (duomenų nepateikė 2 šalys, kurių obelių derlingumas, ankstesnių metų duomenimis, būdavo žymiai didesnis nei Lietuvos), prastesnis nei Lietuvos (3,2 t/ha) buvo tik Latvijos (3,0 t/ha) obelių derlingumas. Manoma, kad tokiame prastame derlingume Lietuvoje daugiausia įtakos turi klimatinės sąlygos. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Skandinavijos šalyse klimatinės sąlygos dar nepalankesnės sodų ir uogynų auginimui, bet jose obelių derlingumas lenkia Lietuvos. Tiriamuoju laikotarpiu Suomijoje obelių derlingumas buvo vidutiniškai 2 kartus didesnis nei Lietuvoje, o Švedijoje – 3 kartus.

Supirkimas. 2019 m. Lietuvoje supirktas vaisių ir uogų kiekis buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus (2.46 lentelė). 2019 m. Lietuvoje supirktas 29,3 tūkst. t vaisių ir uogų – 48,7 proc. mažiau nei 2018 m. ir 43,1 proc. mažiau nei 2015 m. 2019 m. supirktas 63,7 proc. viso vaisių ir uogų derliaus – 9,5 proc. punkto daugiau nei 2018 m. ir 4,5 proc. punkto mažiau nei 2015 m. Šviežiam vartojimui 2019 m. buvo supirktas 24,8 proc. vaisių ir uogų, kita dalis – perdirbimui. 41,5 proc. vaisių ir uogų buvo supirktas iš ūkininkų ir šeimos ūkių, 58,5 proc. – iš ŽŪB.

2.46 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2015–2019 m.

Table 2.46. Purchase of fruit and berries in 2015–2019

Vaisiai ir uogos / Fruit & berries		2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / Fruit & berries, total	kiekis / amount, t	51581	57463	45315	57238	29344	-43,1
	kaina / price, EUR/t	154	127	239	133	244	58,4
iš jų: / of which:							
obuoliai apples	kiekis / amount, t	50243	56786	44346	55872	28571	-43,1
	kaina / price, EUR/t	143	119	220	114	209	46,2
kriaušės pears	kiekis / amount, t	6,1	10,5	4,3	9,7	11,9	95,1
	kaina / price, EUR/t	663	694	551	601	605	-8,7
braškės strawberries	kiekis / amount, t	79,9	57,0	83,3	104,5	171,3	2,1*
	kaina / price, EUR/t	2671	3730	3809	4323	4085	52,9
avietės raspberries	kiekis / amount, t	9,4	27,7	9,8	10,9	4,7	-50,0
	kaina / price, EUR/t	1685	1291	1415	2986	8158	4,8*
juodieji serbentai black currant	kiekis / amount, t	864	335	378	782	254,8	-70,5
	kaina / price, EUR/t	221	257	302	327	437	97,7
kiti serbentai other currant	kiekis / amount, t	76,9	114,6	65,4	124,6	51,7	-32,8
	kaina / price, EUR/t	376	510	1092	525	269	-28,5

* Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. 97,4 proc. supirktų vaisių ir uogų sudarė obuoliai. 2019 m. buvo supirktas 77,1 proc. jų derliaus. 75,2 proc. supirktų obuolių buvo skirta perdirbimui. Obuolių supirkimo apimtys 2019 m., palyginti su 2015 m., buvo 43,1 proc., o palyginti su 2018 m., – 48,9 proc. mažesnės. Obuolių supirkimo kaina, priešingai nei supirkimo kiekis, 2019 m. buvo aukštesnė nei prieš metus (83,3 proc.) ar prieš penkerius (46,2 proc.).

Šviežiam vartojimui skirtų obuolių supirkimo kaina (462,7 EUR/t) Lietuvoje 2018 m. buvo 26,7 proc. mažesnė nei Lietuvos ir 22 ES šalių (kurios pateikė duomenis) vidutinė kaina. Kaip ir ankstesniais metais, brangiausiai desertiniai obuoliai buvo

supirkti Suomijoje – 3,2 karto brangiau nei mūsų šalyje. Pigiausiai desertiniai obuoliai supirkti Lenkijoje. Šioje šalyje jie kainavo 3,2 karto mažiau nei Lietuvoje.

Kitų vaisių supirktas derlius 2019 m. sudarė tik 0,06 proc. bendro supirkto vaisių ir uogų derliaus. Didžiausią jo dalį sudarė kriaušės. Jų superkama nedidelė dalis – 2019 m. buvo supirkta 0,6 proc. jų derliaus. Beveik visos supirktos kriaušės (97,4 proc.) buvo skirtos šviežiam vartojimui. 2019 m., palyginti su 2015 m., jų supirkta 95,1 proc. daugiau. Kriaušių supirkimo kaina Lietuvoje 2019 m. buvo 8,7 proc. mažesnė nei 2015 m. ir 0,7 proc. didesnė – nei 2018 m.

Lietuvoje kriaušių šviežiam vartojimui supirkimo kaina (610,2 EUR/t) 2018 m., palyginti su Lietuvos ir 19 ES šalių, kurios pateikė duomenis, vidurkiu, buvo 20,5 proc. mažesnė. Kaip ir ankstesniais metais, brangiausiai desertinės kriaušės buvo supirktos Liuksemburge – 2,7 karto brangiau nei mūsų šalyje. Pigiausiai desertinės kriaušės supirktos Čekijoje. Šioje šalyje, palyginti su Lietuva, desertinės kriaušės 2018 m. supirktos 28,7 proc. pigiau.

Beveik 2,6 proc. 2015 m. Lietuvoje supirktų vaisių ir uogų sudarė įvairios uogos. Didžiausią dalį (33,7 proc.) supirktų uogų sudarė juodieji serbentai. 2019 m. buvo supirkta 16,4 proc. jų derliaus. Beveik visi supirkti juodieji serbentai (99,8 proc.) buvo skirti perdirbimui. 2019 m., palyginti su 2015 m., supirkta 70,5 proc. mažiau juodųjų serbentų, o supirkimo kaina buvo 2 kartus didesnė nei prieš penkerius metus. 2019 m. supirkta 8,9 proc. raudonųjų ir baltųjų serbentų derliaus. Beveik visi jie (99,99 proc.) buvo skirti perdirbimui. Raudonųjų ir baltųjų serbentų supirkimo apimtys 2019 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 32,8 proc., o kaina – 28,5 proc.

Eurostato informacija apie juodųjų serbentų supirkimo kainas ES 2018 m. skelbiama tik trečdalyje šalių. Lietuvoje juodieji serbentai šviežiam vartojimui 2018 m. supirkti (1454 EUR/t) 38,0 proc. žemesne nei ES šalių vidutinė kaina. Didžiausia šių uogų supirkimo kaina 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, buvo Jungtinėje Karalystėje – 5,3 karto didesnė nei Lietuvoje. Tuo metu mažiausia juodųjų serbentų supirkimo kaina tarp informaciją pateikusių šalių buvo Čekijoje – 3,7 karto mažesnė nei Lietuvoje.

2019 m. supirkta 6,1 proc. braškių derliaus. Visos jos buvo skirtos šviežiam vartojimui. 2019 m. braškių supirkta 2,1 karto daugiau nei 2015 m. ir 1,6 karto daugiau nei 2018 m. Šių uogų supirkimo kaina per penkerius metus padidėjo 1,5 karto.

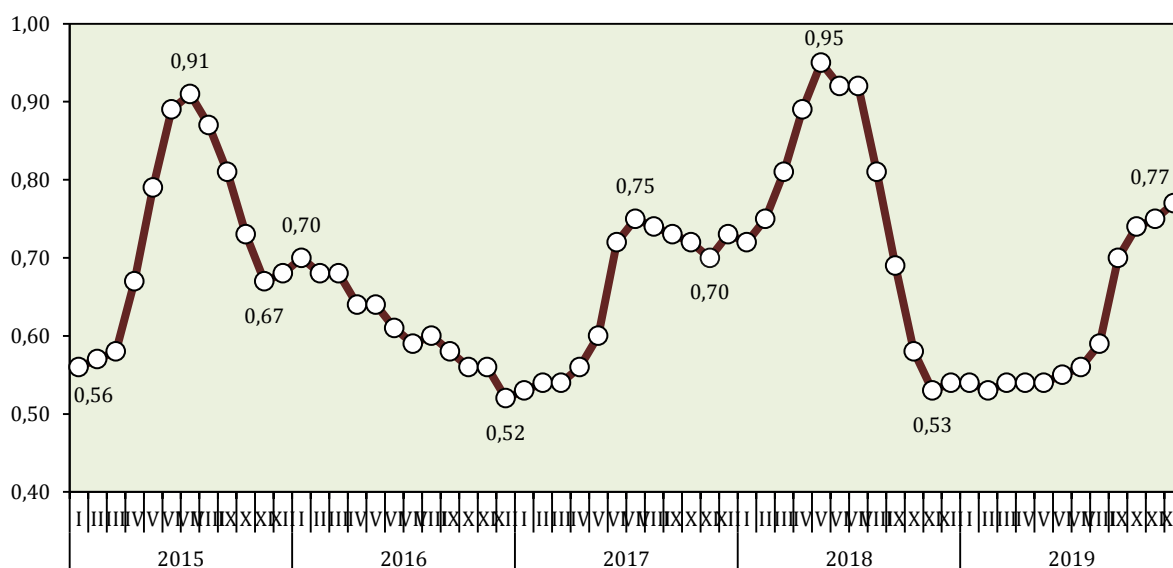
Braškių šviežiam vartojimui supirkimo kaina Lietuvoje 2018 m. buvo viena iš aukščiausių ES. Palyginti su 16 ES šalių, įskaitant Lietuvą, vidurkiu, jų kaina buvo 1,5 karto didesnė. Tarp informaciją pateikusių šalių brangiausiai braškės 2018 m. supirktos Liuksemburge – 9,9 proc. didesne kaina nei Lietuvoje, o pigiausiai – Bulgarijoje – 4 kartus mažesne kaina nei mūsų šalyje.

Aviečių superkama nedidelė dalis, 2019 m. – tik 0,4 proc. jų derliaus. Du trečdaliai supirktų aviečių buvo skirta šviežiai vartoti. 2019 m. supirkta perpus mažiau aviečių nei 2015 m. ir 56,9 proc. mažiau – nei 2018 m. Palyginti su 2015 m., 2019 m. šių uogų supirkimo kaina padidėjo 4,8 karto, o palyginti su 2018 m. – 2,7 karto.

Informaciją apie aviečių šviežiam vartojimui supirkimo kainas Eurostatui, be Lietuvos, pateikė tik 9 ES šalys narės. Turimais duomenimis, Lietuvoje šios uogos supirktos brangiausiai (2018 m. – 1137 EUR/t). Lietuviška aviečių kaina už ES vidurkį buvo 1,9 karto didesnė. Už pigiausiai Lenkijoje supirktas avietes buvo mokėta 17,2 karto mažiau nei Lietuvoje.

Mažmeninės kainos. Vaisių mažmeninių kainų kitimo tendencijų ES valstybėse variavimui didžiausią įtaką daro nuo konkrečių metų klimatinės sąlygų priklausantis derlius šalyse ir jų kaimynėse bei importuotų vaisių kainų pokyčiai. 2019 m., palyginti su 2018 m., vaisių kainos ES vidutiniškai sumažėjo 1,7 proc., o palyginti su 2015 m., padidėjo 8,7 proc. Per pastaruosius penkerius metus labiausiai vaisių kaina išaugo Slovėnijoje (20,4 proc.). Tačiau buvo šešios šalys, kuriose vaisiai 2019 m., palyginti su 2015 m., kainavo mažiau. Didžiausias kainos sumažėjimas per šį laikotarpį buvo Kroatijoje (4,3 proc.). Lietuvoje vaisių kainos didėjo 2015–2017 m. laikotarpiu, o 2018–2019 m. mažėjo. 2019 m., palyginti su 2018 m., jos sumažėjo 2,6 proc., o palyginti su 2015 m., – 3,2 proc.

Daugiausia Lietuvoje užauginamų obuolių mažmeninės kainos nepastovumą lėmė sezoniniai svyravimai, išskyrus 2016 m., kai obuolių kaina nuolat mažėjo ir nuo 2016 m. gruodžio iki 2017 m. sausio pasiekė mažiausią reikšmę per 5 m. (2.42 pav.). 2019 m. mažmeninėje rinkoje obuoliai vidutiniškai kainavo 0,61 EUR/kg. Palyginti su 2018 m., jie buvo 19,3 proc., o palyginti su 2015 m., – 15,8 proc. pigesni.

2.42 pav. Obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2015–2019 m., EUR/kg

Fig. 2.42. Average retail price of apples in Lithuania in 2015–2019, EUR/kg

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Produkcijos perdirbimas. Lietuvoje iš vaisių ir uogų gaminami įvairūs gaminiai. Didžiausią jų dalį 2019 m., kaip ir ankstesniaisiais, sudarė sultys, kurių buvo išspausta 9,6 mln. l. Iš labiausiai Lietuvoje paplitusios sodų ir uogynų rūšies – obuolių buvo išspausta 62,5 proc. sulčių. Kiti pagrindiniai gaminiai buvo užšaldyti vaisiai ir uogos bei įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos (2.47 lentelė).

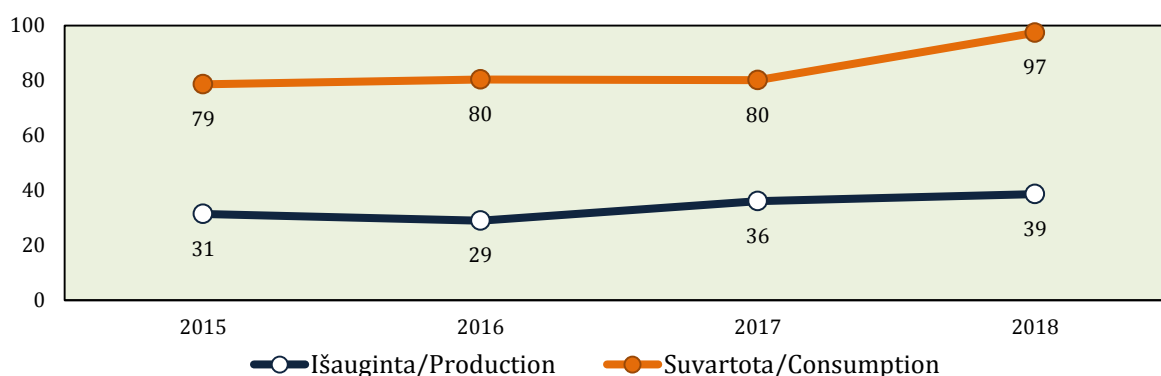
2.47 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2015–2019 m.*Table 2.47. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2015–2019*

Produktai / Products	2015	2016	2017	2018	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015, %
Obuolių sultys, mln. l <i>Apple juice, mill. l</i>	5,4	5,8	6,3	4,5	6,0	11,1
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	4,6	4,9	5,6	4,7	4,9	6,5
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	4,0	3,0	2,6	2,3	2,3	-42,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., obuolių sulčių Lietuvoje buvo išspausa 11,1 proc. daugiau, o palyginti su 2018 m., – 33,3 proc. 2019 m. Lietuvos perdirbėjai pagamino 6,5 proc. daugiau užšaldytų vaisių ir uogų nei 2015 m. ir 4,3 proc. – nei 2018 m. Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų gamybos apimtys linkusios mažėti. 2019 m., palyginti su 2015 m., jos sumažėjo 42,5 proc., o palyginti su 2018 m., – nepakito.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Lietuvoje gyventojai suvartoja daugiau ir įvairesnių vaisių bei uogų, nei užaugina šalies gamintojai. Dėl šios priežasties Lietuvoje išauginti vaisiai ir uogos 2015–2018 m. patenkino 36–45 proc. šalies poreikių (2.43 pav.).

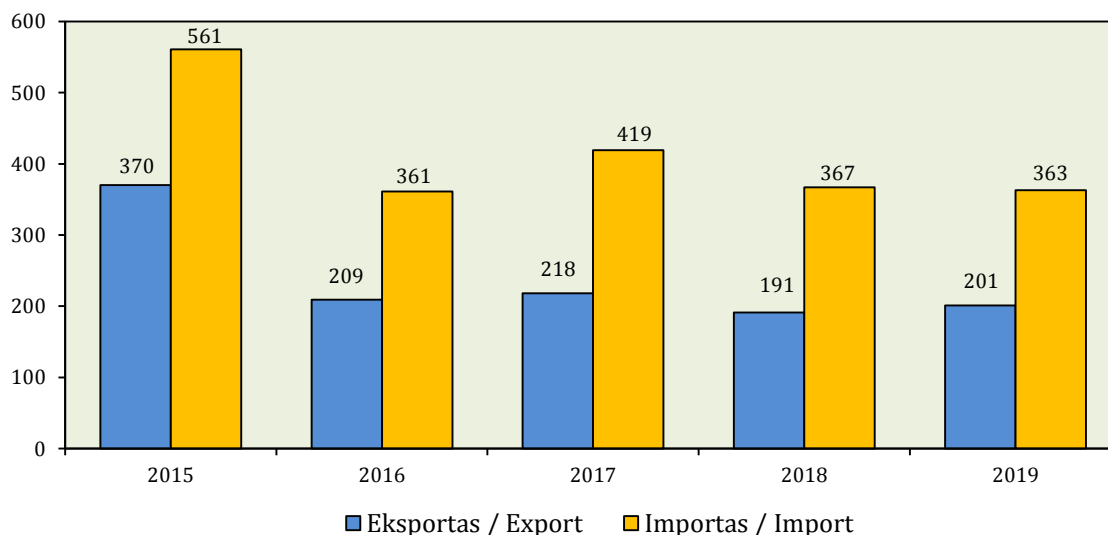
2.43 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2015–2018 m., kg*Fig. 2.43. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2015–2018, kg*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos gamintojai daugiausia rinkai siūlo obuolių. Jie, remiantis Faostato duomenimis, 2017 m. sudarė apie dešimtadalį viso Lietuvos vartotojų vaisių ir uogų raciono. Daugiausia Lietuvos gyventojai 2017 m. vartojo citrusinių vaisių ir bananų. Jie sudarė atitinkamai 26,7 proc. ir 26,1 proc. vaisių ir uogų raciono.

Pasaulio sveikatos organizacija rekomenduoja žmogui per parą suvartoti mažiausiai 400 g vaisių ir daržovių. Jei vaisių ir daržovių būtų vartojama lygiomis dalimis – po 200 g, tai Lietuvoje vaisių vartojimas būtų pakankamas. 2018 m. vienas gyventojas per parą suvartojo po 266 g vaisių ir uogų.

Užsienio prekyba. 2015–2019 m. laikotarpiu Lietuvos vaisių ir uogų eksportas vertine išraiška buvo mažesnis už importą (2.44 pav.). Užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas tiriamuoju laikotarpiu aiškos tendencijos neturėjo. 2019 m., palyginti su 2015 m., jis sumažėjo 15,2 proc., o palyginti su 2018 m., – 8,0 proc. Lietuvos užsienio prekybos vaisiais ir uogomis balansas pastaruosius penkerius metus labiausiai buvo nulemtas eksportuojamų produktų kiekiu, o ne kainų pasikeitimo.

2.44 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2015–2019 m., mln. EUR

Fig. 2.44. Export and import of fruit and berries in 2015–2019, EUR mill.*

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / Fresh, frozen, dried and preserved.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2018 m., vaisių ir uogų importas vertine išraiška sumažėjo 1,1 proc., o palyginti su 2015 m., – 35,3 proc. Maždaug pusės įvežamų vaisių ir uogų grupių importas didėjo tiek vertine, tiek natūrine išraiška. Labiausiai per penkerių metų laikotarpį išaugo citrusinių vaisių žievelių ir melionų luobų importas – 4,7 karto vertine išraiška ir 3,6 karto natūrine, nors jų importo apimtys 2019 m. tesudarė 10,5 t (67,1 tūkst. EUR).

Iš didesniais kiekiais įvežamų vaisių ir uogų grupių 2015–2019 m. vertine išraiška labiausiai padidėjo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų importas – 1,8 karto. Natūrine išraiška per penkerius metus

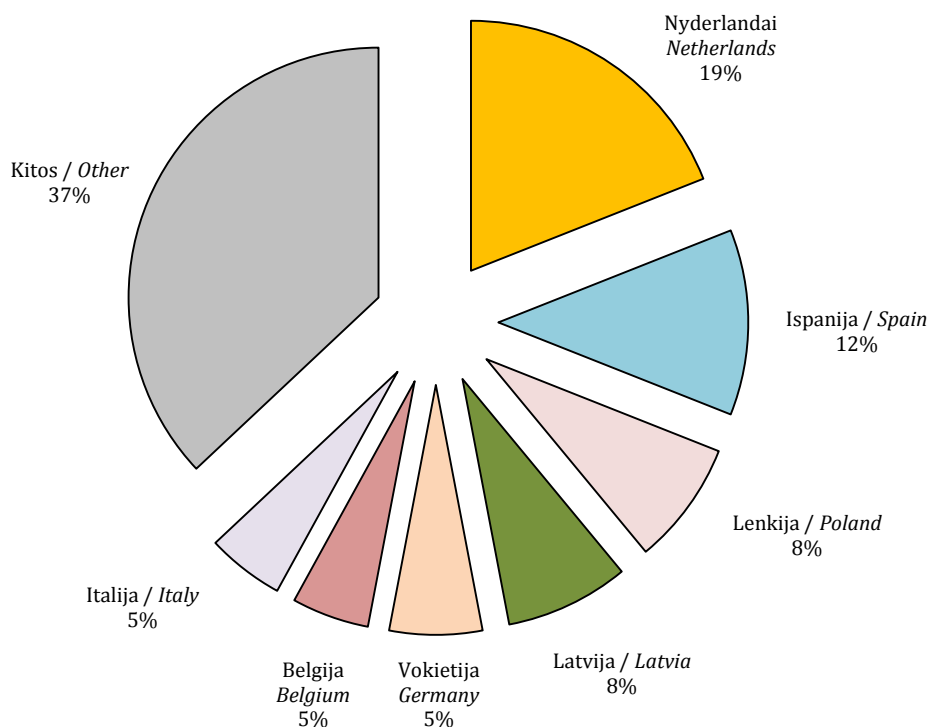
labiausiai išaugo įvežamų riešutų (šviežių arba džiovintų, su kevalais arba be kevalų, išgliaudytų arba neišgliaudytų) apimtys – 1,9 karto.

Per tą patį laikotarpį maždaug pusės rūšių vaisių ir uogų importas į Lietuvą sumažėjo. Labiausiai – šviežių sėklavaisių (obuolių, kriaušių ir svarainių) įvežimo apimtys (4,7 karto – vertine išraiška, 6,5 karto – natūriniu).

2015 m. vaisių ir uogų importo struktūroje didžiausią dalį (28,6 proc. vertine išraiška) sudarė sėklavaisiai. Tačiau per penkerius metus situacija pasikeitė. Importo struktūros pokyčius nulėmė 2014 m. Rusijos draudimas iš ES šalių įvežti tam tikrus maisto produktus, į kurių sąrašą pateko ir vaisiai bei uogos. 2019 m. sėklavaisių importas vertine išraiška sudarė tik 9,5 proc. nuo bendro vaisių ir uogų importo kiekio. Kitų vaisių ir uogų grupių dalies pokytis 2019 m., palyginti su 2015 m., neviršijo 7,5 proc. punktų. Didžiausią dalį 2019 m. importuotų vaisių ir uogų vertine išraiška sudarė švieži arba džiovinti citrusiniai vaisiai (14,1 proc.).

2019 m. Lietuvoje vertine išraiška buvo parduota 49,2 proc. visų importuotų vaisių ir uogų, kita dalis – reeksportuota. Didžiausią dalį Lietuvoje parduotų vaisių ir uogų sudarė riešutai (švieži arba džiovinti, su kevalais arba be kevalų, išgliaudyti arba neišgliaudyti) (15,4 proc.), švieži arba džiovinti citrusiniai vaisiai (15,2 proc.) ir švieži arba džiovinti bananai (12,4 proc.).

2019 m. vaisių ir uogų importas iš ES sudarė didžiąją dalį viso importo sumos – 68,9 proc. Kaip ir ankstesnius penkerius metus, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2019 m. į Lietuvą importuota iš Nyderlandų (19 proc. viso vaisių ir uogų importo), šiek tiek mažiau – iš Ispanijos (12 proc.) ir Lenkijos (8 proc.) (2.45 pav.).

2.45 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2019 m.

Fig. 2.45. Structure of import of fruit and berries by country in 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

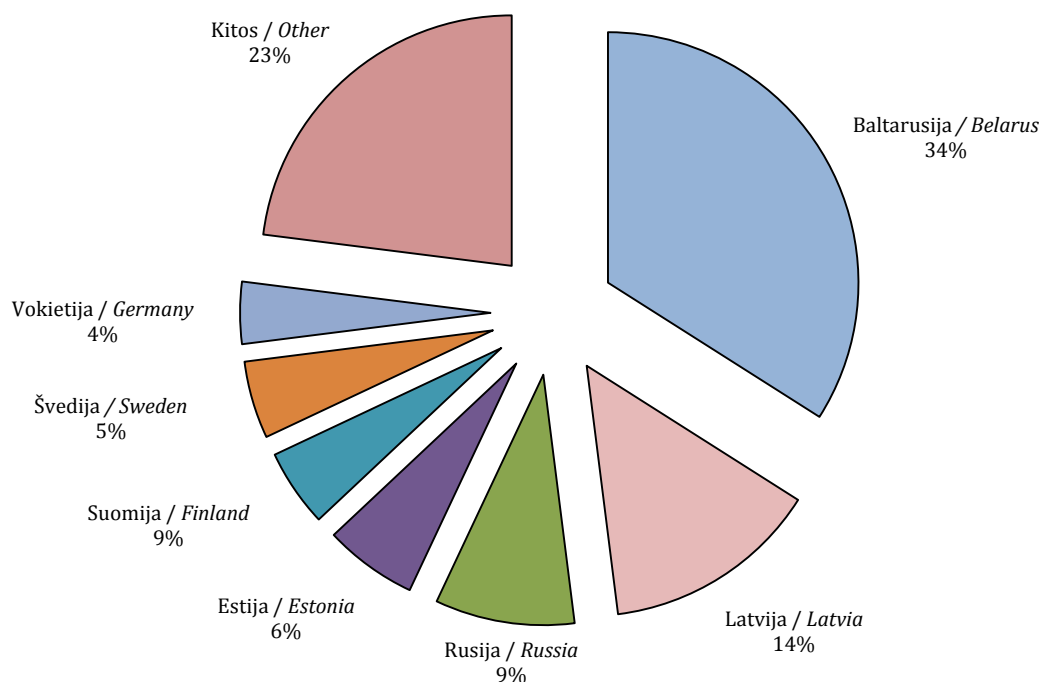
2019 m. iš Lietuvos išvežta vaisių ir uogų už 201,3 mln. EUR, arba 5,7 proc. daugiau nei 2018 m., tačiau už 45,6 proc. mažiau nei 2015 m. Lietuviškos kilmės produkcija 2019 m. tesudarė 8,5 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės ir siekė 17 mln. EUR. Palyginti su 2015 m., lietuviškos kilmės vaisių ir uogų 2019 m. buvo eksportuota 4,0 proc. daugiau.

2015 m. vaisių ir uogų eksporto struktūroje didžiausią dalį (34,9 proc. vertine išraiška) sudarė sėklavaisiai. Tačiau dėl įvairių priežasčių, ypač politinių, situacija keitėsi, ir 2019 m. daugiausia iš Lietuvos eksportuota sušaldytų, virtų arba nevirtų vaisių ir riešutų. Jie sudarė 23,5 proc. bendros vaisių ir uogų eksporto vertės. 12,9 proc. eksporto sudarė kiti švieži vaisiai (įvairios uogos), 11,9 proc. – švieži arba džiovinti citrusiniai vaisiai. Lietuviškos kilmės vaisių ir uogų didžiąją eksporto dalį (92,8 proc.) sudarė sušaldyti, virti arba nevirti vaisiai ir riešutai.

2015–2019 m. labiausiai išaugo nedideliais kiekiais išvežtų citrusinių vaisių žievelių ir melionų luobų eksportas: vertine išraiška – 51 kartą, o natūriniu – 40 kartų. Iš didesnių vaisių ir uogų grupių per penkerius metus labiausiai išaugo melionų (įskaitant arbūzus) ir melionmedžių vaisių eksportas (tiek vertine, tiek natūriniu išraiška padidėjo 1,7 karto).

Didesnės dalies vaisių ir uogų grupių eksportas 2015–2019 m. sumažėjo. Labiausiai krito sėklavaisių (obuolių, kriaušių ir svarainių) (vertine išraiška 82,5 proc., natūriniu –88,3 proc.) bei šviežių abrikosų, vyšnių, persikų, nektarinų ir slyvų (vertine išraiška – 63,6 proc., natūriniu –86,3 proc.) eksportas.

2019 m. didžioji dalis (vertine išraiška 48,4 proc.) vaisių ir uogų iš Lietuvos eksportuota į trečiąsias šalis. Vertinant atskirų šalių lygiu, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2019 m. buvo išvežta į Baltarusiją – trečdalis visos vaisių ir uogų eksporto sumos. Kita svarbi eksporto partnerė tarp trečiųjų šalių – Rusija. 2019 m. į šią šalį eksportuota 9,4 proc. visų vaisių ir uogų vertine išraiška. Tačiau dėl šios šalies taikytų apribojimų eksportas į ją pastebimai mažėja. Taip pat svarbios Lietuvos eksporto partnerės 2019 m. buvo Baltijos šalys. Į Latviją buvo išvežta 13,6 proc., o Estiją –5,7 proc. visos vaisių ir uogų eksporto sumos (2.46 pav.).

2.46 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2019 m.

Fig. 2.46. Structure of export of fruit and berries by country in 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Parama. Deklaruojamų sodų ir uogynų plotai Lietuvoje 2015–2019 m. buvo nepastovūs. 2019 m. deklaruota 16 tūkst. ha sodų ir uogynų. Palyginti su 2015 m., tai buvo 0,1 proc., o palyginti su 2018 m., – 4,1 proc. mažiau.

Už 2019 m. deklaruotus ir tiesioginių išmokų teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus skirta pagrindinė tiesioginė išmoka – 64,00 EUR/ha ir papildoma išmoka už pirmuosius 30 ha ŽŪN – 59,68 EUR/ha. Taip pat skirta susietoji parama už vaisių ir uogų auginimą – 237,64 EUR/ha. Pagal KPP priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ buvo skirta 336,00 EUR išmoka už sodų ir uogynų hektarą. Pagal KPP priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ už ekologinių sodų ir uogynų hektarą buvo skirta 518 EUR parama, o už perėjimą prie ekologinio ūkininkavimo – 534 EUR už sodų ir uogynų hektarą.

Lietuvoje teikiama parama pagal vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programą. Pagal žemės ūkio ministro 2017 m. rugsėjo 21 d. įsakymą Nr. 3D-599 „Dėl vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ vaisių tiekėjams, kurie tiekė vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos 2017–2023 mokslo metų strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. liepos 25 d. įsakymu Nr. 3D-489 „Dėl Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos 2017–2023 mokslo metų strategijos patvirtinimo“ 22–24 punktuose nustatytus reikalavimus atitinkančius obuolius ar kriaušes 2018–2019 m. buvo skirta atitinkamai iki 1,24 EUR/kg ir 1,78 EUR/kg parama (be PVM). Taip pat tiekėjams buvo mokama iki 1,30 EUR parama (be PVM) už vaisių sulčių litrą. Be to, Lietuvos biudžetas kompensavo pagal šią programą perkamų produktų PVM sumą.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI

III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Ūkių veiklos pokyčiai

1. Changes in farm activity

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2018 m. veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1300 ūkininkų ūkių ir 32 ŽŪB, kurių duomenis renka ES ŪADT. ŪADT ūkiai atrenkami pagal ES nustatytą ūkių tipologiją: ekonominį dydį ir ūkininkavimo tipą. Ūkio ekonominis dydis nustatomas pagal bendrąją standartinę produkciją, kuri apskaičiuojama einamųjų metų ūkio pasėlių plotus ir vidutinį gyvulių skaičių dauginant iš atitinkamų standartinės produkcijos reikšmių ir gautus dydžius susumuojant. Lietuvoje prekiniais ūkiais laikomi ūkiai, kurių ekonominis dydis per metus viršija 4000 EUR. Ūkininkavimo tipas nustatomas, įvertinant gaminamos produkcijos santykinę dalį bendroje ūkio standartinėje produkcijoje.

3.1 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2018 m.

Table 3.1. Structure of selected family farms in 2018

Ūkininkavimo tipas <i>Type of farming</i>		Ekonominis dydis, tūkst. Eur <i>Economic size, EUR thou.</i>								Iš viso <i>Total</i>	%
pavadinimas / <i>description</i>	kodas <i>code</i>	4– <8	8– <15	15– <25	25– <50	50– <100	100– <250	250– <500	≥500		
1 Javų, rapsų / <i>Specialist cereal, oilseed and protein crops</i>	15	18	30	30	77	113	145	65	28	506	38,9
2 Augalininkystės / <i>General field cropping, mixed cropping</i>	16, 61	11	12	8	15	13	20	11	9	99	7,6
3 Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	23, 38	5	9	10	16	12	7	4	3	66	5,1
4 Pienininkystės / <i>Specialist dairying</i>	45	23	36	32	52	64	67	25	9	308	23,7
5 Žolėdžių gyvulių / <i>Grazing livestock</i>	46, 47, 48, 73	20	22	17	27	11	4	1	–	102	7,8
6 Kiaulių, paukščių / <i>Specialist granivores</i>	51, 52, 53	1	1	1	2	1	1	2	4	13	1,0
7 Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / <i>Field crops-grazing livestock, combined</i>	83	11	19	15	22	27	32	13	5	144	11,1
8 Kiti mišrūs ūkiai / <i>Various crops and livestock, combined</i>	84	15	19	11	12	3	1	1	–	62	4,8
Iš viso / <i>Total</i>		104	148	124	223	244	277	122	58	1300	100
%		8,0	11,4	9,5	17,1	18,8	21,3	9,4	4,5	100	

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

ES tipologija apima 21 ūkininkavimo tipą, kuris gali būti stambinamas iki 8 pagrindinių ar smulkinamas iki 60 tipų. Pagrindiniai ūkininkavimo tipai Lietuvoje yra šie: javų, rapsų; augalininkystės; daržininkystės-sodininkystės; pienininkystės; žolėdžių gyvulių; kiaulių, paukščių; mišrūs augalininkystės-žolėdžių gyvulių ir kiti mišrūs ūkiai (3.1 lentelė).

Respondentai ŪADT tyrimui buvo atrinkti pagal 2016 m. Lietuvos statistikos departamente atlikto ūkių struktūros tyrimo informaciją. Ji buvo naudojama ir svertiniams tyrimo rezultatams apskaičiuoti. ŪADT respondentinių ūkių duomenys atspindi visų Lietuvos prekinį ūkių būklę. ŪADT ūkininkų ūkiai apėmė apie 2,1 proc. prekinį ūkininkų ūkių visumos. 430 respondentinių ūkių daugiau nei pusė ŽŪN priklausė mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms (MPŪV), ekologinę gamybą vykdė 116 ūkių (tai sudarė 4,5 proc.¹ Lietuvos ekologinių ūkių).

Pasėliai ir gyvuliai. Ūkininko ūkio vidutinis žemės plotas 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 4,3 proc. ir sudarė apie 46 ha. Nežymiai sumažėjo ariamosios žemės naudojimas. 2018 m. orai buvo nepalankūs žemės ūkiui ir grūdiniams augalams auginti. 2017 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais dėl Lietuvoje iškritusių gausių kritulių žuvo žieminiai pasėliai arba buvo apskritai negalima sėti, o 2018 m. pavasariui ir vasarai buvo būdinga aukšta temperatūra ir mažas kritulių kiekis. Dėl minėtų klimatinų sąlygų 2018 m. žieminių javų buvo pasėta 26,6 proc. mažiau, o vasarinių – 37,6 proc. daugiau nei 2017 m. Kadangi vasarinių javų derlingumas mažesnis, 2018 m. gautas javų derlius buvo 21,2 proc. mažesnis. Daugumos augalų pardavimo kainos buvo didesnės nei 2017 m. (kviečių pakilo nuo 0,15 iki 0,17 EUR/kg).

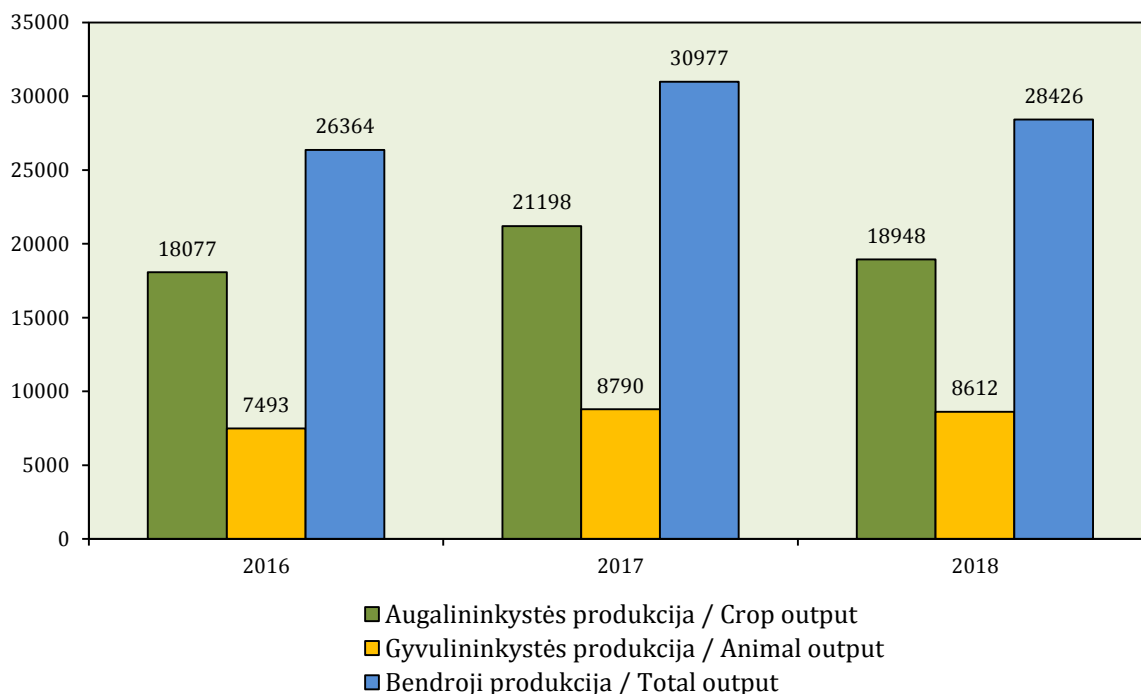
Buvo baiminamasi, kad dėl sausros 2018 m. augalininkystės produkcija mažės. Iš tikrųjų taip ir nutiko: didesnės augalų supirkimo kainos nekompensavo sumažėjusio augalų derlingumo. Vidutinė ūkio augalininkystės produkcija 2018 m. sumažėjo 10,6 proc. ir sudarė 18948 EUR, palyginti su 21198 EUR 2017 m. (3.1 pav.).

Vidutinis gyvulių skaičius, išreikštas sutartiniais gyvuliais, 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 2,3 proc. ir sudarė 8,5 sutartinio gyvulio vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui. Didėjo žindenių, paukščių, o mažėjo kiaulių skaičius. Tai yra suprantama, nes kasmet Lietuvoje atsiranda kiaulių ligų židinių. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, 2018 m. afrikinis kiaulių maras buvo nustatytas 51 ūkyje, t. y. 1,7 karto daugiau nei 2017 m. Pagrindinių gyvulininkystės produktų supirkimo kainos 2018 m. buvo tokios pačios, kaip ir 2017 m. Analizuojamu laikotarpiu sumažėjo vidutinis primilžis iš karvės (nuo 5283 iki 5215 kg). Verta pastebėti, kad vidutinis primilžis Lietuvoje gerokai atsilieka ir nuo kaimyninių valstybių (2018 m. Latvijoje – 6400 kg, Estijoje – 9239 kg), ir nuo daugumos kitų ES valstybių. Vidutinė vieno ūkio gyvulininkystės produkcija 2018 m. sumažėjo 2,0 proc., palyginti su 2017 m., ir sudarė 8612 EUR (3.1 pav.).

Bendroji produkcija. Dėl minėtų priežasčių 2018 m. nebuvo ekonomiškai palankesni ūkininkų ūkiams negu 2017 m. Bendroji produkcija, kurią sudaro augalininkystės, gyvulininkystės produkcija ir kitos pelningos veiklos (miškininkystė, kaimo turizmas, suteiktos paslaugos ir kt.), sumažėjo 8,2 proc. ir vienam ūkininko ūkiui

¹ VšĮ „Ekoagros“ duomenimis, 2018 m. Lietuvoje buvo 2448 ekologiniai ūkiai.

sudarė 28426 EUR. Kaip ir ankstesniais metais, augalininkystės produkcijos dalis bendrojoje produkcijoje buvo didžiausia, 2018 m. ji siekė net 66,7 proc. bendrosios produkcijos. Gyvulininkystės produkcijos dalis 2018 m. padidėjo iki 30,3 proc., likusioji dalis teko kitos pelningos veiklos pajamoms (3.1 pav.).

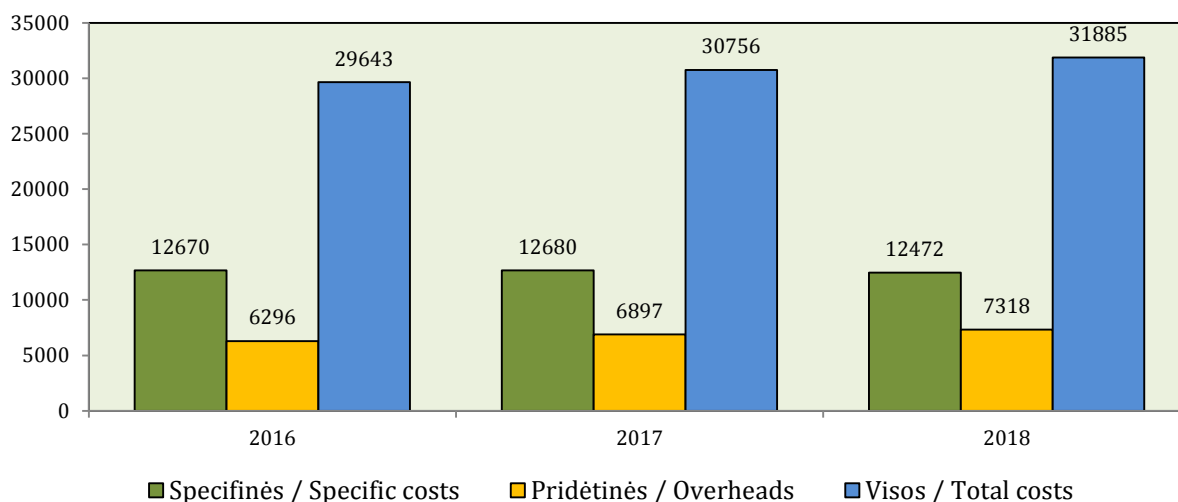
3.1 pav. Ūkininkų ūkių augalininkystės, gyvulininkystės ir bendroji produkcija, vidutiniškai vienam ūkiui, 2016–2018 m., EUR

Fig. 3.1. Crop, animal and total outputs on average per family farm in 2016–2018, EUR

Šaltinis: 2016–2018 m. ŪADT tyrimo duomenys.

Išlaidos. ŪADT sistemoje išlaidos skirstomos į specifines (tiesiogiai susijusios su gamyba), pridėtines (pastatų, technikos remontas, degalai, tepalai, šildymas, elektra, vanduo, draudimas ir kt.), nusidėvėjimą ir kitas išlaidas (sumokėti atlyginimai, nuoma ir palūkanos). 2018 m., palyginti su 2017 m., išlaidos ūkininkų ūkiuose kito nedaug. Augalininkystės specifinės išlaidos sumažėjo 3,0 proc., nuo 7846 iki 7609 EUR ūkininko ūkiui. Gyvulininkystės specifinės išlaidos padidėjo 1,7 proc. dėl didesnių išlaidų pašarams. Visos specifinės išlaidos sumažėjo 1,6 proc. (nuo 12680 iki 12472 EUR). Pridėtinės išlaidos priklauso labiau nuo turimo ūkyje turto negu nuo gamybos. Jos padidėjo 6,1 proc. dėl didesnių išlaidų degalams, darbo pagal sutartį sąnaudų ir kitų pridėtinių išlaidų (3.2 pav.).

Kaip ir visais ankstesniais metais, sumokėti gamybiniai mokesčiai nesudarė nė procento (2018 m. – 0,5 proc.) visų išlaidų. 2018 m. sumokėti gamybiniai mokesčiai tesudarė vidutiniškai 149 EUR vienam ūkininko ūkiui per metus.

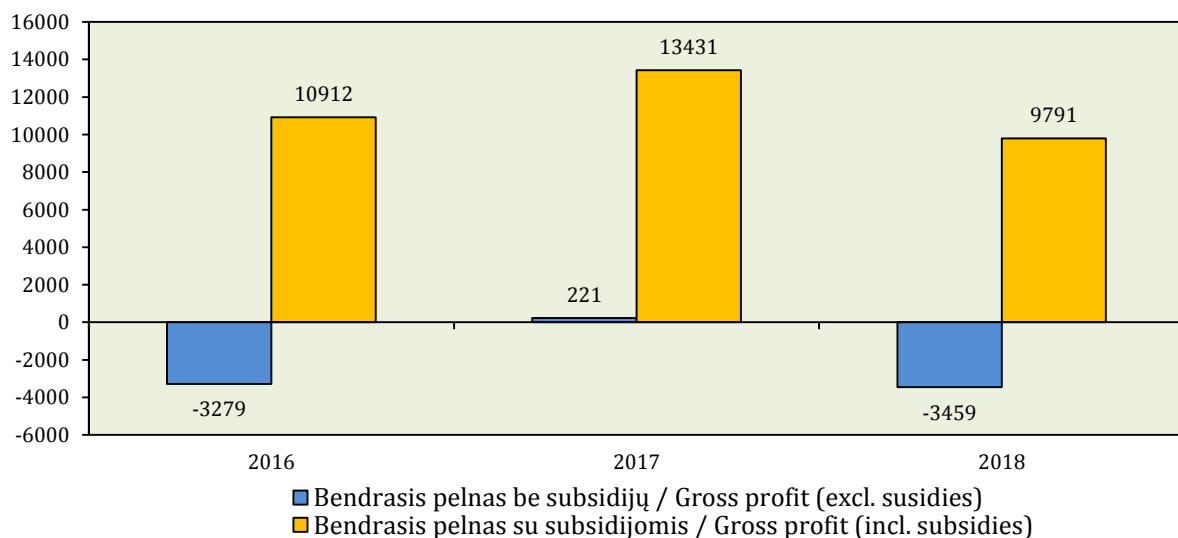

3.2 pav. Ūkininkų ūkių specifinės, pridėtinės ir visos ūkininkavimo išlaidos, vidutiniškai vienam ūkiui, 2016–2018 m., EUR

Fig. 3.2. Specific, overhead and total farming costs of family farms on average per farm in 2016–2018, EUR

Šaltinis: 2016–2018 m. ŪADT tyrimo duomenys.

Pelnas, parama. Nuo pat įstojimo į ES parama darė didelę įtaką ūkininkų veiklos rezultatams. Keitėsi paramos schemos, išmokų dydžiai, tačiau neabejotinai tai buvo svari gamybinė ir investicinė parama ūkininkams. 2017 m. buvo pelningi (bendroji produkcija minus visos išlaidos, neįtraukiant paramos, buvo teigiama) tose ūkių grupėse, kuriose augalininkystė sudarė reikšmingą dalį: javų, rapsų; augalininkystės; daržininkystės, sodininkystės; mišriuose ūkiuose. 2018 m. beveik visų tipų ūkiuose bendrasis pelnas buvo neigiamas. Bendrasis pelnas su parama 2018 m. sumažėjo iki 9791 EUR vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui, palyginti su 13431 EUR 2017 m. (3.3 pav.).

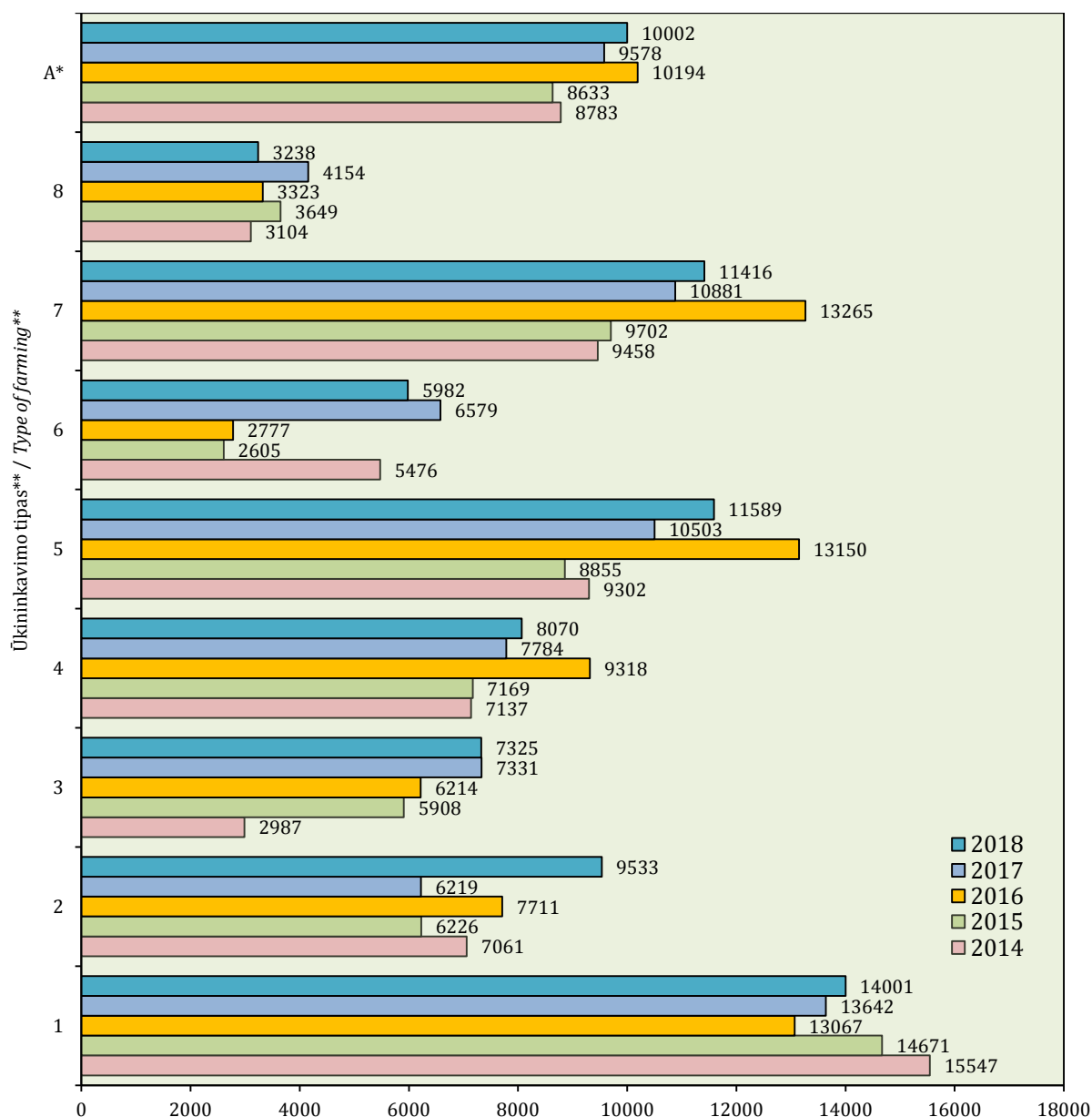

3.3 pav. Ūkininkų ūkių bendrasis pelnas, vidutiniškai vienam ūkiui, 2016–2018 m., EUR

Fig. 3.3. Gross profit of family farms on average per farm in 2016–2018, EUR

Šaltinis: 2016–2018 m. ŪADT tyrimo duomenys.

2018 m. ir toliau buvo skiriamos tiesioginės, žalinimo, išmokos už pirmuosius hektarus (perskirstymo išmokos), išmokos už baltyminius augalus, pieną, už ūkininkavimą MPŪV, ekologišką ūkininkavimą ir kitos išmokos. Bendra išmokų (be paramos investicijoms) suma padidėjo 4,4 proc. ir sudarė vidutiniškai 10002 EUR vienam ūkininko ūkiui (2017 m. – 9578 EUR). 3.4 paveiksle pateiktos 2014–2018 m. vidutiniškai vieno ūkio gautos išmokos (be paramos investicijoms) pagal ūkininkavimo tipus. Šiuo periodu labiausiai buvo remiami javų, rapsų ūkininkų ūkiai, o mažiausiai – kiaulių, paukščių ir kiti mišrūs ūkiai.

* Prekinių ūkių vidurkis / Average in family farms.

** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and orchards, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

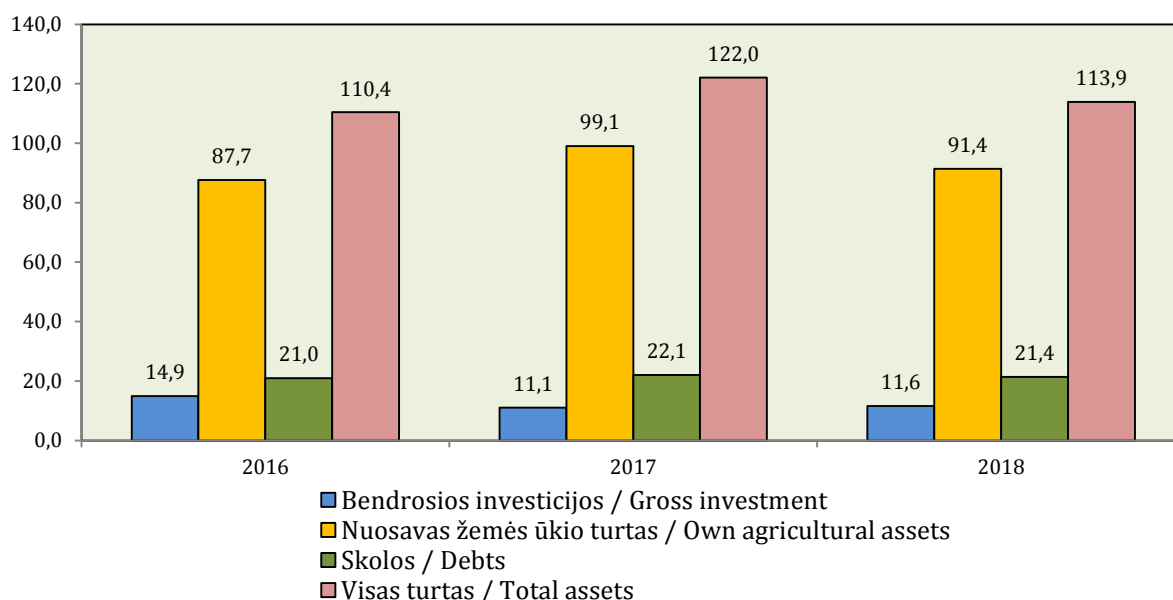
3.4 pav. Parama (išskyrus investicijoms) pagal ūkininkavimo tipus 2014–2018 m., EUR

Fig 3.4. Support (excl. on investment) by type of farming in 2014–2018, EUR

Šaltinis: 2014–2018 m. ŪADT tyrimo duomenys.

Investicinė parama 2018 m. sumažėjo 11,4 proc., palyginti su 2017 m., ir siekė 3429 EUR vienam ūkininko ūkiui (2017 m. buvo 3872 EUR). Natūralu, kad investicinė parama skatina ūkininkus investuoti, tačiau tokios investicijos reikalauja didesnių kasmetinių išlaidų technikos ar įrangos priežiūrai ir remontui; auga ir nusidėvėjimas. 2018 m. nusidėvėjimas padidėjo nuo 8225 iki 8623 EUR, palyginti su 2017 m., ir sudarė net 27,0 proc. visų išlaidų.

Investicijos, turtas ir skolos. Gaudami paramą investicijoms iš ES, ūkininkai ir toliau investavo į žemę, traktorius, kombainus, žemės ūkio mašinas, todėl 2018 m. bendrosios investicijos padidėjo nuo 11090 iki 11584 EUR vidutiniškai vienam ūkiui. Nuosavas žemės ūkio turtas metų pabaigoje sudarė 91386 EUR (2017 m. pabaigoje – 99081 EUR vidutiniškai vienam ūkiui). Nagrinėjant finansinius rodiklius vienam ūkininko ūkiui, finansinis turtas sumažėjo tik 451 EUR, skolos – 683 EUR ir sudarė 21406 EUR (2017 m. – 22089 EUR). Vis dėlto skolos nebuvo didelės, palyginti su visu ūkio turtu, kuris sudarė 113887 EUR vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui (3.5 pav.).

3.5 pav. Ūkininkų ūkių bendrosios investicijos, nuosavas žemės ūkio turtas, skolos ir visas turtas vidutiniškai vienam ūkiui 2016–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 3.5. Gross investment, own agricultural assets, debts and total assets of family farms on average per farm in 2016–2018

Šaltinis: 2016–2018 m. ŪADT tyrimo duomenys.

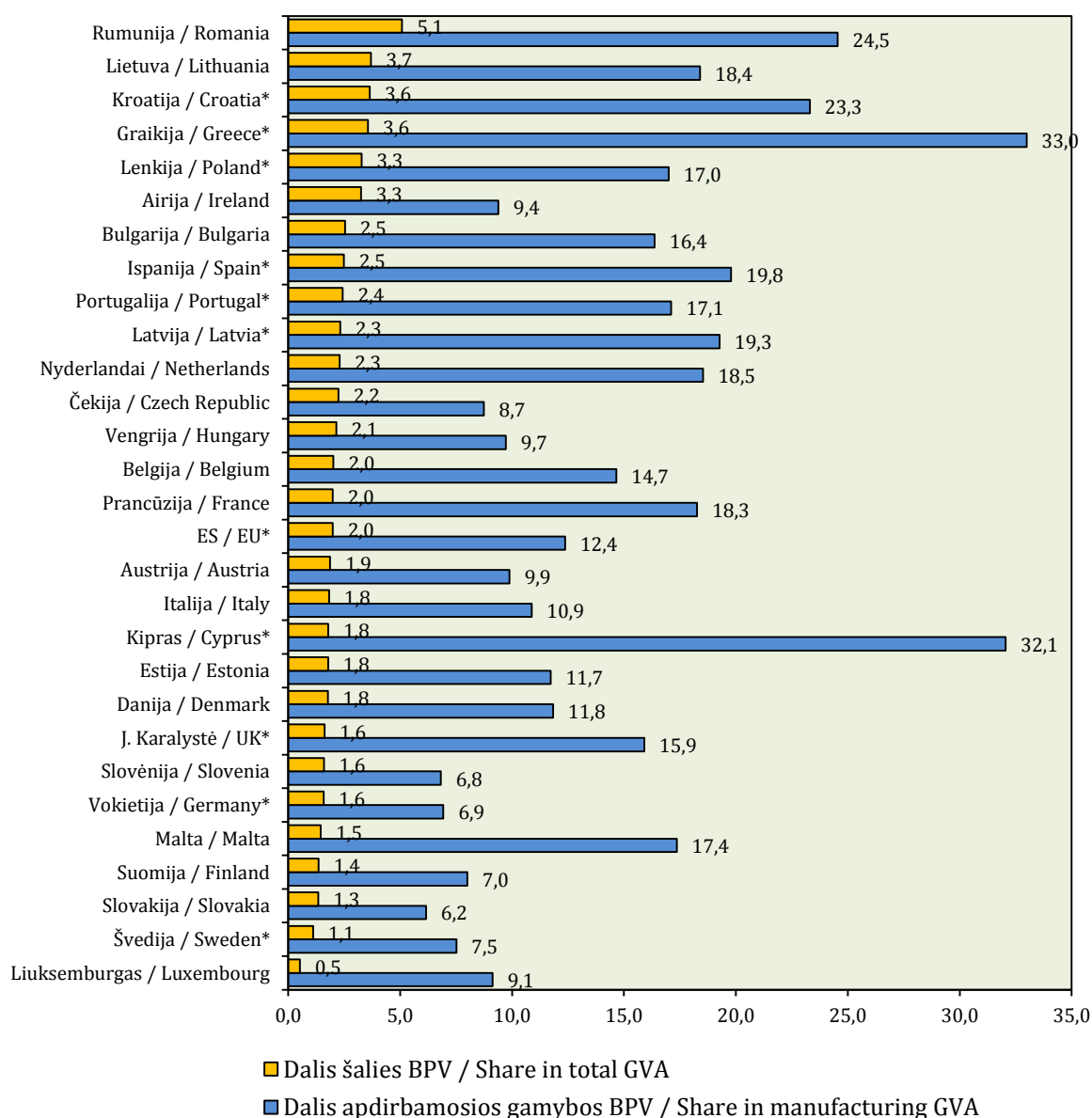
Ūkių likvidumas (sugebėjimas padengti trumpalaikes skolas) yra išreiškiamas trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykiu. Šis rodiklis ūkininko ūkyje 2018 m. buvo 4,2, t. y. tiek kartų ūkio trumpalaikis turtas viršijo trumpalaikes skolas. Tai rodo, kad Lietuvos ūkininkai lengvai galėtų padengti einamąsias skolas. Šis rodiklis nuo įstojimo į ES kinta labai nežymiai.

Ūkių mokumas (visų skolų ir turto santykis) yra rodiklis, apibūdinantis ūkio finansinį pajėgumą ilgesnėje perspektyvoje. Lietuvos ūkininkų mokumas yra aukštas. 2018 m. jis sudarė 18,8 proc., t. y. skolos sudarė 18,8 proc. viso ūkio turto vertės. Per metus šis rodiklis padidėjo 0,7 proc. punkto. Tarptautinėje praktikoje laikoma, kad ūkis pasiekia finansinės rizikos ribą, kai šis santykis viršija 60 proc.

2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla

2. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų gamyba Lietuvoje yra viena stambiausių apdirbamosios gamybos šakų, o lyginant su ES šalimis, Lietuva patenka į pirmą trejetuką šalių, kurių specializacija – maisto produktų ir gėrimų gamyba. Tai rodo ir šiai gamybai tenkanti bendrosios pridėtinės vertės (BPV) dalis. 2018 m. Lietuvos maisto, gėrimų ir tabako gamybos sukurta BPV dalis sudarė 3,7 proc. visos šalyje suktos BPV. Pagal maisto, gėrimų ir tabako gamybos BPV dalį apdirbamojoje gamyboje Lietuva pateko į pirmąjį dešimtuką tarp ES šalių (sudarė 18,4 proc.) (3.6 pav.).

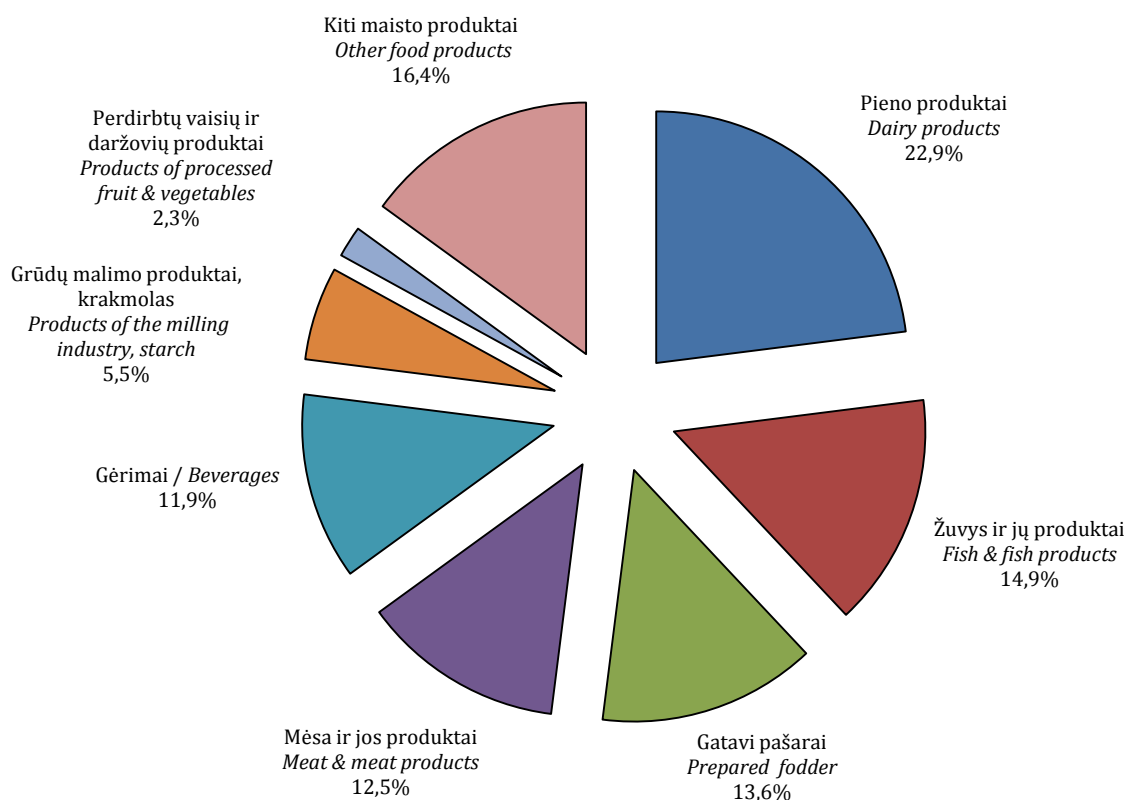
* 2017 m.

3.6 pav. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos dalis nuo visos šalies ir apdirbamosios gamybos bendrosios pridėtinės vertės ES šalyse 2018 m., proc.

Fig. 3.6. Share of manufacture of food, beverages and tobacco in country's gross value added (GVA) and in manufacturing in EU countries in 2018, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, didžiausią dalį maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimų (Lietuvos ir užsienio rinkose) struktūroje 2019 m., kaip ir ankstesniaisiais, sudarė pienas, žuvis ir jų produktai, gatavi pašarai (3.7 pav.). Kategorija „kiti maisto produktai“ apima tokias tris veiklas: kitų maisto produktų gamyba (cukraus, šokolado, pagardų, arbatos ir kavos, paruoštų patiekalų), kepyklos ir miltinių produktų gamyba bei gyvūninių ir augalinių riebalų bei aliejaus gamyba.

3.7 pav. Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimų vietinėje ir užsienio rinkose struktūra 2019 m.

Fig. 3.7. Structure of sales of Lithuanian food and beverages companies in local and foreign markets in 2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Parduotos produkcijos struktūroje 2019 m., palyginti su 2018 m., daugiausia išaugo kitų maisto produktų (1,4 proc. punkto) ir žuvų ir jų produktų (0,4 proc. punkto) dalis. Tačiau sumažėjo mėsos ir jos produktų parduotos produkcijos dalis – 0,9 proc. punkto.

Lyginant Lietuvos ir ES šalių maisto, gėrimų ir tabako pramonės pagamintos produkcijos apimtys indeksus (2015 m. = 100 proc.), matyti, kad Lietuvoje produkcijos apimtys keletą metų iš eilės augo, tačiau ne taip sparčiai, kaip kitose ES šalyse – Lenkijoje, Rumunijoje bei Vengrijoje (3.2 lentelė).

**3.2 lentelė. Kai kurių ES šalių maisto, gėrimų ir tabako produkcijos* indeksai
2015–2019 m. (2015 m. = 100 %), proc.**

Table 3.2. Indices of manufacture of food, beverages and tobacco products in selected EU countries in 2015–2019 (2015=100%), per cent

Šalys / Countries	2015	2016	2017	2018	2019
Lenkija / Poland	100,0	105,1	111,8	116,9	121,2
Rumunija / Romania	100,0	107,7	111,4	113,3	114,7
Vengrija / Hungary	100,0	101,0	102,1	106,6	112,2
Danija / Denmark	100,0	105,0	107,8	109,6	110,1
Belgija / Belgium	100,0	103,8	106,1	107,7	109,4
Lietuva / Lithuania	100,0	102,5	102,1	101,5	107,1
Austrija / Austria	100,0	100,7	102,3	104,2	106,5
Estija / Estonia	100,0	101,0	101,8	101,7	104,8
Nyderlandai / Netherlands	100,0	103,1	103,8	105,4	104,1
Suomija / Finland	100,0	101,6	102,7	103,6	103,8
Latvija / Latvia	100,0	101,8	107,0	103,9	103,2
Graikija / Greece	100,0	101,5	101,4	101,6	102,8
Bulgarija / Bulgaria	100,0	101,0	100,1	99,6	102,7
Vokietija / Germany	100,0	101,3	102,1	101,7	101,8
Švedija / Sweden	100,0	98,7	98,5	99,1	98,3
Prancūzija / France	100,0	99,5	99,1	98,4	97,8

* Be PVM ir akcizo / VAT and excise duty excl.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. Lietuvos maisto, gėrimų ir tabako gamybos įmonių produkcija sudarė 4,1 mlrd. EUR (to meto kainomis, be PVM ir akcizo), t. y. 7,3 proc. daugiau nei 2018 m. Šios šakos įmonių produkcijos dalis minėtais metais siekė 19,0 proc. apdirbamosios gamybos produkcijos vertės.

Sparčiausiai 2019 m., palyginti su 2018 m., augo vaisių, uogų ir daržovių sulčių (12,6 proc.), varškės (10,3 proc.), paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių (8,8 proc.) gamyba. Ryškiausiai sumažėjo pieno konservų (47,2 proc.), cukraus (19,6 proc.) bei visų šviežių (nebrandintų ir nekonservuotų) sūrių (7,4 proc.) gamyba. 2019 m., palyginti su 2015 m., daugiausia išaugo nesaldyto ir nearomatinto mineralinio ir gazuoto vandens (45,4 proc paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių (21,2 proc.), miltų ir pieno konservų gamyba (atitinkamai po 17,4 proc.). Per analizuojamąjį laikotarpį labiausiai sumažėjo majonezo (20,9 proc.), visų šviežių (nebrandintų ir nekonservuotų) sūrių (10,4 proc.) bei mėsos ir jos produktų (6,1 proc.) gamyba (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba Lietuvoje 2015–2019 m., tūkst. t
Table 3.3. Production of main food products in Lithuania 2015–2019, thou. t

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2019, palyginti su 2015, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	223,0	218,7	212,7	210,0	209,5	-6,1
Dešros ir rūkyti gaminiai <i>Sausages and smoked meat products</i>	69,1	65,1	64,3	67,3	70,7	2,3
Visi švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Total fresh (unripened and uncured) cheese</i>	49,0	51,8	51,3	47,4	43,9	-10,4
Lydyti ir nelydyti sūriai <i>Processed and non-processed cheese</i>	36,0	28,8	31,3	36,1	35,1	-2,5
Varškė / <i>Curd</i>	21,2	22,2	22,4	22,4	24,7	16,5
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	13,8	13,6	24,1	30,7	16,2	17,4
Sviestas / <i>Butter</i>	13,8	16,9	14,1	13,6	13,7	-0,7
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	12,9	10,9	10,5	10,7	10,2	-20,9
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	33,5	30,0	32,7	37,3	40,6	21,2
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	11,2	11,5	11,4	11,1	12,5	11,6
Miltai / <i>Flour</i>	482,5	510,1	542,9	565,0	566,5	17,4
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	148,1	149,9	139,3	147,5	147,6	-0,3
Cukrus / <i>Sugar</i>	104,4	145,8	139,5	146,5	117,8	12,8
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	55,4	62,0	66,7	64,3	64,9	17,1
Nesaldyti ir nearomatinti mineraliniai ir gazuoti vandenys, mln. dal <i>Natural mineral and aerated waters without sugar and non-flavoured, mill. dal</i>	15,2	15,1	17,5	20,8	22,1	45,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nagrinėjant ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos vertės struktūrą 2018 m., matyti, kad vidutiniškai didžiausią dalį sudarė mėsa ir jos produktai – 21 proc. bei gėrimai – 15 proc. Mažiausia dalis teko grūdų malimo produktų pardavimui – 4 proc. Įmonių produkcijos vertės struktūroje mėsa ir jos produktai didžiausią dalį sudarė Slovėnijoje (30 proc.), Lenkijoje ir Vengrijoje (po 29 proc.), pieno produktai – Kipre (27 proc.), Lietuvoje (25 proc.) ir Suomijoje, Estijoje (po 22 proc.). Gėrimų pardavimai reikšmingiausi buvo Austrijoje (28 proc.). Žuvys ir jų produktai didžiausią pardavimų dalį sudarė Lietuvoje (15 proc.) ir Danijoje (11 proc.), perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai – Graikijoje (14 proc.). Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje kitų maisto produktų (pagardų, paruoštų valgių, cukraus, šokolado, arbatos, kavos ir pan.) vertė sudarė atitinkamai 46 ir 23 proc. (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. ES šalių maisto produktų ir gėrimų produkcijos vertės struktūra 2018 m., proc.

Table 3.4. Structure of production value of food products and beverages in EU countries in 2018,
per cent

Šalys / Countries	Mėsa ir jos produktai Meat & meat products	Žuvis ir jū produktai Fish & fish products	Perdirbtų vaisių ir daržovių produktai / Products of processed fruit & vegetables	Gyvūniniai ir augaliniai riebalai Animal and vegetable oils and fats	Pieno produktai Dairy products	Grūdų malimo produktai, krakmolas / Products of the milling industry, starch	Miltiniai gaminiai Bakery and farinaceous products	Kiti maisto produktai Other food products	Gatavi pašarai Prepared fodder	Gėrimai Beverages
ES / EU	21	n.d.	6	n.d.	n.d.	4	11	n.d.	6	15
Belgija / Belgium	13	1	9	9	11	6	12	19	8	12
Bulgarija / Bulgaria	23	1	8	9	9	7	11	10	4	18
Čekija / Czech Republic	19	1	3	4	13	3	11	16	9	21
Danija / Denmark	27	11	n.d.	2	n.d.	3	6	5	12	5
Vokietija / Germany	25	1	5	3	15	3	12	18	6	12
Estija / Estonia*	19	7	5	n.d.	22	n.d.	10	15	n.d.	12
Airija** / Ireland**	24	2	1	1	16	0	4	46	6	-
Graikija / Greece	14	1	14	7	16	4	16	10	4	14
Ispanija / Spain	23	5	8	8	8	3	7	10	11	17
Prancūzija / France	18	2	4	4	20	4	13	15	4	16
Kroatija / Croatia	24	2	4	3	15	2	13	18	2	17
Italija / Italy	17	2	8	6	15	5	14	14	4	15
Kipras / Cyprus	20	n.d.	7	n.d.	27	3	22	4	7	8
Latvija / Latvia	21	10	3	n.d.	20	n.d.	10	11	3	15
Lietuva / Lithuania	14	15	2	1	25	6	8	8	11	10
Liuksemburgas Luxembourg	16	0	n.d.	0	n.d.	n.d.	26	n.d.	0	17
Vengrija / Hungary	29	0	7	5	7	5	9	9	11	18
Malta / Malta	13	0	5	n.d.	n.d.	n.d.	19	n.d.	n.d.	23
Nyderlandai / Netherlands	16	1	8	6	19	3	7	20	13	7
Austrija / Austria	19	0	7	3	12	5	11	10	5	28
Lenkija / Poland	29	5	8	2	13	3	8	13	7	12
Portugalija / Portugal	17	7	6	5	11	4	12	8	9	21
Rumunija / Romania	24	1	4	8	10	5	13	8	3	24
Slovėnija / Slovenia	30	1	5	2	16	1	17	12	4	12
Slovakija / Slovakia	20	1	3	4	16	6	15	14	3	18
Suomija / Finland	21	4	4	1	22	5	10	18	4	11
Švedija / Sweden	23	3	4	n.d.	16	2	13	19	n.d.	14
Jungtinė Karalystė**/UK**	25	4	8	1	11	6	15	23	7	-

* 2017 m.

**Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą iš viso investuota 870,6 mln. EUR. 2019 m., palyginti su 2018 m., investicijos išaugo 16,5 proc., o palyginti su 2014 m., – 84,0 proc. (3.5 lentelė). Vidutinės metinės materialinės investicijos į vieną maisto produktų ir gėrimų įmonę 2019 m., palyginti su 2018 m., išaugo nuo 191,0 iki 225,3 tūkst. EUR, t. y. 17,9 proc.

3.5 lentelė. Materialinės investicijos į Lietuvos apdirbamosios ir maisto produktų bei gėrimų gamybos įmones 2015–2019 m.

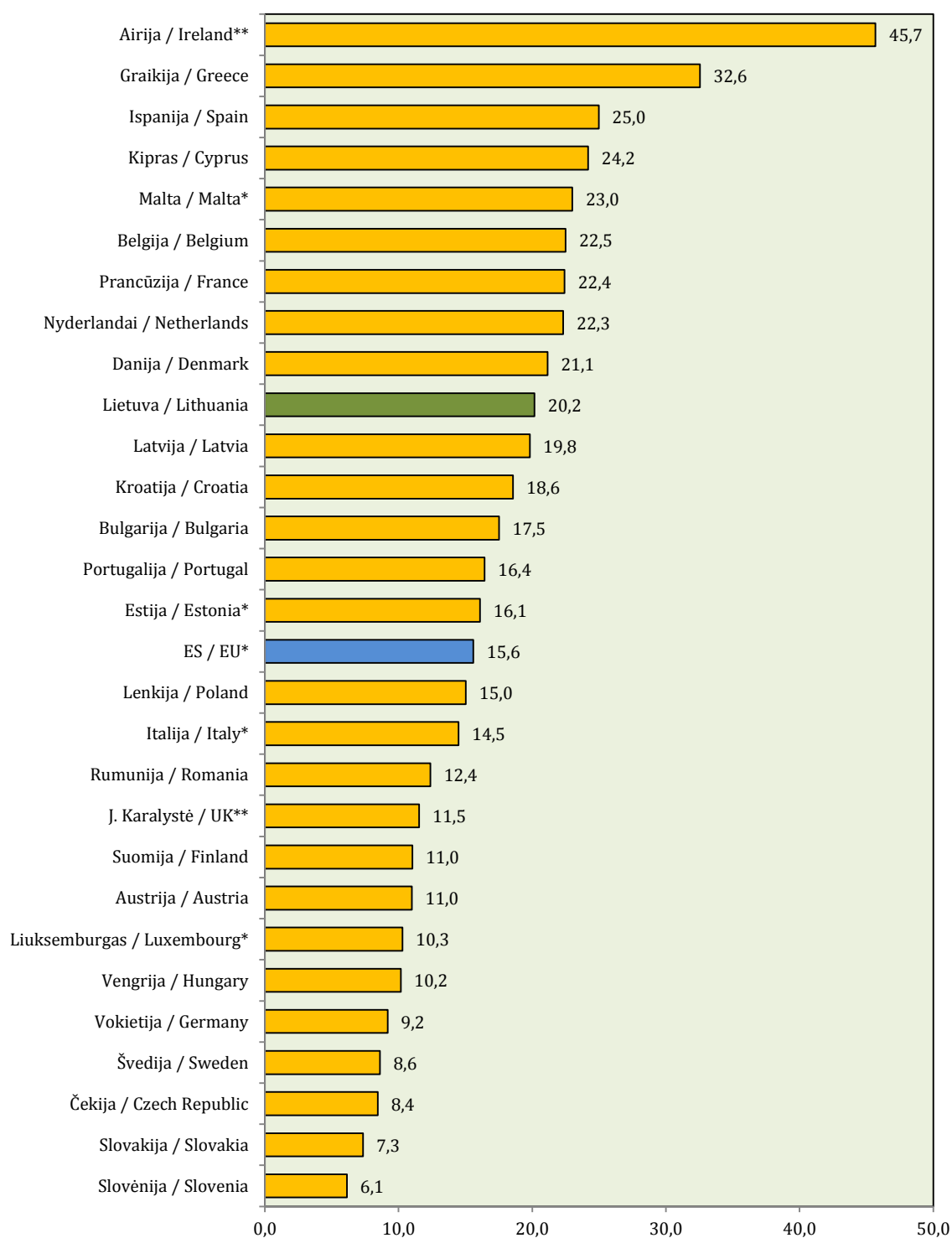
Table 3.5. Capital investment in Lithuanian manufacturing and manufacture of food products and beverages in 2015–2019

Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019
Apdirbamoji gamyba, mln. EUR <i>Manufacturing, EUR mill.</i>	715,5	784,2	845,5	852,2	1026,6
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	16,4	9,6	7,8	0,8	20,5
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. EUR <i>Manufacture of food products and beverages, EUR mill.</i>	117,2	181,7	170,9	185,1	215,6
dalys apdirbamojoje gamyboje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	16,4	23,2	20,2	21,7	21,0
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	-25,8	55,1	-5,9	8,3	16,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvoje 2019 m. maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių materialinės investicijos sudarė 21,0 proc. visų apdirbamosios gamybos materialinių investicijų. Jų dalis apdirbamojoje gamyboje buvo 4,6 proc. punkto didesnė nei 2015 m., tačiau 0,7 proc. punkto mažesnė nei 2018 m. Materialinių investicijų į maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių turtą kitimo tendencijos, skirtingai nuo apdirbamosios gamybos, buvo nevienareikšmės. Pastarajame sektoriuje jos nuolat didėjo, o maisto produktų ir gėrimų gamyboje kito netolygiai.

Didžiausia maisto ir gėrimų gamybos įmonių materialinių investicijų dalis nuo visų apdirbamosios gamybos materialinių investicijų 2018 m. buvo Airijoje (45,7 proc.), Graikijoje (32,6 proc.) ir Ispanijoje (25,0 proc.). Mažiausią dalį šios investicijos sudarė Slovėnijoje (6,1 proc.), Slovakijoje (7,3 proc.) ir Čekijoje (8,5 proc.) (3.8 pav.). Vidutiniškai ES šalyse ši dalis siekė apie 15,6 proc.

* 2017 m.

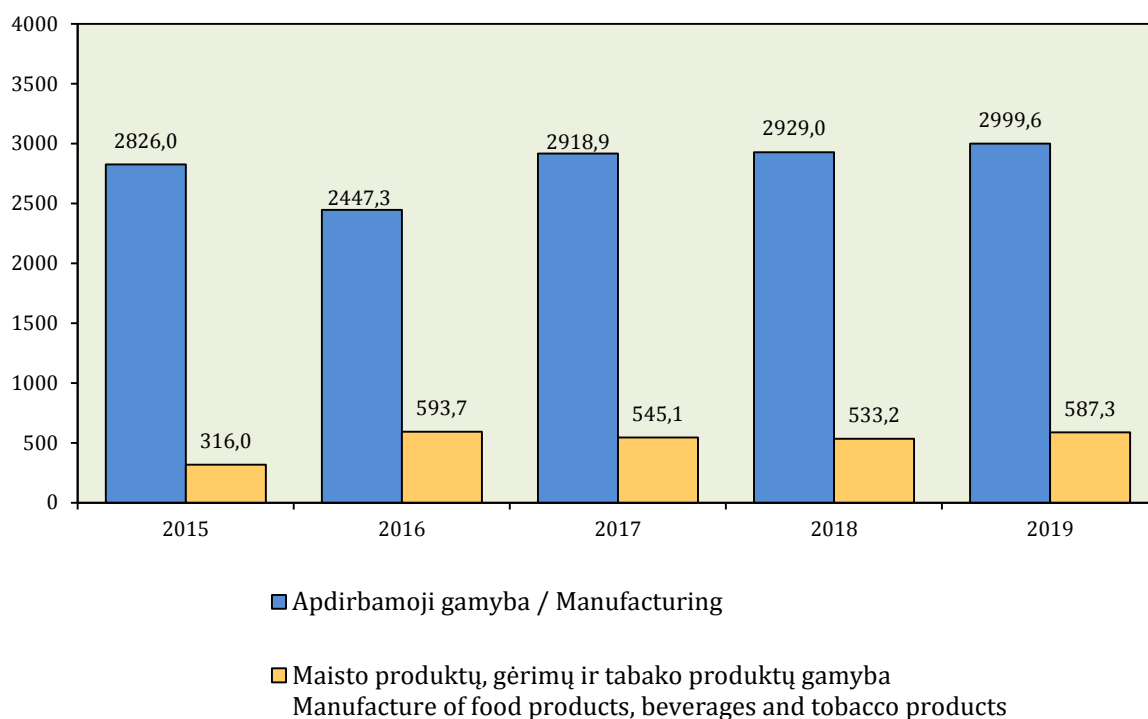
**Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

3.8 pav. ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos materialinių investicijų dalis apdirbamosios pramonės investicijose 2018 m., proc.

Fig. 3.8. Share of capital investment of food products and beverages industry in manufacturing in EU countries in 2018, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonei, išankstiniais 2019 m. duomenimis, buvo 3,6 proc. mažesnės nei 2015 m., o palyginti su 2018 m., – didesnės 5,3 proc. Tai paaiškinama tuo, kad per nagrinėjamą laikotarpį 13,0 proc. išaugo tiesioginio investavimo įmonių skaičius. Maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukaupytų tiesioginių užsienio investicijų dalis 2019 m. sudarė 19,6 proc. apdirbamosios gamybos užsienio investicijų (2015 m. – 11,2 proc.) (3.9 pav.).

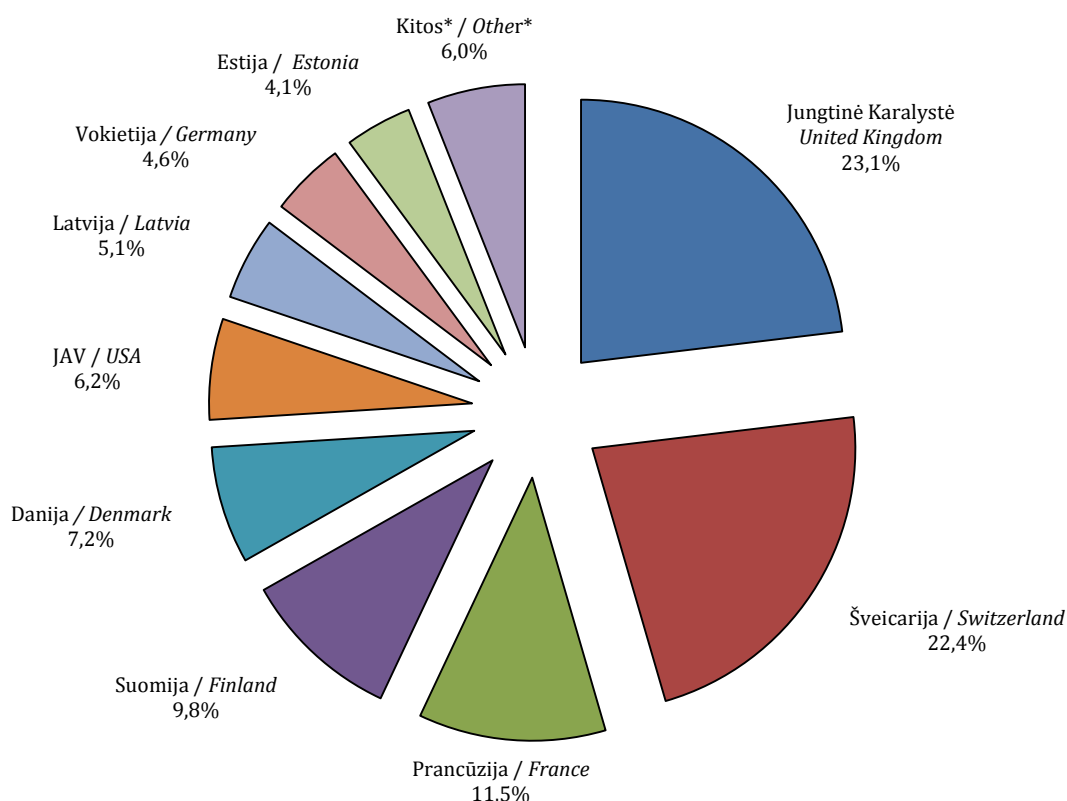

3.9 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmones 2015–2019 m. pabaigoje, mln. EUR

Fig. 3.9. Foreign direct investment aggregated in Lithuanian manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products in 2015–2019 (at the end of the year), EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Išankstiniais 2019 m. duomenimis, daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones investavo Jungtinė Karalystė (23,1 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones), Šveicarija (22,4 proc.) ir Prancūzija (11,5 proc.) (3.10 pav.).

* Austrija, Kipras, Airija, Ukraina, Belgija, Rusija / Austria, Cyprus, Ireland, Ukraine, Belgium, Russia.

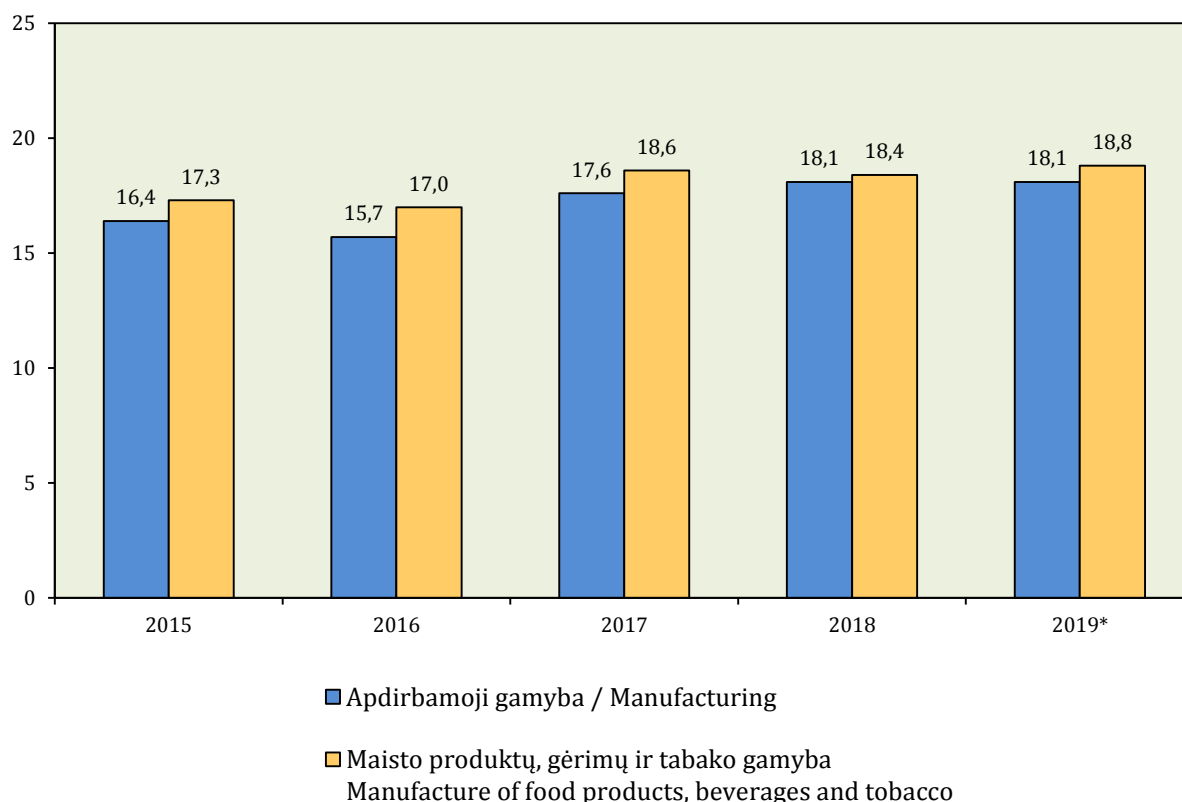
3.10 pav. Sukaupytų tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones struktūra pagal investavusias valstybes 2019 m. pabaigoje, proc.

Fig. 3.10. Structure of foreign direct investment aggregated in Lithuanian manufacture of food, beverages and tobacco products by investing country in 2019 (at the end of the year), per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turi EŽŪGF parama. Pagal priemonę „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ 2014–2020 m. skirta 80,2 mln. EUR paramos. Per 2014–2019 m. gautos 132 paraiškos, prašoma paramos suma siekė 104,5 mln. EUR. Per visą nagrinėjamąjį laikotarpį patvirtintos 57 paraiškos, pagal kurias skirta 52,7 mln. EUR parama (2014–2019 m. išmokėta 37,1 mln. EUR).

Išankstiniais 2019 m. duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta BPV einamųjų metų kainomis buvo 18,8 EUR. Palyginti su 2018 m., ji išaugo 2,2 proc., palyginti su 2015 m., – 8,7 proc. (3.11 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2019 m. buvo 3,9 proc. didesnis nei apdirbamojoje gamyboje ir 12,3 proc. – negu vidutiniškai šalies ūkyje.

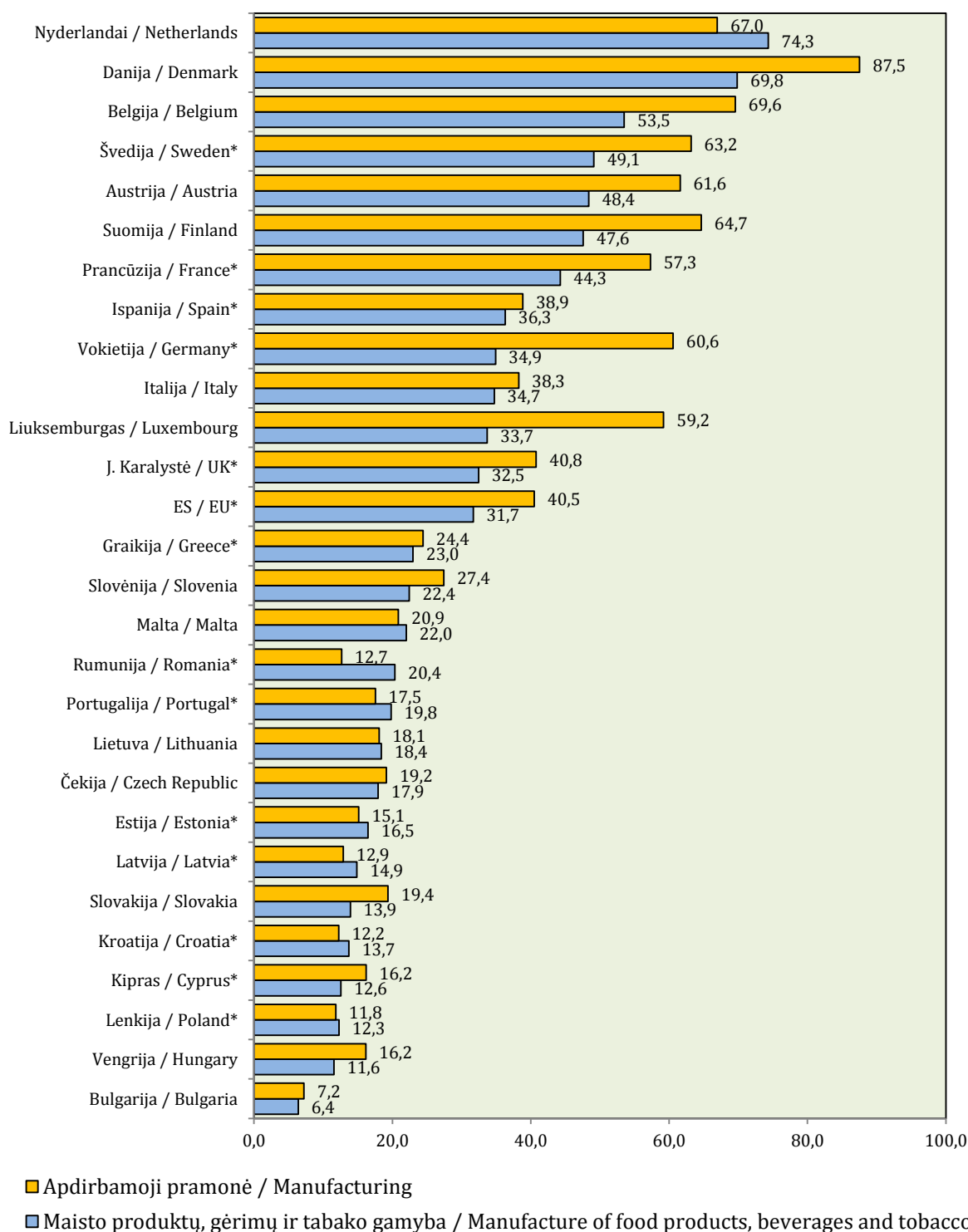
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.11 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė Lietuvoje to meto kainomis 2015–2019 m., EUR

Fig. 3.11. Value added created per 1 hour in manufacturing and in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania in 2015–2019, EUR (at current prices of the corresponding year)

Šaltiniai: LAEI tyrimų, Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES šalyse. Palyginti su kai kuriomis šalimis, skirtumas ypač didelis. Antai, vieno maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo sukuriamą pridėtinę vertę Nyderlanduose 4,0 kartus didesnė nei Lietuvoje. Tačiau Lietuvoje vieno maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo sukuriamą pridėtinę vertę buvo 2,9 kartus didesnė negu Bulgarijoje, 1,6 karto – negu Vengrijoje. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo skirtumai šiose šalyse panašūs, kaip ir apdirbamosios gamybos (3.12 pav.).

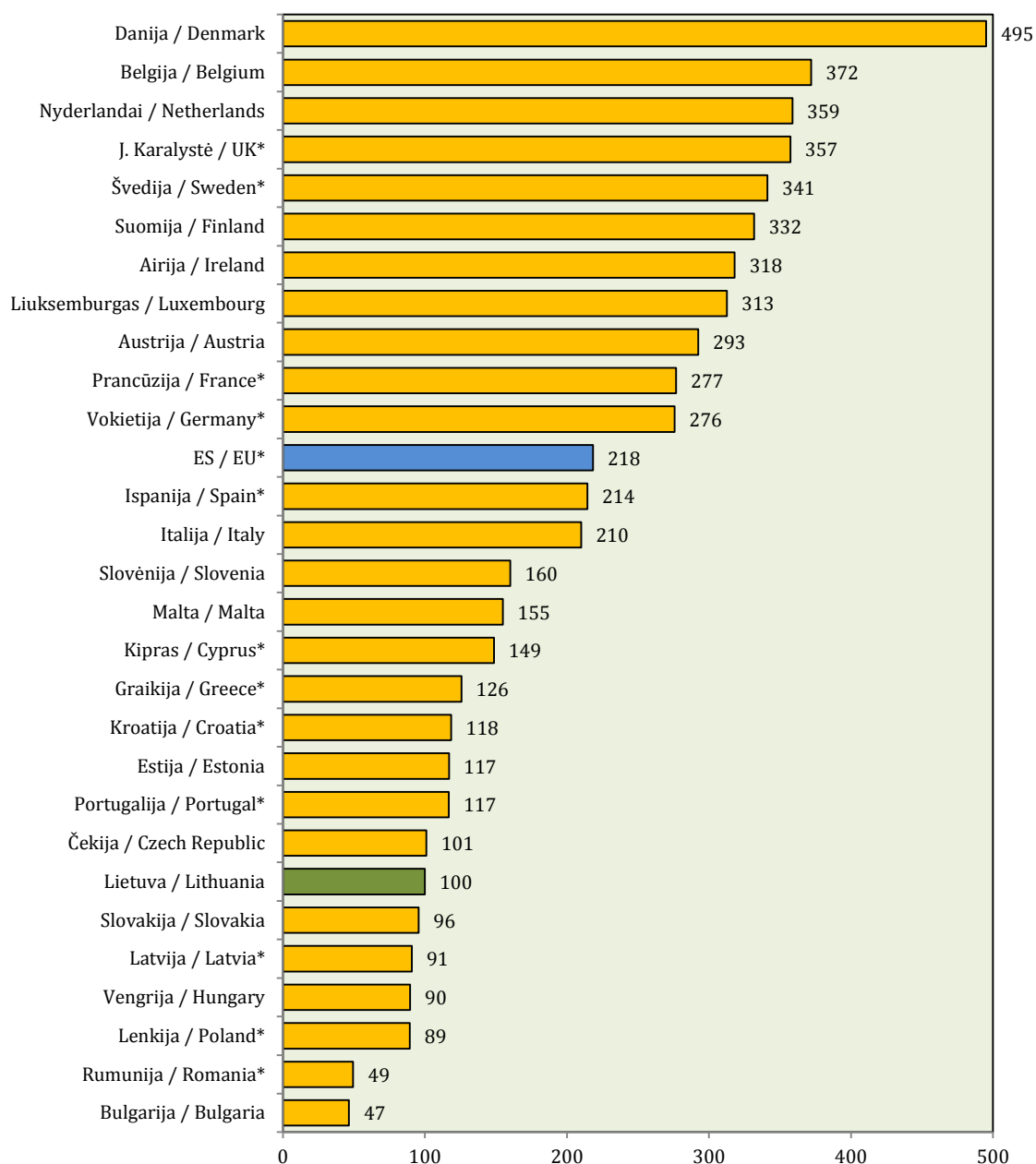
*2017 m. maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos / Manufacture of food products, beverages and tobacco.

3.12 pav. Kai kurių ES šalių apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė to meto kainomis 2018 m., EUR

Fig. 3.12. Value added created per 1 hour in manufacturing and in manufacture of food products, beverages and tobacco in selected EU countries in 2018, EUR (at current prices)

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo. Darbuotojo darbo užmokestis Lietuvoje mažai skyrėsi nuo užmokesčio Čekijoje ir Slovakijoje, tačiau buvo 4–5 kartus mažesnis nei kai kuriose ES šalyse – Danijoje, Belgijoje ir Nyderlanduose (3.13 pav.).

* 2017 m.

3.13 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su ES šalimis 2018 m., proc.

Fig. 3.13. Comparison of average yearly wage per employee in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2018, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Didžiausias grynasis pelningumas 2018 m. buvo perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktų gamybos, grūdų malimo produktų, krakmolo gamybos bei žuvų ir jų produktų gamybos sektoriuose. 2018 m., palyginti su 2014 m., sektorių pelningumas kito nevienareikšmiai (3.6 lentelė). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, išaugo grūdų malimo produktų, krakmolo gamybos, perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktų bei žuvų ir jų produktų gamybos sektorių gamybos pelningumas, o sumažėjo – gėrimų gamybos, pašarų bei miltinių gaminių gamybos pelningumas.

3.6 lentelė. Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių finansiniai rodikliai 2014 ir 2018 m.

Table 3.6. Financial indicators of the companies of the food industry and beverages in Lithuania in 2014 and 2018

Gamybos sektoriai <i>Production sectors</i>	Koeficientai / <i>Coefficients</i>							
	grynojo pelningumo <i>net profit margin</i>		bendrojo mokumo <i>total liabilities ratio</i>		įsiskolinimo <i>debt ratio</i>		kritinio likvidumo <i>acid-test ratio</i>	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Mėsa ir jos produktai <i>Meat & meat products</i>	1,5	2,4	0,66	0,68	0,6	0,59	0,86	0,84
Žuvis ir jų produktai <i>Fish & fish products</i>	4,0	5,3	0,43	0,69	0,7	0,59	0,72	0,72
Perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai <i>Products of processed fruit, berries & vegetables</i>	5,4	8,6	0,87	1,21	0,54	0,45	0,84	0,80
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai / <i>Animal and vegetable oils and fats</i>	3,1	n.d.	1,39	0,28	0,42	0,78	1,01	0,93
Pieno produktai <i>Dairy products</i>	1,9	2,0	1,42	1,36	0,41	0,42	0,91	0,90
Grūdų malimo produktai, krakmolas <i>Products of the milling industry, starch</i>	1,3	7,4	0,36	0,88	0,73	0,53	0,4	0,62
Miltiniai gaminiai <i>Bakery and farinaceous products</i>	3,8	3,0	1,15	0,84	0,47	0,54	0,97	0,99
Kiti maisto produktai <i>Other food products</i>	2,7	n.d.	1,05	0,75	0,49	0,57	0,73	0,63
Gatavi pašarai <i>Prepared fodder</i>	4,2	3,1	0,62	0,59	0,62	0,63	0,76	0,85
Gėrimai / <i>Beverages</i>	6,3	2,7	1,12	1,69	0,47	0,37	1,18	1,36

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys

Finansiniai rodikliai 2018 m. vieni iš geriausių buvo gėrimų ir pieno produktų gamybos įmonėse. Bendrasis mokumo koeficientas per analizuojamąjį laikotarpį gėrimų sektoriuje išaugo nuo 1,12 iki 1,69, o pieno produktų gamyboje 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo nuo 1,42 iki 1,36. Tai rodo, kad skolintos lėšos neviršijo nuosavų lėšų. Gėrimų gamybos įmonėse įsiskolinimo koeficientas nuo 0,47 sumažėjo iki 0,37, pieno produktų gamyboje 2018 m. buvo 0,42. Kritinio likvidumo koeficientas, rodantis sektoriaus gebėjimą greitai realizuojamu trumpalaikiu turtu padengti trumpalaikius įsipareigojimus, gėrimų gamyboje išaugo nuo 1,18 iki 1,36, o pieno produktų gamybos įmonėse 2018 m. siekė 0,90. Santykinai geri finansiniai rodikliai būdingi ir žuvų bei jų produktų gamybos sektoriui. 2018 m., palyginti su 2014 m., augo pelningumas, o bendrasis mokumas padidėjo nuo 0,43 iki 0,69, įsiskolinimo koeficientas sumažėjo iki 0,59. Tačiau pastarojo sektoriaus kritinio likvidumo koeficientas buvo vienas iš žemiausių – 0,72 (normalus – daugiau nei 1,0). Pažymėtina, kad gyvulinių ir augalinių riebalų gamybos įmonių finansiniai rezultatai per nagrinėjamą laikotarpį pablogėjo – gerokai sumažėjo mokumo ir kritinio likvidumo, išaugo įsiskolinimo koeficientai. Tai gali turėti neigiamą poveikį sektoriaus įmonių veiklos stabilumui.

Maisto produktų ir gėrimų gamyba Lietuvoje yra stambi ir gerai išvystyta pramonės šaka. Ji svarbi aprūpinant vidaus rinką būtiniausiais produktais, sprendžiant gyventojų užimtumo problemas. Pramonė naudoja daug vietinės žaliavos, todėl teigiamai veikia ir žemės ūkio sektorių. Dėl nuolat plečiamų prekybinių ryšių augantis maisto produktų ir gėrimų eksportas sudaro prielaidas tolesniam sektoriaus vystymui.

3. Smulkaus ir vidutinio verslo bei ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo vietovėse

3. Development of small and medium-sized businesses and non-agricultural businesses in rural areas

Lisabonos strategijoje (patvirtintoje Europos Tarybos 2000 m. kovo 23–24 d.) smulkusis ir vidutinis verslas (SVV) vadinamas atramos tašku, siekiant, kad ES taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje darni ekonominė plėtra būtų suderinta su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“.

EK komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų bei regionų komitetams „Maisto ir ūkininkavimo ateitis“ (2017 m. lapkričio 29 d.) pažymima, kad daugelyje ES kaimo vietovių yra struktūrinių problemų. Viena iš svarbiausių – patrauklių užimtumo galimybių stoka. Todėl BŽŪP, ypač kaimo plėtros politika, turi atlikti svarbų vaidmenį, remiant darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą kaimo vietovėse. Komunikate konstatuojama, kad bendros ES ir nacionalinės investicijos į infrastruktūrą, gamtos išteklių ir žmogiškojo kapitalo plėtrą yra itin svarbios, remiant tvarų, kokybišką užimtumą kaimo vietovėse.

SVV įtaka Lietuvos ekonomikos plėtrai buvo įvertinta, pasirašius EK inicijuotą Europos mažųjų įmonių chartiją (Valstybių narių patvirtinta *Feira* Europos Vadovų Tarybos susitikime 2000 m. birželio 19–20 d.). Šia chartija ir kitais tarptautiniais

įsipareigojimais grindžiamuose strateginiuose dokumentuose teigiama, kad „...smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui“. SVV plėtros Lietuvos kaimo regionuose svarbą ir būtinybę lemia tiek mažėjantis užimtų žemės ūkio versle gyventojų skaičius, tiek ir siekis, kad kaimo ekonomika taptų labiau konkurencinga, grįsta žiniomis ir naujovėmis, užtikrinanti prekių ir paslaugų įvairovę, jų kokybę.

Taigi, SVV vaidmuo ekonomikos raidai reikšmingas tiek socialiniais, tiek ekonominiais bei evoliuciniais aspektais (3.7 lentelė). Užimtumo, augimo, socialinės įtraukties ir vietos plėtros kaimo vietovėse, įskaitant bioekonomikos ir darnaus miškų ūkio sektorius, skatinimas išlieka vienas iš BŽŪP tikslų ir po 2020 m.

3.7. lentelė. Smulkiojo ir vidutinio verslo įtaka ekonomikos raidai

Table 3.7. Influence of small and medium-sized businesses on economic development

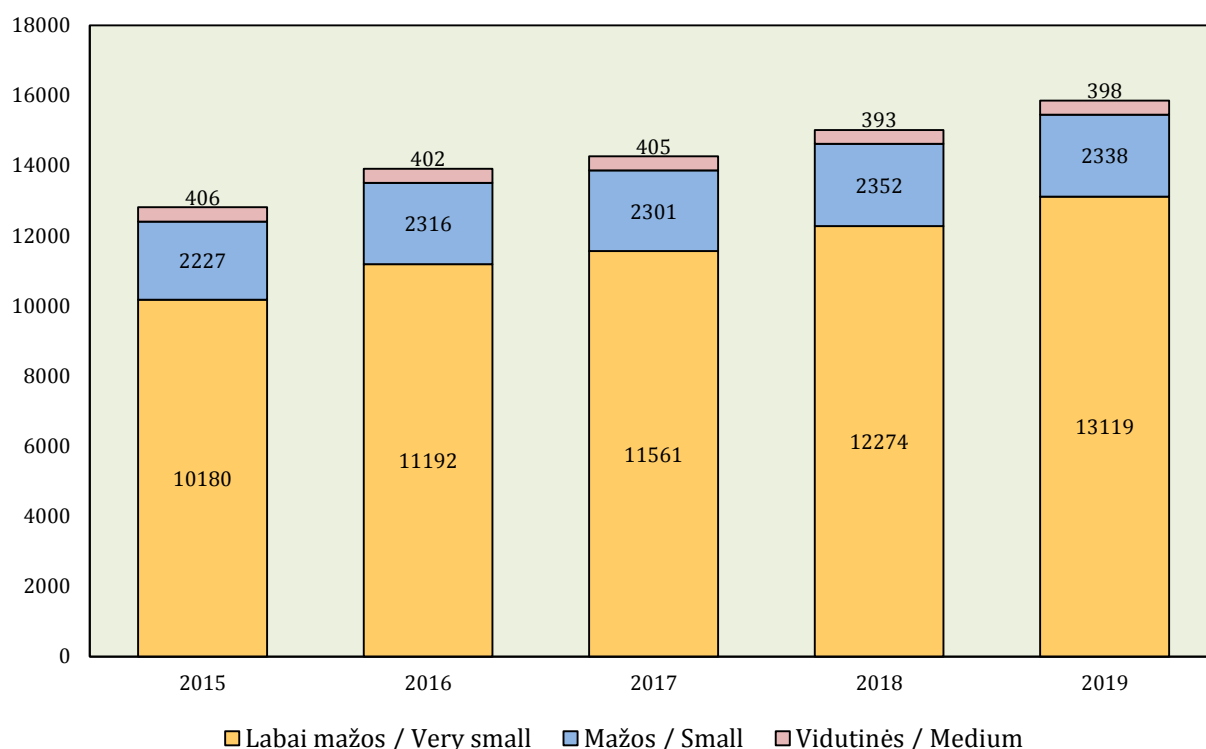
Įtakos forma <i>Form of impact</i>	Įtakos formos raiškos būdai / <i>Expression types of impact form</i>
Socialinė <i>Social</i>	Reiškiasi demokratine galimybe kiekvienam įgyvendinti savo idėjas, siekius, panaudojant savo sugebėjimus ir žinias paties iniciatyva. SVV sudaro sąlygas potencialiems verslininkams savarankiškai įsilieti į ekonominę savo šalies gyvenimą ir tapti reikšmingesniais sau ir visuomenei, sprendžiant vienas svarbiausių šiandienos socialinių problemų – nedarbo mažinimą ir kokybiškų darbo vietų kūrimą. Naujų darbo vietų kūrimas – labai svarbi ir reikšminga SVV apibūdinanti sritis. SVV yra potencialiai didžiausias ir efektyviausias darbdavys, turintis didžiulį svorį darbo jėgos rinkoje.
Ekonominė <i>Economic</i>	Reiškiasi indėliu į šalių gerovės kūrimą, ekonomikos augimą ir įtaką makroekonominiams rodikliams. Tyrėjų analizuoti įvairių šalių SVV ekonominiai rezultatai leidžia teigti, kad šis ūkio segmentas, duodantis didžiulę ekonominę naudą visose kiekvienos šalies ūkio šakose ir ekonominės veiklos srityse, yra neatsiejama ir reikšminga šalių ekonomikos dalis.
Evoliucinė <i>Evolutionary</i>	Reiškiasi nenutrūkstama, dinamiška, į pokytį orientuota veikla rinkoje, kuri pasižymi rizika, drąsiais eksperimentais, lankstumu ir išradingumu, pabrėžiant maksimalų esamų ir būsimų poreikių tenkinimą, įgyvendinant siekį šalia finansinių tikslų labiau rūpintis ir saugia visuomene, ekologiškai švaria aplinka.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės. Lietuvos kaimo vietovėse 2015–2019 m. laikotarpiu labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių (LMMVĮ) skaičius nuolat augo. 2019 m., palyginti su 2015 m., veikiančių LMMVĮ skaičius kaimo vietovėse išaugo maždaug ketvirtadaliu, o 2019 m., palyginti su 2018 m., – 5,6 proc. Ir nors Vidurio ir Vakarų regionų kaimo vietovėse per 2015–2019 m. laikotarpį veikiančių įmonių skaičius nuolat didėjo, tačiau šio rodiklio vidutinis metinis augimo tempas buvo lėtesnis nei sostinės regione, ir kaimo LMMVĮ skaičius, tenkantis 1000-iui kaimo gyventojų, sostinės

regione siekė 20,2 įmonės, o Vidurio ir Vakarų Lietuvos regionuose – 16,7 LMMVĮ, tenkančių 1000-iui kaimo gyventojų.

Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių, kaimo vietovėse LMMVĮ sudarė daugiau kaip 99 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių įmonių. 2019 m. kaime veiklą vykdė 15,9 tūkst. LMMVĮ (3.14 pav.). Apie 83 proc. iš jų, kaip ir mieste, – mikroįmonės (įmonės, kuriose dirba iki 10 darbuotojų). Buvusi stabili kaimo LMMVĮ dalis nuo visų Lietuvoje veikiančių LMMVĮ 2016 m. pradėjo didėti, ir 2019 m. kaimo vietovėse veikiančios LMMVĮ sudarė 18,3 proc. visų Lietuvos LMMVĮ (atitinkamai 2016 m. – 16,8 proc.).

3.14 pav. Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių* skaičius Lietuvos kaimo vietovėse 2015–2019 m., vnt.

Fig. 3.14. Number of very small, small and medium enterprises in Lithuania's rural areas in 2015–2019, units

* Labai maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 2 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 1,5 mln. EUR. Maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 7 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 5 mln. EUR. Vidutinė įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 40 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 27 mln. EUR.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

LMMVĮ skaičius pagal apskritis rodo, kad per visą analizuojamą laikotarpį daugiausia LMMVĮ veikė Kauno, Vilniaus, Klaipėdos apskričių, kuriose įsikūrusios didžiųjų miestų savivaldybės, kaimo vietovėse. Šiuo laikotarpiu kaimo LMMVĮ skaičius sparčiausiai augo Alytaus, Klaipėdos, Kauno apskričių kaimo vietovėse (3.8 lentelė).

Pažymėtina, kad SVV plėtros regioninės disproporcijos nemažėja. Tai rodo, kad SVV plėtrą ribojantys veiksniai, ypač tokie, kaip nepakankama vidaus rinka ir vartotojų perkamoji galia, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, pasireiškia ir dažniau, ir intensyviau būtent atokiuose regionuose.

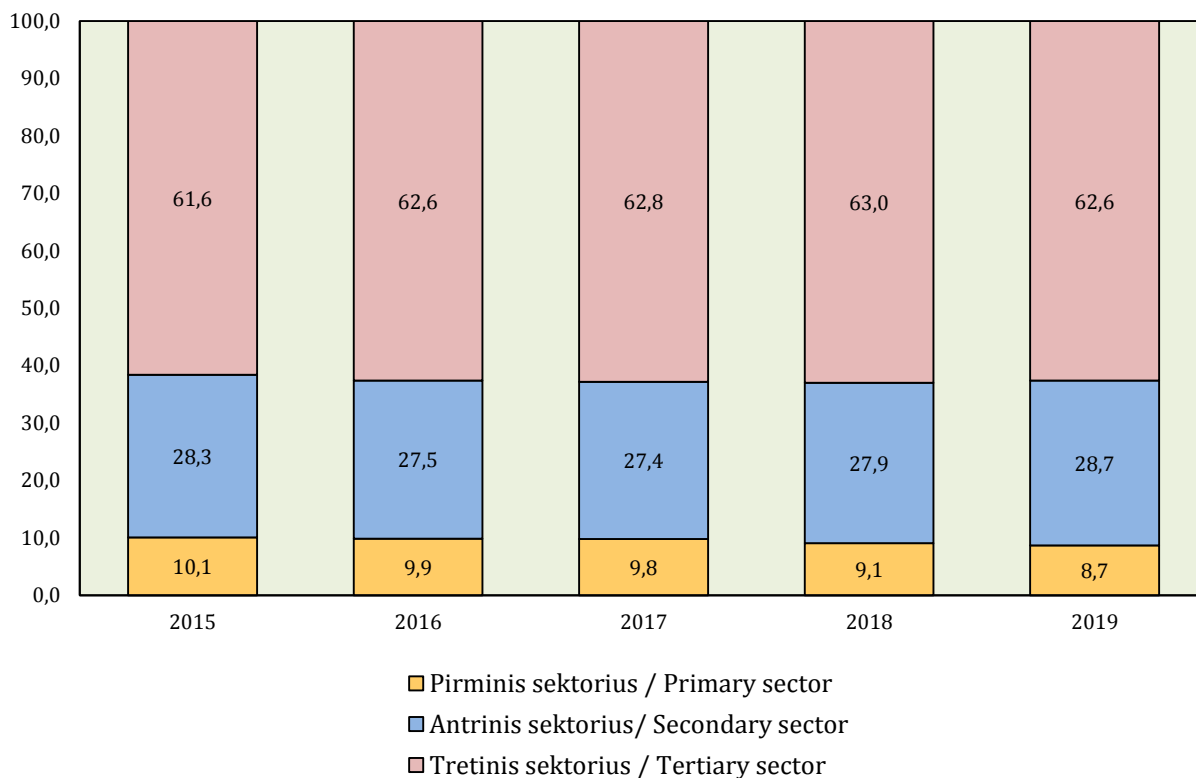
3.8 lentelė. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių skaičius Lietuvos regionuose 2015–2019 m.

Table 3.8. Number of very small, small and medium enterprises (VSSMEs) by region in Lithuania in 2015–2019

Regionas / Region	LMMVĮ skaičius, vnt. Number of VSSMEs, units					Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2015–2019, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Vidurio, Vakarų <i>Central, Western</i>	9937	10850	11103	11703	12387	5,7
Alytaus apskr.	552	606	628	675	732	7,3
Kauno apskr.	2823	3104	3268	3455	3689	6,9
Klaipėdos apskr.	1565	1722	1788	1890	2067	7,2
Panevėžio apskr.	1195	1282	1297	1354	1423	4,5
Šiaulių apskr.	1229	1366	1399	1467	1519	5,5
Telšių apskr.	756	838	803	842	863	3,5
Utenos apskr.	687	728	718	750	767	2,8
Sostinės / Capital	2876	3060	3164	3316	3468	4,8
Vilniaus apskr.	2876	3060	3164	3316	3468	4,8
Iš viso / Total	12813	13910	14267	15019	15855	5,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m., palyginti su 2015 m., kasmet kaimo LMMVĮ struktūroje pagal ekonomikos sektorius mažėja įmonių veikiančių pirminiame sektoriuje, o auga įmonių, veikiančių tretiniame sektoriuje, skaičius, nors 2019 m. jų dalis LMMVĮ struktūroje šiek tiek pamažėjo. Reikia pažymėti, kad nuo 2018 m. pradėjusi augti įmonių, veikiančių antriniame sektoriuje, dalis 2019 m. pasiekė 2015 m. lygį. Tarp Lietuvos kaimo LMMVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis vyrauja paslaugų įmonės (3.15 pav.), kurios 2019 m. sudarė 62,6 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių LMMVĮ.

3.15 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių struktūra pagal ekonomikos sektorius* 2015–2019 m., proc.

Fig. 3.15. Structure of rural very small, small and medium enterprises by type of economic sector in 2015–2019, per cent*

* Pirminis sektorius – žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, antrinis – pramonė ir statyba, tretinis – paslaugos
 Primary sector – Agriculture, Forestry and Fisheries, Secondary – Industry and Construction, Tertiary – Services.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugiausia paslaugų įmonių užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, vykdo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą (3.9 lentelė).

2015–2019 m. laikotarpiu kaimo vietovėse labiausiai augo įmonių, užsiimančių profesine, moksline ir technine, administracine ir aptarnavimo veiklomis, žmonių sveikatos priežiūra ir socialiniu darbu, statyba, menine, pramogine ir poilsio organizavimo veikla, informacija ir ryšiais. Mažiausiai augo žemės ūkiu, miškininkyste ir žuvininkyste užsiimančių LMMVĮ skaičius, o elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo įmonių netgi mažėjo.

3.9 lentelė. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2015–2019 m.

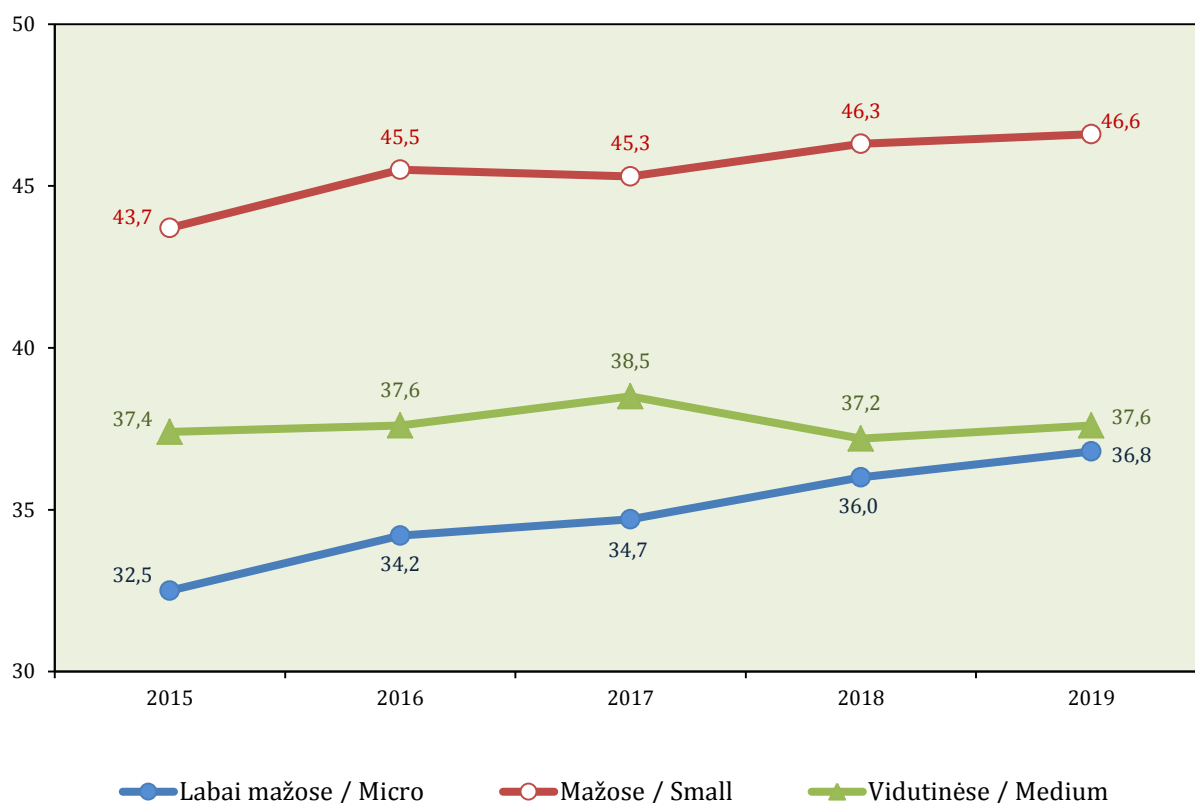
Table 3.9. Number of rural very small, small and medium enterprises by economic activity (NACE branch) in 2015–2019

Ekonominės veiklos rūšis <i>Type of economic activity (NACE branch)</i>	Skaičius, vnt. / <i>Number, units</i>					Vidutinis metinis augimo tempas <i>Average yearly growth rate in 2015–2019, %</i>
	2015	2016	2017	2018	2019	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	1298	1383	1396	1371	1387	1,7
Kasyba ir karjerų eksploatavimas <i>Mining and quarrying</i>	66	64	73	68	73	2,9
Apdirbamoji gamyba / <i>Manufacturing</i>	2007	2031	2041	2106	2226	2,6
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas / <i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>	250	257	245	247	240	-1,0
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas <i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>	86	90	90	95	99	3,6
Statyba / <i>Construction</i>	1212	1371	1468	1668	1907	12,0
Didmeninė ir mažmeninė prekyba <i>Wholesale and retail trade</i>	3982	4134	4135	4215	4313	2,0
Transportas ir saugojimas <i>Transportation and storage</i>	1362	1471	1546	1666	1762	6,7
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas / <i>Accommodation and food service activities</i>	510	551	531	577	612	4,8
Informacija ir ryšiai <i>Information and communication</i>	166	190	210	230	253	11,1
Finansinė ir draudimo veikla <i>Financial and insurance activities</i>	43	54	55	56	60	9,1
Nekilnojamojo turto operacijos <i>Real estate activities</i>	356	416	415	461	504	9,3
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla <i>Professional, scientific and technical activities</i>	765	1080	1169	1240	1302	15,1
Administracinė ir aptarnavimo veikla <i>Administrative and support service activities</i>	345	388	433	511	577	13,7
Švietimas / <i>Education</i>	51	57	60	70	73	9,5
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas / <i>Human health and social work activities</i>	95	124	121	145	150	12,8
Meninė pramoginė ir poilsio organizavimo veikla <i>Arts, entertainment and recreation</i>	103	124	140	146	160	11,8
Kita aptarnavimo veikla <i>Other service activities</i>	116	125	139	147	157	7,9
Iš viso / <i>Total</i>	12813	13910	14267	15019	15855	5,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. 72,2 proc. kaimo vietovėse veikiančių LMMVĮ sudarė UAB, ir jų dalis per metus padidėjo. Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis nuolat mažėja, 2019 m. sudarė 15,1 proc. Nuo 2012 m., priėmus LR mažųjų bendrijų įstatymą (2012 m. birželio 19 d. Nr. XI-2159), kaimo vietovėse, kaip ir miestuose, pradėjo steigtis mažosios bendrijos. Jų santykinė dalis LMMVĮ struktūroje 2019 m. jau sudarė 9,2 proc.

Vis daugiau kaimo gyventojų dirba LMMVĮ. Per pastaruosius penkerius metus vidutiniškai kasmet LMMVĮ dirbančių gyventojų padaugėjo 1,6 proc. (3.16 pav.). 2019 m. LMMVĮ dirbo 121 tūkst. darbuotojų – 30 proc. visų kaimo užimtųjų.

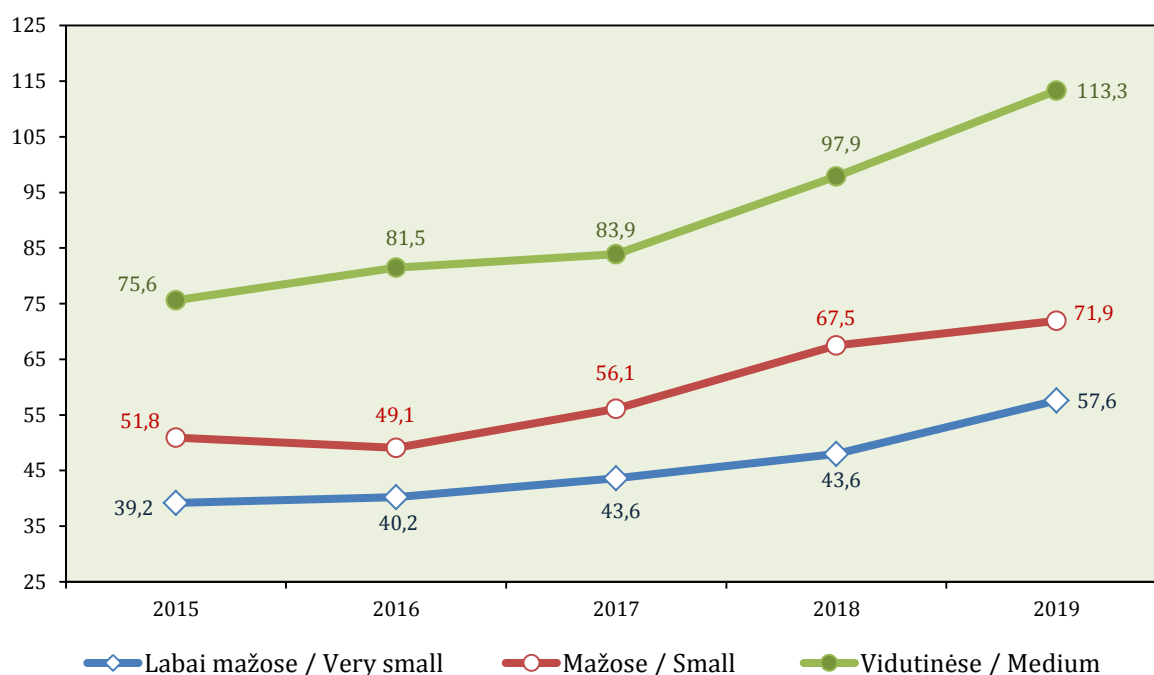
3.16 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių darbuotojų skaičius 2015–2019 m., tūkst.

Fig. 3.16. Number of employees in rural very small, small and medium-sized enterprises in 2015–2019, thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. kaimo vietovėse 30,4 proc. visų LMMVĮ darbuotojų dirbo labai mažose įmonėse, 38,5 proc. – mažose ir 31,1 proc. – vidutinėse. Vidutiniškai 1-ai labai mažai įmonei teko 2,8, mažai – 19,9, vidutinei – 94,6 darbuotojai.

LMMVĮ kasmetinių pajamų, skaičiuojant vienam darbuotojui, nuo 2015 m. augimas buvo stebimas tiek labai mažose, tiek mažose, tiek vidutinėse įmonėse. Labiausiai pajamos, skaičiuojant vienam darbuotojui, augo mažų ir vidutinių įmonių kategorijose, t. y. atitinkamai vidutiniškai 10,3 ir 10,8 proc. kasmet per 2015–2019 m. laikotarpį (3.17 pav.).

3.17 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių metinės pajamos, tekusios vienam darbuotojui, 2015–2019 m., tūkst. EUR

Fig. 3.17. Yearly income per employee in rural very small, small and medium-sized enterprises in 2015–2019, EUR thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

LMMVĮ vystymas yra ir ateityje turėtų išlikti kaimo ekonomikos stabilumo pagrindas. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšomis, 2014–2020 m. pripažįstama, kad, siekiant didinti užimtumą kaimo vietovėse, turėtų būti skatinama ne žemės ūkio verslo plėtra, remiamos įvairių vietos verslo sektorių sąsajos. Tai lėmė, kad parama veiklos įvairinimui, mažųjų įmonių kūrimui ir plėtojimui, taip pat darbo vietų kūrimo lengvinimui, kartu kuriant ir diegiant inovacijas, tausojant aplinką, teikiama pagal 2014–2020 m. KPP priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ dvi veiklos sritis.

Paramai pradedantiems ekonominę veiklą numatyta skirti 23 mln. EUR. Didžiausia paramos projektui suma – 40 tūkst. EUR.

Paramai investuojantiems į ekonominės veiklos kūrimą ir plėtrą numatyta skirti 119 mln. EUR. Didžiausia paramos projektui suma – 200 tūkst. EUR.

2014–2020 m. laikotarpiu Lietuvoje prie verslumo skatinimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse prisideda ir VVG, nuo 2017 m. pradėjusios kvietimus pagal vietos plėtros strategijas. VVG yra įsipareigojusios ne mažiau kaip 65 proc. vietos projektams remti numatytos paramos sumos skirti projektams, kuriuos įgyvendinus bus sukurtos ir išlaikytos darbo vietos. Paramos suma tokiems projektams įgyvendinti siekia apie 57 mln. EUR, kuriuos investavus, numatoma sukurti ir išlaikyti 1,4 tūkst. darbo vietų. Ketinantys verslauti ir sukurti darbo vietas gali kreiptis paramos į VVG, pateikdami konkrečios VVG atstovaujamos teritorijos vietos plėtros strategiją atitinkančio vietos projekto paraišką ir verslo planą. Įvertinusi pareiškėjo siekius, VVG priima sprendimą dėl projekto finansavimo.

Ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse aktualumas 2021–2027 m. finansinėje perspektyvoje akcentuojamas ir EK komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Maisto ir ūkininkavimo ateitis“, kuriame pabrėžiama, kad daugelyje ES kaimo vietovių yra struktūrinių problemų, tokių kaip patrauklių užimtumo galimybių stoka, įgūdžių trūkumai, nepakankamas investavimas į ryšius ir pagrindines paslaugas; taip pat iš šių vietovių išvyksta daug jaunimo. Todėl būtina labiau atsižvelgti į kaimo gyventojų ir bendruomenių galimybes ir siekius, o bendros ES ir nacionalinės investicijos į infrastruktūrą, gamtos išteklių ir žmogiškojo kapitalo plėtrą yra itin svarbios remiant tvarų, kokybišką užimtumą kaimo vietovėse. Kaimo bendruomenėms reikėtų suteikti daugiau galimybių naudotis viešosiomis ir sveikatos priežiūros paslaugomis, mokytis profesijos, naudotis naujų įgūdžių įgijimo programomis, visų pirma skaitmeniniame sektoriuje.

Ekonomikos augimo ir darbo perspektyvų kaimo vietovėms gali teikti naujos vertės grandinės. Žemės ir miškų ūkio produktai gali būti vis plačiau naudojami kaip žaliava bioenergetikai ir bioekonomikai.

Kaimo turizmas Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, – vienas iš turizmo sektorių, teikiantis kompleksinio pobūdžio turizmo paslaugas kaime. Kaimo turizmas gali būti apibūdinamas kaip ekonominė veikla, priklausanti nuo neurbanizuotų vietovių išteklių, turinti išskirtines sąsajas su gamta. Atvykę į kaimą turistai gali ne tik poilsiauti sodyboje, atsipalaiduoti pirtyje ir (ar) šalia esančiame ežere, gauti sveikatinimo paslaugas, bet ir įsigyti ekologiškų, išskirtinės kokybės, vietinių produktų, išmėginti žemės ūkio darbus. Tai paaiškina, kodėl agroturizmas, ekoturizmas ar nuotykių turizmas vis labiau populiarėja.

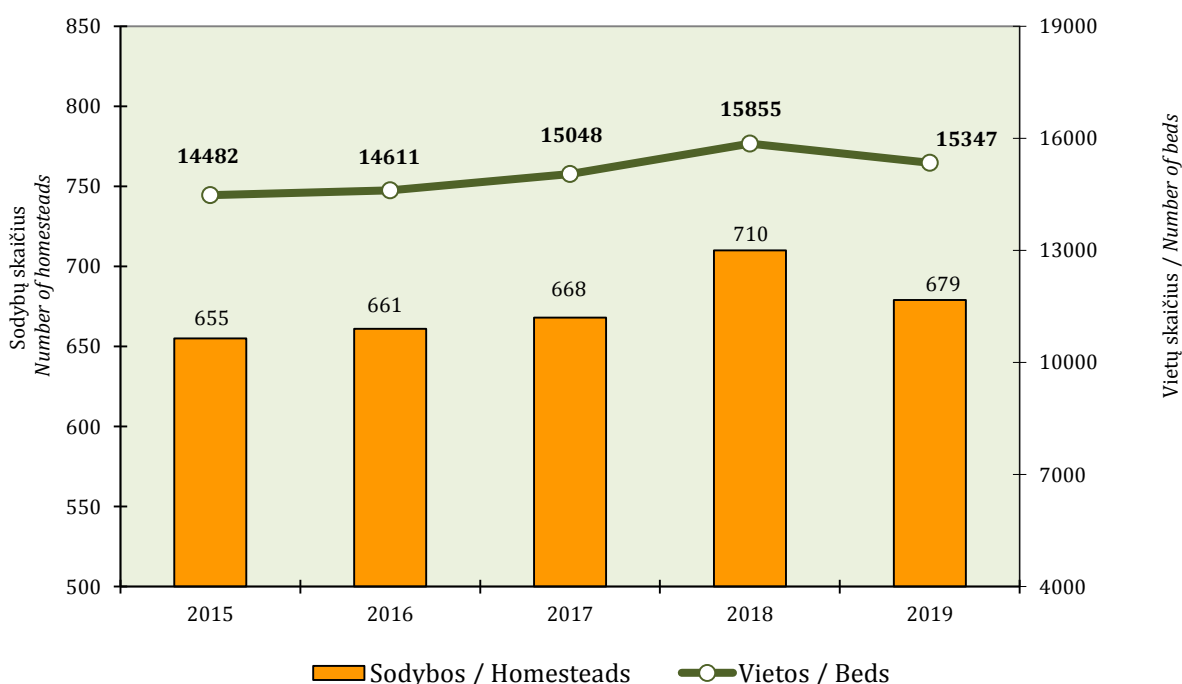
Kaimo vietovėse galimas visų rūšių turizmas pagal jo turinį:

- *Gydomasis turizmas* kaime dažniausiai yra siejamas su liaudies medicina ir liaudiškais gydymo metodais. Kaime kartais plečiama profilaktinio gydymo veikla;
- *Poilsio turizmas*, kurio pagrindinis tikslas – poilsis nuo miesto tempo pavargusiems žmonėms;
- *Pažintinis turizmas* kaime apima veiklą, susijusią su noru pažinti kaimo turizmo išteklius (gamtinius, kultūrinius, socialinius ir kt.);
- *Profesinis-dalykinis turizmas* siejasi su profesinių ir rekreacinių interesų derinimu kaime. Dažniausiai tai dalyvavimas įvairiuose kaime organizuojamuose seminaruose, bendravimas su specialistais ir kt.;
- *Religinis turizmas* apima įvairias religines apeigas, kurių ypač gausu kaimuose;
- *Sportinis turizmas* kaime siejamas su sporto šakomis, kurioms būtina gamtinė aplinka (sportinė žūklė, slidinėjimas, automobilių sportas ir kt.);
- *Nuotykių turizmas* gali būti plėtojamas tiek kaime, tiek kitose teritorijose, nes jam svarbiausia pati veikla;
- *Etninis turizmas* dažniausiai siejamas su kelionėmis į gimtąsias vietas, gimtąjį kraštą;
- *Agroturizmas* – tai kaimo turizmo rūšis, tiesiogiai susijusi su žemės ūkio produkcija, tradicijomis ir ūkininko gyvenimo būdu.

Reikia pažymėti, kad kaimo vietovėms kaimo turizmas gali būti kaip socialinės struktūros palaikymo bei vietinės ekonomikos diversifikavimo įrankis, padedantis kurti naujas rinkas vietiniams produktams. Kita vertus, kaimo turizmas – daug pastangų reikalaujanti, nuo ekonominės situacijos šalyje bei žmogiškojo faktoriaus priklausanti sritis.

Didinant Europos turizmo sektoriaus konkurencingumą, EK rekomenduoja siūlyti įvairesnių turizmo paslaugų, naudoti naujoves ir informacines technologijas, tobulinti profesinius įgūdžius, ilginti turizmo sezoną, skatinti tarpvalstybines iniciatyvas (maršrutai, dviračių trasos ir kita) ir tvaraus turizmo vystymąsi.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2015–2019 m. laikotarpiu kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius kasmet vidutiniškai augo atitinkamai 1,0 proc. ir 1,5 proc. 2019 m. apgyvendinimo paslaugas teikė 679 kaimo turizmo sodybos – 31 kaimo turizmo sodyba mažiau nei 2018 m. (3.18 pav.). Vidutiniškai vienoje sodyboje buvo 22,6 vietos (maksimaliai kaimo turizmo sodyboje leistinos 55 miegamosios vietos).

3.18 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2015–2019 m., vnt.

Fig. 3.18. Numbers of rural tourism homesteads and beds in them in 2015–2019

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaimo turizmas Lietuvoje labiausiai plėtojamas gamtiniu požiūriu patraukliose teritorijose. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos ir Vilniaus apskrityse, mažiausias – agrariškumu pasižyminčiose apskrityse – Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės (3.10 lentelė). Didžiausias metinis kaimo turizmo sodybų skaičiaus augimas per 2015–2019 m. laikotarpį buvo stebimas Šiaulių apskrityje, o didžiausias neigiamas augimo tempas – Telšių apskrityje.

3.10 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius regionuose 2015–2019 m.*Table 3.10. Number of rural tourism homesteads by region in 2015–2019*

Regionas / Region	Sodybų skaičius, vnt. / Number of homesteads					Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2015–2019, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Vidurio, Vakarų <i>Central, Eastern</i>	488	491	491	518	544	2,8
Alytaus apskr.	95	98	90	92	95	0,1
Kauno apskr.	75	75	71	76	74	-0,2
Klaipėdos apskr.	64	64	71	76	73	3,5
Marijampolės apskr.	28	31	26	25	26	-1,3
Panevėžio apskr.	24	24	29	30	26	2,7
Šiaulių apskr.	17	19	22	28	26	11,9
Tauragės apskr..	14	13	15	15	14	0,4
Telšių apskr.	42	42	40	41	39	-1,8
Utenos apskr.	171	169	168	175	171	0,0
Sostinės / Capital	125	126	136	152	135	2,3
Vilniaus apskr.	125	126	136	152	135	2,3
Iš viso / Total	655	661	668	710	679	1,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2015–2019 m. laikotarpį didžiausias kaimo turizmo sodybų lankytojų ir jiems suteiktų nakvynių skaičius buvo stebimas 2019 m. (3.11 lentelė). Užsieniečiams suteiktų nakvynių skaičius per nagrinėjamą laikotarpį augo sparčiau nei Lietuvos gyventojams.

3.11 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius 2015–2019 m., tūkst.*Table 3.11. Numbers of holidaymakers and overnight accommodations in rural tourism homesteads in 2015–2019, thou.*

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2015–2019, %
Apgyvendinta poilsiautojų <i>Number of holidaymakers</i>	303,3	318,0	324,7	360,1	395,3	6,9
Suteikta nakvynių, iš viso <i>Total number of overnight accommodations</i>	279,9	605,9	622,3	710,2	721,3	5,7
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	512,3	529,9	545,6	619,9	628,2	5,3
užsieniečiams / foreigners	67,6	75,9	76,7	90,3	93,1	8,5
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnight accommodations, %</i>	13,2	12,5	14,1	12,7	12,9	2,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius, palyginti su 2015 m., nežymiai sumažėjo ir 2019 m. sudarė 1,82 nakvynės. Užsieniečiai kaimo turizmo sodybose praleidžia daugiau laiko nei Lietuvos gyventojai. Lietuvos gyventojai 2019 m. kaimo turizmo sodybose praleido 1,76, o užsieniečiai – 2,5 nakvynės.

Kaimo vietovėse plėtojamose ir kitose, pigesnėse, turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019 m. šalyje veikė 34 kempingai. Daugiausiai kempingų veikia Klaipėdos (11), Utenos (7) ir Vilniaus (4) apskrityse. Kempinguose teikiamomis paslaugomis vis dažniau naudojasi tiek Lietuvos gyventojai, tiek užsieniečiai. Besinaudojančių kempingų paslaugomis turistų skaičiaus kasmet vidutiniškai augo po 13,9 proc. Per 2015–2019 m. laikotarpį daug augo Lietuvos gyventojams kempinguose suteiktų nakvynių skaičius – 29,9 proc. vidutiniškai kasmet. Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus 2019 m. sudarė 36,9 proc. (mažiausiai per visą laikotarpį) (3.12 lentelė). Iš visų kempinguose esančių vietų vasaros sezonui skirtos sudaro apie 80 proc.

3.12 lentelė. Kempingų veiklos rodikliai 2015–2019 m.

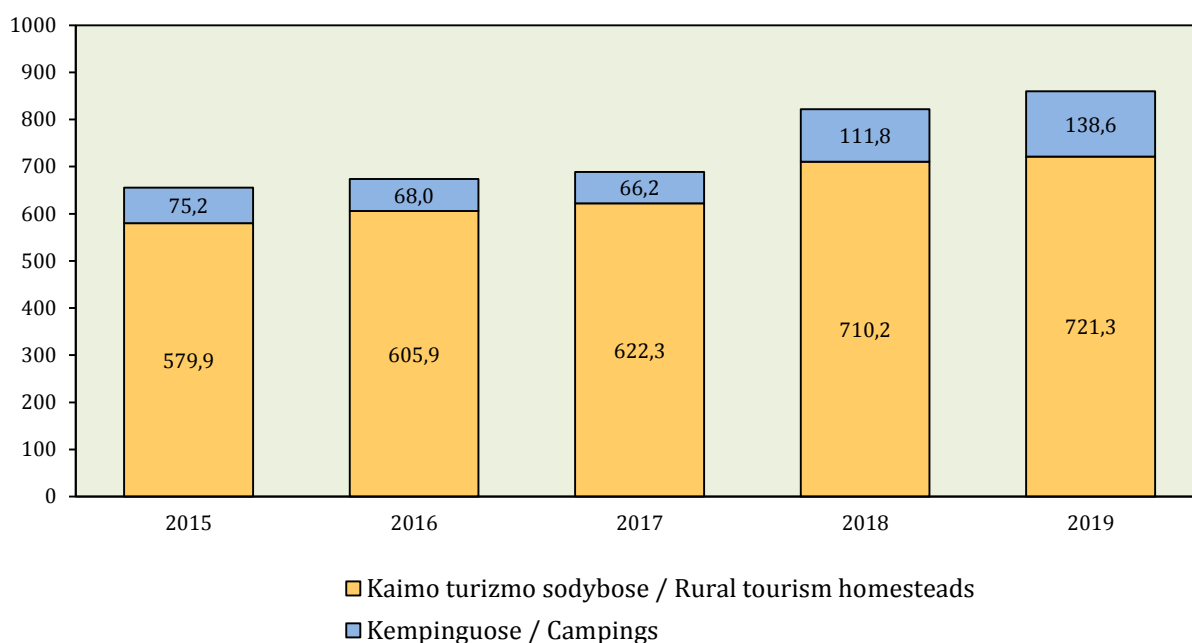
Table 3.12. Numbers of tourists and overnight accommodations in campings in 2015–2019

Rodiklis / Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2015–2019, %
Kempingų skaičius, vnt. <i>Number of campings</i>	23	26	29	27	34	10,9
Apgyvendinta turistų, tūkst. <i>Number of holidaymakers, thou.</i>	40,3	39,1	39,5	53,8	65,3	13,9
Suteikta nakvynių, iš viso, tūkst. <i>Total number of overnight accommodations, thou.</i>	75,2	68,0	66,2	111,8	138,6	20,2
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	40,8	32,4	32,4	69,5	87,4	29,9
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	34,4	35,6	33,8	42,3	51,2	11,2
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. / <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnight accommodations, %</i>	45,7	52,4	51,1	37,8	36,9	-4,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2019 m. kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 859,9 tūkst. nakvynių (iš jų 83,9 proc. – kaimo turizmo sodybose, 16,1 proc. – kempinguose) (3.19 pav.). 2015–2019 m. kaimo turizmo sodybose suteiktų nakvynių skaičius kasmet vidutiniškai augo 5,7 proc., o kempinguose – 20,2 proc. Tai rodo, kad leisdami laisvalaikį kaimo vietovėse, ne tik Lietuvos svečiai, bet ir vis daugiau Lietuvos gyventojų pastaraisiais metais renkasi pigesnes nakvynes kempinguose. Tokį pasirinkimą lemia pasaulyje egzistuojančios turizmo tendencijos (populiarėja lėtasis,

religinis, sveikatinimo turizmas). Taigi, vis dažniau naujas turizmo tendencijas išbando ir Lietuvos gyventojai.

3.19 pav. Suteiktos nakvynės pagal kaimo vietovėse apgyvendinimo paslaugas teikiančių įstaigų tipą 2015–2019 m., tūkst.

Fig. 3.19. Overnight accommodations by type of accommodation service provided in rural areas in 2015–2019, thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

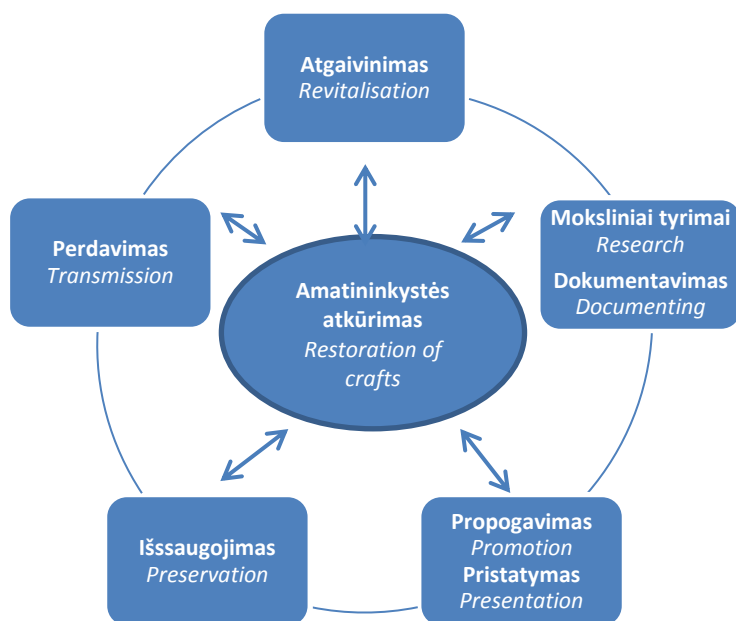
Pagal 2014–2020 m. KPP, kaimo turizmas remiamas kaip vienas iš ne žemės ūkio verslų. Parama teikiama kaimo turizmui, kuris orientuojasi į kokybiškų, specializuotų paslaugų teikimą, kuris visų pirma skirtas šeimoms, rekreaciniam, sveikatą stiprinančiam poilsiui.

Lietuvos turizmo rinkodaros 2016–2020 m. strategijoje (patvirtintoje LR ūkio ministro 2015 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 4-824) pažymima, kad pasaulinės turizmo raidos tendencijos rodo, jog besikeičiantis visuomenės gyvenimo būdas ir toliau darys įtaką turistų poreikiams ir elgsenai. Turistai mažiau rinksis vietoves, kurios gali turėti neigiamos įtakos jų sveikatai. Didės vartotojų, kurie atsakingai žiūri į aplinką keliaudami, skaičius. Prognozuojama, kad dėl to, jog laisvalaikio praleidimas taps labiau individualizuotas, didės mažesnių apgyvendinimo įstaigų paklausa, populiarsės šeimos viešbučiai, privatus apgyvendinimas (įskaitant ir kaimo turizmo objektus). Didesnės naudos sulauks tie turizmo paslaugų teikėjai, kurie sugebės sukurti naują koncepciją ar išskirtinį turistinį produktą, turintį didesnę pridėtinę vertę. Strategijoje pažymima, kad pakartotinių turistų apsilankymą vietovėje lemia: gamtinė aplinka – kraštovaizdis, oro sąlygos ir pan. (47 proc.), apgyvendinimo paslaugų kokybė (33 proc.), kultūriniai ir istoriniai ištekliai (30 proc.), kainų lygis (27 proc.), paslaugų prieinamumas, veiklų, tokių kaip transportas, maitinimas ir pan., kokybė (24 proc.), svetingumas, t. y. paslaugos vaikams, aptarnavimas ir pan. (22 proc.), žmonėms su specialiaisiais poreikiais būtina infrastruktūra (6 proc.).

Reikia pastebėti, kad formuojasi nauji žmonių įgūdžiai atokvėpio ieškant mažiau populiariose vietose, vengiant didmiesčių, keliaujant į regionus. Lietuvoje nauja atostogų forma gali tapti lėtasis turizmas, kuris dera su lėtojo maisto judėjimu ir yra sulaukęs didelio populiarumo kitose Europos valstybėse. Šio judėjimo šalininkams svarbu išsaugoti maisto produktų įvairovę, skatinti išmokyti išsirinkti tinkamus produktus, ragauti ir mėgautis tuo, ką valgai. Iš šio judėjimo kilo ir daugiau sąvokų, tap jį ir lėtasis turizmas, kuris siejamas su atradimais, potyriais, tyrinėjant ir pajaučiant konkrečią vietovę. Lėtasis turizmas skatina neskubėti, susipažinti su žmonėmis, jų gyvenimo kultūra ir patiems susikurti patirtį. Viena iš lėtojo turizmo filosofijų yra tvarus naudojimas, aplinkos saugojimas. Lėtasis turizmas nereikalauja didelių infrastruktūrinių investicijų, priešingai saugo ir vertina esamą aplinką, todėl šiuo turizmo verslo modelių be didelių investicijų gali naudotis ir atokūs regionai, siekiantys padidinti vartojamą.

Kaimo tradicijos ir tautinis paveldas. Šiandienos pasaulyje tautinis paveldas suteikia šaliai originalumo ir išskirtinumo. Tradiciniai amatai – ideali tautos savitumo išraiškos forma. Šiandieniniame kontekste jie virsta patrauklia alternatyva vis labiau įsigalinčiam, bet vis dėlto populiarumą prarandančiam vartotojiškai kultūrai. Tad visuomenė natūraliai ima itin vertinti tradicinius amatus. Juolab kad jie labai dera su šiaudien ypač madingomis ekologijos, natūralumo ir kitomis inovatyviomis idėjomis. Tai savo ruožtu skatina gamintojus gaminti ir rinkai teikti būtent tokiomis savybėmis pasižyminčius produktus. Žemės ūkio produkcijos gamintojai ieško būdų, kaip gerinti gaminamų produktų kokybę, kaip parodyti tokias gaminamų produktų savybes, kurios vis labiau vertinamos vartotojų, kurti inovatyvų dizainą, panaudoti vietos išteklius. Tai padeda jiems konkuruoti su masinės gamybos produktais.

Lietuva, atgaivindama ir saugodama kaimo paveldo vertybes, skatina tradicinių amatų plėtrą, taikydama UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos priemonių modelį (3.20 pav.)

3.20 pav. UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos priemonių modelis

Fig. 3.20. UNESCO model of measures for safeguarding intangible cultural heritage

Šaltinis: Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija.

Lietuvoje į valstybės remiamų tradicinių amatų klasifikatorių įtraukti 52 tradiciniai amatai, kuriais besiverčiantieji kuria tradicinius gaminius, 8 amatai, kuriais besiverčiantieji augina tradicinių veislių augalus ir gyvūnus, ir 12 tradicinių paslaugų amatų. Tradiciniai gaminiai – nemasinės gamybos sertifikuoti amatininkų dirbiniai, pagaminti rankomis iš tradicinių žaliavų arba naudojant senąsias ar jas atitinkančias naujas technologijas, išsaugant unikalias kokybines gaminių savybes ir sudėtį, kuriems suteikiamas tautinio paveldo produkto ženklas.

Siekdama užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, išsaugoti sukaupą tradicinių amatų patirtį ir tautinio paveldo produktus, kaip neatsiejamą Lietuvos etninės kultūros dalį, bei pritaikyti juos aktualiems poreikiams, ŽŪM yra sudariusi sąlygas tradiciniams amatininkams kurti, pristatyti ir populiarinti tautinio paveldo produktus. Vykdoma tautinio paveldo produktų plėtros stebėseną, tęsiamas tautinio paveldo produktų, tradicinių mugių, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių amatų meistrų atestavimas ir sertifikavimas, teikiama ES ir nacionalinė parama.

Tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą vykdoma vadovaujantis LR tautinio paveldo produktų įstatymo Nr. X-1207 nauja redakcija Nr. XII-2106 (2015 m. gruodžio 1 d.), o apsauga užtikrinama, įgyvendinant Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programą (patvirtinta LR Vyriausybės 2011 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. 1475). Tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą užtikrina LR Vyriausybė, ŽŪM ir jos įgaliota institucija, savivaldybių institucijos. Tokiu būdu, suvokiant kaimo vietovių svarbą, išsaugant daugialypį Europos gamtos ir kultūros paveldą bei kraštovaizdį, investuojama į kaimo regionų tapatumo išlaikymą, sudaromos prielaidos didinti kaimo vietovių patrauklumą.

Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros programai įgyvendinti ŽŪM iš nacionalinio biudžeto 2015–2019 m. laikotarpiu kasmet skyrė apie 200 tūkst. EUR. Prie programos įgyvendinimo minėtu laikotarpiu prisidėjo ir ES parama.

Reikia pažymėti, kad ir Lietuvos savivaldybės prisidėjo prie Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros programos įgyvendinimo, ne tik tiesiogiai skirdamos paramą veikloms, skirtoms minėtos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui, bet ir teikė tradiciniams amatininkams lengvatų, įsigyjant verslo liudijimą, taip pat mažino rinkliavų už leidimą prekiauti ir/ar teikti paslaugas dydžius. Be to, savivaldybių teritorijose yra vietų, skirtų prekiauti tautinio paveldo produktais. Dažniausiai tai prekybos vietos parodose, mugėse, šventėse, tradicinių amatų bei turizmo informacijos, kultūros centruose. Tautinio paveldo produktais pradeda prekiauti ir krašto muziejai, knygynai. Amatų centrai ieško naujų galimybių ir sprendimų, kaip amatininkus priartinti prie vartotojų, pvz., 2019 m. Dargužių amatų centras savo tinklalapyje www.darguziuamatucentras.lt sukūrė internetinę amatininkų dirbinių krautuvėlę.

Įgyvendinant tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistemą, tautinio paveldo produktų kūrėjų skaičius per 2015–2019 m. laikotarpį kasmet vidutiniškai augo po 5,5 proc., sertifikuotų tautinio paveldo produktų skaičius – po 3,8 proc. (3.13 lentelė). 2019 m. buvo 181 atestuotas tradicinių amatų meistras, kuriam atestavimo metu suteikta teisė perduoti tradicinių amatų įgūdžius. Taip pat sertifikuota 51 tradicinių amatų mokymo programa.

3.13 lentelė. Tautinio paveldo sertifikavimo rezultatai Lietuvoje 2015–2019 m., vnt.

Table 3.13. National heritage certification results in Lithuania in 2015–2019, units

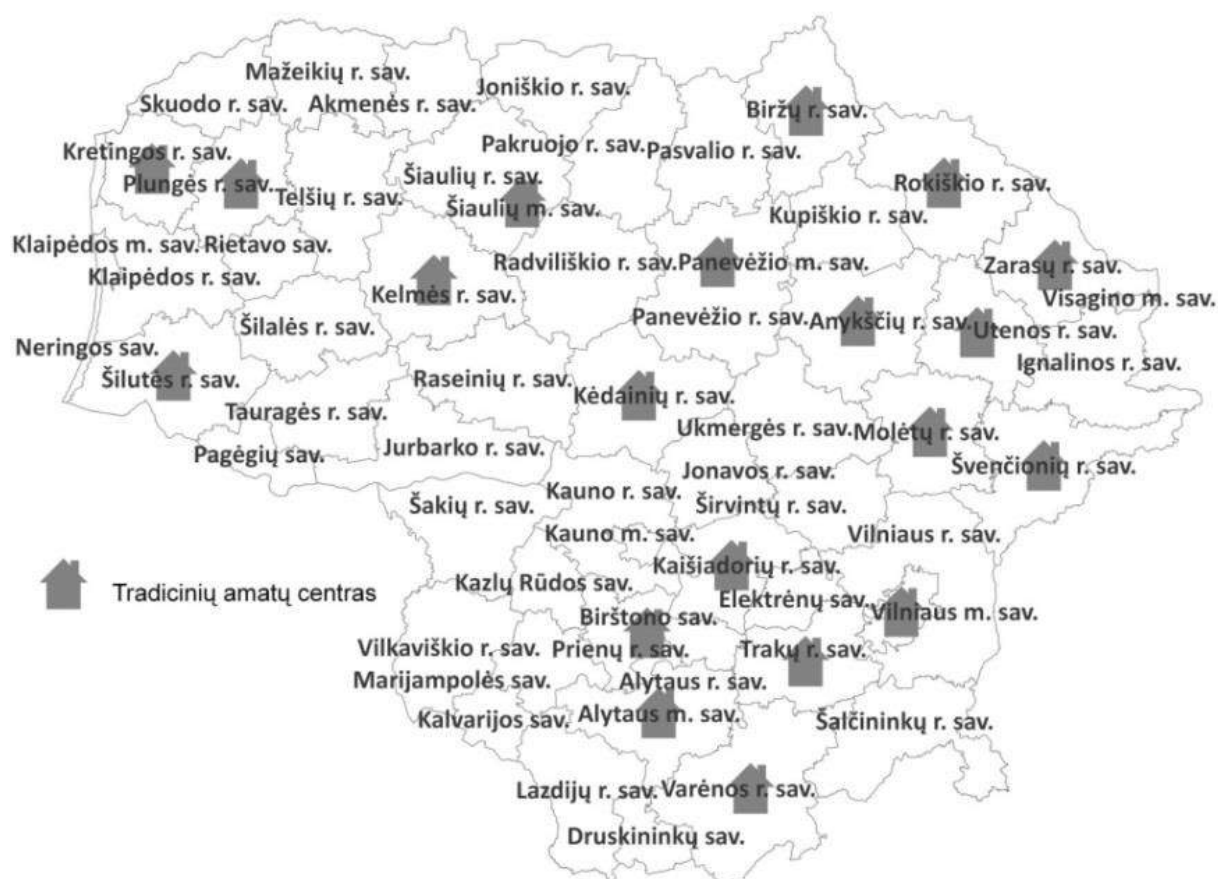
Rodikliai / Indicators	2015	2016	2017	2018	2019	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2015–2019, %
Sertifikuotų tautinio paveldo produktų skaičius <i>Number of certified products of national heritage</i>	2782	2895	2987	3041	3223	3,8
iš jų: / of which tradiciniai gaminiai <i>traditional products</i>	2327	2439	2529	2583	2765	4,4
tradicinių veislių augalai, gyvūnai ir jų produktai <i>traditional species of plants, animals and their products</i>	443	443	443	443	443	0,0
tradicinės paslaugos <i>traditional services</i>	12	13	15	15	15	5,9
Tautinio paveldo produktų kūrėjų skaičius / <i>Number of producers of national heritage products</i>	687	714	779	819	849	5,5
Atestuotų tradicinių amatų meistrų skaičius / <i>Number of certified craftsmen</i>	135	151	161	173	181	7,6
Sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius <i>Number of training programmes for certified traditional crafts</i>	35	37	42	47	51	9,9

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Su maistu susijusiais amatais, tokiais kaip alaus darymas, aliejaus spaudimas, gamtos gėrybių rinkimas, kepimas, maisto ruošimas, mėsos apdirbimas, midaus darymas, pieno apdirbimas, saldumynų gamyba, vyndarystė, žolininkystė, užsiima 44 proc. visų amatininkų, turinčių tautinio paveldo produkto sertifikatą. Kiti labiausiai paplitę amatai – pynimas, mezgimas, audimas, puodininkystė, kryždirbystė, žaislininkystė, dailidystė, kalvystė.

Siekiant teikti viešąsias paslaugas tautinio paveldo produktų kūrėjams; sudaryti sąlygas gaminti, pristatyti, realizuoti tautinio paveldo produktus ir plėtoti tradicinius amatus; populiarinti tradicinius amatus, užtikrinti tautinio paveldo produktų gamybos technologijų perimamumą; vykdyti tradicinių amatų ir kitus mokymus, organizuoti paskaitas, konferencijas, rengti ekspozicijas, parodas; vykdyti edukacinius užsiėmimus; teikti tautinio paveldo produktų kūrėjų konsultavimo, tradicinių amatų demonstravimo ir kitas tradicines paslaugas; kaupti ir skelbti informaciją apie atitinkamo regiono sertifikuotus tautinio paveldo produktų kūrėjus ir tautinio paveldo produktus, skatinamas tradicinių amatų centrų (TAC) kūrimas ir plėtra. Siekiant atnaujinti amatų technologinę įrangą, materialinę bazę bei įsigyti priemonių ir medžiagų, 20 TAC (3.21 pav.), įkurtų pagal 2007–2013 m. KPP priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“,

reikalinga parama 2014–2020 m. laikotarpiu teikiama pagal KPP priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritį „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą“. TAC plėtrai per visą programavimo laikotarpį numatoma skirti 3,8 mln. EUR. TAC dažniausiai puoselėjama po kelis ir daugiau tradicinių amatų – audimas, drožyba, margučių marginimas, karpymas, puodininkystė, vilnos, milo vėlimas, vykdomi edukaciniai užsiėmimai.

3.21 pav. Tradicinių amatų centrai Lietuvoje

Fig. 3.21. Traditional craft centers in Lithuania

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Tautinis paveldas pristatomas kasmet vykstančiose tradicinėse Vilniaus „Kaziuko“, Kauno „Kazimiero“, Šv. Baltramiejaus ir kitose mugėse, Klaipėdoje vykstančioje „Jūros šventėje“ ir kituose renginiuose.

Susidomėjimas tautinio paveldo produktais auga, gerėja tautinio paveldo produktų įvaizdis. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto tyrimo duomenimis, šią tendenciją patvirtino 63,6 proc. 2019 m. apklaustų amatininkų. Iki 2019 m. paklausūs buvo tik maisto produktai, o 2019 m. vis daugiau buvo įsigyjama ir rūbų, žaislų, medinių dirbinių. Amatų centrų atstovų nuomone, didelę įtaką susidomėjimui tautinio paveldo produktais daro centruose vykdomos edukacijos, kurias veda patys amatininkai, taip pristatydami savo produktą, suteikdami galimybę pačiam lankytojui dalyvauti kūrybos ir gamybos procese.

Per 2014–2020 m. KPP įgyvendinimo laikotarpį parama investicijoms į kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį kaimo vietovėse skiriama, taikant ir savivaldybių administracijų projektų finansavimą. Tam tikslui numatyta 5,8 mln. EUR. Tokiu būdu, suvokiant kaimo vietovių svarbą, išsaugant daugialypį Europos gamtos ir kultūros paveldą bei kraštovaizdį, investuojama į kaimo bendruomenių tapatumo išlaikymą, sudaromos prielaidos didinti kaimo vietovių patrauklumą. Svarbiausi veiksmai, siekiant pagerinti Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą: valstybės paramos sklaidos užtikrinimas; žmogiškųjų išteklių ir jų verslumo įgūdžių ugdymas, vadybos tobulinimas, pasitelkiant valstybės remiamų ilgalaikių praktinių konsultacijų teikimą; socialinių inovacijų modelių diegimo skatinimas, ypač sprendžiant rinkodaros problemas; gerosios patirties identifikavimas, jos sklaidos ir tautinio paveldo populiarinimo priemonių įvairovės ir dalyvavimo jose užtikrinimas; TAC funkcijų efektyvesnio vykdymo užtikrinimas, išskirtinumo paieškos, veiklos viešinimo gerinimas.

REZIUMĖ

Žemės ūkis atlieka svarbią ekonominę, socialinę, etnokultūrinę ir gamtosauginę funkciją. Kaimas vertinamas kaip šalies infrastruktūra, nuo kurios priklauso ir kaimo, ir miesto žmonių gyvenimo kokybė.

2019 m. žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui teko 3,3 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos BPV, 18,4 proc. visos šalies eksporto.

2019 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 2,6 mlrd. EUR (11,0 proc. daugiau nei 2018 m.). 2015–2019 m. augalininkystės produkcija sudarė apie 60 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Didžiausią dalį 2015 ir 2019 m. sudarė grūdiniai augalai, atitinkamai 39,7 ir 32,9 proc. 2019 m., palyginti su 2015 m., daugiausia išaugo skirtų perdirbti ir pašarinių bei kitų augalų dalis, atitinkamai 5,9 ir 1,7 proc. punkto, o labiausiai sumažėjo grūdinių augalų, pieno ir sodų bei uogynų dalis, atitinkamai 6,8 ir po 0,8 proc. punkto.

Augalininkystės produkcijos 2019 m., palyginti su 2018 m., gauta 17,6 proc., o gyvulininkystės produkcijos – 1,1 proc. daugiau. Tai leido ne tik užtikrinti vidaus rinkos poreikius (išskyrus kiaulienos, daržovių ir vaisių), bet ir eksportuoti didelę dalį grūdų, galvijienos, paukštienos bei kitų žemės ūkio produktų.

2019 m. iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 5,4 mlrd. EUR (11,0 proc. daugiau nei 2018 m.), importuota už 4,2 mlrd. EUR (7,1 proc. daugiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas, nuo 2004 m. buvęs teigiamas, 2019 m., palyginti su 2018 m., padidėjo 262,7 mln. EUR.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2019 m. lėšos, skirtos žemės ūkiui finansuoti, sudarė 971,4 mln. EUR.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2015–2019 m. kito netolygiai. 2019 m., palyginti su 2015 m., registruotų ūkininkų ūkių skaičius sumažėjo 6,8 proc., palyginti su 2018 m., – 1,4 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN, vidutinis ūkio dydis 2019 m. buvo 23,2 ha, t. y. 2,2 proc. didesnis nei 2018 m. ir 12,6 proc. – nei 2015 m.

2019 m. sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 246,6 tūkst. ha, arba 56,1 proc. didesnis nei 2015 m. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 99,8 ha 2018 m. iki 101,5 ha 2019 m.

Lietuvoje išlieka bendra kaimo ir miesto gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. 2019 m. pradžios duomenimis, kaime gyveno 918,8 tūkst. gyventojų, t. y. beveik 5,4 tūkst. mažiau nei 2018 m. ir 39,8 tūkst. mažiau nei 2015 m. Kaimo gyventojų dalis sudarė apie trečdalį šalies gyventojų.

2015 m. 27,1 proc. kaimo dirbančių gyventojų dirbo žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje, tačiau pastaruoju metu, pagerėjus ekonominei situacijai, dirbančių žemės ūkyje gyventojų dalis sumažėjo, didėjant paslaugų sektoriaus ir pramonės bei statybos darbuotojų dalims. 2019 m. žemės ūkio,

medžioklės, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuje dirbo 17,5 proc. užimtų kaimo gyventojų.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. 2020 m. sausio 1 d. duomenimis, didžiausią jo dalį sudarė žemės ūkio naudmenos (52,1 proc.) ir miškai (33,0 proc.).

2019 m. komerciniai bankai ir kredito unijos suteikė kreditų, kuriems garantijas teikė UAB Žemės ūkio paskolų ir garantijų fondas, 168 ūkininkų ūkiams ir ŽŪB bei kitoms įmonėms. Palyginti su 2015 m., kredituotų ūkių padaugėjo 11,3 proc., palyginti su 2018 m., jų sumažėjo 8,2 proc.

Nuo 2014–2015 iki 2017–2018 derliaus metų apdraustų pasėlių plotas kito nežymiai – kasmet buvo apdraudžiama 190–220 tūkst. ha pasėlių, ir tai sudarė 10,9–11,7 proc. viso deklaruoto draustino ploto. Po skatinimo priemonių priėmimo 2018–2019 m. derliaus metais apdraustas plotas padidėjo iki 266,0 tūkst. ha, ir tai sudarė jau 14,6 proc. nuo viso deklaruoto draustino ploto.

LMMVĮ skaičius kaime 2019 m., palyginti su 2015 m., išaugo apie 25 proc. 2019 m. jų buvo 15,9 tūkst. (iš jų apie 83 proc. – labai mažos įmonės).

SUMMARY

Agriculture plays an important economic, social, ethno-cultural and environmental function. The village is seen as the country's infrastructure, on which depends both rural and urban people's quality of life.

In 2019, the sector of agriculture, forestry and fisheries accounted for 3.3% of the gross value-added created in the Lithuania's economy, and agricultural products made up 18.4% of the total country's export.

In 2019, gross agricultural output (at current prices) was produced for EUR 2.6 billion (by 11.0% more than in 2018). In 2015–2019, crop production made up about 60% in total agricultural production. The proportion of grain crops was the largest in 2015 and 2019, accounting for 39.7 and 32.9%, respectively. In 2019, compared to 2015, the shares of industrial crops and fodder and other crops increased the most, by 5.9 and 1.7 percentage points, respectively, while the shares of grain crops (by 6.8 percentage points), milk, and orchards and berry plantations (each group by 0.8 percentage points) decreased the most.

Crop production in 2019, compared to 2018, was by 17.6% larger, and animal production increased by 1.1%. This ensured not only the needs of the domestic market (except for pork, vegetables and fruit), but also enabled the export of a large part of grain, beef, poultry and other agricultural products.

In 2019, the export of agricultural and food products totalled EUR 5.4 billion (by 11.0% more than in 2018), while the import amounted to EUR 4.2 billion (by 7.1% more). Since 2004 the balance of foreign trade in agricultural and food products was positive; in 2019, compared to 2018, it increased by EUR 262.7 million.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social exclusion between rural and urban population, to save the environment, the economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2019 the funds for agriculture made up EUR 971.4 million.

In 2015–2019, the number of agricultural entities by category was changing unevenly. In 2019, compared to 2015, the number of registered family farms went down by 6.8% and, compared to 2018, decreased by 1.4%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2019 was 23.2 ha, or by 2.2% larger than in 2018 and by 12.6% more than in 2015.

In 2019 the certified organic area in Lithuania occupied 246.6 thou. ha, or was by 56.1% larger than in 2015. The average size of a certified farm (including fishery farms) increased from 99.8 ha (in 2018) to 101,5 ha (in 2019).

The overall trend in rural and urban population decline in Lithuania remains. At the beginning of 2019, the rural population made up 918.8 thousand, i. e. it was by almost 5.4 thousand less than in 2018 and by 39.8 thousand less than in 2015. The rural population accounted for one third of the country's population.

In 2015, 27.1% of rural working population were employed in agriculture, forestry and fisheries. Lately, however, when the economic situation has improved, the share of the population employed in agriculture has went down while percentages of the

population involved in services, manufacture and construction have augmented. In 2019, 17.5% of the employed rural population were involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries.

The composition of the total land area by its intended purpose was almost stable. As of 1 January 2020, the largest share occupied agricultural land (52.1%) and forests (33.0%).

In 2019, commercial banks and credit unions provided credits, guaranteed by Agricultural Credit Guarantee Fund, to 168 family farms and agricultural companies and other enterprises. Compared to 2015, the number of credited farms increased by 11.3%, while compared to 2018, decreased by 8.2%.

From the 2014/2015 to the 2017/2018 harvest year, the area of insured crops changed insignificantly – 190–220 thou. ha of crops were insured every year, which accounted for 10.9–11.7% of the total declared insurable area. Due to adoption of the incentive measures in 2018/2019 harvest year, the insured area increased to 266.0 thou. ha, which was already 14.6% of the total declared insurable area.

In 2019, compared to 2015, the number of very small, small and medium enterprises in rural areas increased nearly 25.0% and reached 15.9 thousand (around 83% of which made up very small enterprises).

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
a. r. – aukščiausia rūšis
BPV – bendroji pridėtinė vertė
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EES – Eurazijos ekonominė sąjunga / *Eurasian Economic Union*
EIP – Europos inovacijų partnerystė
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
EŽŪGF – Europos žemės ūkio garantijų fondas (angl. EAGF – *European Agricultural Guarantee Fund*)
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos (angl. USA – *United States of America*)
KN – Kombinuotoji nomenklatūra (angl. CN – *Combined Nomenclature*)
KPP – Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
KTPC – Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Komunikacijos ir technologijų perdavimo centras
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (angl. LIAE – *Lithuanian Institute of Agrarian Economics*)
LMMVĮ – labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės (angl. VSSMEs – *very small, small and medium enterprises*)
LR – Lietuvos Respublika
LŽŪKT – Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba
Mercosur – tarptautinė muitų sąjunga tarp Pietų Amerikos šalių (Argentinijos, Brazilijos, Paragvajaus, Urugvajaus, Venesuelos)
MPŪV – mažiau palankios ūkininkauti vietovės
n. d. – nėra duomenų (angl. *not available*)
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
PLNP – pereinamojo laikotarpio nacionalinė parama
PVM – pridėtinės vertės mokestis (angl. VAT – *Value-added tax*)
SD – sąlyginis darbuotojas
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
TAC – tradicinių amatų centras
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VŠĮ – viešoji įstaiga
VVG – vietos veiklos grupė
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos (angl. UAA – *utilised agricultural area*)